

NIEUW GUINEA UW MENSEN ZIJN WONDERBAAR

UW MENSEN ZIJN WONDERBAAR

Dr J. BOELAARS

ETHNOLOOG

NIEUW GUINEA

UW MENSEN ZIJN WONDERBAAR

HET LEVEN DER PAPUA'S

IN ZUID NIEUW GUINEA

1953

UITGEVERIJ PAUL BRAND N.V. - BUSSUM

Eerbiedig opgedragen aan
Zijne Hoogwaardige Excellentie Monseigneur H. Tillemans M.S.C.
Apostolisch Vicaris van Nederlands Zuid Nieuw Guinea

VOORWOORD

Dit boek was een verrassing.

Het dient zich aan als een simpele reisbeschrijving, als een oriëntatie van een priester-ethnoloog, die sinds kort is aangekomen in een hem volkomen vreemd land.

In zekere zin is het dat ook. Het is bovendien nog leerzaam voor oud-gedienden van Nieuw-Guinea, die zich door de ervaringen van een nieuweling kunnen realiseren, wat er eigenlijk voor bijzonder is aan het leven, dat ginds zo doodgewoon gevonden wordt. Het is niet gemakkelijk de oude, vertrouwde omgeving te zien door de ogen van de gemiddelde Nederlander; zich voor te stellen, wat deze bij een bezoek aan Nieuw-Guinea opvallend en interessant zou vinden; wat hij dus graag zal horen en lezen. Wanneer men maar lang genoeg gepatrouilleerd heeft, wordt een tocht door het bos of een reisje met een prauw of een gammele motorboot op de rivier sleur en verveling, terwijl er toch nog zo veel beleefd wordt, dat werkelijk het vertellen waard is. Pater Boelaars merkt al dat nieuwe nog op en schrijft er over. Laten we hopen dat zijn voorbeeld zal worden gevolgd door vele oude en oud-missionarissen, die 'nooit weten wat ze zouden moeten schrijven'.

De verrassing was echter, dat dit boek veel meer geeft dan wat reisverhalen. Pater Boelaars mag dan tevoren nooit in Nieuw-Guinea zijn geweest, door zijn studie was hij voldoende voorbereid en... hij genoot het voorrecht te mogen reizen met Monseigneur Tillemans, die zo diep tot de ziel van dit volk is doorgedrongen en die voor de nieuweling licht kon werpen op veel, dat anders eerst moeizaam onderzoek gevergd zou hebben. Zo vinden we in dit boek een beschrijving van zeden en gebruiken, die zich niet alleen bepaalt tot weergave van wat men ziet en hoort, maar die ons laat doordringen tot de kern der dingen — en die ze plaatst in het licht van het geloof.

Juist dit laatste is zo belangrijk. Want men mag dan velerlei plannen maken voor de ontwikkeling van Nieuw-Guinea, voorop staat toch altijd onze eerste plicht om van dit volk goede Christenen te maken. Veel wetenschappelijk onderzoek moge hiervoor nodig zijn — wie zal

het ontkennen? — maar dit onderzoek kome in dienst van een hoger doel. Al onze activiteit in dit land moet direct of indirect gericht zijn op het geestelijk welzijn van de 'mens Papoea', onze broeder in Christus.

De Kerk, ofschoon één in leer over de gehele wereld, vertoont aspecten die variëren alnaargelang de aard en de cultuur der volkeren. Ons geloof wordt op zeer verschillende manieren beleefd. Toch zijn wij echter al te gemakkelijk geneigd met het essentiële onze locale versie van het Christendom over te planten en de 'heiden' met zijn geheel ander gedachteleven te dwingen in een keurslijf, dat hem cultureel volstrekt niet past.

Het is de grote verdienste van dit boek, dat het tegen deze neiging stelling neemt. Pater Boelaars ziet ook in de Papoea-culturen het goede, het algemeen-menselijke en hij erkent het recht van de Papoea dat te mogen behouden. De ethnoloog bestudeerde de zeden en gebruiken, maar de priester zocht, ook in de meest barbaarse instellingen, naar het licht dat God elke mens heeft gegeven.

De Papoea heeft het recht dat licht, hoe zwak het ook soms moge schijnen, te behouden. Het is van het grootste belang voor het missiewerk, dat in de bestaande culturen het aanvaardbare, dat soms zelfs zeer schoon is, behouden blijft, zodat er op voortgebouwd kan worden.

Van deze mogelijkheden en de daarbij op de voorgrond tredende problemen geeft Pater Boelaars een treffend beeld.

Den Haag 11 Juli 1953

J. P. K. VAN EECHOUD

TER INLEIDING

In de maand September van het jaar 1949 werd mij op het Ministerie van Uniezaken en Overzeese Rijksdelen een onderhoud toegestaan met zijne Excellentie de Gouverneur van Nederlands Nieuw Guinea. Na mijn promotie tot doctor in de Letteren en Wijsbegeerte te Utrecht in Juni 1950 mocht een bespreking ter zelfder plaatse aan hetgeen reeds met Zijne Excellentie de Gouverneur overwogen was concrete vorm geven in een voorlopige, later definitief geworden formulering van mijn status en werk ten aanzien van het taalkundig en ethnographisch onderzoek op Nederlands Nieuw Guinea. Hierbij werd mij de status verleend van 'ambtenaar in tijdelijke dienst', terwijl plaats en omgrenzing van mijn taak ter nadere bepaling werd overgelaten aan het onderling overleg tussen het Hoofd van het Kantoor voor Bevolkingszaken te Hollandia en Zijne Hoogwaardige Excellentie de Vicaris van Zuid Nieuw Guinea te Merauke.

Dit overleg stelde mij in de gelegenheid om een oriëntatiereis te maken langs de Maro, de Kumbe, de Bian, de Muju en de Mappi alsmede langs de Zuidkust als voorbereiding op mijn eigenlijke taak: een meer volledig onderzoek naar de taal en de cultuur van de bevolking in het Mappigebied.

Van deze oriëntatiereis wil dit boek een weerslag zijn.

Aanvankelijk was de Regering in Nederland huiverig om aan mij, een Katholiek Priester, een taak als deze op 's Lands kosten op te dragen. Gaarne werd erkend, dat ik dezelfde gespecificeerde opleiding had genoten na mijn studies van filosofie en theologie als degenen, die in aanmerking kwamen voor zulk een werkring; bekend was het ook aan de leiding op het Departement, dat reeds vóór de oorlog verscheidene leden der Protestantse Zendingsgenootschappen een gelijke dubbele functie hadden bekleed: taal-ambtenaar voor het Gouvernement en bijbelvertaler voor het eigen Genootschap in het toenmalige Nederlands-Indië. Het gevaar echter dat de ethnograaf zijn vooruitgeschoven post zou benutten als invalspoort voor zijn belijdenis bleef tot voorzichtigheid manen.

Mijnerzijds bracht ik ten gunste van een plaatsing op Zuid Nieuw

Guinea — het missieterrein van de Congregatie der Missionarissen van het H. Hart, waarvan ik lid ben — met klem naar voren, dat niemand zulk een uitgelezen kans bezit om door te dringen tot hetgeen leeft in hoofd en hart der Nederland toevertrouwde Papua's, als degene, die door zijn tweevoudige functie van ethnograaf en missionaris vanzelfsprekend toegang heeft tot alle hulpmiddelen, welke een onderzoek kunnen doen slagen. De collega's op Nieuw Guinea zijn juist degenen, die als de blijvende mensen steeds, ook door het Bestuur, om inlichtingen omtrent zeden en gewoonten worden gevraagd en die, uit rijke ervaring van lange jaren puttend, zowel feiten als achtergronden vermogen mede te delen. Voortdurend zijn zij er op bedacht, — hetgeen toch ook de bedoeling is van de Regering ten overstaan van het ethnographisch onderzoek — aan de door hen verworven kennis richtlijnen te ontleen voor de materiële en geestelijke opheffing van „hun” volk. Op hun woord staan ook de onderwijzers, waarvan meerderen met bewonderenswaardige trouw decaden met deze stammen hebben opgeleefd, alsmede de catechisten, genomen uit de inheemsen zelf, het onderzoek ten dienste. De materiële voordelen van transport en huisvesting laten we dan nog geheel buiten beschouwing.

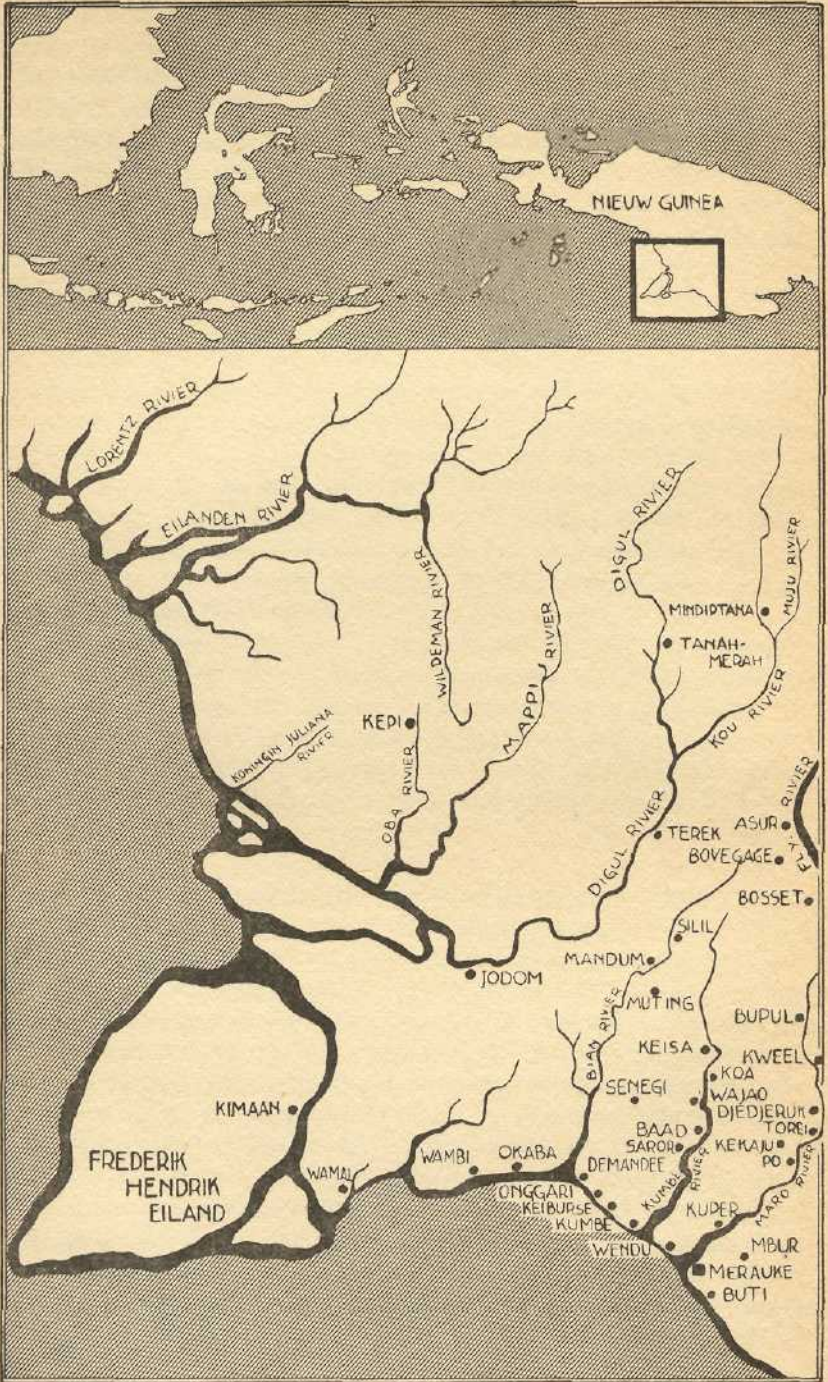
Nu, met de gegevens van de beëindigde oriëntatiereis in de hand, heb ik het gewaagd mijn indrukken op papier te stellen: enerzijds om voor wie nog aan het nut van mijn aanstelling zou twifelen de geldigheid van de aangevoerde redenen te rechtvaardigen; anderzijds om mijn erkentelijkheid te betonen voor de van verschillende zijden — bijzonder door de Confraters — gul geschonken hulp bij dit eerste rondkijken op Zuid Nieuw Guinea.

Ik volg bij mijn beschrijving de feiten, zoals die zich hebben voorgedaan, met een toevoeging van de beschouwingen, welke bij besprekingen van de gegevens met verschillende personen van het Bestuur, van Onderwijs, Missie en Zending naar voren werden gebracht. Daar er mij niets aan gelegen is, iemand in zijn eer of goede bedoelingen te na te komen, laat ik bij mogelijke kritiek de namen der fungerende personen achterwege en vergenoeg mij met titels en instanties te vermelden. Kritiek zal er echter niet veel zijn. Het besef een nieuweling te zijn weerhoudt mij en steeds is mij het woord van Chesterton nog lief: „the aim of life is appreciation”. Dit boek werd niet geschreven voor kinderen, grote of kleine, al is het van de hand van een missionaris. Het werd evenmin geschreven voor vakgeleerden, al is het samengesteld door een ethnograaf. Te zijner tijd hoop ik wat hier wordt aangeraakt, minder schetsmatig en meer tot in de details verantwoord, ter publicatie voor te leggen.

Thans werd enkel een aantal gegevens gebundeld voor allen, die werkelijk belangstellen in het leven der Papua's, met wie zij graag ter eigen oriëntatie nader kennis willen maken, daar zij als goede Nederlanders zich bewust zijn geworden van de verantwoordelijke taak, welke ons volk ten overstaan van Nieuw Guinea de schouders drukt.

Képi, 10 Februari 1952.

Een lijst van de voorkomende vreemde woorden vindt de lezer achteraan in het boek.

ZUID NIEUW GUINEA

EEN PROEFONDERZOEK

DAARJUIST NAM IK AFSCHEID VAN DE STRALEND gelukkige mens Massa. Massa, de krachtig gebouwde Marindinees, had van mij een broek gekregen en uitte spontaan zijn vreugde over dit kostbaar kleinood. Met dankbaarheid in zijn zwarte ogen en met de broek onder de arm stapte hij statig het missieterrein af. Massa had zijn broek eerlijk verdiend. Tien dagen geleden had hij Pastoor Schuur en mij in zijn prachtige boomstam de Maro-rivier opgeroeid en toen het avond was geworden, had hij ons beiden voor de nacht te logeren gevraagd in zijn nieuwe huis. De volgende dag had hij onze twee zwaarste patrouilleblikken op de nek genomen, om daarmee vier uur ver te lopen van de rivier tot aan de kampong Mbur. Het moet gezegd, ondanks zijn rotsvaste belofte ons na een week weer te komen ophalen, was hij met prauw en al in geen velden of wegen te bekennen geweest. Dat had ons een dag lopen gekost, meestal tot over de knieën door het water. Maar een man als Massa neem je dat niet kwalijk.

Ziet u zelf! De situatie was deze: ik zou voor de eerste keer het binnenland ingaan om eens te proberen iets van de taal en gewoonten van een kampong te weten te komen. Mijn Maleis rook nog erg naar de schoolbanken en of ik er nu al veel of weinig van wist, ik kon in ieder geval bijna geen woord van die taal op het juiste ogenblik naar voren brengen. Je schuift als grasgroene nieuweling ook zo maar niet op je eentje de rimbu in. Ik was daarom erg blij, dat Pastoor Schuur, die juist van zijn verlof in Holland terug was, de zorg voor het welslagen van dit tochtje op zich nam. Het krijgsplan was spoedig opgemaakt: wij zouden ons een week in Mbur gaan nestelen en beladen met gegevens over taal en levenswijze van de Mburezen triomfantelijk Merauke weer binnentrekken. Eenmaal het plan vastgesteld... wat ligt er meer voor de hand, dan niet langer dralen en op te stappen. Maar dat was het nu juist. In de heersende regentijd is Merauke omgeven door moerassen, en als het niet beslist moet... zoek je liever een prauw dan het lugubere pad onder water. De eerste poging om uit Merauke weg te komen verliep aldus: de Guru van Kuper, het dichtst bijgelegen dorp aan de Maro, kreeg per extra bode een

brief: „Stuur Woensdag 28 Februari een prauw met de drie mannen uit Mbur, die bij U in het dorp zijn, naar de kleine steiger te Merauke. Twee Pastoors moeten naar Mbur”. Het antwoord van de Guru luidde: „Er is geen prauw beschikbaar en de drie bedoelde mannen zijn hier aan het werk voor het gouvernement”.

Tweede poging: er zijn juist mannen van de bovenloop van de Merauke-rivier met een prauw de rivier afgezakt. Zij worden gevraagd ons beiden mede te nemen, wanneer zij weer de rivier opgaan. Zij vertrekken pas de volgende week. Wij kunnen daar niet op wachten.

Derde poging: Pastoor Schuur gaat een prauw zoeken en vindt Massa. Massa heeft een prauw, Massa wil ons wel de rivier opbrengen, als wij Woensdag om één uur met onze bagage aan de kleine steiger zijn. Om één uur keert het getij en stroomt het zeewater de rivier op. Dan is het mogelijk tegen de Maro-stroom op te roeien. De Guru van Kuper belooft vijf grotere schooljongens als dragers en roeiers. Het zal er van gaan komen. De Zusters zorgen voor het eten: een zakje rijst, een bus geroosterd brood en wat blikjes. De kleren en mijn studiemateriaal gaan in oude petroleumblikken, potten en pannen in een grote mand, ons slaapmatje, een kussen, een deken en muskietennet worden in een zeil gedraaid, dat tevens als bed zal dienen. Alles wordt op de jeep geladen en daar-gaat-ie naar de steiger. Om één uur staan wij daar met al onze bullen. Verder niemand te zien. De jeep rijdt weg. Uit een oud karkas van een boot duiken onze dragers op, maar van Massa geen spoor. Geduld.... Maar wij hebben haast! Als we niet op tijd vertrekken, kunnen we vóór donker niet in Mbur zijn. Na een kwartiertje komt Massa aangewandeld; een bronzen figuur met roeispanten over de schouder. De prauw van Massa ligt nog op de kant. Vijf jongens en Massa sjoeren en trekken een behoorlijke tijd om het vaartuigje uit de kniehoge klei los te wrikken. Eenmaal dat de machtige boom te water is gegleden, is vertrekken opgelegd. Onze bagage wordt ingeladen en wij zelf staan op het punt langs een voorhistorische ladder in het wankel vaartuigje af te dalen, als Massa rustig wegwandelt en een uur lang een praatje gaat maken bij een oude vriend, die daar toevallig juist aan het sago kloppen is. Massa denkt: het water begint wel om één uur op te lopen, maar eigenlijk kun je pas om half vier er goed van profiteren. Dus je laat het rustig half vier worden. Maar dan vertrekken we ook. Voor het eerst zit ik op de bodem van een uitgeholde boomstam. Pastoor Schuur zit tegenover mij. Wij leunen met de rug tegen een paar vakkundig opgestelde patrouilleblikken. Het angstzweet moet me nu gaan uitbreken; krokodillen moeten nu van onder het water op ons af komen, de boom moet zo maar raar dobberen

op de golfjes. Niets daarvan. Het water is spiegelglad, geen krokodil te bespeuren, het wordt een heerlijk heenglijden tussen de hoge groene randen van de bossen op de oevers. De kali draait en keert zich in allerlei bochten. Massa geeft op tijd een teken en we snijden een bocht af door over te steken. Midden op het water beginnen de roeiers te zingen, de zang der Primitieven. Het zijn meer halve dan hele noten. In de late namiddag klinkt dit melodieuze roepen onverwacht aangrijpend.

Nauwelijks zijn we een kwartiertje aan het varen vlak langs de oever of één van de roeiers springt de kant op, hijst zich door de modder en haalt onder het struikgewas een cocosnoot vandaan. Dat is voor vanavond bij de sago. Deze schooljongens zijn vanmorgen zonder eten van huis gegaan, dat blijkt nu ook. Onze blikken zitten dichtgebonden en zijn nu zo opgestapeld, dat het onderweg niet mogelijk is deze open te maken. Pastoor Schuur geeft hen wat tabak. Maar ze hebben geen sigarettenpapier. Hadden we nu maar een krant! Het gewone sigarettenpapier immers hier op Nieuw Guïnea voor roeiers en dragers is een stukje van De Maasbode of De Tijd, De Nieuwe Eeuw of De Linie, afkomstig van een of andere missiestatie. Ik heb een notablokje bij me. De velletjes worden rondgedeeld en ik zie niet zonder humor, dat het kostbare papier, dat de wetenschap had moeten dienen, in rookwolkjes opgaat. We steken weer over. De eerste keer zongen de roeiers. Ik had toen al voorzichtig de hypothese naar voren gebracht, dat de roeiers die juist waren gaan zingen toen zij midden op de kali waren, dit deden uit een primitief angstgevoel. Maar nu zongen ze helemaal niet. Mijn eerste hypothese viel daarmee in het water. Die primitieve angst had meer in mij zelf dan in de Primitieven gezeten. Er wordt halt gehouden en een der jongens verdwijnt in het bos. We wachten een hele tijd. Juist dáár woonde familie van die jongen. Hij kwam met de sago terug, die bij de klapper behoorde, welke zij een paar uur vroeger hadden ontdekt. Zo komen zij aan de kost. Hier een visje en daar een vrucht, ginds wat sago en straks een klapper. En vind je niets, dan heb je honger. Maar mondvoorraad meenemen?... Niemand die daaraan denkt.

We schieten maar niet op. Het zal over een uurtje gaan schemeren en dan is het gauw donker. Massa vraagt vuur voor zijn sigaret en zegt langzaam: „De Golar-rivier is te halen, maar ik heb hier niet ver vandaan een nieuw huis gebouwd”... Het is duidelijk, Mbur is volgens Massa vandaag niet meer te bereiken. We kunnen nu wel naar de Golar gaan, het punt vanwaar we zullen moeten lopen, maar waarom daar kamperen, als Massa hier, niet zover van die rivier, een huis heeft staan? Hij biedt ons het logies zelf aan. Pastoor Schuur kijkt mij eens aan; daar heb je het al, we halen Mbur niet! Ik lach

maar eens, ik wil dat huisje van Massa wel eens zien. De eerste nacht in het binnenland zullen we doorbrengen in een echt Papuahuis. Voor een ethnograaf om van te smullen. Het huis zal wel niet boven in een boom zitten in deze streek en... een beetje ongevaarlijke romantiek trekt me wel aan. We komen aan de kant. Ik gluur door de struiken; geen huis te zien. Ik vermoed dat het wat verder van het water afligt op een droog plekje. We stappen uit en volgen Massa enkele tientallen meters langs een modderig paadje. Dan zie ik ineens een klein laag afdakje van palmladeren, die uitgespreid liggen op enkele latten, welke gestut worden door een paar bambus, aan de ene kant twee meter, aan de andere kant nog geen meter hoog. Op de grond ligt wat vochtige halfvergane bruine rommel. Dat varkenstalletje is het 'nieuwe huis' van Massa, waar ik mijn eerste nacht buiten zal doorbrengen. Toen heb ik maar eens hartelijk gelachen om mijn naïviteit, welke mij een simpel maar toch dragelijk huisje had voorgesteld. Een 'nieuw' huis betekent: een niet geheel vermolmd afdakje... en niets meer.

Terwijl de jongens de bagage uit de prauw halen, is Massa druk bezig de palen van zijn huis recht te zetten. Als dat gebeurd is, verdwijnt hij met zijn hakmes in de struiken en komt al spoedig terug met de versgekapt bambu en nieuwe palmladeren. In een half uurtje heeft hij een nieuw bijgebouwtje aan zijn huis toegevoegd, waar de Tuans droog zullen kunnen overnachten.

Een vuurtje is gauw gemaakt, water is er genoeg in de rivier. Weldra pruttelt ons koffieketeltje. Voor het helemaal donker is, hebben wij één van onze klambus onder het dakje uitgespannen en daaronder onze matjes uitgespreid. We eten een hapje en kruipen onder het gaas, waar een petroleumlamp op een patrouilleblik ons hoekje tot een gezellig kamertje omtovert. De muskieten die binnengekomen zijn bij het opzetten van de tent worden onbarmhartig uitgemoord en bij het genot van een sigaar (we zijn beiden pas uit Holland) maken we van de nood een deugd. We vertellen elkaar ons hele repertoire van grappen en proberen dan wat te soezen, overtuigd, dat er van slapen wel niet veel zal komen. Ik mag er gewoon niet aan denken, dat ons hutje van alle kanten open is en elke slang of krokodil een heerlijk brokje voor het grijpen heeft.

Om twaalf uur schrik ik wakker. We hadden de lamp uitgeblazen en blijkbaar had Morpheus mij toch te pakken gekregen. Door de klambu heen zie ik een stevig vuurtje. De dragers zijn aan het eten geslagen. De sago is gepoft en de kokosnoot is door de brei gemengd. Onder groot lawaai wordt het lekkers nu naar binnen gewerkt. Als de rust is weergekeerd, proberen we nogmaals in te dutten. Vroeg in de morgen springt Pastoor Schuur naast me over-

eind: „Het is al zes uur, we moeten zo spoedig mogelijk weer de prauw in, anders keert het water en kunnen we de Golar niet invaren”. Ik vind het wel erg donker voor zes uur 's morgens, maar iedereen wordt opgepord en met een aanmaning hier en een handje helpen daar raakt het hele kampement in beweging. Een uur later ligt de prauw start-klaar. Als het licht wordt, merk ik, dat het nu pas zes uur is. Och, dat is zo de gewoonte en de truck van de man op tournee. Wil je om zes uur op stap zijn, dan begin je om vijf uur al te brullen, dat het bijna te laat is.

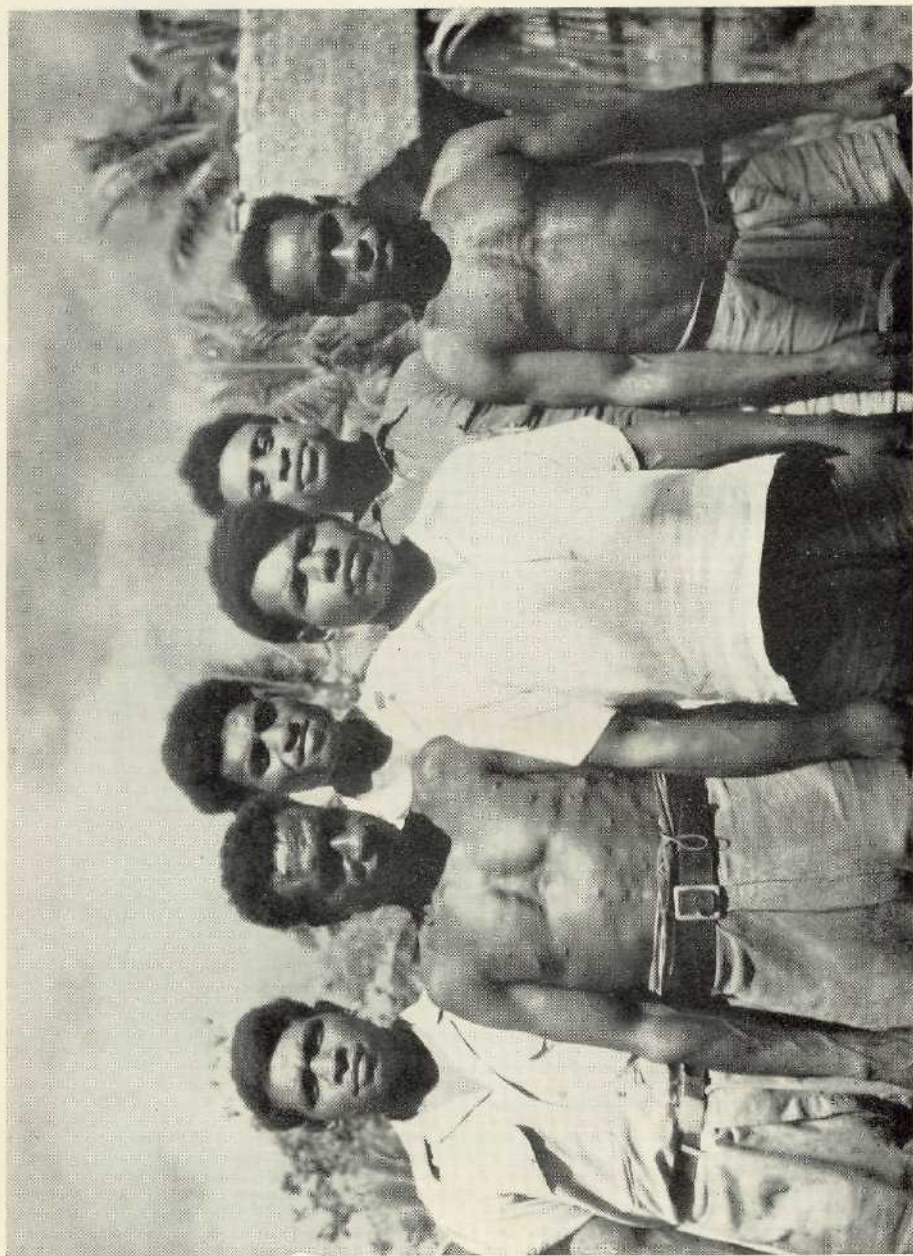
Tot grote hilariteit van de roeiers glij ik bij het instappen uit en kom languit op de bodem van de prauw terecht. Laat ze maar lachen, wij varen en de Golar komt in zicht. Om half zeven bindt Massa zijn boot vast, dicht bij de oever. We moeten er uit. Het lopen gaat beginnen. Toen gebeurde er iets, wat ik niet gauw zal vergeten. Pastoor Schuur in eigen persoon ging staan en stapte zo maar pardoes uit de prauw in het water en waadde naar de kant. Dat had ik dus ook maar te doen, op mijn nuchtere maag, 's morgens om half zeven, in het nog kille schemerdonker. Nu kun je in je jeugd nog zo graag tot wanhoop van je moeder door de plassen hebben gedabd en nu kan het zijn, dat pootjebaaien eens je liefste bezigheid was, het blijft een rare ervaring om gekleed in een lange broek en voorzien van putties zo maar ineens in het water te stappen, enkel en alleen, omdat je van plan bent om naar een kampong te lopen. Onbewust had ik gehoopt, dat Massa die prauw nog wel dichterbij de kant zou halen... of eigenlijk... ik had wel die verhalen van missionarissen en rimbustrappers over moerassen en rivieren gelezen, maar dat dit nu echt ging gebeuren aan mijn eigen lijf, dat ik zelf gewoon te water moest, daar had ik niet van terug. Ik ben uit de prauw gestapt en heb de kust bereikt. We hebben de hele voormiddag verder door het water gekruid, maar die eerste stap... Op de kant onder een bambu-oompje dronken wij de koffie op, die we wel in het kampement hadden laten zetten, maar die toen nog te heet was om daar gedronken te worden. Massa had de prauw nu aan alle zijden tussen bambustaken vastgelegd en kwam ook op het droge. Hij had al laten horen, dat hij mee ging naar Mbur. Wij hadden zijn prauw nodig gehad, maar hadden op hem als drager niet gerekend. „Geef mij de twee zwaarste blikken maar”, zei hij. We deden het. Onderweg gaf hij met een enkel woord uiting aan zijn gedachten. Die jongens van Kuper, dat was te klein grut, daar kon je toch eigenlijk niet mee de rimbu in. Dat vond hij, Massa, onverantwoordelijk. „Geef mij die twee zwaarste blikken maar”, had hij gezegd. Wie had zo iets verwacht van een nog niet zo lang bekeerde koppensneller? Massa, al liet je ons in de steek bij de terugtocht, dit vergeten we niet!

Even voordat de dragers hun portie oppakten, zag ik dat één der jongens een groene bambustok in de grond plantte en er met rotan twee dwarslatten aan vastmaakte. De wetenschapper in mij richtte zich hoog op. Hier had je het nu; een toversymbool werd opgericht, waar je zelf bij stond. Wat zou hiervan de diepe betekenis wel zijn? De jonge man nam zijn mes en sneed in de middelste paal enkele figuurtjes, die leken op letters; bovenaan: TH; daaronder: 'eobal'; en nog lager 'dus'. Ik er op af. In alle Maleis, dat ik machtig was, vroeg ik, wat dit alles te beduiden had? „Och”, zei de knaap, „dat is zo maar voor de aardigheid.” Daar geloofde ik nu juist niets van; dat zeggen ze altijd, als wij het niet mogen weten. Ik vroeg verder. Hij legde geduldig uit: „Het is om te laten zien, dat wij hier zijn geweest en leuk om later terug te vinden, als we weer eens hier komen.” — „Maar wat moeten die tekens beduiden?” Hij las nu langzaam wat hij geschreven had: „TH-eobal-dus” en zei: „Dat is mijn naam, ik heet Theobaldus”.... Enigszins verrast bij het horen van deze nuchtere oplossing, droop ik af. De jeugdige ijver van de onderzoeker kreeg een kleine knak.

We doken van onze zandplaat af een klein riviertje in, dat de hoofdweg bleek te zijn naar Mbur. Afwisselend ging het nu over modderige paadjes of door ondiepe moerassen. Massa had ons gezegd, dat we maar door één rivier hoefden. In deze regentijd stond daar wel veel water in, maar dieper dan de borst was die toch niet. Zo trokken we door een landschap van open bossen en groene vlakten. Op een droge plek werd elk uur gerust. De kranten waren in het bivak uit de blikken gekomen, zodat de dragers telkens bij een cigaretje op adem konden komen. Na de derde rust kwam de kali Tamal in zicht. Ja, dat dacht ik. Ik verwachtte een klein riviertje, waarvan je de overkant goed kon zien en waarin je even tot de borst induikt om dan op de andere oever van je dappere daad te gaan genieten. Maar dat viel tegen. Onze kali bleek een diep moeras te zijn, waarin we zevenmaal tot de borst en de rest van tijd tot tijd over de knieën wegzakten. Mijn begrip 'kali' werd herzien. Bij een paar klapperbomen werd na dit spelletje waterpolo gepauseerd. Een der knapen klom handig in de boom en haalde enkele jonge klappernoten naar beneden. Keurig werd er aan de ene zijde een gaatje ingehakt en spoedig stonden we allen met het hoofd achterover van de heerlijke koele melk te genieten. Massa stond het af te zien en toen hij mij daar rond en wel zag staan, stevig op de grond geplant en van huis uit meer in de breedte dan in de lengte uitgeschoten, kwam plotseling zijn hele menseners-natuur weer boven en terwijl het water hem door de mond liep en zijn ogen van verlangen naar dit hapje straalden, liet hij zich ontvallen: „Orang gemuk”, Oh, wat een dikke man! Gelukkig liet hij het

DR. J. BOELAARS

Jongelui temidden van een uitstervend volk

daarbij en nam de zwaarste blikken weer op zijn schouders. Een uur later waren we behouden in Mbur.

Na zulk een tocht heb je maar één wens; wassen en daarna een sterke kop koffie. De guru ontving ons vriendelijk en stelde zijn huis ter beschikking... en dat was een echt huis. De vloer wiebelde wel onder onze zware schoenen, het dak lekte op enkele plaatsen, maar een huis was het, zelfs een met een badkamertje. Dit kamertje stond buiten, had een vloer van bambustammetjes, een deur was er niet aan. In de hoek stond een grote petroleumdrum vol water, afgedekt door een stevig deksel. Heerlijk... wassen en weer eens mens worden. Dat dacht ik, totdat het deksel van de ton afging. De inhoud was verrassend. In het vat stond juist hetzelfde gele bruine water, waarin we de hele morgen hadden rondgedabd. Toch wordt men er schoon van. De kop koffie, dat had ik toen al meteen begrepen, zou wel van datzelfde water gezet worden. Maar dat proef je op zulke momenten niet. We waren in Mbur, het onderzoek kon beginnen. Een wandeling door het dorp na het eten was het begin. Twee rijen van huizen en midden daartussen een zandplaat. Alles wel geteld waren het achttien wankel gebouwtjes en daarachter de tuinen, tuinen, welke ieder van ons je reinste wildernis zou noemen, als er niet een pagger rondom heen was aangebracht.

We lopen de huizen zo maar binnen, want haast geen enkel huis heeft bewanding. Toch bouwt men al vijf jaar aan deze kampong. Ik zie een paar Marindinese trommen en Pater Schuur krijgt met enkele zinnnetjes van die taal de mensen aan het glimlachen. Een lange magere man, gekleed in dunne flodderige lange broek en een lichtgeel jasje met hoge boord, komt naar ons toe en gaat mee rond. Wij maken kennis; hij is het dorpshef. Hij vertelt al gauw, dat er veel zieken zijn, veel koorts, veel malaria. De medicijnen zitten nog in onze blikken. We gaan uitpakken. Laat nu juist in het ene blik, dat onze boeken en paperassen bevat, een plas water staan. Een der jongens is gevallen bij het oversteken van de kali. Alles is doornat. De grootste tafel is nog te klein om onze tentoonstelling van uitgespreid papier te bevatten. Pastoor Schuur weet een oplossing. De vrouw van de Guru heeft een strijkijzer, zo een uit de tijd van onze grootmoeders, gevuld met gloeiende houtskool. Daarmede strijken we het kostbaarste van onze lading droog en alsof er geen leed was in eigen huis, trekken we opgewekt de kampong in om obat rond te delen.

Het begint avond te worden en de mensen komen terug van de jacht of de visvangst. Kleine vuurtjes worden aangelegd en als de schemer in het nachtelijk donker is overgegaan, kringelt overal de grijze rook door de daken, die slechts bestaan uit blaren. Er zijn nog maar

weinig christenen in deze kampong, maar wanneer 's morgens vroeg de H. Mis wordt opgedragen op een schamel altaar in een hok van de school, is de hele kampong present en op zijn paasbest gekleed. De Guru bidt luidop voor, de schoolkinderen schreeuwen het voorzegde na. Babies huilen en de kleine brakken zijn maar niet tot stilzwijgen te brengen. Alles is rommelig en toch is het een diepe voldoening om in zulke primitieve omstandigheden Christus tegenwoordig te stellen onder deze mensen.

Overdag is het muisstil in de kampong. De mannen zijn op jacht, de vrouwen in de tuinen. Slechts het schooltje van zestien kinderen maakt lawaai. Op een bank tussen dit volkje gezeten, probeer ik wat te onderzoeken. Het leek zo eenvoudig; je vraagt elk kind naar zijn naam, naar die van zijn vader en moeder, naar zijn broertjes en zusjes. Je schrijft dit alles netjes op en hebt de hele bevolking gezinsgewijze opgenomen. Dan loop je met het dorps hoofd de huizen af en noteert op een platte grond waar ieder gezin precies woont en je kunt naar locale en sociale groeperingen, naar patri- of matriliniaire ordening, naar huwelijksregelingen, naar bezit en erfrecht beginnen te zoeken. Een kleine doorsnede van de levenswijze van dit volk is dan al spoedig gemaakt.

Het kind echter, aan wie je iets vraagt, schrikt en knijpt de mond stijf dicht. Je glimlacht dan geduldig tot je kaken er zeer van doen, probeert het met een ander vraagje, probeert het met een ander kind, probeert het langs de Guru, probeert het... Geen reactie! De hele klas kijkt maar stom verbaasd naar die meneer op dat bankje. Eindelijk komt er een over de brug en zegt op onverstaanbare wijze, niet de eigen naam, maar die van zijn broertje of zusje of van het kind, dat naast hem zit. Moet je dan maar in de gaten hebben! Ik wil het te goed doen, praat zelf veel te veel, en maak met telkens op een andere wijze hetzelfde te vragen, die langzaam malende molentjes in de war. Pastoor Schuur neemt het maar van me over. Langzaam dringt het nu door, wat we eigenlijk willen. De een roept nu al een naam, terwijl ik nog op een ander wijs. De stambomen schieten wortel, de takken en takjes, de zijscheuten en de parasieten, alles komt er uit.

Toen we midden op de dag uit school kwamen, was ik weinig gegevens, maar wel een kijkje op die primitieve denkvermogens rijker. Tijdens de middag- en avonduren geleek ons werk al evenzeer op een taaie gestadige worsteling, nu met de hersenen van enkele volwassenen. Een vraag zó stellen, een vraag van je zelf zó beluisteren, dat je begrijpen kunt, welke mogelijke antwoorden de ander daarop zou kunnen geven en uit het ontvangen antwoord een nieuwe vraag opbouwen, welke dwingt tot de correcte weergave van hetgeen men

wil weten... en dat alles in een taal, die de onderzoeker nog niet meester is en welke ook niet de eigen taal is van de informant... dat alles is de werkelijke inhoud van een eerste poging tot onderzoek van een nieuweling in een nieuw gebied.

Het leven blijkt, van dichtbij bekeken, zoveel minder simplistisch dan het op school geleerde grondplan deed vermoeden.

In Mbur zetten de kinderen de lijn door van vaders afstamming wat betreft de naamvoering, het behoren tot een bepaalde clan en het erfrecht. Maar dit simpele systeem van een sterk vaderlijke lijn heeft een pendant in de krachtige invloed op alle terreinen van het leven uitgeoefend door een pleegouderschap over hetzelfde kind, waarin ook de familie van de vrouw haar aandeel heeft. Tevens geeft de verscheidenheid van personen, die als pleegvader optreden in dit hele spel een rijkdom van mogelijkheden, welke verrassend is en verbluffend. Het gezin zelf gaat op in een hogere gemeenschap (de clan), welke in vaste verhouding staat tot andere dergelijke groeperingen, bijzonder waar het gaat om de al of niet toelaatbaarheid van een huwelijk. Bij een wandeling door het dorpje was het ons reeds opgevallen, dat sommige huizen achter een gezamenlijke pagar lagen en andere daarvan onderscheiden eigen bambuhekjes bezaten. De clans bleken blokken te vormen van huizen en de straat gaf een duidelijke tweedeling aan de kampong, welke toch echter weer niet een zuiver exogame tegenstelling opriep. Het jongste kind weet tot welke clan het behoort; de huwbare jongelui kennen de groepen, waaruit wel en waaruit niet de partner kan voortkomen. Binnen de gestelde grenzen is hun keuze nog niet vrij. Een jongen heeft eerst te kijken naar de dochter van zijn tante, die de jongere zus is van zijn vader; het meisje hoopt enkel op de zoon van een oudere broer van haar moeder.

Heb je zo al iets vernomen met betrekking tot de sociale plichten van het individu, het gezin of de clan, dan wordt het zaak je geduld te bewaren, wanneer telkens de varianten het reeds vastgestelde door-kruisen en het de vaste uitzondering blijkt te zijn wat eerst de regel leek. Mbur ligt dicht bij de kust. Eens werd het gedecimeerd door de Marind, maar het heeft aan deze stam nieuw bloed en levensvormen ontleend in zulke mate, dat de eigen oude structuur wellicht onherkenbaar werd ontwricht en opgenomen is in een ander stelsel. Dat een klein gehucht een zo ingewikkeld complex van levensvormen in zich droeg, had ik niet verwacht.

De dagen in Mbur vlogen voorbij. Ik sprak veel met het Dorpshoofd en vroeg honderd uit. Het was een keurige man. Dat ik hem na drie maanden in Merauke zou ontmoeten, opgeroepen door het Bestuur, omdat hij zijn schoonzoon halfdood had geslagen, was toen van deze

tengere man nog niet te vermoeden. Een probleem te meer. Wat schuilt er achter deze mensen voor een felheid en kracht, wanneer zij in eigen belangensfeer geraakt worden. Het pakje papier met gegevens was geleidelijk dikker geworden; de geneesmiddelen hadden hun werk gedaan; de kinderen waren niet bang meer. De Ouden begonnen al in hun eigen taaltje tegen mij te praten, omdat zij gehoord hadden, dat ik enkele zinnnetjes, na een onderzoek van uren, één van hun mensen had nagezegd. Zij stonden verbaasd, toen maar al te gauw duidelijk werd, dat de Tuan toch niet alles begreep en niets terug zei. Een week was voorbij en wij waren van deze mensen gaan houden. Zij hebben zovele menselijke trekjes, zij hebben eigenlijk zoveel met ons gemeen. Zij zijn zwart, zij hebben kroeshaar, zij zijn vuil, hun huizen zijn onbewoonbaar, maar zij houden van hun kinderen, zij zijn dankbaar voor de medicijnen, zij begrijpen enigszins, dat wij hen goed hebben willen doen.

De terugtocht was nog een graadje erger dan de heenweg. Om half tien in de morgen stapten we achter onze dragers aan het dorpje uit. Het pad was slecht en de moerassen lang en diep. Op enkele plaatsen ligt hier een boom over een geul. Sprietlopen blijft een kunst, vooral als die boom op het water drijft, glad is en de goede gewoonte heeft ontwikkeld onder mensenvoeten rond te draaien. Je lacht maar eens, als je er weer naast in het water ligt te spartelen. Om half zes 's avonds marcheerden wij Merauke binnen. We hielden ons flink. Tenslotte... een kleinigheid: één dag door de modder... Schoon ondergoed aantrekken en een stukje eten en alle leed is vergeten. Vanmiddag stond daar op eens Massa weer voor ons. Hij kwam zijn beloning halen. Massa had mijn eerste tocht naar het binnenland mogelijk gemaakt. Het deed me goed, dat hij zo tevreden wegstapte met dankbaarheid in zijn zwarte ogen en een keurige nieuwe khakibroek onder de arm.

EEN UITSTERVEND VOLK

EEN LUIDE LOME SCHREEUW: „PUTUUUUUS... Putuuuuuus lagi” (kapot, alweer kapot). Een korte stilte, dan een commando van de Djuragan „leggo”¹⁾, gevolgd door het geratel van de ankerketting, het stilstaan van de motor, het afdrijven van de boot op de stroom, voor zover de ketting het toelaat. Wachten, wachten. We horen gehamer in het machinekamertje: de zoveelste nagel wordt in de motorband geklonken. Een half uurtje gaat daar wel mee heen. Heet is het op de kali. Eindelijk gestommel onder onze voeten. De motor slaat aan, het anker wordt binnengehaald en als de band het weer niet onmiddellijk begeeft, tuft het gouvernements-motorbootje weer een eindje de Maro op, totdat een luide lome schreeuw: „Putus... putus lagi”, ons drijvend wrakje nog maar weer eens stillegt.

Monseigneur Tillemans wenste op Vormreis te gaan naar de dorpen aan de Boven-Maró en naar die van de Boven-Bian.

In overleg met de Resident van Merauke werd de reis gecombineerd met een bezoek van de Bestuursassistent aan dezelfde dorpen. Het leek wel de laatste tocht, welke het motorbootje TT juist voor het definitief werd afgedankt, nog zou maken. Als het liep, deed het dat niet eens zo slecht, maar de eerste dag brak de band acht keer, de tweede dag ook uitgerekend acht keer, en de twee volgende dagen samen nog acht keer.

Je lacht er eens mede als het voorbij is, maar tijdens dat warme droge reisje over een eindeloos kronkelende rivier, gezeten op een stoeltje op een vies achterdekje, rondom in de rommel van een groepje passagiers, dat boven op het kleine ruim een plaatsje had gezocht, bijna in het keukentje, bijna op de vuurplaat, waar ieder de hele dag door op zijn beurt een geurend potje kookt.... op dat reisje was elk opeenthoud een venijnige bekoring tot hartstochtelijk ongeduld. Iedereen begint te kankeren en niemand begrijpt, dat zulk een bootje de kali opgejaagd wordt zonder een reserveband, als de minst

¹⁾ leggo = rug; „let go” = internationale scheepsterm voor het laten vallen van het anker.

slimme expert kan zien, dat de roulerende band op vier en twintig plaatsen rot is.

Voor mij was deze ervaring compleet nieuw. Op een wat groezelig motorbootje stappen voor een reis van enkele dagen... natuurlijk, vanzelfsprekend doe je dat, maar dat er zo weinig voorzorgsmaatregelen... De Djuragan voelde zich helemaal niet schuldig. Een reserve-band was gewoonweg in heel Merauke niet te krijgen, en in Hollandia? Wie zal het zeggen? Er moet toch gevaren worden met deze oude rommel. Nieuwe boten voor Zuid Nieuw Guinea.... die zijn besteld!

Toch werd het een aardige reis. Tegen dat het donker begon te worden legde het bootje aan bij een afdakje aan de kant. Een der papua-bootslui klom handig langs een boomtak over de modder naar het vasteland en spreidde een dikke bundel bladeren uit op de blubber, waarover de Bisschop (denk nu niet aan een figuur in statiegewaad, maar zie een man in een tournéepak) het afdakje bereikte. Snel constateerde hij, dat het hotelletje verging van de luizen. Dat je het eerst naar beestjes moet zoeken bij een eerste inspectie voor een mogelijk nachtverblijf... daar moet je langer voor in de rimbu gezeten hebben... Geen klambu is tegen dat tuig bestand.

We varen rustig een tijdje door. Stemmen op de kali. Mensen! Andere mensen, dat is een evenement op zulk een trage lange dag, waarop, behalve één waterslangetje en een enkele vogel, geen levend wezen onze aandacht had gevraagd.

Een enorm vlot, een huis gebouwd op prauwen en op grote bussels bambu en gaba-gaba schuift uit het donker naar ons toe. Wij naderen. Het vlot ligt vast aan de kant. Er brandt vuur op, mensen staan op de uitkijk. Bij het licht van de vuurtjes zie ik vrouwen en kinderen, grote trossen pisang, en mannen op de vloertjes voor- en achterop. De gesprekken met onze bemanning zijn reeds in volle gang. De kostbare vruchten verhuizen al naar ons vaartuigje. We meren aan het vlot en we blijven er de hele nacht aan vastliggen. We soezen op ons eigen platje tot het weer bijna licht begint te worden. We keren nu de boeg, althans de Djuragan probeert het schuitje op de kali te draaien en gaat met volle vaart de andere oever op. Daar stond nu juist geen boom! Dat had hij in het donker goed bekeken! We zijn niet lek geslagen, we zijn zelfs weer vlot gekomen en de tweede dag van de tocht is daarmee zonder ongelukken begonnen. Het blijft een merkwaardig bestaan: ethnograaf op oriëntatiereis!

HET NEUSDOORSTEKINGSFEEST IN DE MIMIKA

Achter op het dekje — een notablok en een vragenlijst liggen op mijn knieën — hoor ik Monseigneur Tillemans, die vroeger pastoor op de verre Mimikakust is geweest, vertellen over het neusdoorstekingsfeest in de nog zo nabije 'oer-oude tijd' van zijn volk daarginds.

Twee of drie of soms wel vier jaar was het grote feest niet meer gevierd. Verschillende opgeschoten jongens liepen nog 'in de kinderkleren' rond. Het werd tijd, die jongelui de neus te doorsteken, mannen van hen te maken. De oude lui bespraken dus de noodzakelijkheid het feestgebouw, de 'karapao' op te richten. De knapen van het dorp kon dan tevens de eerste vezelschort worden aangelegd.

In het verre Westen worden de beenderen der overledenen uit de mikken der bomen gehaald, in het Oosten opgegraven uit het zand. Allen, ook zij die reeds vroeger de beenderen van hun doden in eigen huis hadden opgeborgen, allen brengen nu deze beenderen bijeen in het 'Emaëkamé' van de stam, het knekelhuis van de streek. De avond na deze plechtige bijzetting weerklinken de trommen lang: de ouden bespreken de plaats, waar het feestgebouw voor de neusdoorsteking zal verrijzen. Als de zon is opgegaan zullen ze de eerste paal daarvan opzetten; de voorgevel zal gericht staan naar de zee. In de nabije mangroven halen de sterkste mannen een reusachtige boom, die, met wortels als hoogopstaande vlakken, in de grond staat geplant. De boom valt en alle wortels behalve één worden afgehakt. Zij dragen deze machtige paal achter de laatste huizen van hun dorp. Ervaren oude lieden zetten op stam en wortel de gestyleerde figuren uit van hen, die sinds het laatste feest gestorven zijn. Jongeren hakken de figuren uit, totdat de 'Mbitru', de herdenkingspaal der overledenen, gereed ligt om tijdens het neusdoorstekingsfeest opgesteld te worden.

De bouw van de 'karapao' vordert. De stellage, die met beschilderde matten zal behangen worden, staat al gereed. De vrouwen hebben de atap genaaid en de matten gevlochten. Er wordt vanavond getromd in het dorp, de matten worden door de vrouwen aangesleept en plechtig wordt de eerste mat opgehangen. Een der ouden, de eigenaar van dit gebouw, heeft een gloeiende stomp vuur genomen en prevelend over het huis geworpen. Kalk vliegt van alle zijden in wolken tegen de wanden op. De dans is begonnen. Mannen met de trommen lopen in vaste geleederen langs de voorzijde van de 'karapao' op en neer en de vrouwen in een eigen phalanx stappen met hen op en af. Allen zingen, kinderen rennen nu eens voorop en bij de snelle omwending der groepen geraken zij weer achterop. Het komt tot een juichende, gillende vreugde bij het stijgen van het nachtelijk uur,

totdat in de vroege morgen de voorzangers een nieuwe wijs inzetten: de hymne aan de opkomende zon. „De zon is nu in Kaporapogha... De zon is nu in Wania... Nu is zij in Atuka... Tumuka... te Kekoa... nu is de zon bij ons hier...” De nieuwe dag is begonnen, ieder gaat naar zijn huis, naar zijn hoekje in het grote kamp van feesthuizen, dat voor de gelegenheid daar even is neergezet. De 'karapao' krijgt een gevel van matten, waarin zeven deuropeningen zijn uitgespaard. elke deur betekent een kandidaat voor de neusdoorsteking. Het hellende atapdak steekt ver over de gevel heen en rust op palen. De zij- en achterwand van atap omsluiten een geheimzinnig duistere kamer. Daarin staat tegen de achterzijde een lange baleh-baleh, welke bergen brandhout torst voor de daaronder gestookte vuurtjes. Bromstemmen wisselen af met trommen; de mannen zijn daar, geen vrouw waagt zich binnen deze muren. De avond valt en met de opsering van dit grote huis wordt een aanvang gemaakt. Lichte vezelrokjes worden langs de baleh-baleh gehangen en de gevel krijgt een eigen sfeer door schorten, bont mengsel van gekleurde bladeren en de reeds beschilderde matten. De maan gaat op over de marcherende mannen en vrouwen, die al maar gaan en keren de hele nacht lang totdat de zon weer begint te rijzen op hun aller gezang, van heel ver: van Kaporapogha tot bij ons.

De avond is opnieuw gevallen als zware trommen mannen en vrouwen oproepen de herdenkingspaal van hun doden af te halen en te komen planten voor de 'karapao'. Ook de voorvaders zullen op het feest aanwezig zijn en toezien of de jonge kerels volgens rite en gebruik van oude tijden de volle manlijkheid bereiken. Wie man is grijpt waar hij grijpen kan de machtige voorouderboom en geperst, man tegen man, tillen de honderden gespierde armen het gevaarte en dragen zó dicht opeen de zware last, dat geen vrouw ziet, wat de mannen verslepen. Toch dansen de vrouwen rond de lange stoet, bestrooien met kalk van hun kokers het traag voortschrijdende kluwen der mannen. Boven op de lange stam — draaiend met hun achterlijf, al wat ze nog draaien kunnen — oude mannen. De optocht komt tot stilstand bij de 'karapao', dicht bij het diepe gat midden vóór de gevel, waar deze 'mbitru' overeind zal worden gezet. Dan treedt een man op de boom toe, slaat haar met een blad en vraagt: „Gij die weet, door wiens hand Muga stierf... is Jariti schuldig?... is Bauija schuldig?... is Koariao schuldig?... is... is...?” De boom beweegt telkens met alle dragers even vooruit en weer achteruit. Wee degene, bij wiens naam het gevaarte slechts met moeite in beweging komt. Hij kon het feest wel eens niet meer beleven. Hoor het gejoel, dat opstijgt. De 'mbitru' is geplant: een zware mast, opengewerkt tot hoog in de wijde wortelboog, een toren van op elkander rustende

voorvaders. Een spreker is in de paal geklommen en roept de doden op in aller herinnering. Mannen en vrouwen gaan zitten en wenen luid. De gedachtenis hernieuwt de oude smart, huilend keert ieder terug naar zijn huis.

Het is stil geworden in het dorp. 'Karapao' en 'mbitru' zijn eenzaam achtergebleven. In de verre majestueuze sagobossen krioelt het van hakkende, kloppende, water-aandragende meisjes, die met het feest in hoofd en hart de honderden pakken sago bereiden die zij, als allen gereed zijn, naar het dorp verslepen.

De dag der sago-opstapeling is daar. Jongens beginnen 's morgens al vroeg zingend en brullend de blokken sago bij de vrouwen op te halen. Naast iedere deur van de 'karapao' wordt van sago een platform gebouwd van twee meter hoog. Daarop zal nu weldra de neus van de jongeman plechtig doorstoken worden. Bij de stutpalen van de oversteek komt een kegel van sago te staan, twee meter hoog. Het wordt een jubelende dag. Allen wrijven zich met sago in en dansen en zingen tot de zon weer opgaat in Kaporapogha.

Nog kan de grote dag niet gevierd worden. Er zijn nog geen varkens, geen vissen en geen mosselen. Mannen en jongens kennen de plaatsen, waar zij sagostammetjes moeten neerleggen om er de beesten heen te lokken. In de lange nachten, waarin zij wachten op hun buit, horen de jongens de verhalen van hun stam: de oorsprong van hun volk, van hun eten, hun wapens, de zin van geboorte, huwelijk en dood. Zij jagen ook op de krokodil of de leguaan; de vrouwen vangen vis en slepen bergen mosselen aan.

Oh, die intocht van de varkens! De wijven zijn gek met de mannen: zij zoenen en plukken de jongens, waar ze hen maar te pakken kunnen krijgen. Bij de 'karapao' komen de varkens te liggen. De gasten zijn uitgenodigd. Nu, vanmiddag, in de vallende avond gaat het er op los. Van mosselen, vis en leguaan wordt een speciale koek gebakken: de 'onagi'. De candidaat is op een mat voor het huis van zijn ouders gaan zitten. Hij wordt opgeschilderd en met de paradijsvogel, met al de rijkdom, welke zijn familie ten toon kan spreiden, wordt hij opgesierd. Zijn zwagers nemen hem bij de hand en fier stapt hij van huis tot huis. Overal wordt hem van de 'onagi' een stuk in de hand gestopt. De vrouwen krijgen het op de heupen, de wellust komt over hun wezen bij het zien van zoveel jeugdige mannelijke pracht. De dans van mannen en vrouwen wordt tot een trance, waarin het water hen uit de mond loopt en al wat aan een vrouw kan klapperen in beweging geraakt. Die nacht is het feest... totdat de zon opgaat in Kaporapogha. Allen doezelen in. Maar nauwelijks enkele uren later komt een nerveuze spanning over allen. Overal geloop, overal gepraat: zullen we of zullen we niet, totdat plots de wilde jacht wordt

ingezet naar de angstig vluchtende jongens, aan wie het grote, maar ook gruwelijk pijnlijke man-woorden gaat voltrokken worden. Gesleept met macht en geweld belanden de jongens ieder op zijn stapel sago bij de deur van de 'karapao'. Daar wordt hun de lange vezelschort ingekort, waarna een zwager, die reeds op zijn hurken met de rug tegen het gebouw aan zit, de kop van de knaap, die op de rug ligt, tussen zijn knieën klemt. De mannelijke familieleden grijpen nu een stok van een lengte als nodig is, opdat allen, staande naast elkander, deze met beide handen kunnen omklemmen. De vlijmscherpe punt gaat door het neustussenschot. Bloed spuit uit de wonde en vloeit weg. Door moeder en zussen, die ook op de stapel zijn gekomen wordt dit bloed gretig opgelikt. Langzaam maar gestaag drijven de mannen het lange hout door het gat van de neus. Uit de wriemelende, martelende menschenhoop stijgt op het gebrul en gejang van de vrouwen en van de omstanders, totdat de lange staaf haar taak heeft verricht. Het gat in de neus blijft opengespalpt door de veerkracht van een opgerold blad, dat er in is gestoken. De man-geworden jongeling richt zich op, springt op de benen, staat vol durf boven op de sagotroon en wordt naar huis gebracht, waar hij weken lang zal kermen van de pijn, voordat de enorme zwelling van zijn neus zal genezen zijn. De kleinere jongens van rond tien jaar worden nu bij de sagokegels neergezet. Elk krijgt vier of vijf schorten omgehangen van sago-vezels gemaakt. De schorten hangen af tot op de voeten en worden plechtig door de mannen op enkel-hoogte afgesneden. De sagokegels worden onder de familie der knaapjes verdeeld, de sago-platformen worden met ceremonieel losgekapt en gegeten.

Op de middag gaan de jonge en oude vrouwen de kerels nazetten met lange gaba-gaba staken, en het wordt een stoeien, dat uitloopt op ongebonden licentie van drie dagen.

Een beetje ontdaan zat ik op de bank achter op het platje van ons nog steeds afwisselend varend of stilliggend motorbootje. Wat een volk, die Mimikanen! Je voelt zonder erg eens aan je eigen neus. Een staak van meer dan twee meter... Moeders, die het bloed likken van hun zonen... Dat volk had Pastoor Tillemans katholiek willen maken...

„Wat hebt U met dat feest gedaan, toen de mensen eenmaal christen begonnen te worden...?” vroeg ik voorzichtig... „Dat feest”, klonk het, „dat feest heb ik laten bestaan...” „Laten bestaan?” „Ja, laten bestaan, ik heb alleen afgeschafft, wat blijkbaar tegen de Tien Geboden was; de rest.... dat moeten jullie ethnologen eerst maar eens precies nazoeken om te zien wat er allemaal achter zit. De eigenlijke

neusdoorboring is vervallen en met de drie vrije dagen is het ook afgelopen. Maar het overige: de bouw van het feesthuis, de dans, de dodenherdenking, het opsieren der jongelui, de eetpartijen... Wat is daarop tegen? Later heb ik het feesthuis eens gebruikt als symbool van de kerk, en de zeven deuren als de uitbeelding van de zeven sacramenten: de toegangen tot het mysterieuze leven der Christelijke geheimen. Maar zelfs zonder dat: de dans in de Mimika is keurig. Geen vrouw komt uit het gelid, geen man die hen aandacht schenkt. Zij marcheren maar vrolijk zingend en juichend op en neer. Die dodenpaal heb ik wat gekuist, maar de oprichting van een 'mbitru' op allerzielenfeest...

Dat was nog eens wat. In enkele woorden lag daar mijn eigen onuitgesproken ideaal, reeds jaren lang in de praktijk gebracht door de man, die mijn Bisschop was en die niet enkel van de ethnographie een diepere kennis van de hem toevertrouwde stammen verhoopde, maar bovendien de mening was toegedaan, dat alles, wat behouden kon blijven van het eigen leven van ieder volk, ook behouden móést blijven, ja moest dienen tot dieper besef en dieper beleven van de Christelijke Mysteries in elke streek op de haar eigen wijze. Deze ervaren mens met een open en een warm hart voor de levenstrant van de Papua, zou mij Zuid Nieuw Guënea laten zien, want toevallig viel mijn oriëntatiereis samen met de zijne. Pasgewijd Vicaris van Zuid Nieuw Guënea ging hij zelf dit jaar op tocht langs de rivieren en langs het strand om de mensen te leren kennen. Ik dacht: laat die band van de motor nu nog maar weer eens knappen. Ik heb de tijd, er is op dit plekje tussen het ruim en de keuken nog veel te leren.

PO EN DIDJERUK

Meer schuivend dan wandelend, meer glijdend dan lopend, met zware klodders rode, ziepende klei onder de schoenen, gaan wij langs krotten van huizen. De daken van rottende boomschors zijn zo lek als een bodemloze emmer. Deze huizen vormen te samen met de povere school en het niet onderhouden guru-huis de Kampong Po. Er was geen kip of kraai te zien; geen hond jankte. Het dorp was leeg, alle mensen waren vertrokken naar het feest te Bupul. Hoe kon een gehucht, waar mensen woonden, zó onderkomen zijn? Was hier het Bestuur tekort geschoten door niet op tijd politie te sturen om de mensen aan te zetten nu eens haast te maken met hun nieuwe kampong? Was de Guru een sufferd van zulk een formaat, dat hij niet bekwaam was zelfs maar aan zulk een klein groepje leiding te geven? Was er werkelijk geen beter plaatsje te vinden voor een nieuwe kampong?

We stomen de kali op. Het gaat best vandaag met die band op de motor. Om half drie in de namiddag leggen we aan voor Didjeruk. Het steigertje is versleten. Balancerend over de losse planken, die in plaats van dwars, rechthoekig liggen om de gaten te overbruggen, raken we aan de kant. Een kampong even ellendig als de vorige.

HET VERLEDEN VAN DE JEI-STAM

In een rommelig hoekje van de enige kast, die het keurige zelfgebouwde pastorietje te Bupul rijk was, vond ik enkele dagen later een paar bladzijden van de hand van Pastoor Verschuieren, neergeschreven in de tijd, dat hij dit ressort bediende. Zij gaven een kijkje op het verleden van de Jei-stam, waarvan wij het gebied betreden. Djilla, de oorlogsaanvoerder van hier, begint te praten over de strijd. Hij verzamelt zijn lui en zegt: „Ik ga ook de andere roepen”. Dan gaat hij rond en wijst een dag aan, waarop allen in zijn dorp zullen bijeen komen. Men komt bijeen. Djilla maakt bekend, waarheen men zal gaan en stelt de datum van vertrek vast. Men siert zich op, maakt kapero (sier-pijlen), zet gezicht en lijf in de kalk en neemt jong klapperblad om het hoofd te versieren. Gezongen wordt er niet. Dan trekt men weg; vrouwen en kinderen gaan mee. Vanuit een rustplaats halverwege trekt de aanvoerder er met enkele lui op uit om 's nachts de zaak te verkennen. Men ging van hieruit naar de Kumbe en naar de Kanummensen. Met hen gingen mee: Kekaju; Seemb; Kedjau; Komadeo; Erambu; Birpa. Is alles in orde bevonden, dan komt hij terug en springt ten teken daarvan enkele malen met twee voeten van de grond. Hij geeft de route aan en zwiingend vertrekt men voordat het morgen wordt naar het dorp. Daar verdeelt men zich in drie groepen: twee omsluiten aan beide zijden het dorp, terwijl de aanvoerder in het midden achterblijft totdat de beide andere delen hun plaats hebben ingenomen (wat door boden wordt medegedeeld). Men wacht de dageraad af, dan gaat de aanvoerder stiekum met pijl en boog voorop, schiet de eerste de beste neer, roept zijn naam en dan begint de slachtpartij.

Men bracht ook de 'pugul' mede. Deze knots is afkomstig van een déma. — Het verhaal luidt aldus: „Op de plaats Moga gekomen, klommen de kinderen in een boom om de vruchten er af te halen, toen die boom ineens heel hoog opschoot. Een van de kinderen sprong naar beneden; de déma sloeg het met een 'pugul' dood. Daardoor leerde men dit wapen kennen.

Sommigen hadden een 'pugul' bij zich, anderen niet. Men sneed ter plaatse de hoofden af en om niet het hoofd stuk te slaan, sloeg men het slachtoffer op de rug of pijlde het. Velen werden levend

gevangen en levend onthalsd, zodat het lichaam rondtolde, wegliep of zich zelf de hals volstopte met blaren en zand. Ook armen en kuiten werden meegedragen, sommige lijken helemaal. Kinderen van de vijand werden meegenomen en als eigen kind opgevoed. Als men een kind te pakken had, vergat men te snellen. Jonge vrouwen werden vermoord als iedere volwassene. De vader leerde het snellen aan zijn jongen: hij greep de ongelukkige, hield hem vast en liet hem door zijn zoon doodslaan. Terug in het dorp at men eerst hand en been op, maar liet de hoofden zolang aan een rotan hangen totdat de ogen uitpuilden en de kop rot was geworden. Dan werden alle snellers bijeengeroepen, opperhuid en haren werden weggewassen. Het feest van de onthuiding kon beginnen. Wanneer men de huid van het hoofd deed, zette men het mes op het voorhoofd en zong:

3̂̂.....	6̂̂̂.....	3̂̂	6̂̂̂	<i>etc.</i>
kwi	oh wah	wah	oh	

Na de snede over het hoofd zong men:

2̂̂	3̂̂̂	2̂̂.....	6	2̂̂̂.	5̂̂̂	2̂̂...6̂̂...	3̂̂
bene	jürbür	oh	aoh	bene	jür	bür oh	eh

Allen gingen nu overeind staan: één pakte het ontvelde hoofd, een ander de huid daarvan, een derde het mes. Men hief alles op naar de zon en de 'üd tjerimetje' (de man die het mes droeg) riep plechtig tot de zon: „Mir ah, aripe iripe nepi” (zon, dit hoofd, nu snijd ik). Hij sprak deze woorden in de hoop een volgende keer nogmaals een mens te vangen. De 'üd tjerimetje' begon te snijden aan de neus. Daarbij riepen alle aanwezigen: „tjürowih ah, tjürowih ah” (ontvang, ontvang) en allen zakten stilletjes aan door hun knieën totdat ze op hun knieën zaten.

Het vlees en de hersenen werden uiterst zorgvuldig verzameld en er werd een 'garmu' van gemaakt: een koek van sago, vlees en rotandorens, die vooraf geplet werden. Vooral de jongelui moesten hiervan eten. Men verdeelde deze koek en zei: „Een volgende keer zult gij vangen, zoals de rotandorens de mens vangen.” Ook de aanvankelijk weggeworpen huid werd gegeten. Waren de schedels ontvleesd, dan droogde men de koppen boven het vuur totdat ze wit waren geworden. De kaak werd met drie touwtjes vastgebonden: twee aan de uiteinden, één in het midden. Een rotan hing vanuit een boom naar beneden. Deze werd gespleten en de koppen daaraan tot een tros bevestigd. Van de botten van armen en benen werd een ladder gemaakt langs twee rotans naar boven. De koppen hingen aan de neus; de knokkelbeentjes van handen en voeten werden aan

een touwtje geregen en door de oude lui om de hals gedragen. De naam werd, zo deze niet bekend was, aan het slachtoffer gevraagd en later aan eigen kind gegeven. Dit werd verklaard als: de vader wil zijn heldendaad in herinnering doen blijven (20/6/39 te Kekaju).

ENKELE RECENTE GEGEVENS

De sterkte van deze stam was in Juli 1948: 1017 zielen, verdeeld over negen kampongs, dit is per kampong 100 mensen; Bupul: 200. Deze Jei-Anim, bezaten oorspronkelijk een hogere materiële cultuur dan de Marind-Anim. Gezien de resultaten op de internaten te Merauke leren zij gemakkelijker dan de laatstgenoemden.¹⁾

Verschueren vertelde mij over de uitzonderlijke muzikale aanleg van dit volk. Van Dongen, die thans deze dorpen geestelijk verzorgt, sprak me over hun verrijndheid in het goede en het kwade. Ik zelf kwam te weten, dat deze stam opgedeeld is in exogame clans, die onderling in connubiale verhouding staan; dat alle kinderen tot de vaderlijke clan behoren; dat uit die groep ook de pleegvaders afkomstig zijn. Mocht bij ontstentenis van broers van vaders-kant, een broer van moederszijde deze pleegouder-functie op zich nemen, dan gaat het kind over naar de clan van zijn moeder. Leeftijdsklassen bestaan voor de beide geslachten. De huwelijks-regeling berust op een ruilsysteem tussen respectievelijke broers en zussen. De vader komt op voor de te betalen bruidsprijs. In de vóór-christelijke tijd, kwam volgens Van Dongen, de huwelijksplechtigheid kort gezegd hier op neer.

1. De ouders van de bruid gaan naar de ouders van de jongen en vragen of de jongen genegen is de hem volgens het ruilsysteem reeds lang toegedachte bruid te nemen.
2. De twee partijen geven over en weer wati, sago en vlees, waardoor de verloving is tot stand gekomen.
3. De ouders van de jongen sturen eten naar het huis van de ouders van het meisje voor de aanstaande van hun zoon, totdat het meisje kan trouwen (d.w.z. sago kan kloppen).
4. De oude lui van beide partijen stellen de dag vast van het trouwfeest en gaan voorbereidingen treffen.
5. Op de huwelijksdag komen de twee partijen (ouders en de trouwlustigen) bijeen, ieder aan een zijde van een palmblerenschutting. In deze schutting is een gat, waardoor het meisje de jongen sago aanbiedt, welke door de jongen wordt aangenomen. Dit geven en aannemen is het aangaan van het huwelijkscontract. Ook komt voor, dat de partijen elkander ontmoeten bij een heilig

1) Nota-telling 1948, Papua-bevolking, Onderafdeling Merauke.

vuur en, gezeten elk aan een zijde, de sago overreiken en ontvangen.

6. Het feest wordt gevierd in het huis van de familie van de man, waar het jonge gezin een nieuwe afdeling krijgt onder het lange gemeenschappelijke afdak.

DE BETEKENIS VAN EEN GURU EN VAN DE SCHOOL

Voor de tafel in het huis van de Pastoor van Bupul stond een magere, melancholieke, donkere figuur. Onrust sprak uit zijn achterdochtig snel rondziende ogen. Keurig in de kleren, verzorgd van uiterlijk, zich nog bewust van zijn guru-waardigheid, maar wel haast zeker deze aanstonds te zullen verliezen. De man kwam om van de Bisschop zijn vonnis te vernemen. Vanmorgen had hij met het armtierig groepje kinderen van zijn school op zijn beurt in de rij van kampongs een uitstekende hormat gebracht op het plein voor de kerk. Er had niets aan ontbroken, de kroeskoppen hadden hun liedjes, hun nummertjes op de fluit, hun Keiese dansjes met bloemetjes en hoofse buiginkjes vaardig uitgevoerd. Hij leek een kundige guru in zijn school. Zijn kampong echter... Wij hadden deze gezien: een vervallen zaakje... Zijn persoonlijk gedrag... een guru onwaardig.

Diezelfde dag leerde ik een andere guru kennen. Twee en twintig jaar hadden hij en zijn vrouw in onkreukbare trouw de goede zaak gediend. Bij de zorgen voor het eigen groeiende gezin, was deze mensen niets te veel geweest, om van papua's, in een pas geopend gebied, mensen te maken. Zijn vrouw was onlangs gestorven. Hij was achter gebleven als een eenzame eik.

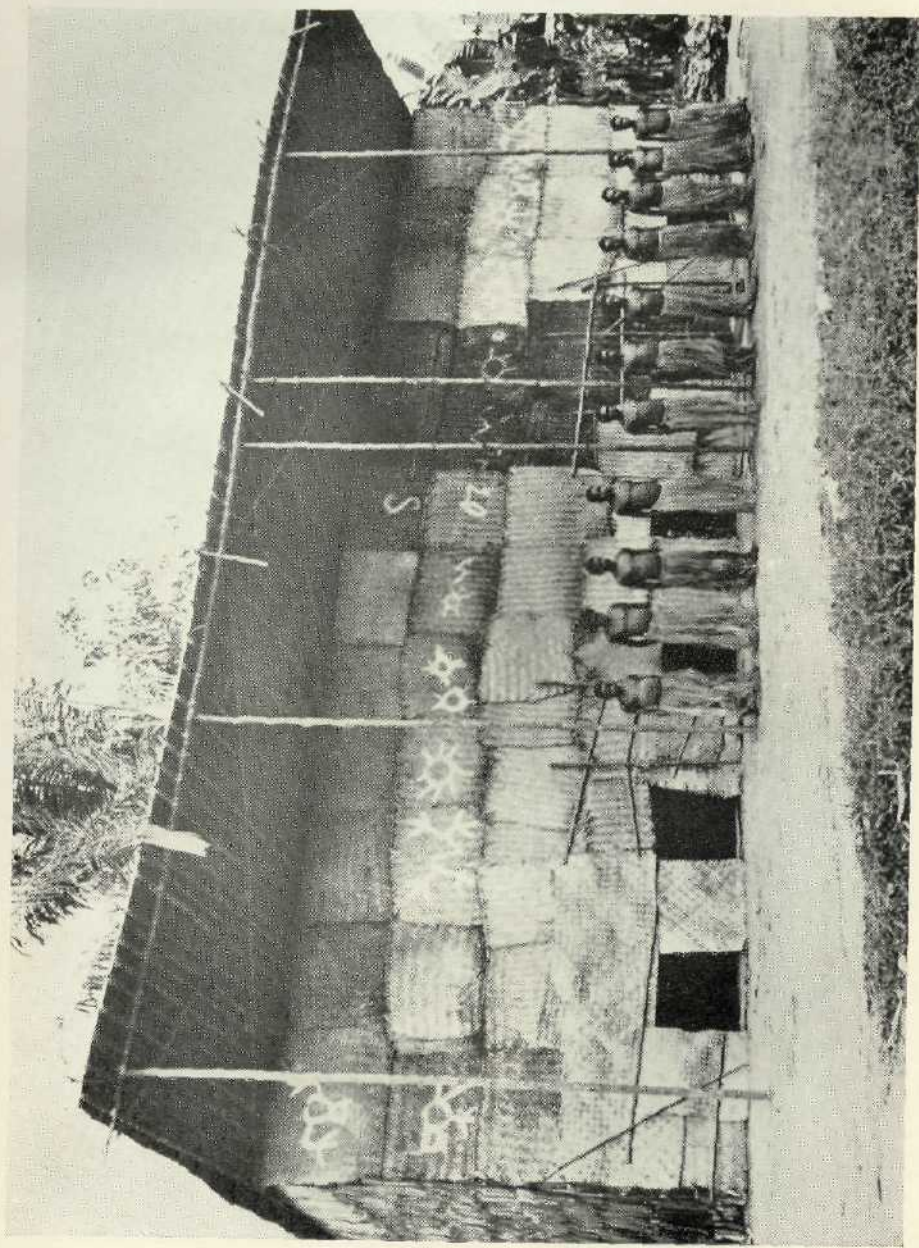
Ik begon kennis te maken met die heel merkwaardige figuur: de guru van het binnenland. De guru, dat is heel eenvoudig 'de dorps-onderwijzer'. Maar wat is hier een dorp? Een dorp is een samenraapsel van ongere mensen, zo uit de bossen of de sagodusuns gehaald, vaak onder dwang van het Bestuur. De onderwijzer is een man afkomstig van de eilanden Kei of Tanimbar, zelf uit een geslacht, dat amper vijftig jaar Christelijke beschaving over zich zag komen, overgeplaatst op Nieuw Guinea, losgerukt uit eigen streng gebonden milieu. Soms dom en bekrompen van berekening, zelden zo ontwikkeld, dat hij veel verder ziet dan eigen belangensfeer, maar steeds nog ver verheven boven het peil der hem toevertrouwde mensen en hun godsdienst. Hij is de school en het werk in de kampong oprecht toegedaan.

Verschueren schrijft over deze mensen: „De guru en zijn gezin vormen het beschavingscentrum van het dorp. Hun aanwezigheid zelf brengt reeds het niet te onderschatten voordeel van het bijeenhouden

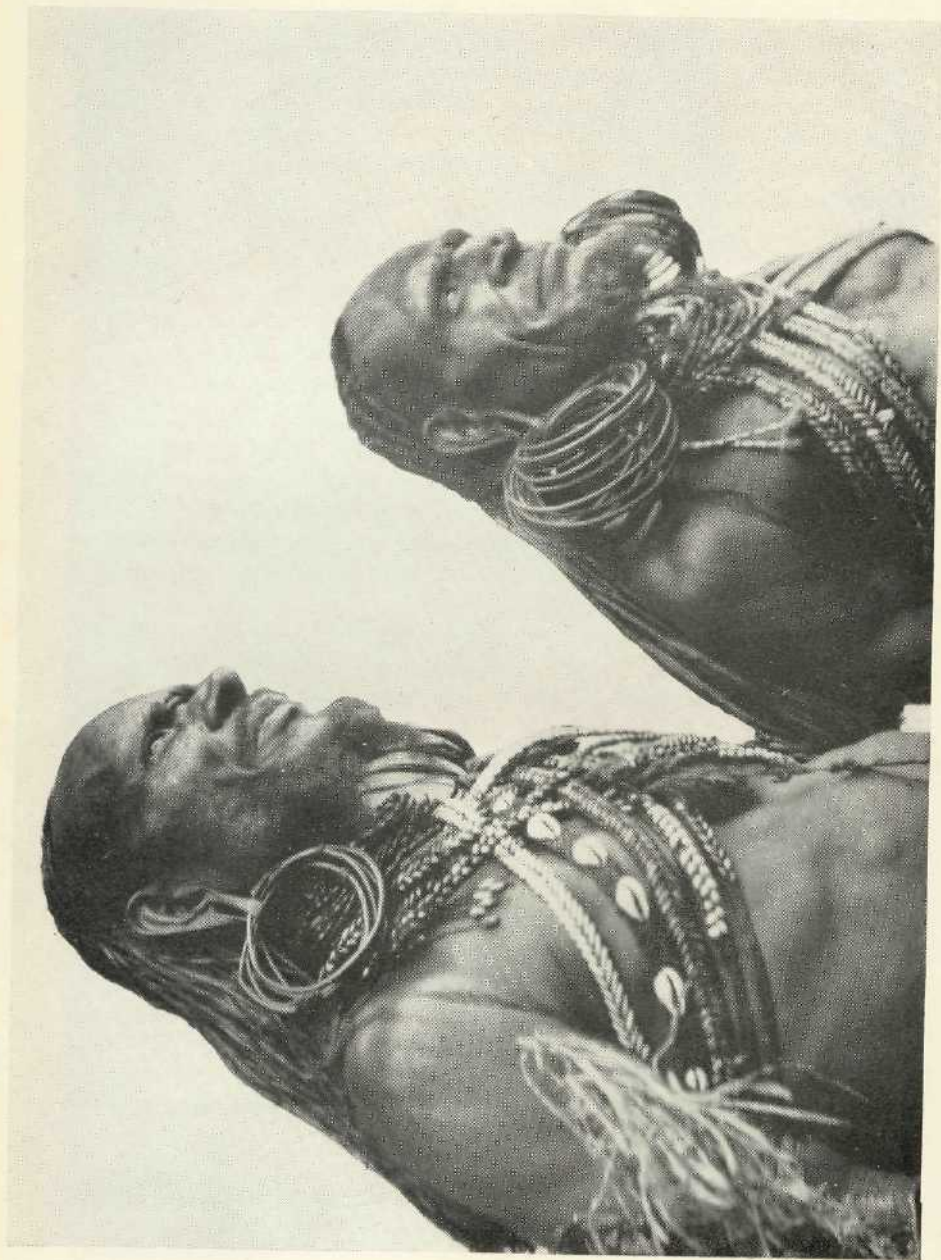
der mensen in het dorp. De kinderen moeten naar school en beletten zodoende hun ouders voor lange tijd buiten het dorp te blijven, daar hun kinderen immers voedsel nodig hebben. En verder brengt zo'n guru-familie al gauw de eerste elementairste vormen van beleefdheid in het dorp: men leert (ook buiten de school nog meer dan er binnen) wat Maleis, en ook de ouderen komen onder de invloed, doordat herhaaldelijk in dit hoofdenloze land de hulp van de guru wordt verwacht bij het in orde brengen van dorpsruzies. Hoeveel vrede door de guru's, vooral in de eerste jaren dat een school bestond, in de dorpen is gebracht, hoeveel zaakjes die anders vecht- en pijl-perkara's zouden geworden zijn, door hen zijn bijgelegd, weet enkel hij, die jaar-in jaar-uit de dorpen bezoekt, en de dagboeken naslaat die worden bijgehouden. Natuurlijk werden en worden dergelijke inmengingen niet steeds geapprecieerd, en het mag gerust worden toegegeven, dat zij wel eens misbruik maken van hun positie. Dit alles neemt echter niet weg, dat er heel wat pacificatie- en eerste beschavingswerk door deze mensen werd verricht. Te gemakkelijk is men van buitenaf soms geneigd het guru-inmengen als intrigatie te beschouwen, want behalve dat zijn werk onmogelijk kan gedijsen zonder althans een basis van regelmaat, is het Bestuur veel te ver af, en vaak veel te lang afwezig, dan dat dit de kleinere, en vaak geen uitstel lijdende aangelegenheden zou kunnen regelen.

De guru en zijn familie worden niet enkel het beschavings- maar tevens het levenscentrum van het dorp: de kinderen spelen rond het guru-huis naar hartelust (de enige plaats, die hun nog overblijft als de ouden in hun wati-roes¹) niet wensen gestoord te worden), nieuwe spelen worden geleerd, er wordt gefloten en gezongen; de ouderen kunnen er hun tabak krijgen in ruil voor etenswaren, avond aan avond zit men er te luisteren naar verhalen uit vreemde landen en men kan er een schop en ander gereedschap lenen waar in het hele dorp anders niet is aan te komen, ook al zijn ze er, want eigenaars zijn gewoonlijk niet zo scheutig. Waar de mensen dan ook aan vast zitten, is niet aan de school. Daar heeft men tot nu toe zelfs weinig of niets voor over, en het moge zijn dat vooral in het binnenland de kinderen de school volgen zonder absentisme, animo voor de school als school is er wel nergens. Waar men op staat, is op het bezit van een guru, en dat wel op het bezit van die bepaalde guru, waaraan men zich door de jaren gehecht heeft. Men noemt hem in het gehele

¹) De „wati” (piper methysticum) is een plant waarvan de stengels uitgekauwd worden. Dit kauwsel, in een kokosdop uitgespuwd, vormt de Marindinese borrel. Dit vocht is niet bedwelmend zoals alcohol, doch verdovend zoals heulsap. Het verwekt slaap en verlicht die slaap met heerlijke dromen. De wati-drinker moet dus na het genot van zijn borrel gauw een kalm hoekje opzoeken om zijn roes uit te slapen (H. G.).

De 'Karapao', het huis der Neusdoorsteking

Marindnezen in onderwetsse feestdos

binnenland niet voor niets: Bapa, Vader. De bapa is overal goed voor: voor de pruimtabak en voor het oplossen van herrie, voor de ontspanning in het dorp en voor het eten geven aan de kinderen, als vader en moeder het bos in zijn; de bapa heeft zijn fouten zoals ook de kinderen ze hebben, maar hij blijft toch de bapa, die men eerst tenvolle gewaardeerd ziet, als hij heengaat. Dan maakt men mee, dat alles zich als bij grote rouw met witte klei insmeert en schreit en klaagt als over een dode, dan kan het voorkomen dat men huilend bij de pastoor of ten kantore komt en zijn bapa terugvraagt. De school vraagt men niet terug: die is louter het noodzakelijke kwaad, dat aan het goede van een bapa vastzit! Deze guru wordt door de pastoor, door de bestuursassistent, door elke politiepatrouille, door de onderwijsinspectie, door een rondkomende dokter, om hulp gevraagd, opgepord, achterna gezeten, aangemoedigd en aangeklaagd. Hij is de steun van het door het Gouvernement aangestelde kamponghoofd, dat vaak een analphabeet is.¹⁾

Hoe wordt eigenlijk de opvoeding van de jeugd op Zuid Nieuw Guinea aangepakt? Hier en daar had ik al eens een school bekeken. Er waren keurige gebouwen onder en hier en daar ook vuile krotten. Soms waren er echte banken, soms enkele kreupele balken bij gamemele lessenaars. De onderwijzer zit aan zijn tafel met naast zich de grote wekker. Deze wekker bepaalt de tijd om van leerstof te veranderen en werd het symbool der guru-waardigheid. Kinderen zitten daar samen, de jongens aan de ene, de meisjes aan de andere kant. Zij doen wat alle schoolkinderen doen: zij plagen hun voorbuur, zij praten met het kind, dat naast hen zit of zij suffen en knikkebollen. In de nabijheid van de school ligt de schooltuin.

In de kampong haalt iedere morgen om half acht de guru zijn schoolkinderen bij elkaar. Het zijn kleintjes van zeven jaar, en grotere tot een leeftijd van vijftien en zestien. Er zijn drie klassen. Een kind kan vele jaren blijven zitten. De intelligentie ontwaakt uiterst langzaam. Er wordt rekenen gegeven en de meester is al blij als de jongeren het brengen tot tien en de ouderen tot honderd. Verder komt niemand. De school leert lezen, schrijven, spreken, zingen, fluiten en dansen; zij laat de leerlingen een tuin maken en huisnijverheid verrichten. De onderwijzer geeft godsdienstles en tracht het religieuze te laten intreden in het dagelijks leven van school en tuin. Beleefdheid, netheid en hygiëne hebben steeds zijn aandacht.

Naast deze *beschavingsschool* staat een andere type: de *volksschool*. De meest pientere leerlingen worden hier bij elkaar gebracht en een

1) J. Verschueren M.S.C.: *Zuid Nieuw Guinea 35 jaren onder Missie-Invloed*, I blz. 20 e.v. *Koloniale Studiën*, 1941, nr 5.

zwaarder program — al zijn het dezelfde vakken — bereidt de kinderen voor op een examen, dat hogere eisen stelt. Het kind, dat hieraan voldoet kan worden toegelaten tot de opleiding voor onderwijzer. Zuid Nieuw Guinea is een land met een wijd en zijd verspreide bevolking. Het isolement van vele kampongs brengt een sterke verleiding mee voor de guru. Contrôle, welke ieder mens behoeft, kan zelden op hem worden uitgeoefend. Wie zegt u, dat de onderwijzer op tijd met zijn school begint? Wie geeft het Gouvernement de zekerheid, dat er geregeld school gegeven wordt? Wie garandeert het regelmatig afwerken van het voorgeschreven program? Wie voorkomt, dat de meeste de schoolkinderen in eigen dienst neemt voor huis en tuinwerk?

Een schoolopziener kan eens rondkomen, de inspecteur van onderwijs kan zelf eens een patrouille maken. Wat is de waarde van een steekproef, als in het binnenland zovele factoren een bij 'n vluchtig bezoek niet te verifiëren excuus aan de hand doen voor een tekort aan schoolse kennis? Hieraan is door de subsidieregeling wel gedacht. Ieder onderwijzer heeft de volgende staten in te vullen: een lijst met de namen der kinderen; een beschrijving van de methode welke hij volgt bij het geven der verschillende vakken; een leesrooster, welke elke avond voor de volgende dag moet worden opgemaakt; een absentielijst, dagelijks in te vullen; een maandrapport; een kwartaalstaat en op geregelde tijden een inventaris. Hij moet persoonlijk alle dienstbrevens, welke op de school betrekking hebben, copiëren en tenslotte nog een gastenboek gereedhouden, waarin het hoofd van het plaatselijk bestuur, de bestuursassistent, de schoolbeheerder en de schoolopziener hun bevindingen kunnen neerschrijven.

De schoolbeheerders zijn leden van het personeel van Missie of Zending. Elk ressort heeft haar eigen beheerder. De gegevens van deze beheerders vormen het materiaal, aan de hand waarvan de algemene schoolbeheerder te Merauke zijn jaarverslag opmaakt.

Eens sprak een schoolbeheerder als volgt:

„Inderdaad, die hoge heren hebben het allemaal prachtig uitgekiend. Je neemt kinderen uit het bos, uit een rawah of van het strand, dat is allemaal eender. Je zet er een onderwijzer voor, met een diploma opgeleid volksonderwijzer — zeker niet stommer dan de kinderen — en de zaak is voor elkaar. Of die hulpeloze man een school kan bouwen of hij een schoolbord kan maken, of hij op tijd over leermiddelen, — leien en griffels en een leesboekje — kan beschikken, dat interesseert de heren minder. Die schijnen te denken, dat met het geven van een stevige cent subsidie aan de Missie of de Zending de zaak vanzelf voor elkaar komt. Maar voordat een schooltje draait, komt er

heel wat meer kijken. Je moet beslist niet denken, dat de mensen zitten te snakken naar een school. Als ze een guru vragen, dan is dat, omdat het stilaan tot hen doorgedrongen is, dat een guru spullen medebrenkt en de aanwezigheid van zo iemand prestige geeft aan hun dorp en... wat meer veiligheid tegenover de aanvallen van buiten. Pas als de man er enige tijd woont, ervaren zij zijn goede invloed op de eigen kampong. Hij wordt hun bapa, die altijd wel een beetje afdopt en die bij alle onderlinge ruzies de vrede herstelt. Dat hij de kinderen bezig houdt, kan ook geen kwaad. Als zij zelf het kind nodig hebben, houden zij het wel thuis of nemen het mee naar het bos. Eer dat een dorp zover is, dat het nut ziet in een school en waardering heeft voor wat hun kinderen daar leren, zijn er al vele schoolgebouwen in dat dorp ongewaaid en opnieuw rechtgezet met of zonder dwang van politie. En daar wringt de schoen! Het best uitgepiekerde schoolsysteem, de duurste onderwijzer krijgt een volk van ex-wilden, niet opgevoed, zonder dwang. Er moeten dorpen gevormd worden en gehandhaafd. In de Muju werden de mensen uit hun hoge huizen gehaald en onder scherpe controle gesteld. De schoolkinderen durfden zelfs een dag ver van hun dorp uit te gaan zonder dat de vader met pijl en boog hen vergezelde. Maar toen die lijn weer werd losgelaten en de mensen terugkropen in hun hoge huizen, omdat zij voelden, dat zij hun oude adat in de dorpen niet konden uitleven, werd heel het gebied opnieuw onveilig en viel men terug in de sfeer van moord en weerwraak en... de scholen liepen leeg. Dacht je soms dat pas geopende gebieden een schoolpeil konden opbrengen, waarop ook maar iets van een mooi program terecht komt?

Zuid Nieuw Guinea is een land met een enorme variatie van milieu's. In Merauke en aan de kust en wellicht in het nabije binnenland is een goed geordende school misschien geen utopie meer, maar in de Muju, bij de Auwju's of in het Mappi-gebied, daar heeft een leerplan nog weinig zin, daar is de guru het eerste symptoom van een nieuwe tijd en alles hangt af van zijn persoonlijkheid als de bindende kracht in een centrifugale bevolkingsgroep. Het is goed mogelijk, dat een zeer slecht onderwijzer daar een beste guru is.

Als je de statistiek eens nakijkt, zul je zien, dat hier op Zuid Nieuw Guinea maar acht volksscholen zijn, tegen honderd een en zeventig beschavingsscholen. Voel je, wat dat betekent! Wij hebben voorlopig beschavingscentra nodig, heel elementaire, en later pas een school! Het hele dorp moet hier nog naar school en daarom hebben we een heel andere opzet nodig. Het begrip „school” is een van die hopeloze geschenken, waarmee je blij moet zijn en waaraan je toch niet de ware vreugde beleeft. Je kent dat soort geschenken wel: je zus kreeg

een pop, die zó kostbaar was, dat ze deze even mocht vasthouden en toen borg moeder de pop keurig op in een goed gesloten kast. Het geschenk was te mooi. Een gouden horloge, die je zelf niet mocht opwinden! Dat is de school hier ook: een kostbaar raderwerk, waar je met je vingers niet aan mag komen. Zij staat dan naast het eigenlijke leven en als de kampongs nog bijna even beroerd zijn als in de oude tijd, dan weet je nu waarin dat zit. Wij hebben de kinderen een uitstekend, ja, op hun kleine capaciteiten juist afgestemd onderwijs gegeven en toen losgelaten in de kampong. De school en het kampong-leven gingen beiden hun eigen weg. Wij hebben gehoopt, dat op de lange duur de beide wegen tot elkander zouden komen. Soms vrees ik, dat het kind na de school overstapt op de andere rails en rails lopen nu eenmaal evenwijdig. Met dit verschil: school en kampong gaan niet in dezelfde richting, althans niet met dezelfde vaart en dat geeft voortdurend ongelukken."

Ik vroeg deze schoolbeheerder:

„Wat zou u dan willen?"

„Wat ik zou willen," luidde het antwoord: „is dit: de schoolinspectie moet zich beter op de hoogte stellen van de eigen situatie van elke streek; een schoolopziener moet een kenner zijn van het gebied, dat hij controleert. Dit voorkomt verkeerde beoordeling van guru's en van hun werk. Daarnaast moet het ondenkbaar zijn, dat een bestuursambtenaar — zeker een hogere instantie bij een vluchtig bezoek — bestaande toestanden, welke in zijn ogen schreeuwende mistoestanden zijn, zonder overleg met de schoolbeheerder aanpakt en uit de weg ruimt. Te vaak is incompetentie gebleken. Maar het voornaamste wat ik ter overweging zou willen geven is, dat door onderling overleg tussen kenners van een bepaald gebied (van Bestuur, onderwijs en Missie of Zending), die er thans of vroeger gewerkt hebben, een regionale correctie op het algemene schoolplan zou worden vastgesteld. Hierin zou moeten beschreven staan, hoe dit speciale gebied aangepakt zou kunnen en moeten worden, welke de bijzondere noden en welke de bijzondere mogelijkheden zijn van deze stam. Aan de kust lijkt een waardebeseft van geld noodzakelijk, gezien de bevolking reeds met de Chinezen handel drijft. In het binnenland zou landbouw een levensbelang kunnen blijken voor een bepaalde groep en zou bijzondere aandacht aan de jongelui moeten besteed worden. Een tweede guru zou daarvoor noodzakelijk kunnen zijn. Elders zou de onttrekking van de kinderen aan een bijzonder slecht milieu noodzakelijk geacht kunnen worden. De oprichting van 'kintals' (jeugdhuizen), zou dan de volle steun moeten krijgen. Vooral de opvoedkundige zijde van zulk een noodmaatregel zou in het licht gesteld moeten worden en de mogelijkheden, de kinderen werkelijk

uit te heffen boven hun omgeving, zouden moeten worden erkend. Zulk overleg zou wijzigingen medebrengen in het normatieve program. Wanneer een volk bijzonder gevoelig is voor muziek of van ouds bekend is om de magistrale feesten, dan moet de guru de tijd gegeven worden om met de school en met heel de kampong van het ene feest in het andere te leven. Wanneer de enorme voorbereidingen goed geleid en gecontroleerd worden en de viering zelf daardoor op hoger peil wordt gebracht, zal daarmee de jeugd en zullen ook de volwassenen meer leren dan een schools program ooit geven kan. Daaraan zou ik in het binnenland voorlopig lezen en schrijven durven opofferen. Zelfs aan de kust kan ik me er moeilijk mee verenigen, dat de grote kerkelijke feesten niet luisterrijk gevierd worden. De zorg om te voldoen aan de eisen van het door de Regering opgestelde program, drijft de ware opvoeding in het nauw. Eénmaal zo'n competent correctief opgesteld, zou dit ook verplicht opgelegd moeten worden. Continuïteit is een levenseis in opvoedingszaken!

Nu moet u mij niet verkeerd begrijpen. Ik zie de waarde ook wel van meer intellectueel gericht onderwijs. Ook Zuid Nieuw Guinea komt onvermijdelijk snel in contact met het Westen. Het is noodzakelijk, dat wij dit volk leiders geven, die het goede van het Westen kunnen begrijpen, in zich opnemen, zelf verwerken en aan hun stamgenoten doorgeven. Voor de beschavingsschool vraag ik meer vrijheid, voor de volksschool niet. Voor de guru vraag ik opleiding.... dat is een probleem apart. U voelt al wel, dat een guru voor een beschavingsschool een heel andere vorming behoeft dan een voor de volksschool. Maar wanneer wij werkelijk een kleine élite willen kweken, dan ben ik er voor, dat wij de daarvoor op te leiden jeugd aanpakken, zéér jong zelfs, zó jong dat het oude milieu hen nog niet aangetast kan hebben. Zullen zij later in eigen milieu terugkeren, dan zullen zij daaraan voldoende onvreemd zijn om er blijvend boven te staan en leiding te geven, dicht genoeg bij de Europese mentaliteit om de richtlijnen, ontleend aan een hoger cultuurniveau, te begrijpen, terwijl toch de stem van bloed luid genoeg zal spreken om hen spoedig de vorm te doen vinden, waarin zij hun leiding aangepast kunnen geven. Dat deze jonge mensen een zeer intense karaktervorming nodig hebben, zal ieder begrijpen."

EEN UITSTERVEND VOLK

De kampong Bupul zag er fleurig uit. Drie rijen nette huizen van verse gaba-gaba en nog bruine atap. Een straat, waarvan je eten kon. Langs deze weg een versiering van lichtgeel klapperblad en daartussen de oude en de aan-het-oude-aangepaste schilden, op vaste

afstanden achter elkaar als grote kleurige dominostenen, en erebogen, kunstig getooid met de sierpijlen van deze streek.

Dit volkje, dat op schild en trom een fijn snijwerk wist aan te brengen, werd door Verschuieren gestimuleerd dit oude in dienst te stellen van de nieuwgekomen tijd. Een hele cursus in dit snijwerk werd door hem — na veel persoonlijke studie — ontworpen, om deze mensen hun kunst niet te doen verliezen. De schoolkinderen speelden op de bambufluiten, de oudere schoolmeisjes dansten te samen met de dochters van de Guru de oude Keiese dansen als uiting van hulde aan de Bisschop. Dat bracht leven in deze dagen te Bupul, zoals zo vaak vroeger bij grote kerkelijke feesten; en toch... ondanks de geneeskundige verzorging vanuit Merauke, ondanks de animerende invloed van Missie en Zending, ondanks vrede en een zekere welvaart... hoor ik voortdurend spreken over het nog steeds voortgaande proces: het uitsterven van de Jei-stam.

In de vroege avonduren komen de kinderen op het licht af, dat van de pastoorswoning uitstraalt over de kampong. Zij klitten samen, eerst voor de ramen en zijn dan, dat weten ze wel, al heel spoedig ook binnengelaten. In de hoek staat een klein tafeltje met de gramaphoon en de geïllustreerde tijdschriften. Zij zitten er keurig; de jongetjes en de meisjes als twee vleugels van het kleine legertje, dat gretig een aanval doet op de muziek en de plaatjes, want daarvoor zijn ze gekomen. De muziek, welke de pastoor onvermoeibaar afdraait, is van het populaire soort en een nummertje jodelen of een lachplaat is wel het toppunt van geneugte. Van de illustraties begrijpen zij niet veel. Ze liggen er op hun buikjes naar te kijken. Of de voorstelling nu dwars ligt of op de kop, dat doet niet ter zake. Als dit volkje de kamer weer heeft ontruimd, blijft er een weemoedige stemming hangen: dit zijn de laatste kinderen, misschien de laatste generatie van een volk, dat bijna is uitgestorven. Tot diep in de nacht wordt dit probleem tussen ons drieën, de Bisschop, de Pastoor en mij, besproken. De papieren komen op tafel. De feiten worden onder ogen gezien, de verklaringen op hun waarde afgetast. Wij komen er niet mee klaar. Wat moet hier gebeuren om dit volk te redden? Verschuieren had in de dertien jaar tijd, dat hij onder deze mensen werkte, de bevolking van 1200 op een goede 1000 zien terug vallen. De Bestuurs-ambtenaar, met wie wij naar boven waren gekomen, zou op de terugweg wederom twee dorpsresten bij elkaar voegen tot een nieuw houdbaar groot gehucht. De bevolkings-pyramide in de Nota-telling 1948 vertoonde een zware top van 35-jarigen en ouderen met een grotere meerderheid aan vrouwen. Onder de 35 was de insnoering opmerkelijk en zette zich voort tot de 20-jarigen.

Beneden de 20 was een klein herstel nawijsbaar, verklaarbaar uit de grote groep vrouwen, thans tussen de 35 en 40 jaar oud. Onder de 15 viel wederom een achteruitgang op, zeker bij zo weinig vrouwen tussen de 18 en de 35. Het feit stond wel vast.

We denken alle drie het eerst aan het venerisch granuloom, dat hier zeker talrijke slachtoffers maakte. De mensen zelf wisten te vertellen, dat kort na een groot varkensfeest prauwen vol van aangetaste mensen naar Merauke waren afgezakt. In 1929 (vermelde het rapport der telling) was het percentage vergeleken met dat van de kust nog hoog. Over de Spaanse griep van 1918 had niemand gegevens, maar van de influenza van 1938 was bekend, dat de Bestuursambtenaar Dr. van Baal alleen reeds van Juli '37 tot Juli '38: 155 sterfgevallen rapporteerde en voor het grootste deel van mannen. Het overschot van vrouwen werd daardoor begrijpelijk.

„Maar worden er dan zo weinig kinderen geboren”, vraag ik. „Is dit volk zo weinig vruchtbaar?”

Pastoor van Dongen komt dan uit de hoek: „Dat kleine getal kinderen... daar zit meer achter dan je wel denkt. Heb je opgemerkt, dat er bij dit volk zo opvallend veel broodmagere mensen zijn? Toch zijn de vlakten hier rijk aan sagobossen... Vis is er in overvloed in de rivier en vlees kunnen zij met enige moeite nog wel machtig worden. Ik zeg je: er wordt vaak honger geleden. Dat is nu een vrucht van de beschaving, die wij hier zijn komen brengen. Misschien een noodzakelijk kwaad, maar dan toch wel een middel, misschien erger dan de kwaal...”

Ik kijk hem vreemd aan. — Waar wil hij naar toe?

„Vroeger leefden de mensen verspreid bij hun klappers en hun sago. De vrouw klopte de sago voor haar gezin dicht bij huis. De klappers waren niet ver te zoeken. Zij sloot op geregelde tijden een der kreekes af en, bij aflopend water, lag er de vis voor het grijpen. De mannen kapten de prauwen, maakten de trommen, gingen op jacht en trokken op sneltocht. Zij verdedigden hun have en goed. De komst van het Bestuur en onze eigen aanwezigheid bracht hierin een diepgaande ommekeer. Bestuur van verspreid wonende wilden, verchristelijking van ontelbare minimale plukjes mensen is onmogelijk. Dus moesten er kampongs gevormd worden, waar een guru de volwassenen onder contrôle had en de school de kinderen de beginselen van de beschaving trachtte bij te brengen. Ik ben daar niet tegen, integendeel. Ik sputter zelf het hardst, als het Bestuur een enkele keer te slap is en een kampong weer uitéén laat vallen. Maar we moeten niet blind zijn voor de gevolgen van dit samentrekken van mensen op één plaats... Ik zal eens even voorlezen wat Verschuieren daarover geschreven heeft.”

De Pastoor dook in zijn archief en kwam met het bekende groene kaartje van het Nieuw Guinea Tijdschrift voor de dag:

„Veel van de vroeger gebruikte sagodusuns kwamen met het vormen der dorpen te ver af te liggen, dan dat zij nog zouden kunnen worden gebruikt zonder tot permanente uithuizigheid te voeren, iets waartegen natuurlijk het gezag waakte. Derhalve werden deze aanplantingen verwaarloosd, vervuilden daardoor geheel en brandden later vaak in de droge tijd, als grote brandjachten werden georganiseerd, geheel af. Daardoor echter kregen nu de dichterbij gelegen tuinen de druk te doorstaan van de gehele verveelvuldigde gemeenschap, en, daar de oorspronkelijke eigenaar nu voortaan zijn tuinen met meerderen moest delen, werd zijn appreciatie er voor heel wat minder. Dus nam hij niet langer de moeite om ze nog schoon te maken aan het begin van de droge tijd, met het jammerlijke gevolg dat vaak ook tuinen in de onmiddellijke omgeving afbrandden.

Voor de vrouwen werd het echter met dit alles hoe langer hoe moeilijker. De benodigde hoeveelheid sago moest er toch zijn en het was van oudsher de gewoonte, dat zij alleen daarvoor aansprakelijk waren. De sagotuinen werden minder of lagen voortaan uren ver weg en vaak kwam dan daarbij nog, dat de opgelegde belasting, bij gebrek aan contanten, in natura, — en dat was meestal het geval — in sago moesten worden betaald. Bovendien werd de dagelijks benodigde sago-voorraad groter naarmate de man moeilijker voor de vleesvoorzieningen kon zorgen.

Door het te samen brengen der bevolking namelijk kwamen ook alle jachthonden vanzelf op één punt te zamen en begonnen er in een minimum van tijd voor te zorgen, dat de wildstand in de omgeving der dorpen sterk verminderde en vaak zelfs geheel verdween. Daarbij kwamen natuurlijk ook vele jachtterreinen te ver van het dorp af te liggen en kwamen deze practisch voor de vleesvoorziening der bevolking niet in aanmerking, terwijl het Gouvernement begrijpelijkerwijs de uithuizigheid zoveel mogelijk bleef tegengaan. Bovendien begonnen de heren- en kampong-diensten tamelijk geregeld beslag te leggen op de werktijd der mannengemeenschap, iets wat op zichzelf natuurlijk even nuttig als opvoedend is. Maar practisch hielp het in deze bijzondere gemeenschappen alweer mee om de mannen minder tijd voor de jacht en de bevolking dus minder kans op vleesvoeding te bezorgen. Als we dan daarbij nog in het oog houden, dat door het natuurlijke, snelle dichtgroeien der vlakten de wildstand op zichzelf ook al verminderde, dan zullen we meteen begrijpen, hoe er in de primitieve gemeenschap hoe langer hoe meer vleesloze dagen op het menu kwamen, die tenslotte enkel konden worden aangevuld door het eten van nog meer sago.

Zodoende kwam er nog grotere druk op de toch al verminderde sago-dusuns en nog meer werk voor de toch al overbelaste vrouwen. Zeker, ook in kampongverband worden nog wel grote jachten gehouden, waarbij soms bergen vlees worden bijeengebracht, doch deze jachten liggen meestal weken uiteen, en geven dus enkel nu en dan een dag van overmatige vleesvoeding. Zoals eigenlijk wel was te voorzien, heeft de Papua zelf de grondige verandering, door dit alles bewerkt, misschien aangevoeld doch nooit bestreden. De gewoonte van waarschijnlijk eeuwen had hem tot een jager gemaakt en zelfs dat nu-soms-nijpende-gevoel van honger en vleestekort, heeft hem nooit over zijn oude gewoonten kunnen heenbrengen. Hij kan desnoods als een kind gaan zitten huilen als hij ziet, hoe zijn ruime vlakten dichtgroeien en hij begrijpt, hoe daardoor zijn kangurus verminderden. Hij kan, diep onder de indruk, met heimwee zitten terugdenken aan zijn oude vrije leven, ver over dit wijde land. Want in zijn hart blijft hij alleen een jager en zelfs de mogelijkheid van een nieuw, aan de omstandigheden aangepast leven komt nooit in zijn gedachten. Het hem bijgebrachte idee van wat eenvoudige landarbeid ketst ook af op zijn inertie en zijn lust tot behaaglijke luiheid, waartoe reeds zijn oude jagersbestaan zoveel mogelijkheden gaf en waarvoor zijn nieuw bestaan van tamelijk wel niets-meer-zelf-doen, hem een volmaakt Dorado lijkt.

En deze inertie wordt tot een positieve afkeer, wanneer men hem zou willen overhalen, in de geest van zijn oude cultuur, althans zijn vrouw een beetje te gaan helpen in het zware werk der sago-bereiding. Dat voelt hij aan als iets, dat recht ingaat tegen alle oude gewoonten en adatbegrippen: sago kloppen is louter vrouwenwerk en als man verafschuwt hij dat werk en zou vaak nog liever honger lijden — de Papua eet gewoonlijk slechts tweemaal per dag, 's morgens en 's avonds — dan beschaamd te staan voor iedereen van zijn stamgenoten bij het 'vrouwenwerk' van de sagobereiding.

Maar het is met dit alles tamelijk wel duidelijk, dat de man dus ongeveer niets doet, althans ongeveer niets meer bijbrengt voor de voeding van het gezin, want de tamelijk veelvuldige heren- en kampongdiensten kunnen we kwalijk daarbij noemen, aangezien ze hem of zijn gezin weinig of geen voordelen brengen doch enkel het Gouvernement. En als hij dan nog wel eens een prauw maakt voor zichzelf, een boom kapt of een trom maakt, dan beschikt hij daarbij over het nieuw verworven ijzeren gereedschap, dat al dit werk oneindig veel lichter maakt, terwijl zijn vrouw nog altijd de sago bereidt op de oude omslachtige en primitieve manier, die dit sago-kloppen een zeer zwaar werk doet blijven.

Met de vrouwen raakt het dan ook hoe langer hoe moeilijker gesteld. De sago is niet alleen even moeilijk te kloppen, zij moeten er nu vaak uren verder voor lopen dan vroeger.

De gezinswoning heeft haar daarbij heel wat nieuwe werkzaamheden bezorgd, zoals het schoonhouden van huis en erf, waaraan vroeger niet veel zorg werd besteed, toen men gemeenschappelijk bijeen woonde, maar nu ziet het Gouvernement toe. Daar komt nog bij het dagelijks aanslepen van brandhout en drinkwater voor het gehele gezin, het gereedmaken der maaltijden, het verzorgen der kinderen, honden en varkens. En doordat er maar zo zelden bijvoeding is van vlees of vis — ook het vissen komt gewoonlijk geheel op haar neer en is trouwens enkel in de droge tijd van belang — wordt er bij iedere maaltijd meer sago verbruikt. Daardoor moeten zij nog weer vlugger de tuinen in om sago te kloppen, want voor een normaal gezin voor drie dagen sago-kloppen is op zichzelf al een zware dagtaak. Is het wonder, dat de vrouw er fysiek onder gaat lijden, dat zij vermagert en verzwakt en dus veel meer ontvankelijk wordt voor allerlei ziekten, veel minder weerstand heeft, ook speciaal in die tijden, wanneer zij moeder hoopt te worden of het juist geworden is? Want het werk moet doorgaan! Een te laat bereid maal is soms reeds in staat haar een paak slaag te bezorgen van haar licht opvliegende gemaal, en zo is zij vaak verplicht vlak na de bevalling, soms reeds op de dag zelf, weer de tuinen in te gaan. De baby moet dan natuurlijk mee, alle nog niet schoolgaande kinderen moeten ook mee. En dan kan het regenen of mistig zijn, kokend heet zijn door de zon in de droge tijd of nat en vochtig van de regen in de natte moesson, de sagotuinen kunnen dan vol zwermen muskieten zitten, daar helpt niets aan, want zij alleen is verantwoordelijk voor het dagelijkse voedsel van het gezin. Iedereen zal begrijpen, dat met zo iets de gezondheidstoestand noch van de moeder, noch die van haar baby gebaat is."

Stil had ik zitten luisteren naar dit verhaal. Wie had nu kunnen vermoeden, dat zulk een uitstekende maatregel als dorpsvorming zo diep zou ingrijpen op het leven van een vrouw.

„Goed, dat is dan zo, maar die mannen, die niet meer op koppenjacht gaan en die ijzeren gereedschap hebben voor het maken van hun prauwen en trommen, helpen die hun eigen vrouw dan niet? Die zien toch ook wel, dat het zo niet gaat... En als ze dat niet zien, dan moesten ze dat maar met de harde hand..."

„Ho, kalm aan! Jij kent nog geen primitieve mensen, dat hoor ik wel. Je kunt nog eerder een Hollandse jongen een jurk aangeven, dan een Papua er toe krijgen het werk van een vrouw te doen. Dat is wel zo beschamend dat geen man er mee zal durven beginnen. Bovendien,

al wordt hij gedwongen van hogerhand, dan zal hij het verband tussen 'zijn vrouw helpen' en 'gezonde kinderen krijgen' toch helemaal niet zien.... Die mannen hebben het echter vandaag-aan-de-dag ook niet zo gemakkelijk. Die Jei-mensen vormen maar een tenger volkje, en ze hebben het slecht getroffen, dat Merauke zo dicht bij hen in de buurt ligt. Zij worden maar al te vaak opgeroepen om te komen werken voor het Gouvernement of krijgen zware opdrachten thuis gestuurd. Atap voor de daken, gaba-gaba voor de bewanding. Het moet er allemaal zijn en de Jei-mensen worden er aan gezet om deze materialen in hun sagodusuns te verzamelen en naar de stad te brengen."

Plotseling denk ik terug aan het enorme vlot, gebouwd van bambu en bussels gaba-gaba, waaraan ons motorbootje de eerste avond op de kali werd gemeerd. Hoeveel van die vlotten zouden per jaar niet de rivier afzakken. De mannen hebben eerst maanden werk om het gevraagde kwantum te kappen in de bossen en dan gaan er verscheidene weken heen met de aflevering te Merauke. De Bestuurs-ambtenaar, zo hadden we gehoord, was nu weer hier om opnieuw 80.000 gaba-gaba te bestellen.

„Aan gestage arbeid,” vond Monseigneur, „was nog nooit een volk ten onder gegaan. De uithuizigheid, het lange verblijf in de bossen met wat daar misschien aan oude verdorven praktijken gepaard ging... Dat was een andere zaak... Een behoorlijke politie-dekking en binnen de kortste keren kon zulk een opdracht afgewerkt zijn."

Ik zweeg en peinsde: Maar die politie, was die voorhanden en was die betrouwbaar? Begon het werk dan niet, althans in de ogen van deze pasgetemde vrijheidslievende mensen, op dwangarbeid, op een massale gevangenisstraf te gelijken? Waren deze mensen al ver genoeg om gestaag te werken... Arbeidsvreugde was hun zeker nog niet bekend, tenzij bij hun eigen feesten... Als er misschien toch 'moral depression' voorhanden was, dan zou zulke arbeid deze niet wegnemen. Was er ooit aan gedacht, dat die mannen wellicht beter werk konden verrichten, werk voor hun eigen vrouw en kinderen, door het aanleggen van tuinen? De voeding, de bijvoeding voor het eigen gezin, wat kwam daarvan terecht? Zou een perintah keras, een dwangbevel, hen daartoe kunnen brengen? Was hier niet een bezielend leider nodig, die de jongelui zou enthousiasmeren voor zulk een plan en hen te zamen bracht om in gemeenschappelijke arbeid al doende te leren, wat zij eenmaal gehuwd in eigen kampong zouden doorzetten?

Ik herinner mij, dat ons motorbootje ook langs Sula was gevaren. Sula? Plotseling begon die naam voor mij een ernstige vraag op te roepen. Ik wist, dat daar eens een landbouwschool gestaan had, waar

jongens van de Jei-stam bijna al spelend hun tuinen hadden aangelegd. Deze school was naar Merauke overgeplaatst. Geen enkele jonge kerel van de Jei-stam werkte daar nog.... Wat was er gebeurd? Was het initiatief van Pastoor Verschueren niet doorzien... Had het directe doel van deze school wellicht moeten wijken voor hogere belangen in dienst van geheel Zuid Nieuw Guinea?

Deze overplaatsing heeft iets van een tragedie. De geschiedenis daarvan is te leerzaam om aan de vergetelheid te worden prijsgegeven. Jaar in jaar uit zag de Pastoor van de Maro zijn volk verkwijnen. De vele oorzaken van dit droevig feit had hij bestudeerd. De morele depressie, ontstaan uit het conflict van oude en nieuwe cultuurstromingen, greep hij aan door een intensieve en luisterrijke viering van de nieuwe religie. De lichamelijke degeneratie dacht hij te kunnen opheffen door van dit oude jagersvolk gezeten boeren te maken. De omschakeling van heel een volk, niet meer en niet minder, was het doel van het landbouw-centra Sula aan de Maro. Wie Sula niet van uit dit oogmerk beziet, zal nooit de waarde van dit initiatief ten volle begrijpen. Sula was geen cursus van lange of kortere duur voor de vorming van een kader van landbouw-mantries... al werd ook daaraan gedacht. Sula beoogde niet enkele jongens uit ieder dorp op wat hoger peil te brengen. Sula bedoelde geheel de schoolvrije jeugd, alle opgeschoten kerels, een vorming te geven tot landbouwer en timmerman, zodat een hele generatie van jongelui bezielde en begeesterde en tevens bekwaam, gezamenlijk zou doorzetten in eigen milieu, wat zij op de 'school' hadden geleerd, steeds gesteund door de op hen volgende groep en nagereden door de geestelijke en wereldlijke overheid, die beiden aan dit plan waren geïnteresseerd. Sula is voortgekomen uit de bittere nood van een stervend volk. Dat deze doelstelling -- de redding van de Jei-stam -- bij de overplaatsing verloren ging, dat het collectieve belang wijken moest voor een opleiding van meer individuele aard, hoe nuttig en praktisch noodzakelijk ook ten bate van geheel Zuid Nieuw Guinea, houdt in mijn oog iets tragisch. Pastoor Verschueren, de stichter van Sula, formuleert zelf opzet en plan van deze school aldus:

Landbouw is niet enkel het meest primitieve handwerk, maar is voor de primitieve mens ook het meest begrijpelijke. Zoals alle primitieven, kende ook de man van de Zuidkust de landbouw, doch op een zeer primitieve, vaak onoordeelkundige wijze. De producten van deze landbouw waren al even onvolwaardig. De voeding werd eigenlijk door de tuinbouw weinig of niet beïnvloed; sago en klappers waren het dagelijks voedsel, terwijl de vlakten en de bossen het nodige wild verschafften en de zee en de rivier de gewenste hoeveelheid vis. De

man aan de Zuidkust was geen landbouwer, doch een jager wiens kleurige versierde tintjes, meer mooi dan nuttig, daarvan een duidelijk bewijs leverden.

Nu treedt er echter een nieuwe factor op, die een uitbreiding van de landbouw noodzakelijk maakt. Vroeger was de bevolking over de grote oppervlakten verspreid en kende geen regelmaat bij verblijf, behuizing of werk. Nu wonen te veel mensen bijeen dan dat de wildstand, de sago en de klappers uit de naaste omgeving voldoende voedsel waarborgen. Het gevolg is: uithuizigheid of honger lijden. Aanleg van nieuwe sagodusuns en klappertuinen is een werk, dat vrucht oplevert na een lange termijn. Bovendien geeft dat geen verbetering van het menu. De invoering van pluimvee liep op een fiasco uit, daar de mensen te gehecht bleken aan hun totaal nutteloze jachthonden (per man vijf tot twintig). De mentaliteit moest veranderd worden: de gewone beschavingsschool is daartoe ontoereikend, aangezien de leerlingen nog te veel kinderen zijn. Willen we onze mensen echt de landbouw bijbrengen, dan moeten wij de jongelui daarvoor zien te winnen en dat, geloof ik, zou enkel mogelijk zijn door een landbouwschool. We behoeven er geen geleerde boeren van te maken. Een landbouwer-mantri kan leiding geven aan bestaande landbouw; tegenover het opvoeden van een jagersvolk tot een volk van landbouwers staat hij machteloos. Het moeten landbouwers worden van harte; mannen, die het nut van hun werk aanvoelen. Wat ze leren kweken, moeten ze leren eten en graag leren eten, moeten ze leren verkopen en de winst van de verkoop leren benutten voor de aankoop van waardevolle zaken, die ze in hun leven behoeven. Zij moeten worden: warm overtuigde voorbeeldige werkers, want voorbeelden trekken zeker ook onder primitieven.

De school moet centraal geplaatst worden in het op te heffen gebied, op de grondsoort, welke typerend is voor de streek. Maar toch niet te ver van de marktplaats. We kozen voor de Jei-stam Sula. Een motorboot voor de verbinding met Merauke kan altijd de kali Wanggo op; sagodusuns zijn in de buurt; de grond is die van heel het gebied. Deze werkgemeenschap, die haar leerlingen — voorlopig slechts enkelen — uit de vele dorpen betrok, droeg noodzakelijk de vorm van een internaat. Ideaal was: zulk een school in elk dorp voor alle jongelui, maar daar viel niet aan te denken in de nabije toekomst. Op een duizend mensen was ook het getal der in aanmerking komende leerlingen niet zó groot, dat bij uitbreiding later Sula niet het grootste deel der jongens onder haar vleugels zou kunnen bergen. De aanvankelijk beperkte opzet eiste een scherpe selectie: de leerling moest minstens vijftien jaar oud zijn, met succes de dorpsschool hebben doorlopen, goed van gedrag zijn, en door aanleg, familierelaties of

aanstaand huwelijk in de toekomst bijzondere invloed hebben. In 1943 gelukte het de aandacht van de hogere Regering te wekken voor dit plan. Mr. van der Plas deed de toezegging van financiële hulp om op bescheiden schaal te beginnen. Natuurlijk ging er van toen af geen tijd meer verloren.

„Omdat wij hier te doen hadden¹⁾ met een nog zeer primitieve bevolking, die eenvoudig alles nog had te leren, hebben we daarbij de kans, die ons gegeven werd, aangegrepen om de jeugd, te samen met het noodzakelijk landbouwonderwijs tevens de nodige elementaire begrippen voor houtbewerking bij te brengen, en zijn we dus eenvoudig begonnen de school te bouwen met de eigen leerlingen. Dat was ondertussen een geweldige onderneming, want al werd het hout ter plaatse gevonden, dan nog eiste dit zeer veel werk en geweldig veel practisch onderwijs aan nog ongeveer niets wetende Papua-jongens.

Het rechten en vierkanten van palen en balken, het zagen van planken en latten, het maken van pennen en gaten en schoren, was allemaal geheel nieuw voor deze jongens, maar het werd tegelijkertijd een allereerste praktische les voor later, als zij zelf hun eigen huisje zouden gaan bouwen in hun dorpen. En zo werden achtereenvolgens acht grote gebouwen bijeengezet rond een groot achthoekig plein: een slaapzaal, eetzaal, recreatiezaal, opslagplaats, kerk, guru-woning, ziekenhuis en vreemdelingenverblijf. Een jaar lang was het daar een lawaai van kloppen en zagen en schaven van de morgen tot de avond, en... ze werkten keurig. Met de dag kregen ze er meer plezier in, en het idee dat dit zo helemaal hún werk en zo geheel hún school was, maakte hen altijd door optimistisch. Hun gezang was nooit uit de lucht. En aan tafel, na het zware en warme werk van iedere dag, bemerkten ze met verwondering voor de eerste keer in hun leven, dat werken hongerig en gezond maakt, en iedere avond ondervonden ze, dat werken de gezonde voldaanheid geeft der vermoeienis en de echte smaak voor een gezonde slaap, zonder dat je nog een borrel wati nodig had, zoals hun stamgenoten na een dag van luieren en niets doen. Stilletjes leerden ze iets geheel nieuws en voor hen iets heel voornaams, iets dat ze zich vroeger zelfs niet zouden hebben kunnen indenken: dat werken een plezier in zichzelf betekent en een absoluut zekere weg is voor jongelui tot een stevige gespierde gezondheid. Zo goed voelden ze dat na slechts één jaar werken reeds aan, dat meerderen van hen, toen ze na het eerste jaar een paar weken vakantie kregen, reeds na enkele dagen uit eigen beweging weer terugkwamen: „Mijnheer, we zijn maar weer teruggekomen, we voe-

1) Citaat uit „*Wat doen wij met de bevolking van Zuid Nieuw Guinea*” II door J. Verschueren in Tijdschrift Nieuw Guinea, jrg VIII, p. 118 en v.

len ons lichamelijk niet in orde, als we daar in het dorp dag-in-dag-uit maar niets te doen hebben”.

Een goed en vruchtbaar begin, dat ze ook in de volgende jaren nooit te schande hebben gemaakt. Het maken van tuinen is nu juist geen kinderspel, als daar, juist in het hartje van de droge tijd, grote stukken oerwoud moeten worden omgekapt en schoongemaakt, als dat alles daarna in vakken verdeeld, bewerkt en doorwerkt, beplant en bezet moet worden met de meest elementaire en zoveel mogelijk aangepaste landbouwgewassen. Maar nog nooit zijn ze pessimistisch gestemd geweest, als het ging over werk voor *hun* school, en zelfs op de heetste dagen, en bij het zwaarste werk, klonken altijd hun uit volle borst gezongen inheemse liedjes over de ongeveer tien hectaren opengekapte tuingronden. Hebben ze met hun relatief klein aantal van vijftig dan hun best gedaan? Reeds het eerste jaar brachten hun tuinen voldoende op voor hun algehele voeding, het hele jaar door. De jongens houden van hun school en van hun werk. Zij zijn er fier op en vaak ziet ge dan ook bij de verschillende gewassen bordjes met hun naam er op, die ze zelf hebben aangebracht, niet omdat dat speciale stuk van hen is, maar omdat ze het toevallig zelf hebben geplant. Daar hebben ze eerlijk hun best op gedaan, en nu willen ze ook later nog weten hoe hun werk gedijen zal.

Naast dit eenvoudige landbouwonderwijs en de elementaire houtbewerking, komen de jongens ook in kennis met de behandeling van de veestapel, die uit wat koeien en enkele honderden kippen bestaat. Van de koeien, die tevens benut worden voor de bemesting van de grond, worden enkele aangehouden voor melkvee, terwijl wat stevige ossen voor ploeg en kar worden gebruikt. We zijn eigenlijk nog maar pas begonnen, maar als we deze jongens nu melken leren, en hen later in de dorpen van lieverlede wat vee weten te bezorgen, zal dat een pracht aanwinst geven voor de nu vaak ondervoede en slecht gevoede baby's van het dorp. Zo moet de school ook stilaan het centrum worden voor geheel deze primitieve gemeenschap, waar zoveel mogelijk jongens van alle dorpen te samen komen om te leren werken en overtuigde landbouwers te worden. En de school van haar kant levert de instrumenten aan iedere jongen, die na twee jaar landbouwpraktijk weer naar zijn dorp terugkeert, zij levert plant- en zaadgoed aan alle oud-leerlingen, over het gehele land. De school probeert stilaan in alle dorpen het nodige pluimvee en zelfs enkele koeien in te voeren. En tenslotte roept zij zoveel mogelijk jaarlijks haar oud-leerlingen, van over het gehele land, weer samen en laat hen enkele dagen terugkomen, om te kijken naar hun oude school en hun oude werk. De vriendschapsbanden blijven daardoor hecht, maar tevens krijgen we daarbij de kans hun sommige nieuwe dingen

bij te brengen of oude kennis, die verloren raakte, weer op te frissen. Wij kunnen hen opnieuw warm maken voor hun werk en zij kunnen nieuwe zaden of planten, fruitbomen e.d. van de school betrekken: een grote blijde reünie, die tevens uiterst leerzaam kan zijn en zeer stimulerend kan werken op hun arbeid.

De guru diende niet op de eerste plaats een geleerde en geijkte landbouwer te zijn, maar een guru met de nodige praktijk van het leven in de kampong en de nodige kennis van de volksgebruiken van de Jei-stam, iemand die — naast ambitie voor de zaak — beschikt over leidersgaven en een open oog heeft voor nieuwe moeilijkheden, liever niet overtuigd van eigen absolute kennis van zaken, iemand, die voor zijn jongens een vader kan zijn met goedheid en ook met doorzettingsvermogen. Hij is afhankelijk van de leider van de school en heeft de raad te volgen, die de landbouwconsulent hem geeft. Hij legt van iedere leerling een map aan, waarin gedrag en vorderingen worden beschreven.

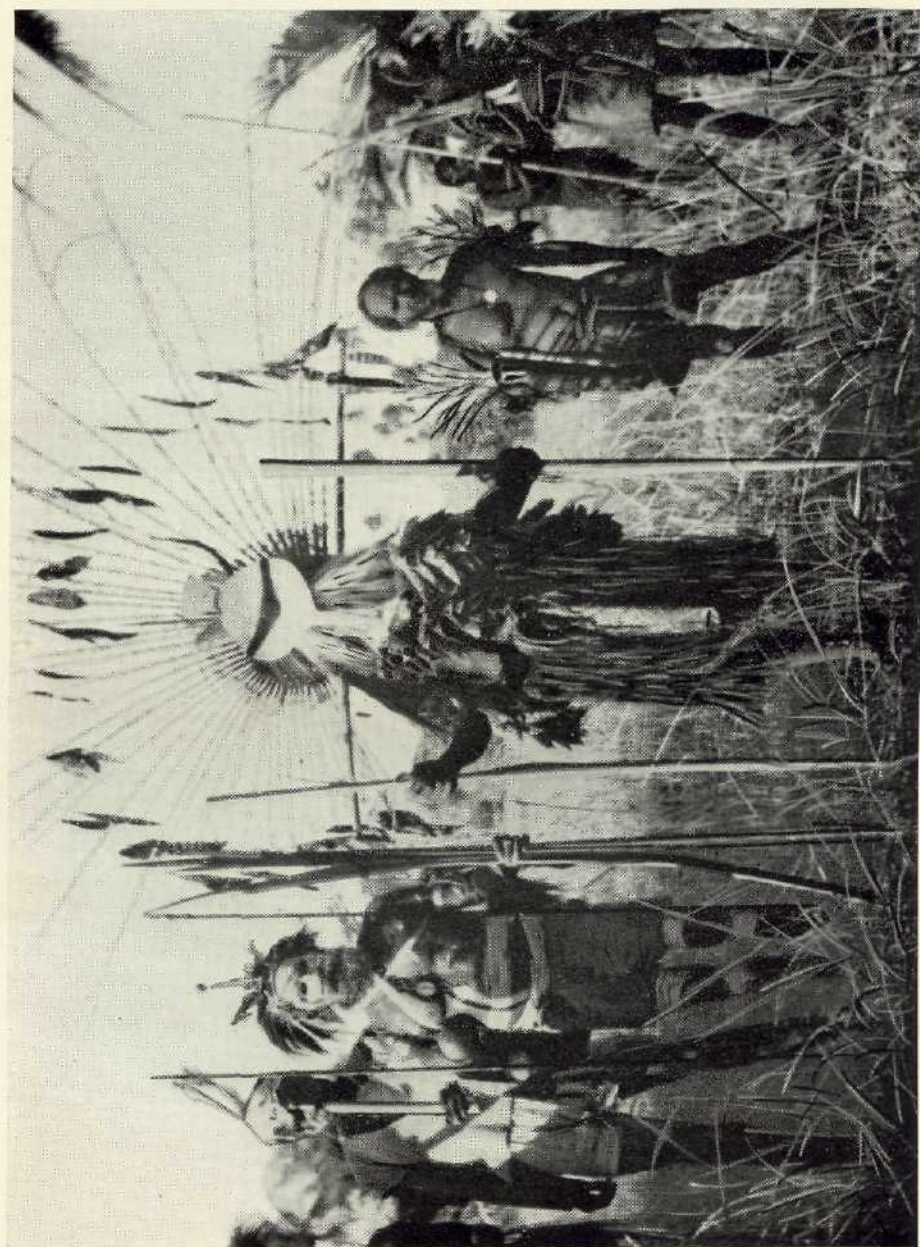
Voor hem is het aanpakken van de vroege morgen tot de late avond. Er is geweldig veel werk te doen op zo'n uitgestrekte boerderij en hij beheert dat alles. Hij zorgt er ook voor dat de jongens al het werk om beurten te doen krijgen. Vandaag patjollen en morgen het vee verzorgen en een andere dag planten. Nu eens zagen ze planken of kappen bomen tot palen, dan weer staan ze als kok in de keuken of stampen de rijst voor de gemeenschap. Zo is er altijd verscheidenheid in hun werk en krijgen ze ook allemaal langzamerhand een basis van noodzakelijke kennis. Is in de vroege morgen eenmaal het werk voor de dag verdeeld en iedereen aan zijn werk begonnen, dan trekt de onderwijzer van de ene groep jongens naar de andere. Kalm geeft hij zijn praktische lessen; over de grond en de bemesting der verschillende gewassen en hun eigen plantwijze... Stilletjes aan groeit er, samen met de praktijk van het werk, ook wat kennis, een basis van bruikbare raadgevingen, die de jongens soms laat in de avond — want overdag ontbreekt hun daartoe de tijd — eigener beweging zitten op te schrijven, om ze toch maar zeker niet te vergeten.

Hij heeft de zorg over de verdeling van de gewassen, de voeding der leerlingen en de verkoop van producten. De aankoop van kleren en instrumenten is zorg voor de leider.

De njora houdt toezicht op de keuken. Om beurten werken de leerlingen ook daar, want ook de keuken is een deel van de school. Zij zien daar hoe de hun bekende spijzen beter kunnen worden bereid en hoe nieuwe gewassen worden klaargemaakt.

Het program bevat de volgende punten:

landbouw: inzicht in grondsoorten en verschil van bewerking bij de onderscheiden beplanting; loswerken, spitten, draineren, bemesting,

De 'Sosom'-verschijning aan de voorzijde

De 'Sosom'-verschijning aan de achterzijde

afrastering, beschermen tegen ongedierte; kunde van gewassen met tijd en methode van planten-verzorging. Sprekende voorbeelden worden gegeven in het naast elkaar stellen van oud en nieuw; eigen stukjes tuin als tastbare proef op eigen kennis en ervaring van iedere leerling met wedstrijden bij de opbrengst en de verkoop.

Veeteelt: varkens, honden, schapen, konijnen, trekdieren en koeien; gevaren bij slechte en voordelen bij goede verzorging; reiniging en onderhoud van stallen en hokken.

Naast en boven dit alles uit een degelijke *godsdienscursus* en een opleiding in die takken van cultuur, welke voor hen bereikbaar zijn: muziek, dans, snijwerk. De ontspanning zelf worde goed geleid en blijve aangepast aan aard en liefhebberij van dit soort jongens.

De tucht op school kan gehandhaafd worden door de guru, die telkens steekproeven neemt en door de jongens zelf, die een eigen rechtbank kiezen, welke in kleinere zaken met de guru als adviseur, in grotere zaken onder toezicht van de leider zelf, verzuimen tegen de discipline straft. De beklagde heeft vanzelf recht van verweer; alle leerlingen zijn bij de zitting aanwezig en de rechters worden elke drie maanden al of niet herkozen. Heeft een jongen de school doorlopen dan krijgt hij een volledig stel landbouwwerktuigen mee naar huis.

Toch blijft na dit alles de grote moeilijkheid: de in hun kampong teruggekeerde jongelui op peil te houden. De school moet daarom ingepast worden in een groter kader: de sanering van de mentaliteit der ouderen.

Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst is een oud adagium, dat echter in de praktijk van Zuid Nieuw Guinea bewezen is, niet altijd geheel op te gaan. Of liever, het adagium moge nog zoveel waarheid in zich bevatten, de kwestie blijft altijd, dat wij nooit de jeugd in haar geheel en helemaal kunnen bezitten, indien we ook niet de ouden op onze kant hebben. De geschiedenis der school heeft dat in de drie jaren van haar bestaan overduidelijk bewezen. De jeugd kreeg daar haar opvoeding, leerde goed en verwierf zich, zo al niet hoger kennis, dan toch minstens een op gezonde basis gebouwde levensovertuiging. Zolang dan ook de jeugd de school bezoekt, lijkt de vooruitgang zichtbaar, de opvoeding tastbaar. Doch nauwelijks zijn de kinderen van school af, of in de kortst mogelijke tijd vervallen zij weer tot het oude, tot luiheid en ongezeglijkheid, tot de zelfde inertie en zelfs zedeloosheid als die der oudere generatie.

Dat is tenslotte jammer, maar geenszins te verwonderen. De jeugd verliest bij het verlaten van de school haar enige leermeester voor het nieuwe, doch krijgt er voor het oude zoveel leermeesters als er mensen in het dorp zijn terug. Ook over de toekomst van dit eenvoudige

vakonderwijs staat zeker de invloed der oudere generatie als een zware schaduw, indien we er niet in zouden slagen die ouden de mogelijkheid tot sabotteren van deze jonge krachten te ontnemen. De eerste stoot daartoe ging uit van de school zelf. Ouders kwamen de jongens bezoeken. Wat vonden ze dat prettig, dat ze niet eens eten behoefden mede te brengen. Daar zorgt de school wel voor. Ze stonden verbaasd te kijken naar dit nieuwe onstuimige leven midden in het bos. De jongen stapt fier met zijn ouders de tuin in; hij laat zijn oude vader vol trots de lange malse velden yamsknollen en batatten en ubi¹⁾ en cassave zien, de heerlijk groen opschietende padi, de jonge vruchtbomen en al de verschillende soorten bonen, erwten en andere groenten. Een volgende stap was het gezamenlijk in dorpsverband aanleggen van grote tuinen." Juist in het element der gezamenlijkheid lag hier de sterkte en de levensvatbaarheid, want in het grote blijde verband der gemeenschap werd dit werk bijna tot een spel en dit is in nog sterkere mate, indien — zoals de bedoeling was — ten tijde van de oogst feesten gehouden werden.

Natuurlijk was aan het invoeren van deze gemeenschapstuinen een moeilijkheid verbonden: het gemis van terzake kundige onderwijzers. De oorspronkelijke opzet der school was niet het kweken van landbouw-mantri's, maar het plan sloot een bovenbouw met dat doel niet uit. De meest belovende jongelui zouden de centrale volksschool en vervolgschool in Merauke hebben kunnen doorlopen en daarna te Sula een aparte cursus hebben kunnen volgen.

„Vanzelf zou hun opleiding hier de practische richting kunnen nemen voor hun later in de verschillende dorpen uit te oefenen praktijk. Doordat de school als basis een instelling blijft tot het leren werken en werkend leren landbouwen der jeugdige mannelijke bevolking, zouden deze aspirant mantri's de niet te onderschatten mogelijkheid verwerven als mandors over de gewone leerlingen, een voorproef te krijgen van hun later werk in de dorpen. Hun opleiding zou aldus rechtstreeks op de praktijk aangepast en derhalve veel meer efficient kunnen worden.”

Tenslotte was er aan gedacht, dat juist van Sula uit zaad kon worden verschaft aan alle dorpen en desgewenst vee. Reünies van oud en jong zouden zeker de goede geest en de technische bekwaamheid van oud-leerlingen en hun mantri's levend gehouden hebben.

De school werd overgeplaatst naar Merauke. De oorlog was voorbij, de geregelde verbinding Sula-Merauke kwam niet tot stand. Zuid Nieuw Guinea bleef het land zonder transport. De leerlingen, die tot een élite van jongelui waren gevormd, wilden zelf vooruit en

¹⁾ In de Molukken: algemene naam voor knolgewassen.

vroegen om hoger onderwijs. Zij verlangden naar de centrale volkschool te gaan en naar de guru-opleiding. De nood aan onderwijskrachten riep de beste jongens van de kampongs naar Merauke; Sula moest met de afval werken. De hele kust en Frederik-Hendrik-eiland vroegen om landbouwmantri's en voor de oprichting van meerdere scholen was voorlopig geen subsidie te verwachten. Eén centrale school voor heel Zuid Nieuw Guinea moest voldoende zijn! Het brengen en halen van leerlingen naar Sula — bij de bestaande en gebrekkige verbinding — was te lastig. Er waren vele factoren, welke zich lieten gelden bij het besluit tot overplaatsing: elk op zich wellicht te weerleggen, allen te samen de noodzakelijke bewerkers van deze pijnlijke beslissing. Thans groeit onder de nieuwe leiding van de Broeders van Voorhout Kelapa-lima uit tot een nieuw bedrijf. Er zijn gespecialiseerde krachten voor de opleiding tot ambachtsman, landbouwer en veeteler. Reeds staan er de eerste nieuwe gebouwen en begint onder noeste en nijvere handen de zandgrond vruchten op te brengen. Jammer blijft, dat de eigenlijke opzet, de redding van een stervende stam moesten worden opgegeven. Een tragedie tengevolge van tekort aan transport!

„Nu nog eens wat anders”, onderbrak Van Dongen mijn gemijmer. „Weet je, dat hier in het gebied juist door het uitsterven van bepaalde families het erfrecht in de war is geraakt?”

„Met als gevolg....”, zei ik.

„Met als gevolg, dat thans bepaalde grote sago-arealen geheel in handen zijn van enkele bezitters, terwijl anderen tekort komen of ver weg hun sago moeten gaan kloppen.”

„Er moet dus een nieuwe verdeling van de dusuns plaats hebben.”

„Inderdaad, maar die nieuwe verdeling veronderstelt een heropname van de eigen grond van elke groep. Er is hier geen kadaster en de verdeling zelf zou een opdracht zijn, welke een aparte functionaris in ons Bestuurs-apparaat zou vereisen, een man, die én sociaal-geograaf én adatkennner én rechter in civiele zaken én blijvend inspecteur van die nieuwe regeling zou moeten zijn.... En dat een mensenleeftijd lang om te voorkomen dat het water van het nieuwe kanaal toch niet langs duizend en één geheime slootjes in de oude bedding zou worden teruggeleid. Deze mensen zijn slimmer dan zij lijken en het eigendomsrecht is het kostbaarste en meest diepgewortelde bezit van een primitief. Hij zal gedwongen zijn sago delen, maar de ander zal deze duur en zuur betalen. Deze zal dit op de duur toch niet prettig vinden en dan maar liever weer honger lijden.”

Ik kon niet nalaten eens luid te zuchten. De mensen hebben eten en zijn tóch ondervoed; met een betere verdeling en een herziening

van het grondbezit is de zaak te redden. Het één willen de mensen zelf niet en het ander is voor het Bestuur te lastig. Deze honger alleen al kan een verzwakking van het hele volk verklaren en dan hadden we over de invloed van malaria, van t.b.c., en zelfs van de melaatsheid nog niet eens gesproken.

„Misschien... ofschoon...” Mijn oude studiegenoot Sjeff kijkt me eens aan: „Ik weet toch nog niet, of het werkelijk van dat tekort aan eten is... Die vrouwen hier houden er zo maar rare praktijken op na. We zitten hier onder de plak van de Marinds. De boven-Maró was eens een der snelgebieden van de kustlui en daar hebben de Jai-mannen veel van overgenomen wat hun levenswijze betreft. Zo is het hier adat, dat de jonggetrouwde paartjes de eerste drie jaar geen kinderen willen hebben. Ze zeggen het zelf heel openhartig: wij willen er eerst wel eens van genieten... En dat zit er zó diep in, dat ze het als een schande voelen, als er toch een kind komt. Zij drijven de vrucht af. Daar hebben ze hun eigen middeltjes voor. Na enige tijd, — en dat weet ik vaak al vooruit — krijgen de beide partijen het land aan elkaar; het nieuwtje is er af; de vrouw krijgt in de gaten, dat de man er nog een ander op nahoudt en geeft zich dan uit pure pesterij ook met een ander af. Komt er echter een kind van, dan is ze toch weer zo beschaamd, dat dit kind het daglicht niet ziet. Zelfs een hevige ruzie met haar eigen man is reden genoeg om zich van een kind te ontdoen: 'van die vent... daar wil ik niet eens een kind van...' Zo nu en dan gaat het ook wel eens een tijd goed. Met de jaren worden de vrouwen ook wel wat tammer, want ze krijgen behoorlijk wat slaag. Het is de vaste overtuiging van de man: als je de vrouw niet op tijd aframmelt, zoekt ze een ander. Tegen de tijd dat de vrouwen de veertig naderen, zijn ze het hele gedoe, al dat sjouwen en slaven, beu en raken verslaafd aan de wati. Er is niets meer te beleven. In Kakaju (een Jai-dorp) vertelden de meisjes me, dat de oudere vrouwen vaak tegen haar zeiden: „Jullie moeten er voor zorgen, dat er kinderen komen. Wij hebben ons best gedaan (d.w.z. hoogstens twee kinderen groot gebracht). Wij moeten tijd hebben om wati te drinken.” „Die wati... heeft die invloed op de vruchtbaarheid of niet?”

„Man, ik weet het beslist niet. Een definitief onderzoek naar de kracht van dat sap heeft, voor zover ik weet, nog nooit plaats gehad. Maar zelfs al zou blijken, dat medisch gesproken de wati niet zo gevaarlijk is, sociaal gezien, blijft het wati-drinken een ramp. Als je door je drinken per dag een paar uur buiten westen bent, schiet er niet veel tijd over, laat staan fut, om iets voor man of kind te presteren.”

Hij zag, dat ik wat beteuterd zat te kijken. Wat een volkje! Terwijl hij had gesproken, waren nog heel andere aspecten van deze zaak

mij weer helder voor de geest komen te staan. De vruchtafdrijving en de wati waren eigenlijk geen inheemse misbruiken van deze stam. Waar ze voorkwamen, waren ze van de kust overgenomen. Maar Verschuieren had mij vroeger in Nederland bij een gesprek over dit onderwerp nog zoveel andere redenen opgegeven. Nu herinnerde ik mij die weer:

De bouw van de gezinswoning had heel het oude systeem van de scheiding der geslachten (in de oude mannen- en vrouwenhuizen) stuk gebroken. Wat wij te vaak niet zagen was, dat met een diepe ingreep in een levend organisme — zij het, dat de primitief op een lager niveau zijn leven als een eenheid beleefde — juist het netwerk der onderlinge verhoudingen uiteen werd gescheurd. Wij gaven een nieuw patroon, maar wisten zelf niet door gebrek aan diepere kennis der aangegrepen cultuur, hoe de draden van dat nieuwe patroon moesten samengeweven worden met de vezels, de vitale strengen van het oude bestaan. Ons schoolwezen bracht coëducatie en maakte de jeugd wijzer, althans in eigen ogen, dan hun oude lui. Sancties van de oude maatschappij werden ontkracht en waar nodig verboden of het burgelijk Bestuur in handen gelegd.

Onze beide grootste weldaden aan dit volk, de kampong en de school, hebben geestelijk dit volk binnenste buiten gekeerd. De Jei-stam die veel minder zelfbewust is dan de Marinds en veel affectiever in hun levenshouding, heeft sterker op al deze factoren gereageerd. Dit volk, dat reeds onder de slagen van de kustmensen fysiek en psychisch zwaar te lijden had gehad, dat reeds ten dele cultureel gesdesintegreerd was, heeft de nieuwe veel heftiger en veel dieper aangrijpende instroming van cultuur niet kunnen verwerken.

„Is er geen hoop?” vraag ik Van Dongen nog.

„Ja wel, er is hoop! De jeugd leeft beter, er zijn al prachtige gezinnen in elke kampong. Maar wat wij, die er voor staan, nodig hebben, is een vaste lijn bij onze opbouw en een gedegen samenwerking van Bestuur — dat minder enkel voor de materiële belangen en meer voor de geestelijke heropbouw belangstelling zou moeten tonen — van Missie en Zending, die in deze door gezamenlijk overleg gedragslijnen voor heel het gebied zouden moeten vaststellen. Allen zouden hun défaitisme moeten laten varen. Ik wil geen pastoor zijn aan een sterfbed!”

We waren opgestaan na deze woorden. De nacht zou maar kort zijn. Morgen begon de tocht naar Muting: mijn eerste 45 km. te voet door de rimbu. Twee dagen zouden we er over doen, twee dagen tijd om te piekeren over al wat ik gehoord en gezien had. Twee dagen was daarvoor niet te veel.

GEHEIME RITUELEN

OVER EEN PRACHTIGE HOGE DIJK, AAN DE RAND van het moeras, ligt een keurig onderhouden weg, waaraan het Bestuurskantoor, de politiekazerne, het kerkje van de Missie en het Guru-huis gebouwd zijn.... Even verder vindt U de papua-kampong: twee lange rijen van huizen, kleine vierkante hokken met gaba-gaba bewanding en atap dakbedekking. Daar rondom heen luieren de kerels in het mulle zand. Honden in ongekende aantallen snuffelen rond, magere scharminkels: jonge beestjes of oude loense gladdakkers.

Tegen de avond vlammen overal de vuurtjes op; overdag liggen overal as en brokstukken van verkoold hout verspreid. Stukken kangguru en gepofte sago worden, om ze tegen de honden te beveiligen, op een verhoogje neergelegd. De huizen zijn vloerloze krotten met een hoekje voor de mannen en een voor de vrouwen, vuile slaappleatsen, ordeloos bestrooid met vodden van kleren, matten, en etensresten. Te vies om naar te kijken.

De Bianner (Muting ligt aan de rawah van de Boven-Bian) is, juist zoals de hem stamverwante kustbewoner, een in het zand levend gebroed. Een opgewekt volkje, dat gemakkelijk lacht en U vriendelijk onthaalt, dat weet van feesten, dansen en van vechten, maar liefst ongestoord te keuvelen zit met de benen gekruist. De kinderen rennen zorgeloos door de kampong en leven als kleine Adammetjes frank en vrij totdat de school hen op de banken zet en hen in enkele jaren wat tucht en wijsheid bijbrengt in de hoop uit deze wilde rakkers een beter geslacht te kweken.

Als ge de schooluitvoeringen, de zang, het fluitspel en de kleine stukjes toneel hebt meegemaakt, staat ge toch verbaasd dat guru's dit klaarkrijgen met kinderen, gekropen uit zulke woningen en voortgekomen uit zulk een althans schijnbaar wanhopig tuchteloos geslacht, uit een samen-leving, waar eten, drinken en huwelijks-omgang nog overwegend de sfeer bepalen.

Wat leeft er in de koppen van die mannen en vrouwen, die berusten in ons Bestuur, die de gebrachte vrede wel waarderen, maar de gedwongen kampongvorming slecht begrijpen. Zij beseffen, dat de

oude tijden voorgoed zijn heengegaan. Zij zelf doorliepen eens de leerschool van de christelijke religie. Hun kinderen zijn reeds heel anders dan zij waren in hun jeugd. Is de breuk met het verleden al volledig of leeft er diep in hen nog een levens-beschouwing, welke telkens de tere bovenlaag der nieuwe beschaving dreigt te doorbreken, wanneer ziekte en dood de stam schudden tot in haar wortels?

EEN MOEILIJKE BESLISSING

Op de trap van zijn huis staat in de donkere avond Matthias Makeaw, het hoofd van de kampong Mandum, te roepen en te schreeuwen om alle mannen bijeen te doen komen in zijn woning.

Alle mannen moeten komen, allen zullen moeten deelnemen aan het complot. Niemand zal later, als niet medeplichtig, de anderen onheil kunnen berokkenen. Vanavond zullen zij de twee Pastoors mededeling doen van hun oude, geheime ritueel, zoveel als deze hen zullen vragen. Hij, Matthias, heeft er al zo vaak over nagedacht. Hij heeft er ook wel eens met Wilhelmus Tordai, de jonge kepala-kampong van Moveas, over gesproken: dat verbergen, dat ontkennen, dat dood-zwijgen van hun oude ritueel ook tegenover de Pastoor, dat was toch eigenlijk een willen vasthouden aan hun oude heidendom, aan de mogelijkheid om dat oude ritueel in tijd van nood nog eens te vieren. Maar dat kwam, nu zij werkelijk geloofden, dat leven en dood in de hand van Tuhan Allah lag, toch niet langer van pas.

Zij moesten alles maar eens openbaar maken, dan was het meteen voor iedereen duidelijk, dat zij er niet meer in geloofden en er niet meer aan wilden doen. Nu was de Bisschop zelf bij hen in het dorp gekomen en opnieuw had hun eigen Pastoor hen gevraagd om die avond eens samen te praten over de oude tijd.

Gezeten op een gammel kistje, hoorde ik deze mensen vertellen over hun meest verborgene bezit. Zij konden niet weten, dat mij de gegevens van de onderzoekingen, door de Heer Pirsouw en Pastoor de Brouwer gedaan, bekend waren. De ene vraag riep de andere op. Er werd getekend en gezongen: het bromhout, de beschilderde klapper, de geheime trommen, de rituele gezangen werden besproken en vrijgegeven. Laat op de avond kwam toen het plan naar voren: Mandum zou het ritueel, voor zover dit 'toonbaar' was, de volgende week opvoeren, wanneer wij van onze tocht naar de Digul zouden zijn teruggekeerd. Zij zouden het oude sacrale huis bouwen en alle toebereidselen treffen.

De volgende morgen voeren wij op een vlotje, gemaakt van twee prauwen en een opgezet atap-dakje, hoger de rawahs van de Bian op.

Stil was het op het water. De roeiers trokken gestaag aan hun spanen. Wij drieën, Monseigneur, Pastoor van Dongen en ik, wij zwegen; elk was in eigen gedachten verdiept. Ik verheugde mij er op weldra een opvoering te zullen zien van een eeuwenoud geheim ritueel, waarover al veel bekend was op papier, maar dat nog nooit aan de openbaarheid was prijsgegeven.

De Bisschop, zo bleek mij, toen hij het stilzwijgen verbrak, was over het toestaan van deze opvoering niet geheel gerust. Dit ritueel was berucht om de daarmee gepaardgaande ontucht. Zouden deze jonge Christenen de kracht hebben om bij de repetitie, deze week, goed en kwaad te scheiden? Zou bij het snijden en opsieren van de requisieten voor dit spel, de oude erotiek niet boven komen? De Guru in het dorp was terdege ingelicht, hij zou zeker waken, maar achter het dorp begon het bos... en hoe wilt ge in een oerwoud surveillance uitoefenen?

Het was een beslissing geweest, welke een grote verantwoordelijkheid op zijn schouders laadde. Gebeurden er ongelukken, dan had er een door hem geprotegeerde herhaling plaats van de oude promiscuïteit en dit geschiedde dan aan het begin van zijn Episcopaat. Een zwaarder vergrijp ten overstaan van de Kerk en ten overstaan van het Burgerlijk Bestuur was moeilijk denkbaar. „Wij moeten vertrouwen hebben in dertig jaar Christendom”, sprak hij. „Wat eens door ons streng werd verboden, dat weten zij wel, dat blijft verboden. Maar wat in zich niet verkeerd is en als een spel kan blijven leven, wat wellicht aanknopingspunten biedt voor een diepergaande uitleg en een intenser beleven der Christelijke Mysteries, dat moeten wij voor deze mensen behouden. God zegene de greep!”

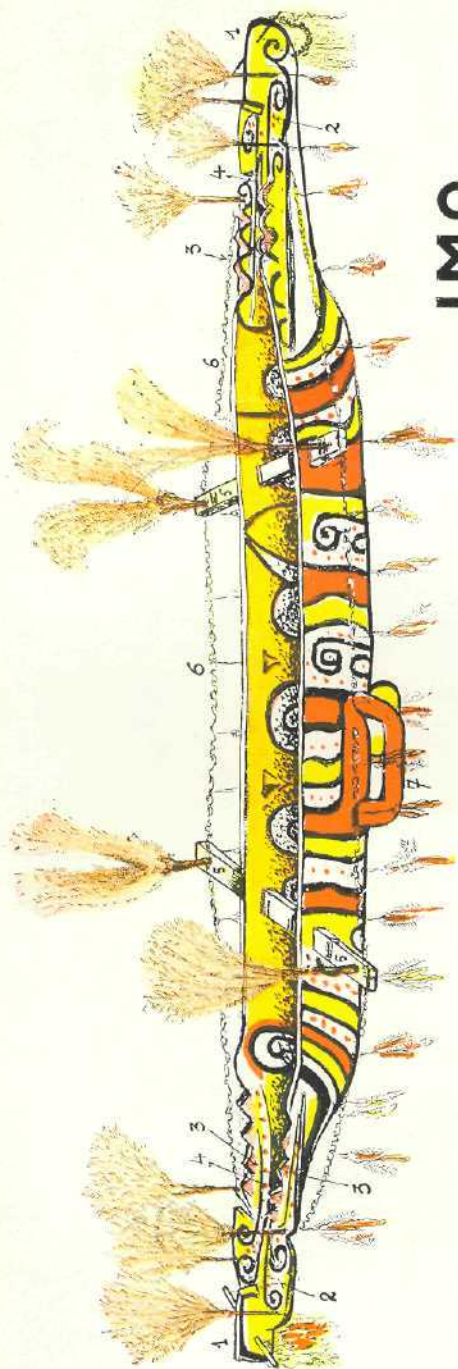
HET RITUEEL

Er heerst een ongewone bedrijvigheid in het dorp Mandum, als de voorbereidingen voor de opvoering van het geheime ritueel ten einde lopen. Matthias Makeaw en Wilhelmus Tordai hebben ons verteld, dat na ons vertrek naar de dorpen aan de Digul hun mensen, door schrik bevangen, hun belofte om het ritueel openbaar te maken, weigerden na te komen. Zij beiden hadden toen iedereen, die zich wilde terugtrekken, met een pak rammel bedreigd. Daarop waren allen toch met de voorbereidingen begonnen.

Op het plein naast de school stond een nieuw opgetrokken huis naar het type van de woning in de oude tijd: een lange loods met een laag zadeldak van atap, in twee helften verdeeld door een ondoorzichtbare schutting van bladeren, welke ook buiten het gebouwtje een heel stuk doorliep. In die haag waren twee kleine openingen uitgespaard:

Situatieschets van het 'Ezam-Uzum'-Ritueel (blz. 56 en vlg.)

IMO

IMO: 1; neus; 2; oog; 3; tand; 4; tong; 5; hand; 6; touwtje voor aanhechting van versiering; 7; handvat; 8; ruggegraat; 9; rib; 10; gewricht; 11; heup; 12; hart.

KAV: 1; knol van de ubi djalar; 2; scheut van de ubi djalar; 3; oog; 4; pin door de neus; 5; het levensbeginsel.

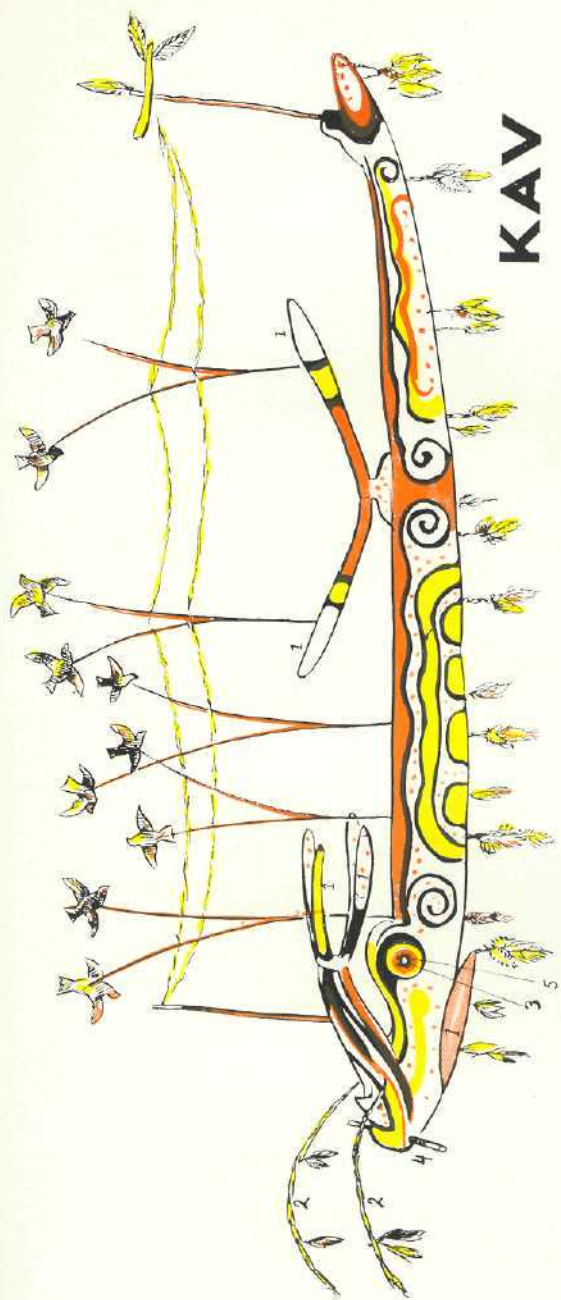
UK: 1 neus; 2; oog; 3; oor; 4; kop; 5; nek; 6; ruggegraat (de wervels); 7; handvat 8; voorhoofd; 9; tand.

Binnenkant van de Imo

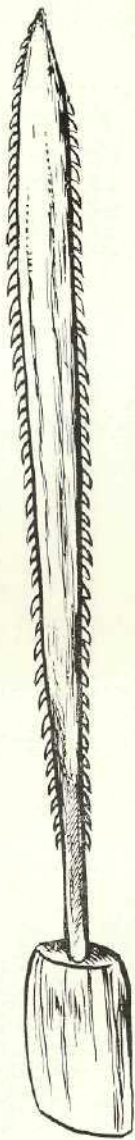
Voor de beschrijvingen van IMO, KAV en UK zie blz. 77.

KAV

UK

EZAM = bromhout

TWEE WAPENS voor magische moord

TOVERNAP

de verbindingspoortjes tussen de beide afdelingen, waarvan de ene het mannen-, de andere het vrouwenverblijf voorstelde.

In de heidense tijd, zo werd ons medegedeeld, waren er geen dorpen. Het volk leefde bij kleine groepjes verspreid in telkens één huis voor de mannen en enkele woningen voor de vrouwen, waarbij een verblijf behoorde voor de grotere jongens. Was tot een viering van het ritueel besloten dan trok men een schutting door de hele lengte van het 'dorp' en de vrouwen waagden het niet meer aan de kant der mannen te komen. Rond het mannenhuis, waar de viering zou plaats hebben, werden klappers geplant en pisang. Schoten de klappers uit, dan werd de noot opgegraven en de zachte vrucht (kiembol), die zich in de harde dop gevormd had, gegeten. Dat was het begin van het 'Ezankibimambidat', d.i. van het 'zij zitten bij elkaar voor de Ezamviering'. Eerst wanneer de pisang rond het huis begon te dragen, werd het laatste deel van het ritueel gevierd. Minstens negen maanden waren dan verlopen. De uitgenodigde gasten maakten telkens een phase mee en keerden daarna naar hun eigen kampong terug. Nieuwe voorbereidingen werden dan getroffen, vóórdat het volgende onderdeel kon plaats hebben.

Wij hadden zo graag een duidelijk antwoord gekregen op onze vaak gestelde vraag: „Waarom eigenlijk vieren jullie dat grote feest?” — „Tuan”, zeiden ze, „soms dreigt er ziekte; vooral de natte tijd maakt ons bang en wij willen sterk zijn, voordat hij komt. Soms worden plotseling heel veel mensen ziek en sterven.... Soms zijn er vele jongelui, die nog nooit hebben deelgenomen aan ons ritueel, soms zijn er vele jonge vrouwen met wie wij willen omgaan, soms moeten wij op koppenjacht en willen ons daarop voorbereiden, soms willen wij iemand doden....”

Deze laatste reden klonk vreemd. Zij, die met pijl en boog gewapend van achter elke boom een vijand konden doden of die met allen te samen een vijandige groep handig wisten te besluisen en uit te moorden, zij zouden een dure viering van bijna een jaar opzetten om iemand te doden? Zou hun ritueel dan toch mensenoffers insluiten?

Twee zware boomstammen schieten uit de korte voorzijde van het mannenverblijf naar voren, schuin omhoog gericht, gestut door een dwarsbalk, welke zelf in de mikken van drie palen rust. Het uiteinde der bomen dringt recht door de schutting het vrouwenverblijf binnen en steunt daar op de grond. Aan iedere zijde van deze dubbele boom steekt een draak zijn opengesperde muil, met de lange rode tong, de lucht in. Aan alle kanten hangt aan het dak een franje van frisse gele scheuten nieuw palmbiad.

Op de grond midden voor de twee bomen bevindt zich een klapper-

noot, welke voor de helft ontbolsterd is. Op het vrijgekomen deel is met enkele lijnen en kleuren een gelaat getekend, terwijl onder aan dit 'gezicht' een lange baard van jong klapperblad is bevestigd. Bij deze 'kop' smeult een vuurtje en daarnaast is een staak in de grond gestoken, waaraan een met snijwerk versierd visvormig stuk hout hangt. Rechts en links van deze klapper en deze hengel branden vuurtjes.

Niet ver van de beide voorste hoeken van het huis staat een afgeschilde boom geplant, die met rode banden is opgesierd. Bij die boom is een brede boomstronk in de grond gegraven, die eveneens van de schors ontdaan, van onderen grijs en van boven rood is geverfd, terwijl deze beide delen door een zwarte band van elkaar zijn gescheiden.

Wij vragen enkele namen en horen, dat de twee zware bomen 'uk' heten, de draken 'anggli', de klapper 'babé', het visvormig hout aan de stok 'ezam', de bomen op de hoek 'wal-wal' en de grijs en rood geverfde houtblokken 'datakav'. Wij worden nieuwsgierig en wijzen onze informanten op een merkwaardigheid, die ons is opgevallen en verklaring behoeft.

Waarom zijn er twee boomstammen klaar gelegd, waarom twee draken, waarom zijn er twee verbindingspoortjes tussen het mannen- en vrouwenverblijf, waarom twee vuurtjes, één aan iedere zijde van de 'babé' en de 'ezam', waarom twee met rode banden versierde bomen, waarom twee grijsrode blokken hout?

Zij vertellen:

Moghu kwam eens van de kali Wimega, van de kanten van Gab-gab naar Geb, die verbleef te Fjada aan de kali Kindiki bij Kapevako... Moghu en Geb, zo had ik reeds vroeger vernomen, waren de twee voorvaders van het volk aan de Boven-Bian, de leiders van de twee stamhelften, de Moghuse en de Gebsé, welke hier te samen het ritueel vierden. Moghu kwam van de Fly en Geb woonde toen reeds aan de Bian. Elke stamhelft had haar eigen 'uk', 'anggli', 'wal-wal' en 'datakav'. Samen hielden zij het 'Ezankibimambidat' met de versierde klapper en met de daarbij geplaatste 'ezam'.

Was deze rituele beleving van de eenheid der beide stamhelften een op vaste tijden terugkerende vredesluiting, bewust opgeroepen in tijden van gevaar? Of lag onder deze twee-eenheid een dieper mysterie verborgen?

Zij vertellen:

Toen Geb Moghu ontmoette, vroeg hij hem: „Vriend, waar kom je vandaan?” Moghu antwoordde: „Ik kom van de Wimega...” Geb beval daarop Moghu om te gaan zitten en riep om zijn pruimgerei. Daarna ging hij zijn huis in en antwoordde zelf met vrouwenstem, dat het

pruimgerei in huis was. Aldus bedroog Geb Moghu, telkens als hij iets nodig had, door te doen alsof hij met zijn vrouw sprak. Toen hij pruimgerei had, gaf hij ook pisang en kalk aan Moghu en samen pruimden zij. Daarne haalde Geb zijn vrouw Hong (= een bambu) uit het huis en bracht haar een weinig achter de kampong, stak haar daar in de grond en legde wat vuur bij de bambu tot teken. Hij sierde haar op met majub (= haarvlechten) en kralen, juist zoals bij een echte mens. Hij keerde vervolgens terug naar Moghu en zei: „Vriend, ik heb mijn vrouw achter de kampong gebracht, ga er maar heen”. Moghu ging de vrouw zoeken. Moghu zocht en zocht, doch vond geen vrouw. Hij zag alleen een bambu, die opgesierd was als een echte mens, en hij begreep er niets van. Toen Moghu terugkwam, vroeg Geb hem: „Vriend, heb je de vrouw gevonden?” Moghu, die van zijn kant ook niets wilde laten merken, bedroog Geb ook en zei: „Ik heb haar gevonden”. Terwijl zij zo zaten te praten, kreeg Moghu medelijden met Geb, omdat hij slechts met een bambu getrouwd was en zei tot Geb: „Vriend, morgen zal ik je eens wat anders laten zien.”

's Morgens ging Geb naar Moghu. Toen hij dicht bij het verblijf van Moghu kwam, hoorde hij de twee vrouwen van Moghu praten en zijn begeerte ontbrandde. Terwijl hij vervolgens met Moghu voor het huis zat te praten en te pruimen, beval Moghu aan zijn vrouwen om sago te poffen voor hem en Geb. Na het eten ging hij naar zijn vrouwen en bracht hen achter het huis en beval hen om daar te blijven. Ook plaatste hij er wat vuur tot teken. Hij ging daarna terug naar Geb en zei: „Vriend, ga achter mijn huis, ik heb mijn vrouwen daar gebracht”. Geb ging dan, had omgang met de twee vrouwen en kwam vervolgens terug bij Moghu, die vroeg of hij de vrouwen gevonden had. Terwijl ze daarna samen zaten te praten, zei Moghu tot Geb: „Vriend, als je morgen teruggaat, moet je al je spullen in de prauw laden, behalve een hond en je pruimgerei. Ik zal dan een mijner vrouwen bevelen om die hond en dat pruimgerei naar de prauw te brengen. Als mijn vrouw dan in de prauw is, steek jij vlug van wal en voert ze weg om er mee te trouwen.”

's Morgens deed Geb zoals Moghu hem gezegd had en hij ontvoerde de vrouw. Vandaar uit gingen ze naar de kali Dalik, waar ze hun prauw achterlieten. Daar ook baarde zijn vrouw, doch ze baarde geen mensenkinderen, doch slechts dieren: de vleermuis, de raaf, de zeearend. Hierna gingen ze recht door naar Domande, aan de kust. Daar liet Geb zijn eerste vrouw achter, de bambu, 'Hong-sav' genaamd. Met zijn andere vrouw ging Geb vervolgens terug naar Moghu en zei: „Vriend, hoe komt het dat mijn vrouw slechts dieren baart; het is beter dat jij ze trouwt”. Moghu had daarop omgang

met de vrouw van Geb; ze werd zwanger en baarde; ze baarde een jongen, Namola genaamd. Toen Geb daarna met zijn vrouw en kind weer terug wilde naar Domande, kwam hij ook....”

Deze mythe van de ontmoeting tussen Moghu en Geb, waarin Moghu eerst een van zijn vrouwen aan Geb geeft en later deze ten gunste van Geb tot de ware vruchtbaarheid brengt, ligt ten grondslag, zo wil het mij voorkomen, aan de rituele ontmoeting tussen de nakomelingen van de beide voorvaders, de Moghusee en Gebsee, in het geheime ritueel. De naam daarvan immers 'Ezam-Uzum' betekent: 'Man en Vrouw zijn ten opzichte van elkander'. De ontmoeting der beide stamhelften is de ontmoeting van twee partijen, welke elkander tot hernieuwde vruchtbaarheid brengen en daarin hun hoogste kracht tonen en versterken. De Moghusee zullen tijdens deze viering omgang hebben met de vrouwen van de Gebsee, en de Gebsee met de vrouwen der Moghusee. Een minutieus nauwkeurig uitgewerkt plan regelt het spel, zodat omgang binnen verboden graden wordt voorkomen. Elke stamhelft heeft zijn 'uk', zijn vuur, zijn 'wal-wal' zijn 'datakav' en zijn eigen ingang naar de afdeling der vrouwen. Het bezit van de een zal telkens door de andere stamhelft worden benut.

Matthias en Wilhelmus hadden goed begrepen, dat dit aspect van het ritueel niet voor herhaling vatbaar was. Zij voerden enkel 'Ezam' ten tonele en deden achteraf mededeling omtrent de 'Uzum' figuur. De opvoering miste daardoor haar wezenlijke kracht, maar zij bleef voor ons van buitengewone waarde, omdat zij aanleiding werd tot de openbaring van een nog dieper geheim, dat achter deze sexuele symboliek verborgen was.

Hetgeen wij zagen was het volgende.

Rond het vuur bij de opgemaakte klapper staan een groep mannen, kleurig beschilderd en met een krans van jong klapperblad rond het hoofd. In elke hand hebben zij een bambukoker van een halve meter lengte en zingend stampen zij de ene bambu in de holte van de andere. Dat geeft een dof sompend ploffen. Van links komen mannen waardig aangeschreden, dansend op het rythme van hun bambu's. Beide groepen gaan geheel op in hun lied: „Ezam, Ezam eh.... Ezam oh”, neuriënd gezongen op een zelfde toon, gevolgd met de val van een terts door de roep Kuwo....

3 3 3 3 3 | 3 3 3 3 3 || 3 . 1

Ezam Ezam eh Ezam Ezam oh kuwo

Tegelijkertijd heeft een oude man de staak met het visvormig stuk hout, welke bij het babé-vuur in de grond was gestoken, opgenomen

en snel hoog boven zijn hoofd rondgezwaaid. Het wervelende bromhout zoemt met zware stem..... De aankomers en allen, die rond het vuur stonden, draaien nu plotseling in vast aaneengesloten formatie het huis de rug toe, marcheren enkele tientallen meters vooruit, wenden zich om en keren op hun schreden terug, steeds op de trommen slaande en bij het vuur gekomen weer dansend, wippend op hun tenen, doorzakkend in de knieën, roepend en juichend: „Ezam, Ezam eh, Ezam Ezam oh, kuwo....” Schijnbaar achteloos staat een oude kerel, die als enige opsiering enkele kalkstrepen over het gezicht heeft, terzijde toe te zien. Hij en ook de jonge Kepala van Moveas, Tordai, mengen zich soms plotseling onder de spelers. Het lijkt, of dat verwarring geeft. Zij blijken vader en zoon te zijn, de regisseurs van het stuk. Op hun woord wordt telkens een nieuwe zang aangegeven, welke dan door allen wordt gedanst in eindeloze herhaling totdat opnieuw wordt ingegrepen.

Terwijl de mannen met de naam 'Ezam' in hun liederen de viering van het ritueel zijn begonnen, hebben zich achter de schutting de vrouwen en kinderen verzameld en ook zij dansen mede op de melodieën welke de mannen aanheffen. In de oude tijd, zo werd ons verteld, doorleefden de vrouwen bange uren, wanneer de mannen de geheimen vierden. Hun werd verteld, dat in die dagen de grootste van al hun voorvaders, de stichter van de stam, de grondvester van de geheiligde gebruiken van hun gemeenschap, tot de mannen wederkeerde. De zware stem van Ezam, zo heette deze stamvader, drong in het zoemen van het bromhout tot het vrouwenverblijf door. Uit naam van Ezam eisten de mannen enorm veel voedsel, dat door een kleine opening in de pager onophoudelijk moest worden doorgegeven. Zouden de vrouwen Ezam zien, zij zouden sterven. Nachten lang weerklonk de dans der mannen. Soms werd een lichter bromhout gezwaaid. De vrouwen kregen te horen, dat ook Uzum, de echtgenote van Ezam, moeder van de stam, op het feest was aangekomen. Telkens riep een der spelers te Mandum, wanneer de zang verslapt: „bué”, waarop dans en lied weer in nieuwe felheid losbraken.

Matthias Makeaw, die met een enkel woord ons uitleg gaf, vertelde nu, dat thans een aantal liederen achterwege werd gelaten, omdat deze de begeleiding vormden van de rituele omgang tussen de stamhelften, welke in de nachten tijdens de viering plaats vond. In de oude tijd nam een man een takje, brak het, haalde een deel tussen duim en wijsvinger door en legde het takje op twee gekruiste houtjes bij de uitgang in de schutting, welke aan zijn stamhelft toebehoorde. Dit was het teken, dat zijn vrouw voor de rechthebbende klaar lag buiten het terrein in het nabije bos.

Onder de spelers is beweging gekomen. Bij een der poortjes knielt een man. Hij heeft een pisangstam in de hand. Plotseling dringt vanuit het vrouwenverblijf, over op de grond liggende vrouwen heen, een opgeschoten jongen het mannenverblijf binnen door de lage opening in de schutting. Hij krijgt onmiddellijk een stevige klap met de pisangstam van de man, die bij de opening zit. Onder geleide van deze man wordt de jonge kerel nu rondgeleid over het terrein, terwijl boven zijn hoofd het bromhout wordt gezwaaid.

Na de rondgang krijgt de jongen nog meer klappen met de pisangstam en ook de grond wordt daarmee geslagen. De bromhoutzwaaiër komt nu op de candidaat toe en toont hem het hout, dat het zoemende geluid maakte, hetwelk door de vrouwen en de ongewijde kinderen wordt gehouden voor de zware stem van de naar het ritueel gekomen stamvader. Dit is het eerste deel der inwijding: de mededeling, dat de gevreesde stem slechts het geluid is van een snel rondwentelend stuk hout aan een hengel.

Toch komt in mij soms de gedachte op, dat deze onthulling niet de dood is van een sprookje. De ernst, waarmee hier het bromhout werd gezwaaid, het diepe ontzag, dat ook de ingewijde mannen hebben voor hun bromhout, hun 'Ezam', duidt er op, dat ook zij nog geloven aan een spreken van de stamvader, een naklinken van zijn machtige stem uit oeroude tijden tot op de dag van vandaag.

Elke man heeft zijn eigen Ezam, welke hij meebrengt naar het feest. Deze bromhouten rusten tijdens de viering op de verhevenheid van de Uks. De Ezam van de gastheer hangt boven het vuur bij de Babé; de klapper-kop. Mocht bij ongeluk een vrouw of kind de Ezam van een man zien, dan is de eigenaar verplicht deze vrouw of dit kind te doden. Doet hij dit niet, dan zal een andere clan een strafvonnis van moord en doodslag voltrekken aan de clan, wiens lid zijn Ezam niet wreekte.

De jongen, die Ezam heeft gezien, wordt naar het vuur geleid en hem wordt de babé, de beschilderde klapper getoond en hij ziet voor het eerst de geheime trommel: de twee hambukokers, welke de rituele zang en dans, de ngumi, begeleiden. Meerdere jongens komen achtereenvolgens binnen en worden ingewijd. Zij komen in twee rijen bij het babé-vuur te staan en onder een luid aanroepen van hun voorvaders door de om hen heen staande mannen wordt de babé op de vooruitgestoken armen der jongens gelegd, die heel eerbiedig deze babé-figuur op en neer bewegen als wiegden zij een kind. Zulk een van nabij benaderen van het hoogheilig bezit van hun stam is voor hen een onvergetelijk ogenblik.

De babé-klapper is immers de symbolisch voorgestelde stamvader Babé. Ook ons, die dit zien, treft dit gebeuren diep. Wat wil dit op de

handen dragen van de tegenwoordiggestelde stamvader: Babé, wiens stem reeds tot hen was doorgedrongen, voordat zij in de kring der ingewijden werden toegelaten?

Wie toch was deze Babé, die in zijn verschijningsvorm van deze klapperdop, met zoveel eerbied werd omringd? Wie was deze Ezam, wiens stem sprak in het zoemhout? Wie was deze voor ons op het achterplan gehouden Uzum-figuur? Het woord Babé zou in vertaling luiden 'Grootvader' en het woord Ezam 'echtgenoot'; het woord Uzum 'echtgenote'. Maar deze drie termen worden hier als eigenamen gebezigd. Zij spraken over een zeer bijzondere 'Grootvader': een voorvader, een oervader; zij dachten aan een bepaalde man en een heel bepaalde vrouw, die van den beginne het mysterie van de echtelijke omgang in de hoogste en diepste mate hadden beleefd. Van hen beiden ging nog tot op de dag van heden alle kracht tot vruchtbaarheid uit.

Was Babé en Ezam één en dezelfde persoon, onder twee namen, onder twee aspecten benaderd? De oervader, de stamstichter, die als man te zamen met zijn vrouw aan het begin stond van het leven der mensen op aarde? Waren de klapper en het bromhout derhalve twee verschijningsvormen van één en dezelfde figuur?

Bij het onderzoek van dit probleem, zo dacht ik, zou wel blijken, dat Babé-Ezam niet enkel aan de oorsprong van de stam stond, maar ook in de wording van hemel en aarde de hand had gehad. Op de vraag naar de oorsprong van hemel en aarde, kreeg ik echter ten antwoord: „Ezam en de aarde waren er tegelijk”. „Wie maakte dan de aarde?” vroeg ik verder. Zij antwoordden: „Ndiwa”. Ndiwa maakte de aarde en het uitspansel, hij maakte de eerste mens: Geb. Toen er veel mensen waren gekomen, verdeelden zij zich in de Gebsee en de Moghusee. Ndiwa regelde de clans. Op een dag dat Ndiwa hout hakte vlogen er drie stukken zoemend weg. Ndiwa nam er één van, bond het aan een stuk touw en zei: 'Dit is mijn Ezam'. Een ander gaf ten antwoord: „Ndiwa hakte hout, de stukken vlogen in het rond. Ndiwa bond twee stukken aan elkaar en zeide: „Dat zijn man en vrouw: Ezam-Uzum”. — „Maar waar kwam Ndiwa dan vandaan?” Zij zwegen. Dan zegt er één: „Ndiwa ontstond uit zichzelf”. Deze woorden roken naar de Catechismus. Wat van belang bleef in deze mededeling was het feit, dat op de figuur van Ndiwa en niet op die van een andere, werd toegepast, hetgeen zij van Tuhan Allah hadden leren zeggen..

„Ndiwa”, zo zei iemand nog, „was niet gehuwd...” „Hij had twee vrouwen”, laat weer een ander los, „hij gaf er een aan Geb...” Ik hoor het motief van Geb en Moghu getransponeerd op Geb en Ndiwa. De Ndiwa-figuur wordt ons niet volkomen helder. Hij maakte de eerste

Ezam. Spreekt daarom in het bromhout van dit ritueel niet enkel Babé, maar dringt misschien ook de stem van Ndiwa tot het heden door? Is het wel zo zeker, dat Ndiwa een boven Ezam-Uzum staand wezen is.... Is Babé, die onder de gedaante van de versierde klapper in het midden van zijn volk tegenwoordig komt (dit verhaal gaat immers dieper, dan enkel een praatje te zijn voor de vrouwen), is Babé, die in het ritueel zo persoonlijk gedachte en vereerde figuur, niet de hogere en Ndiwa slechts een andere naam voor?...

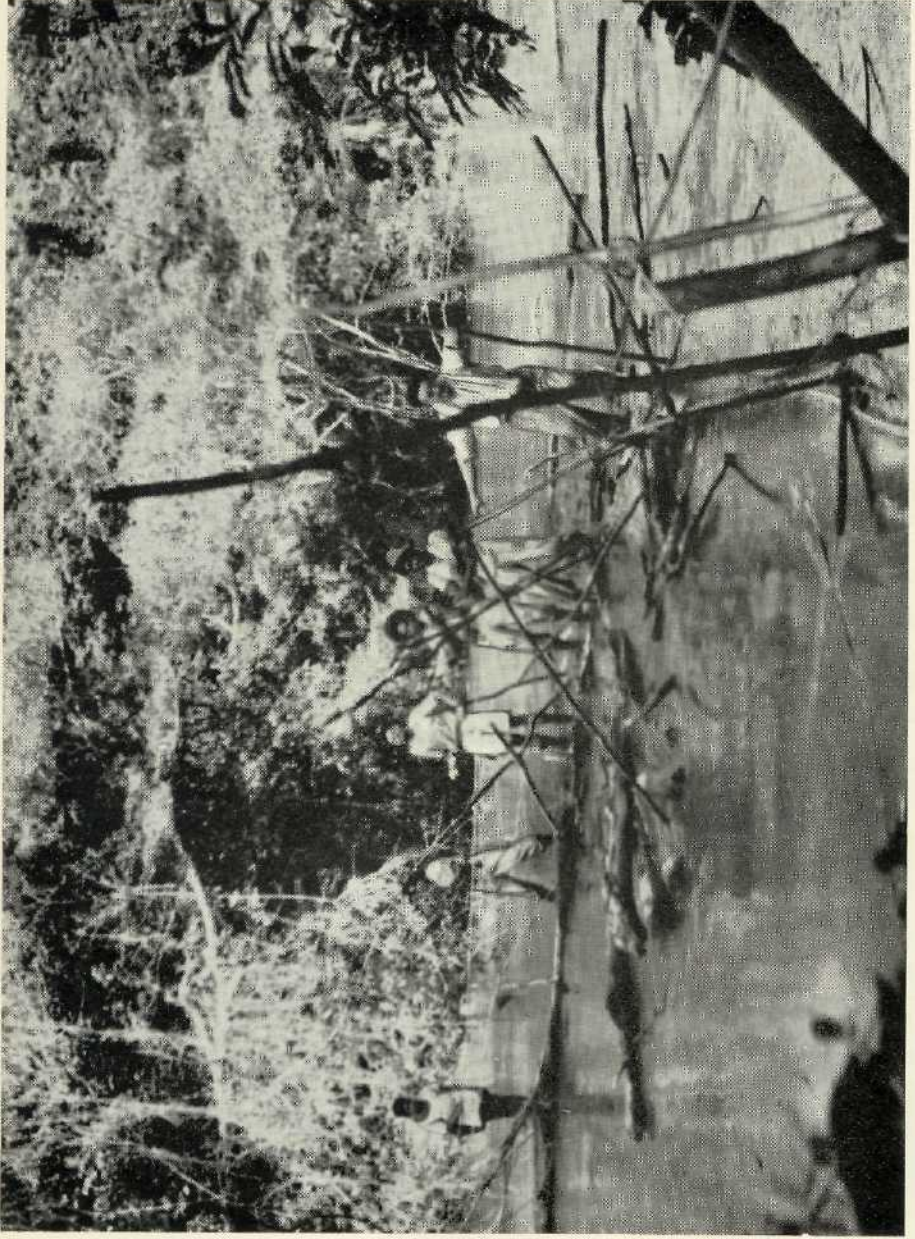
Van het antwoord op deze vragen, hangt de juistheid der interpretatie af, welke aan het nu volgende deel van het ritueel zal moeten gegeven worden. De spelers te Mandum hebben een nieuwe zang aangeheven. Hun stemmen dalen tot grote diepte. De gezichten zijn verstrakt. Onverwacht komt de hele groep mannen en bloc naar voren, de Ezam-zwaaiër loopt met de menigte mannen gelijk op. Het is of allen zich naar een onzichtbaar wezen keren, zij roepen luidop: ho-hai-ho en keren naar hun plaats rond het vuur terug. De bromhoutzwaaiër neemt nu de Babé in zijn armen en wiegt deze, terwijl alle anderen in twee rijen aan zijn zijden staan. Zij zingen: „Usa, usa, hé, ho januwo”. Langzaam, stap voor stap, naderen de mannen als vanuit een kring de weer op de grond neergelegde klapper. Een man heft een zware knots op en verbrijzelt met één slag de klappernoot, waarna, ongelooflijk prachtig om te zien, alle mannen heel intensief en snel naderkomen met hele kleine schuifelpasjes.

Een der oudsten legt zijn hand op de vochtige stukken van de klapper, staat op en verdwijnt naar het vrouwenverblijf om kinderen en zieken met het krachtige water van Babé het voorhoofd te bevochtigen ten afweer en ter genezing. Enkele van de alleroudsten eten het vlees van de klapper. Eén houdt een toespraak en roemt op het doden van vijanden. De ngumikanda's (de bambutrommen) worden nu te zamen met de resten van de klapperdop in het Ezamvuur verbrand.

Wat is hier gebeurd? Zij zelf zeggen: wij hebben Babé-Ezam gedood en genuttigd. Zij vertelden, dat vroeger niet enkel deze klapper-Ezam stukgeslagen werd, maar ook op een andere nacht een klapper, welke als een vrouw, 'Uzum', was opgesierd, werd verpletterd en gegeten. Opnieuw trof ons de heilige ernst, welke deze mensen, zelfs nu zij zich bewust waren een spel op te voeren, overmeesterde. Vroeger, zo hadden zij reeds medegedeeld, was het tijdens het gehele ritueel ten strengste verboden in of bij het feesthuis lawaai te maken, ja zelfs te sissen of te fluiten. Lachen of luid spreken werd volkomen vermeden. Aan de Ezam, welke boven de Babé hing, werd verlof gevraagd om heen te gaan, om te slapen, te eten, te pruimen

Frederik Hendrik Eiland: op de achtergrond rechts de typische woning

Dwars door de rivier over een rotanbrug, die zij niet zien

of zijn natuurlijke behoefte te doen. Wie deze bepalingen overtrad, werd ter plaatse gesneld en opgegeten. Voor het verbrijzelen der klapper biedt iemand zich vrijwillig aan. Slaat hij mis, dan sterft hij, zodra hij is thuisgekomen. Steeds zal iemand van de andere stamhelft dan de eigenaar van deze Ezam en deze Babé, de klapper doden.

Boven de beide 'uks' hing in de oude tijd een tot een fuik gegroepeerde bundel pijlen. Was de Babé vermoord dan werd deze pijlenfuik, waarin om beurten een pijl van de ene en een pijl van de andere stamhelft waren bevestigd aan rotanringen, door de mannen op de armen genomen en op en neer bewogen in verschillende windrichtingen. Woog plotseling deze bundel hun zwaar op de armen, dan was de ziel van de vijanden reeds in deze fuik gevangen. De richting, waarin de mannen stonden, bepaalde de route van de na het ritueel te houden sneltocht.

In Mandum volgde op het verbranden van de geheime trommen en de klapperresten het binnenlaten van de vrouwen. Zij mogen de Uks en de Angglis (de draken) zien. Hun bewondering voor de mannen neemt daardoor toe. Op de twee boomstronken (datakav) rechts en links van het huis stellen zich pas ingewijde jongens op. In de daarbij geplante bomen (wal-wal) klimmen mannen. De gewone machtige trommen worden bij het vuur warm gemaakt en een dans (de „Waak”) begint, welke verloopt in de bekende ngadzi. Zij dansen tot het donker wordt en wij een einde maken aan hun feest. Die avond zitten wij stil bij elkaar, vergelijken onze nota's en bespreken lang, wat wij hebben mogen zien.

LEEFTIJDsklassen

Dit grootse ritueel is innig verweven met het dagelijkse leven van de stam. Een kind, dat pas geboren is, telt nog niet mee. Maar is het drie of vier jaar geworden, dan komt een oudere of jongere zus van de moeder en doorsteekt de oorlellen van het prachtig opgesierde kind. Vlamvend rood is de kleine gekleurd, goud kleurig is de krans van paarlemoeren schalen, welke het om de hals draagt. De jongen wordt een 'petis', het meisje een 'iwakis'. Zij zijn de eerste leeftijdsklasse ingetreden. Rond het elfde jaar wordt de jongen een 'bokavod'. Met zijn miniatuurboog en -pijl schiet hij op het brede aanhechtstuk van een sagotak. Korte verlengsels worden hem aan de haren bevestigd en met deze pruik op betreedt hij het jongelingen-huis, waar hij voortaan zal verblijven totdat hij huwt. Het meisje krijgt haar eerste schaambedekking (de 'nuwa') aangelegd door de vrouw van moeders broer. Het wordt een 'kivasom' en begint na de opgetreden

eerste menstruatie haar eerste spijs- en drank-verboden te onderhouden. Tien dagen lang zal zij geen water drinken tot een klein feestje haar het waterdrinken weer plechtig toestaat. Het kind eet geen vlees of vis tot het 'milol' is geworden op dertienjarige leeftijd. De opheffing van dit verbod gaat samen met de eerste regelingen voor haar huwelijk. Het meisje komt bij de ouders van haar toekomstige man in huis.

Is de jongen bijna twintig jaar oud, dan proberen verschillende ooms hem een schelp te geven, terwijl de luisterrijk opgesierde jonge kerel op een sagotak staat naast een boom, welke vol gehangen is met de voedselgewassen van zijn land.

De strijdbare jongeman is 'éwati' geworden. Hij zal worden ingewijd in de 'Ezam-Uzum'-cultus, maar hij zal nog geen deel nemen aan het rituele geslachtelijke verkeer.

De éwati is de trots der gemeenschap en de verblindende bekoring voor de jonge vrouwen. Enige jaren later geeft de éwati de schelp-schaambedekking af, hij krijgt een nauwe band om de buik, waar van achteren een staart van vezels afhangt. Een nieuwe gezichtsbeschildering en de lange haarverlengsels voltooien zijn pracht. Hij is 'Mbitau' geworden en mag huwen. De pasgetrouwde man zal echter niet zelf de eerste zijn, die omgang heeft met zijn vrouw; daarvoor vraagt hij een vriend. Bovendien zal zijn huwelijk bij de volgende 'Ezam-Uzum'-viering bevestigd moeten worden door het toelaten van zijn stamgenoten. Een pas gehuwde vrouw mag enkele weken geen sago kloppen en de pas gehuwde man mag geen vlees snijden, totdat hij op koppenjacht een mens heeft gesneld en gegeten. Is het wonder, dat het vieren van het ritueel en het daarmee verbonden op-sneltocht-gaan gevoeld werd als het kostbaarste bezit van de stam?

INTERPRETATIE VAN HET RITUEEL

De diepere zin van dit in het leven der Boven-Bianners centraal staande rituele gebeuren werd het eerst benaderd door Dr J. van Baal in zijn proefschrift: „Godsdienst en samenleving in Nederlands Zuid Nieuw Guinea”.

Het ligt niet in onze bedoeling hier een kritiek te schrijven op dit waardevolle werk. Hier is het ons slechts te doen, om zijn interpretatie van het thans besproken ritueel.

Wezenlijk voor de verklaring van Dr J. van Baal is een gelijkstelling van de demafiguur 'Ezam' met de 'Zon' en van de demafiguur 'Uzum' met de 'Aarde'. Het elkander in sexuele omgang benaderen van de beide stamhelften is voor de deelnemers een symbolische uitdrukking

van hun wens: Zon en Aarde te doen cohabiteren. Het is niet enkel hun wens. Zij willen de zon tot omgang met de aarde dwingen. Eigen vruchtbaarheid geeft, magisch gesproken, macht aan het kosmisch gebeuren en gaat de zon tot de aarde in, dan ontleent daaraan alles nieuwe vruchtbaarheid en levenskracht, ook de stam.

De Ezam, het bromhout, dat gewoonlijk verborgen in de grond rust, is bij de viering uit Uzum, de Aarde, losgekomen. Zo heeft de Zon zich in de droge tijd aan de Aarde ontworsteld. Daardoor is alles verschroeid en verbrand. De Zon moet worden teruggebracht in de macht van de Aarde, de man in de omhelzing van de vrouw. Ieder lid van de stam zal, tijdens de beleving van het Ezam-Uzum gebeuren, zelf Ezam zijn in de omgang met de vrouw van de andere stamhelft. Het spel der krachten binnen de stam zal het spel der krachten in de kosmos herstellen en hierdoor zelf ook vernieuwd worden: vruchtbaarheid van de plant en het dier, die het dagelijks levensonderhoud uitmaken, vruchtbaarheid voor de pas gesloten echtverbintenissen, vruchtbaarheid voor de stam, kracht voor de levende en overleden leden, welke zich in de hoogste mate zal ontplooien in de komende sneltocht.

Dr van Baal trachtte met zijn interpretatie tevens een verklaring te geven voor de door Dr Wirz beschreven moord op een man en een vrouw, welke tijdens dit ritueel zou plaats hebben.

De slachtoffers werden volgens Dr Wirz onder de twee zware, schuin opgerichte bomen verpletterd op het ogenblik van hun omgang door het plotseling wegrukken der steunpilaren. Deze slachtoffers zouden dan de representanten zijn van de Zon en de Aarde, van Ezam en Uzum. De kannibalen-maaltijd, die het ritueel besloot, was dan niets anders, dan het eten van de godheid en kon slechts ten doel hebben, de ingewijden deel te doen krijgen aan haar goddelijke kracht.

In „Het mensenoffer op de Zuidkust van Nederlands Nieuw Guinea”,¹⁾ pakt J. Verschueren M.S.C. de interpretatie van de Ezam-Uzum'-viering aan juist bij deze „rituele moord”, welke hij niet ontkent, maar waarvan hij bewijst, dat het hier niet om een werkelijk slachten van twee mensen gaat, maar om een ritueel ter dood brengen van een als mens voorgesteld goddelijk wezen.

U herinnert zich, dat deze viering door de mannen medebrengt een bewust uitstrooien van praatjes om de vrouwen te intimideren. Het merkwaardige is nu, dat hetgeen de vrouwen wordt medegedeeld steeds een dubbele betekenis bezit: één voor niet-ingewijden, één voor de ingewijden zelf.

Zo vertellen de mannen, dat bij het zwaaien van het bromhout Ezam spreekt, die op het feest aangekomen is. De vrouwen vermoeden,

¹⁾ „Indonesië”, 1e Jrg blz. 450

dat een gigantisch wezen het mannen-verblijf betreedt. (Het is voor hen al levensgevaarlijk, hem enkel te zien.) Maar ook de mannen zelf aanhoren met eerbied deze stem van Ezam. Eveneens wordt de buitenstaanders verteld, dat een man en een vrouw zullen gedood worden. In feite echter worden twee als mens opgesierde klappers stukgeslagen en gegeten.

J. Verschueren vermoedt nu, dat onder de dubbele verschijningsvorm van de mannelijke en vrouwelijke gedaanten het opperwezen zelf, dat in het bromhout spreekt, dat als Ezam of als Babé een schrikkelijk ernstig genomen cultus ontvangt, tijdens de viering aanwezig wordt gedacht en bij het verpletteren der klappers als een mens wordt vermoord en gegeten, als een god geofferd en genuttigd.

Mij lijkt de visie van Pastoor Verschueren te mooi... Als zij het zó konden zien... dan zou het prachtig zijn. Waarom? Dat zeg ik U aanstonds. Maar of zij het zo zien? Een godheid, die levend in de vruchtbaarheidskrachten van het heelal, zich in hoogste vorm realiseert in het huwelijksmysterie van de mens... een godheid, die onder gedaante van een mens, — terwijl zij haar twee-eenheid manifesteert in de twee symbolen, waaronder zij tegenwoordig wordt gedacht — zich doden laat en zich ten spijs geeft aan de mensen, welke in de omgang met de andere stambelft hun eenheid met elkander en hun deelname aan de alles doordringende vruchtbare godheid zouden beleven. Het is wel buitengewoon mooi!

Ik zelf zou, na kennisname van het bovenstaande, mijn idee over de achtergrond van dit ritueel voorlopig als volgt willen formuleren: Tijdens de viering van de 'Ezam-Uzum'-geheimen leeft in hoofd en hart der ingewijden het verlangen om de kracht van hun stam te vernieuwen. Het ritueel nuttigen van de beide klappers, door enkele oudsten namens allen, — een nuttigen, dat het eten van werkelijke mensen symbolisch vervangt — is een in zich opnemen van alle mysterieuze krachten van een mens, waaronder de machten der vruchtbaarheid wel de hoogste zijn.

Het is een nuttigen, dat enerzijds de bekroning is van een volledige beleving van dit vruchtbaarheidsmysterie in de geslachtelijke omgang der beide stambelften (waarbij het ene deel letterlijk en figuurlijk het andere tot echtgenote wordt), en dat anderzijds geschied na een symbolisch doden, dat gevolgd wordt door een werkelijk doden en werkelijk eten op de aanstaande koppenjacht. Deze laatste is de vruchtbaarheidsritus in het groot, het delen in werkelijk vles en bloed ter versterking van eigen kracht.

Dit vruchtbaarheidsmysterie wordt ervaren en beleefd onder de uitgewerkte symboliek van het geslachtelijke verkeer der stamouders, Ezam en Uzum, of Babé en zijn vrouw. De ernst echter, waarmede

deze figuren omgeven worden, het volkomen als persoon zien en behandelen van deze 'wezens', de sterke nadruk op de twee-eenheid in geheel deze symboliek, doen mij toch wel overhellen naar de aanname van de mogelijkheid, dat de stam onder deze vormen in haar ritueel een contact met één enkel hoogste wezen ervaart. Ik zou dit niet geheel durven ontkennen. Daarmede wil ik niet zeggen, dat de stam dit contact met een hoogste persoonlijkheid, als een zich met dit Wezen éénvoelen bij de sexuele omgang zou ervaren of een pantheïstisch doorgedachte tegenwoordigheid van dit Wezen zelf, in al wat vruchtbaar is, zou erkennen. Van een mystieke één-wording heb ik geen enkel sprekend getuigenis. Dat de kracht van dit hoogste Wezen vanuit het ritueel in hen en in al wat leeft doorwerkt, ja met nieuwe intensiteit doorwerkt, zou ik in deze hypothese van een ritueel opperwezen geneigd zijn aan te nemen. Ervaring van kracht? Ja! Ervaring van persoonlijke één-wording? Neen!

Persoonlijk acht ik het ook niet geheel onwaarschijnlijk, dat de legenden omtrent Ndiwa ons later tot het besluit zouden brengen, dat wij in de figuur van Ndiwa een op de achtergrond gedrongen 'Schepper' zouden moeten erkennen. Telkens wordt in een cultuur de benadering van een Oerprincipe ervaren, zowel van uit het subjectief gekleurde aspect van persoonlijk contact, als vanuit het objectief geziene aspect der oorsprong en de ordening van het de mens omringende heelal. Babé-Ezam zou hier het ene, Ndiwa het andere moment kunnen vertegenwoordigen.

Dat de eenheid van beide aspecten in één welomschreven figuur hier niet werd gevonden, wie zal er zich over verwonderen?

HET RITUEEL OP HOGER PLAN GEHEVEN

De Katholieke Missie heeft uit een begrijpelijke schroom voor zoveel moeilijk in te tomen sexualiteit, steeds de dood van dit ritueel — hetzij door verbod, hetzij door versterf — voorgestaan. De geslotenheid van het volk op dit punt, welke het ergste deed vermoeden, versterkte haar in haar ingenomen standpunt. Thans, nu door de gedane onderzoekingen het kaf van het koren te scheiden is en nu de bevolking zelf door het spontaan prijsgeven van hun geheim erkent, dat voor hen de magische kracht van dit geheim gebroken is, mag de vraag worden gesteld of het wenselijk is, zo mogelijk, dit spel te behouden, of dat het toch maar beter is, dankbaar voor het even optillen van de sluier, het reeds half bedolven verleden voorgoed aan de vergetelheid prijs te geven?

Zij, die onder het volk der Marinds gewerkt hebben, blijven huiverig en vrezen, dat met het behoud van wat in zich aanvaardbaar lijkt

de sfeer van de oude tijden in hoofd en hart van deze mensen opnieuw zal herleven en het heidendom zijn greep op deze mensen zal aanhalen, terwijl het Christendom haar nu door jaren van strijd gewonnen reine voedingsbodem wederom zal verliezen. Een tegemoet komen aan het verlangen der bevolking naar spel en ontspanning zou te duur betaald worden. Sport en zo mogelijk toneel, zang en amusement op Christelijke grondslag is het enige aangepaste antwoord op dit verlangen naar meer vreugde.

Het wil mij echter voorkomen, dat onder deze afwijzende houding de diepgewortelde overtuiging verborgen ligt, dat de erfzonde praktisch sterker is dan de genade, en dat de zwakheid van de menselijke natuur zó groot is, dat deze aan geen enkel gevaar moet worden blootgesteld....

Zou het thans gevestigde Christendom niet voldoende sterk moeten worden geacht om, met behulp der genade en onder goed voorgeleide leiding, zich opnieuw met het eigen heidense verleden te confronteren? Zou het besef vertrouwd te worden en de overtuiging, dat het eigene, dat goed is, behouden mag blijven, niet de weerstand vermogen te verbreken, welke nog steeds een volledige aanvaarding van het Christendom in de weg staat? Wanneer het nieuwe geloof zou kunnen worden gevoeld als de aanvulling en de vervolmaking van al het edele wat aan de oude cultuurvormen het aanzijn gaf — zij het, dat toen die vormen ontoelaatbare elementen in zich sloten — dan dunkt me, mogen wij een zich oprechter openstellen voor onze godsdienst verwachten. De afwijzende houding onzerzijds, hoe gerechtvaardigd ook in vroeger jaren, riep een onbewuste gereserveerdheid aan hun kant op tegenover wat wij hen te bieden hadden. Wellicht is het mogelijk aan het verleden een vormenrijkdom, een gedachtenverloop, een beeldspraak, een taal, een uitdrukkingswijze te ontlenen, waarin de Christelijke leer en levenswijze dit volk sterker vermag aan te spreken en dieper te beïnvloeden. Hierbij gaat het niet enkel om het behoud van typerend snijwerk of een het volk dierbare eigen kleurschakering. Wat wij eigenlijk bedoelen, reikt veel verder.

Diep in het hart van een volk ligt de bijzondere waardering voor de eigen nuancering van de algemeen menselijke levensvoering. Ieder volk kent de geheimen van geboorte, huwelijk en dood, maar ieder volk geeft aan de beleving van deze mysteries haar eigen vorm en het bezit daartegenover de haar eigen instelling. Laten wij nu een volk, in al wat toelaatbaar is, haar eigen leven met onze volle instemming openbaren en tentoonspreiden; staan wij niet enkel toe, dat zij zo nu en dan eens iets van eigen cultuur demonstreren, maar stimuleren wij telkens het samenweven van oude vormen en nieuwe

inhoud, dan is er gevaar voor syncretisme inderdaad, maar dan is er ook kans op een eigen vorm, een meer persoonlijk en een meer in de eigen gemeenschap beleefde religie. Alleen een met de diepste draden van het leven van een volk verweven Christendom is krachtig en vruchtbaar.

Moeten wij dan deze sterk op het geslachtelijke betrokken gedachten-gang overnemen en heilig verklaren....? Misschien. Wij zullen deze vraag straks beantwoorden. Thans willen wij slechts aan het beschreven ritueel een voorbeeld ontlenuen om duidelijk te maken hoe waardevol het behoud van een deel van het oude cultuurbezit van een volk soms kan zijn.

Het is voor de wetenschap van belang kundig vast te stellen, welke de juiste interpretatie van het Ezam-Uzum-ritueel is. Geschiedt de gelijkstelling: Ezam = Zon, Uzum = Aarde terecht of niet? Wordt het bromhout beschouwd als de stem van Ezam alléén of ook van Ndiwa? Welk verband bestaat er tussen de representatie van de stamvader onder het symbool van het bromhout en die van de klappernoot? Staat achter of naast een Opperste Wezen, eeuwig vruchtbaar en benaderd in het ritueel, een God, stichter van de stam en Schepper van het heelal?

Het is waardevol ook voor de 'aanpassing', het juiste antwoord te kennen. Maar daarop mogen wij niet wachten. Reeds kunnen wij de mensen mededelen, wat wij in hun spel en in hun levensgewoonten hebben opgemerkt en welke zin wij daaraan zouden kunnen geven. Daardoor heffen wij het oude boven zich zelf uit tot op een nieuw plan.

Wij zouden over dit ritueel tot de mensen kunnen spreken in deze trant: Jullie hebben voor de Bisschop het ritueel opgevoerd dat aan jullie is overgeleverd van geslacht op geslacht. Steeds was de viering van de 'Ezam-Uzum'-geheimen in de diepste duisternis gehuld. Wie ook maar iets daarvan zou verteld hebben aan een niet-ingewijde, zou dit met de dood hebben betaald. De dema zelf, Ezam, zou zich op zulk een man gewroken hebben en jullie zouden de verrader uit naam van allen de kop hebben afgesneden. Toch hebben jullie thans de moed gehad om niet enkel aan vreemdelingen maar ook aan jullie eigen vrouwen te tonen, hoe het 'Ezam-Uzum'-ritueel gevierd werd. Jullie hebben de geheime gezangen openbaar gemaakt, de bambu-trommen het licht doen zien, de klappernoot hier te midden van allen stukgeslagen, het bromhout te kijk gesteld.

Jullie geloven niet meer aan Ezam en aan Uzum. Jullie hebben geen vertrouwen meer in de kracht van deze wezens, die leefden in de oude verhalen.

De stem van Ezam heeft jullie niets meer te zeggen, jullie willen

niet eens meer ernstig luisteren naar het zoemen van een stuk hout. Jullie hebben er een spel van gemaakt om de klapper te splijten en te eten. Het water van deze vrucht verdrijft geen ziekte, dat hebben jullie al lang ervaren. De ziel van jullie vijanden komt niet in de fuik der pijlen en de gesnelde en gegeten mensen zijn niet in staat de edelste krachten van jullie stam te versterken. De vrouwen bedanken er voor om zich aan meerderen te geven om daardoor vruchtbaar te worden voor jullie volk.

Maar was er dan niets schoons in die prachtige grootse viering uit de vroegere tijden? Is er dan geen verheven kracht in het heelal, welke alle leven in zijn hand draagt, welke beslist over de vruchtbaarheid van de vrouw, de geboorte van het kind, de kracht van wat gij eet, en het oogenblik van sterven? Hebt gij u volkomen vergist, toen ge met diepe ernst en eerbied dacht aan Ezam, de vader van alle kracht, en aan Uzum, de moeder van alle vruchtbaarheid? Deze ernst hebt gij terecht betoond, deze eerbied hebt gij terecht aan de dag gelegd, en deze viering, deze schroom en huiver hebt gij terecht betoond aan de oerbron van alle vruchtbaarheid. Gij hebt altijd gevoeld, dat er een hoogste Wezen moest zijn, dat alles bezielde, maar gij hebt zijn juiste naam niet met zekerheid gekend. Gij hebt dan ook niet gedacht, dat de eerste stamouders de volheid van kracht uit zich zelf hebben bezeten en geleidelijk van ouders op kind aan u hebben overgedragen. Gij hebt geweten, getuige uw verhalen, dat ook Ezam en Uzum hun oorsprong dankten aan een nog hoger wezen, dat uit zichzelf en uit niemand anders is ontstaan. Gij hebt zijn naam stil gefluisterd: Ndiwa. Gij hebt Hem gedacht hoog en ver en toen hebt ge Hem vergeten en hebt ge u met uw voorouders opgesloten binnen de kleine wereld van uw eigen stam. Gij zijt gaan denken, dat de leden van andere groepen zelfs geen echte mensen waren.

Thans weet ge, dat er vele volken zijn; thans weet ge, dat de God, die gij hebt vereerd, ook de God is van alle andere mensen en dat Hij het is, die aan alles wat ademt leven en vruchtbaarheid geeft tot op het huidige oogenblik. Gij weet, dat in Zijn hand gelegen zijn de geboorte van het kind, de vruchtbaarheid van de verbintenis tussen de ene man en de ene vrouw en de beslissing over leven en dood van ons allen. Zal uw sago groeien, God moet haar doen gedijen; zullen uw klappers vrucht dragen, God zal in de schede de knop moeten doen zwellen. Hem geldt thans de ernst van uw erediens.

Gij hebt van uw voorouders gevraagd, dat zij tot u spreken zouden. Gij hebt geluisterd naar de wind en de donder, naar het kraken van een tak en naar de geluiden der dieren. Gij hebt het hout doen brommen en gedacht hun stem te horen. De God van ons allen heeft zijn stem doen weerklinken. Gij hadt deze tot voor kort niet gehoord. Het

mysterieuze spreken der Profeten van het Oude Verbond was gelijk aan het zoemen van uw bromhout. Zij, die er naar luisterden, hebben van deze stem vernomen, wat gij van Ezam hebt gehoord: „Mijn goddelijke kracht zal over u komen en gij allen zult tot nieuw leven gewekt worden. Het heil is nabij, uw God zal komen”. Gij hebt toen de vrouwen gezegd: Babé kondigt zijn komst aan, maakt alles gereed. De andere volken hebben vernomen, dat de God van ons allen op aarde zou neerdalen en zij hebben hun harten voorbereid op zijn komst.

Gij hebt het goed gevoeld. Een God moet tot zijn schepselen spreken. Gij zijt bang geweest voor de stem van Ndiwa zelf. Gij hebt Ezam tot u zijn stem doen verheffen. Thans weet ge, dat de ware God van oudsher gesproken heeft en dat Hij heeft laten verkondigen, dat Hij zelf deze aarde zou betreden om onze verzwakte krachten te herstellen. Babé is tot u gekomen, zo hebt ge in oude tijden gedacht en gij hebt hem een rustplaats gegeven en een eigen vuur. Gij hebt hem goed ontvangen.

Zijn stem, die telkens en telkens weer tot u sprak, hebt gij naast hem opgesteld. Stilaan is u een diep geheim onthuld.

De oerkrachten van man en vrouw kwam Babé en zijn echtgenote in uw midden vernieuwen. Gij hebt begrepen, dat die kracht in u allen slechts groeien kon door een deelname aan het vlees en bloed van deze stamouders. Gevolgelyk hebt gij hen, die onder de gedaante van de beide klappernoten onder u aanwezig waren, het leven benomen, hen verbrijzelend met uw slaghout. Zij hebben zich zelf ten spijs gegeven om in u allen nieuw leven te doen opbloeien. Altijd zijt gij u vaag bewust geweest, dat een god zó moest handelen.

Thans weet ge, dat de God van alle mensen werkelijk op aarde is neergedaald en zich heeft laten verpletteren door zijn volk op een kruishout en dat Hij zich nog elke dag te nuttigen geeft onder de gedaanten van spijs en drank om zijn eigen Goddelijk leven en zijn goddelijke vruchtbaarheid mede te delen en te versterken in allen, die hem ontvangen.

Zijn goddelijke vruchtbaarheid! Gij allen hebt het grote mysterie der vruchtbaarheid steeds zo intens beleefd, maar ook enkel zo lichamelijke! Luistert, gij waart er van overtuigd, dat tijdens uw grote ritueel de kracht en de vruchtbaarheid van uw volk werd versterkt door de lichamelijke samenkomst van mannen en vrouwen, vlees tegen vlees: een bereidwillig openstaan en een volledige overgave van allen aan allen binnen vastgestelde grenzen. Gij hebt toen niet kunnen vermoeden, hoe datgene wat gij thans als niet door God bedoeld hebt leren verwerpen, toch de zwakke voorafbeelding was van die geoorloofde, ja verplichte bereidwilligheid en overgave, waarin Chris-

tenmensen niet lichamelijk maar geestelijk elkander ontmoeten tot een gemeenschap van heiligen, welke voor en met elkander de hoogste vruchtbaarheid tot stand brengt in de kracht, welke elk van de leden ontleent aan het eten en drinken van de geslachtofferde God onder de twee gedachten....

Uw ritueel, mensen aan de Bian, ging niet verloren. Het wordt telkens gevierd, wanneer te midden van u Christus zich offert en gij ter H. Tafel gaat. Speelt uw spel, maar speelt het als de zwakke voorafbeelding van wat thans onder u tot volkomen werkelijkheid is geworden. Beleef uw vruchtbaarheid, maar op het plan, waarop gij thans in deze nieuwe religie zijt herboren.

EEN BEDROG

In de maand Juni, twee maanden na onze tocht langs de Kumbe, ontving ik te Merauke de volgende brief:

Aan de Weleerw. Heer Dr. J. Boelaars te Merauke.

Beleefd deelt ondergetekende, Guru Ph. J. Meteroj U mede, dat hij na veel moeite en inspanning er in geslaagd is de 'Ezam' van de mensen van Keisa machtig te worden.

Inderdaad, zij hebben ons allen indertijd bedrogen. Onlangs op 10 Juli 1951 zijn alle lui naar mijn huis gekomen om deze 'Ezam' te brengen, terwijl zij tegelijkertijd het verhaal over Babé vertelden, dat overeenkomt met dat van Mandum. De mensen zeggen, dat er niet het minste onderscheid is. Waar men aan Ezam gelooft, heeft men dezelfde instrumenten, alleen de ingesneden figuren zijn verschillend. Tegelijk met deze brief ontvangt U de Ezam, welke door de Kepala-kampong en de catechist werden aangebracht.

Met beleefde groeten.....

Het pakje, dat van deze brief vergezeld ging, bevatte inderdaad enkele bromhouten, welke een sterke gelijkenis met die van Mandum vertoonden.

Wat was er gebeurd?

Bij het bezoek van Monseigneur aan Keisa, een kampong aan de Kumbe, vijftig kilometer ten Zuiden van Muting, wilde de bevolking naar haar eigen zeggen hun 'Ezam-Uzum'-ritueel opvoeren. Tegen de avond kwam achter uit het dorp een dansende, joelende groep van mannen en vrouwen opzetten. Allen hadden zich opgesierd en stevig in de verf gezet. Twee mannen droegen een figuur op hun hoofd, welke ons onmiddellijk deed denken aan de draken, de angliis, welke in Mandum terzijde van de twee zware bomen waren opgesteld.

De spelers kwamen steeds dichterbij en legden voor het guruhuis de twee dier-figuren neer op een baleh-baleh. Allen hurkten er even omheen. Een oude heer, die slechts stompen als voeten had, zwaaide met een tak en hief de gezangen aan, die bij de slag van de gewone trom werden uitgevoerd. Daarmee was het spel ten einde.

Ieder van ons had het gevoel, dat wij bij de neus genomen waren. Deze twee figuren zouden de echte Ezam en Uzum zijn. Het gehele ritueel, zij hielden dat hardnekkig vol, bestond uit niets anders dan uit deze optocht... Een van ons kreeg het idee de bromhouten van Mandum aan deze Ezam-spelers te tonen. Doodse stilte viel over de menigte; bijna allen gingen onmiddellijk zitten en onder de vrouwen waren er verschillende, die er niet naar durfden kijken. Twee maanden later slaagde de Guru er in, de angst voor het werkelijk prijsgeven van hun geheim te breken. Zij vertelden alles, bekenden hun list en gaven hun bromhouten uit handen.

De wens niet onder te doen voor Mandum en de huiver eigen geheim openbaar te maken hadden hen tot dit groots opgezette bedrog gebracht. Ook dat was instructief.

DE FEESTKOEK

De vrouwen van Wajao — ik zag er een die achttien honden verzorgde — maakten verse sago fijn en vermengden deze met het vlees en het water van jonge klappers. Zij hadden vrachten brandhout aangesleept, dat door de mannen op het speelterrein naast de school opgestapeld werd tot een kniehoge wal, niet ongelijk aan een hunnenbed. Onder en tussen het hout schoven zij brokstukken poreuze steen, van termietenheuvels afkomstig, en bussels droge klapperbladeren. In de late namiddag staken de mannen van alle zijden tegelijk de brand in het hout en een laaiend vuur veranderde het hele bouwsel in een dikke laag gloeiende as en smeulende stenen. Intussen droegen de vrouwen de sago aan. Op een dubbele onderlegger van pisangbladeren werd de witte brei uitgespreid. De mannen brachten stukken vlees, als hun bijdrage van de jacht voor de grote feestkoek. Pisangbladeren dekten de kostbare lading toe. De enorme vla werd in de lengte dichtgeklapt en op de uitgespreide asbedding neergelegd, met hete stenen bezaaid en met een spreij van boomschors overtrokken. Enkele balken legden een zware druk op deze machtige oven. Suikerriet, pisangs, watiplanten en allerlei andere eetwaar, op de hete massa uitgelegd, gaven aan deze enorme tombe een feestelijk aanzien.

In de heldere glans van de ochtendzon staat bij deze koek de Bisschop. Hij draagt de gouden mijter en de herderlijke staf. Te midden

van de kinderen, die zo juist uit zijn hand het Sacrament van het H. Vormsel hebben ontvangen en te midden van alle dorpingen, die hier zijn samengestroomd, zegent hij het toebereide eten met de woorden van de H. Kerk en een besprenkeling met gewijd water. Daarop richt hij zich tot het Christenvolk met deze woorden:

„Katholieken van Wajao,

Met vreugde vernam ik, dat gij een prachtig gebruik, dat van ouds bij u leeft, in stand hebt gehouden en daaraan op de dag van heden een rijkere en diepere zin hebt willen geven. Vanuit vroeger dagen hebt gij de traditie bewaard om bij grote feesten uw gasten te onthalen op een feestelijk eten, aan de bereiding waarvan allen in uw kampong, mannen zowel als vrouwen, de helpende hand hebben gereikt. Te zamen met uw genodigden eet gij in broederlijke eensgezindheid de klaargemaakte spijzen. Geen vrouw heeft er nog aandacht voor of zij de door haar fijn gewreven sago terugontvangt en geen man ziet nauwlettend toe of hij een deel krijgt gelijk aan het deel van de jachtbuit, dat hij heeft bijgedragen. Allen hebben gegeven en zonder aanzien des persoons zullen uw verwanten de gave verdelen.

Deze gemeenschapszin eert u allen. Gij bekent door deze daad de onuitputtelijke kracht en de diepe zin van onderlinge samenwerking en onderling hulpbetoon begrepen te hebben.

Op deze dag, waarop uw kinderen de leeftijdsklasse der ingewijden hebben bereikt, biedt gij hen op de uw eigen rituele wijze een feestmaaltijd aan, welke thans gezegend is door de hand der Kerk. Gij zijt u, dat is mij heden gebleken, op een hoger plan van een nog verhevener eenheid bewust geworden.

Was de Sep — dit is toch de naam, die gij aan deze machtige feestkoek geeft — vroeger het symbool van uw vreugde om de eenheid in stamverband tussen u en uw gasten, thans is deze Sep geworden het teken van aller vreugde over de eenheid in geloof en genade tussen u allen, leden van een geestelijke stam en een mystieke gemeenschap. Wat gij van ouds hebt beleefd: uw eenheid naar bloed en cultuur, is met de komst der nieuwe tijden tot volmaaktheid gekomen in uw eenheid naar geest en geloof. Laat dit niet het enige zijn, dat gij van eigen levenswijze hebt behouden. Al wat goed is van vroeger dagen moet gij oproepen en laten bezielen door het nieuwe leven, dat u is geschonken...”

DE 'IMO' VAN SENEGI

In de hete namiddag wees een vrouw mij de weg naar de plaats achter de kampong Wajao, waar de mannen van Senegi de kleuren vernieuwden van drie grote démafiguren, welke sinds enkele jaren in dit dorp bewaard gebleven waren.

De voornaamste van de drie stukken was een prauw van een drie en een halve meter lengte, rijk van kleur en tekening en zinnig van vorm. Wordt bij een gewone prauw gesproken van een kop en een staart, hier werd aan beide uiteinden in de gestileerde lijnen een versierd mensenhoofd aangebracht. Binnen- en buitenkant van dit vaartuigje waren met figuren beschilderd, welke lichaamsdelen van een mens moesten voorstellen. Prachtig was deze opsiering met opstaande goudgeel uitwaaierende paradijsvogelveren. Deze déma draagt de naam 'Imo'....

Van de beide andere snijwerken stelde de ene een krokodil voor met op zijn kop een achteroverliggend gewei van langgerekte wortelknollen en op het lichaam dunne sprietten, waar kleine vogeltjes op zijn neergestreken. Het beest heet 'Kav', de naam van de aardappelsoort, waarvan het de wortelknollen op de kop draagt. Het andere wezen gelijkt op een reuze vis met twee vervaarlijke slagstanden, die als brede in een punt uitlopende zwaarden langs de kop naar voren steken. De naam van deze déma luidt 'Uk'.

* * *

Petrus Nari, de kepala kampong van Senegi, vertelde:

De dans met deze drie déma-figuren dansten onze voorouders, wanneer zij voelden, dat er vele ziekten en sterfgevallen waren of wanneer zij bemerkten, dat er ál te veel narigheid in de kampong was. Zij begaven zich naar de kust en in overleg met de mensen van Domandé, Sanggassé en Onggari werd tot het houden van een Imo-viering besloten. Elke kampong maakte drie requisieten, Senegi de grootste. De mannen gingen naar het bos en sneden in vier weken de figuren en hadden in die dagen geen omgang met hun vrouw.

Er was een leider, die toezag, dat alles volgens de regels geschiedde. Vier weken bleven de mannen weg. Daarna brachten zij de stukken naar een huis aan de rand van het dorp en drie avonden op een rij zongen de mannen bij hun samenkomsten, zodat de vrouwen begrepen, dat het feest nabij was.

* * *

Te Wajao zag ik toen het volgende:

Een stoet van feestelijk opgesierde mannen en vrouwen trok op van

het uiteinde der kampong. De deelnemers hadden zich het gezicht geschilderd, droegen haarverlengsels en schorten van biezen en hadden in de banden rond de bovenarm takjes vers groen gestoken. Het hoofd was als een stralenkrans van jonge palmbladeren omgeven. Ieder had zich naar eigen smaak met verf, veren en bladeren feestelijk uitgedost. Het gezang werd niet begeleid met de trom, maar met het hevig stampen van de voeten op de grond. De groep was als volgt samengesteld: middenin liepen drie mannen, ieder geheel gehuld in langs het hele lijf ahangende vezels, met op hun hoofd de in hout uitgesneden déma-figuur. De middelste droeg de prauw; van de beide anderen had de één de krokodil en de ander de vis.

Deze drie mannen dansten langzaam vooruit en stonden nu en dan even stil. Achter deze déma's liepen de vrouwen, rond de déma's en de vrouwen de mannen. De dans was een op en neer wippen van het hele lichaam op de maat van de trappende voeten. De handen hielden elkaar vast op de rug. Er was geen sprake van wild hossen, integendeel, de dans vertoonde grote plechtstatigheid. De hoge stemmen der vrouwen klonken hel tegen de zware basstemmen der mannen, die domineerden. Zo schoof dansend en zingend de stoet door de kampong totdat zij het eigenlijke feestterrein bereikte. Hier was een zeer eenvoudige para-para (stellage) opgesteld. Vier palen vormden met de verbindingslatten, welke in de vorken rustten, een vierkant.

Bij de aankomst naderden de drie démadragers langzaam deze 'para-para', gingen weer langzaam een eind achteruit, kwamen weer naderbij. Dit deden zij enkele malen, totdat een der dwarslatten werd weggenomen en de drie dragers het vierkant binnengingen, dat achter hen weer gesloten werd. Allen dansten voort, ook de drie mannen. De vrouwen stonden vóór het para-para, de mannen rond het vierkant en de vrouwen. Even later ontsloot zich de kring der mannen en terwijl de vrouwen flankeerden gingen allen wederom achteruit.

De déma's bleven op hun plaatsen en dansten, daar door. Daarop kwamen allen weer naar voren, de mannen vormden opnieuw de kring en mannen en vrouwen brachten hulde aan de drie déma-figures. Na enige tijd werden de drie figuren op de para-para neergelegd, waarna de drie dragers zich bij de dansers voegden. Langzaam trokken allen weg. Aan het einde der kampong brandde een vuur. Daarin wierpen allen hun versierselen als slot van de plechtigheid.

* * *

Petrus vertelde voort:

Aan de rand van het feestterrein werd vroeger een vuur aangelegd,

waarop bambus tot ontploffing kwamen. Bij het horen van dit geluid stieten alle mannen en vrouwen een gebrul uit. De mannen hieven een zang aan, waaraan de vrouwen geen deel mochten nemen. Tegen de morgen werden de stukken opgeborgen in het huis van het hoofd van de Imo om een volgende avond wederom gebruikt te worden. Op het feestterrein stond ook een paal behangen met pisang, ubi, wati en suikerriet.

Na afloop van de hele viering, welke verschillende weken kon duren, werden de déma-figuren verbrand. Na de omdracht oefenden de mannen het jus plurium uit met de vrouwen.

* * *

De kali Mbian bezit twee eilanden..., zo vertalen wij het verhaal van Petrus over de oorsprong van het ritueel, dat zijn mensen ons hebben vertoond en dat naar hun zeggen, de echte oude Imo-geheimcultus openbaar maakte.

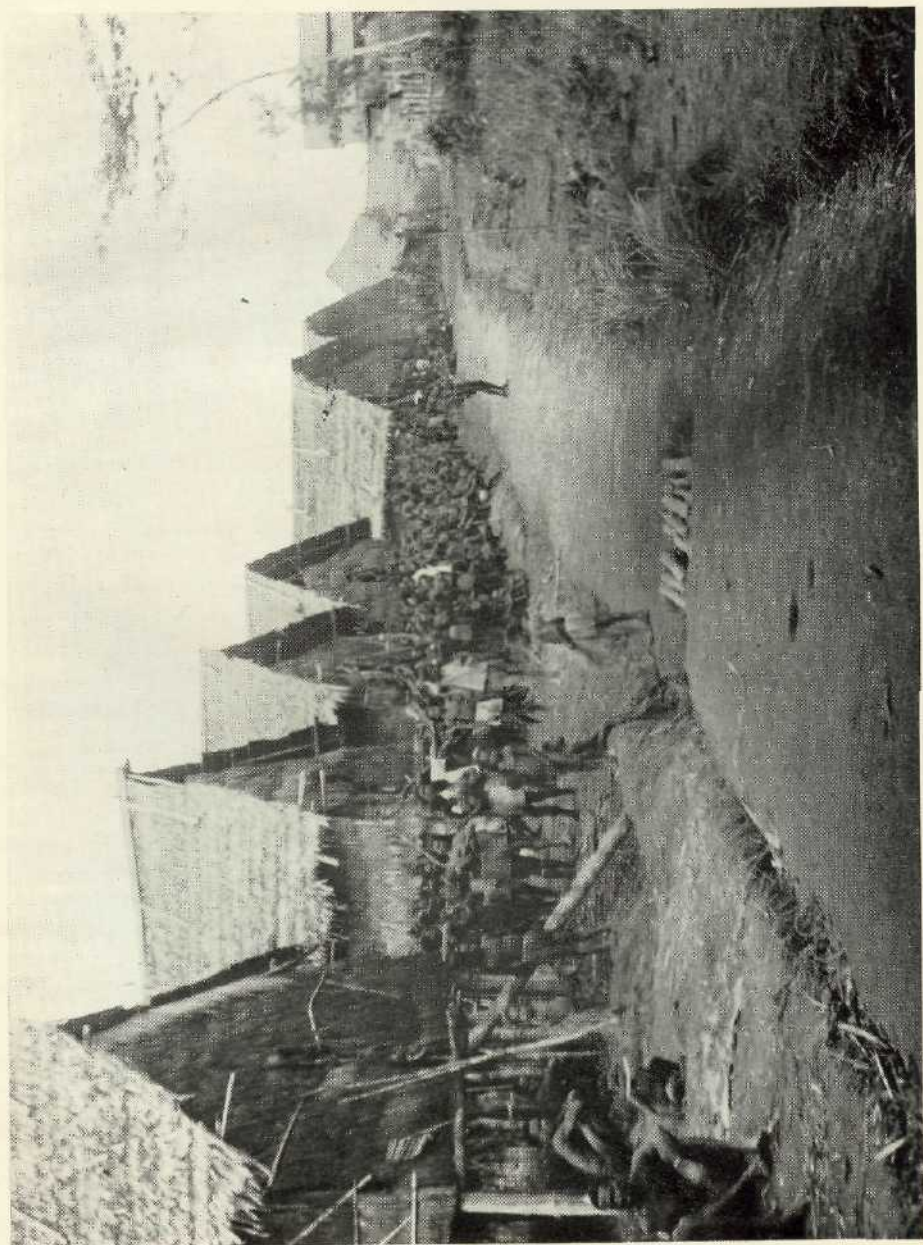
De kali Mbian bezit twee eilanden: Ndiku en Nggermin. Deze eilanden waren vroeger één eiland, toen dit nog niet in tweeën gedeeld was. In de oude tijd maakten de mensen kav (de figuur) uit steen voor déma kav. Majo was de plaats, waar de mensen kav maakten. Van buiten gezien was het steen, maar de werkelijke naam er van was Kav: naar de vorm was het een krokodil, maar in werkelijkheid was het Kav. Toen lieten de mensen Kav gaan, terwijl ze zeiden: weet het wel, gij heet Kav, maar gij moet naar de bevelen luisteren van Imo. Zij lieten hem gaan naar de grote rivier de Bian. Onmiddellijk richtte hij zich naar Ndiku, hij ging er recht op af, sneed Ndiku in tweeën: het eiland Ndiku en het eiland Nggermin. Terstond nadat hij gezien had, dat het in tweeën was, dook hij onder water en werd een echte krokodil; daar werd hij van steen. Ter plaatse was reeds de prauw Imo. Deze prauw ontmoette de steen (Kav). Na de ontmoeting doken zij beiden onder het eiland Ndiku, waar de woonplaats was van Imo. Imo sprak bevelend: „Kav, je plaats is onder het eiland; Imo in het midden, Kav aan de kant”. Hij regelde ook de plaats van Uk. De mensen maakten Kav te Majo, zij maakten Uk te Kengk. De mensen maakten Uk van harde modder, welke zij uitsneden met een bambu. De mensen, die Kav maakten, gingen naar Kengk en vroegen: „Zijn jullie al klaar?” Zij antwoordden: „Nog niet!” Toen zeiden de lui van Kav: „Laten we feest maken om gauw klaar te komen”. Kav ging voorop en zei: „Imo heeft Uk nodig”. De mensen werkten met veel drukte (of werkten hard) tot het klaar was. Zij zeiden: „Wij willen Kav en Uk te samen laten gaan”. Zij begeleidden deze beiden feestelijk tot aan de oever van de rivier, tot aan het eiland Ndiku.

De mensen schreeuwden, opdat Imo en Kav zouden opduiken (om Uk in ontvangst te nemen). Aanstonds zei Imo: „Ik heb macht over Kav en Uk; Kav kan boven komen om de stem te horen van de mensen, die gewerkt hebben.” Kav dook op, liet de kop zien aan de mensen op de kant. De mensen zeiden: „Hier is Uk om bij Imo te blijven; Kav waakt aan de ene zijde, Uk aan de andere, maar allebei onder bevel van Imo. Gij moogt niet zelfstandig handelen. Als Kav zin heeft, mag hij toch zo maar niet de zee of de rivieren opgaan. Als gij verlof hebt van Imo kunt ge gaan en moet ge terugkeren. Evenzo staat het met Uk. Als Kav mensen ziek wil maken, dan kan dat als Imo het toestaat. Ik, Imo, geef dit verlof, (nu spreekt ineens Imo) wanneer de mensen niet de 'eili-anggei' houden om ziekten en alle kwellingen te verdrijven, of als zij de bevelen niet opvolgen van mij, Imo.”

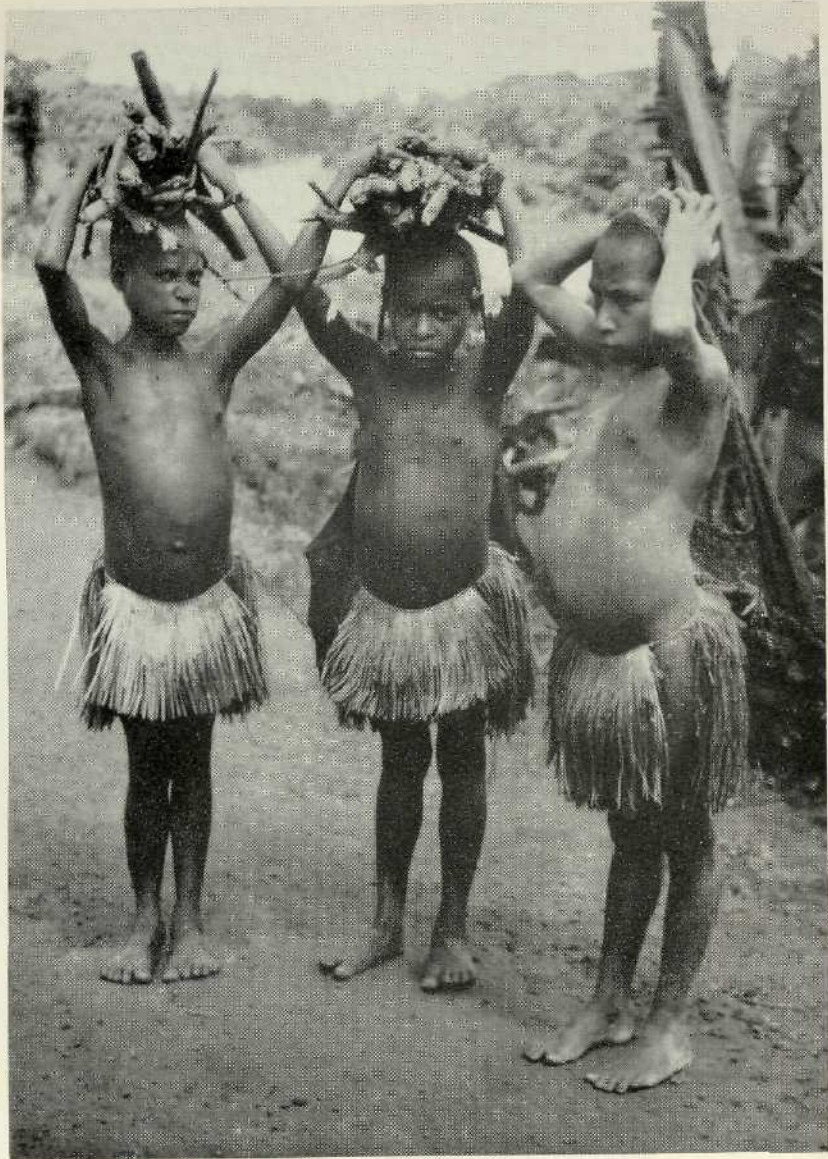
Wanneer de mensen de eili-anggei vieren, doen zij de grond dreunen van het springen. De grond moet dreunen zodat de prauw Imo het voelt bij het eiland Ndiku. Als Imo het hoort, zegt hij: „Ah, de mensen zingen, zij verdrijven de ziekten”. Imo moet wel de ziekten verdrijven, maar de mensen geven Imo een teken en de mensen zelf verdrijven de ziekten, maar de kracht daartoe komt van Imo. Imo beveelt Kav en Uk: „Gij beiden moet rondgaan om de wegen der ziekten op te sporen” (koorts, hoofdpijn, hoesten, buikloop). Zij gaan door de grond; zij moeten te weten zien te komen, wat er op aarde gebeurt; zij onderzoeken de ziekten, die als mensen zich verspreiden, of het hoofdpijnen zijn, of koortsen enz. Kav en Uk keren daarop terug naar Imo, geven verslag van de aard der ziekte, waarop Imo Kav naar rechts en Uk naar links stuurt om ziekten en allerlei kwellingen te doen weggaan. Imo zegt: „Omdat de mensen de 'eili-anggei' gehouden hebben, verdrijven wij de ziekten. De 'eili-anggei'-viering komt van ons drieën, daarom kunnen wij de mensen goed helpen.”

OPNIEUW DE PROBLEEMSTELLING

Hoe kan het toch zo stil zijn hier vanavond, rond dit sombere huis, onder de kokospalmen dicht aan het strand! Waar zijn die honderden donkere kroeskoppige mensen gebleven, die gisterennacht op het veldje voor dit huis onvermoeibaar hebben gedanst in wilde pracht van hossende mannen rond een cordon van statig wiegende vrouwen? Ononderbroken is dat doorgegaan van toen de duisternis was ingevallen tot deze morgen, toen het volle daglicht hen tot zwijgen bracht. Een hele nacht lang renden de jongeren, met de lange nerven van jong klapperblad zwiepend van achter hun rug tot ver boven hun hoofd, om de menigte van mannen en vrouwen heen om

Kampong in de Muju

Kinderen uit het Muju-gebied

telkens aan de kop van het steeds op en neer waggelend monster even stil te staan en trommend en dansend hun jeugdige onvermoeibare kracht ten toon te spreiden.

Vanavond geen enkel gerucht op deze zelfde plaats. De vuurtjes, waarrond de vorige nacht de gezellige groepjes zaten van de even rustende dansers en ook de vuurtjes van de vrouwen met hun slapende kinderen zijn vanmorgen gedoofd met een restant van klapperwater. Nu is het onheilspellend donker. De wind, die gisteren nog de zee bruisend opjoeg naar de kust, ritselt geheimzinnig in de klapperblaren. Het dorp, moe van het grote feest, slaapt; en ik, die na het vertrek van de Bisschop alleen in de planken woning, in het holle huis van Wendu ben achtergebleven, voel mij vreemd te moede, want het is sinds mijn komst op Nieuw Guinea (nauwelijks zeven maanden geleden) mijn eerste avond heel alleen in een dorp der Marinds. Ik voel mij met verbazing geslagen door het geweld, dat ik de vorige nacht zag losgebroken bij een volk, dat danste om reden van een Christelijk feest, een dans, waarin groots en hard de oude tijd door de klank der trommen werd opgeroepen en opnieuw vast verankerd in de harten der jongeren. En dat bij een volk, dat reeds veertig jaar onder Missie en Bestuur gestaan heeft!

Nog geen twee weken geleden had ik bij het lossen van een K.P.M.-boot aan de steiger te Merauke staan te kijken met deze zelfde vraag in hoofd en hart: hoe is het in Godsnaam mogelijk, dat een volk zo de beschaving langs zich heen kan laten gaan. Volk was opgecommandeerd van heel de Zuidkust... en deze mensen, die door Bestuur en Missie getemd zijn, die zelf de dorpschool hebben doorlopen, die Chinezen en Javanen tuinen hebben zien maken, waarvan ook zij graag gegeten hebben, die het vlees van hun klappers gemakkelijk tot copra konden drogen en daarmee goed geld, eten en kleding vermochten te verdienen, deze mensen komen heden bijna moeder-naakt naar hun werk aan de haven en keren naar hun kampongs terug om opnieuw te gaan liggen suffen en slapen in het warme zand van hun strand, totdat zij in hun bossen in het grootste geheim of in een toegestane publieke ouderwetse dans plotseling ontwaken tot de macht van hun oude wilde natuur en onvermoeibaar dansen en zich uitleven, vervaarlijk en ontembaar. En als de stilte is ingevallen, houdt de sloomheid hen opnieuw gevangen.

Nu na dit feest de stilte over Wendu is neergedaald, blijf ik alleen achter met mijn probleem: waarom is dit volk niet hoger gestegen? Hebben wij hen niet begrepen, of is dit volk gedoemd aan hun wilde hartstochten uit te sterven? Wij hebben gemeend veel van hun cultuur meedogenloos te moeten uitroeien. Het leven aan de kust lijkt nu stil gevallen.

Het is een vreemde stilte, een stilte welke op een Christelijk feest kon openscheuren tot een huiveringwekkend nadreunen van oude tijden in een nachtelijke dans. De ziel van dit volk, de zin van hun feesten, datgene, waardoor voor hen het leven betekenis heeft, hebben wij dat teder in onze handen genomen als het allerkostbaarste kleinood van een volk?

Namen van Pastoor Vertenten, Pastoor van der Kolk en van Pastoor Geurtjens komen mij voor de geest.

Wat hebben zij niet met een indringende liefde het leven van dit volk bekeken, nagegaan, uitgetekend.... Zeker hebben de mensen ervaren, dat met hen werd meegeleefd. Zeker is aan de mogelijkheid van aanpassing gedacht. Stuiten alle pogingen om dit volk in de ziel te grijpen dan noodzakelijk af?! Waarop?

De stilte vanavond draagt voor mij een groot probleem: hoe zullen wij ooit dit volk kunnen aanraken, zodat het zelf zal gaan grijpen naar de nieuwe tijd, naar een beleving van heel het menselijke leven: geboorte, blijde jeugd, rijping tot volwassenheid, huwelijk en kindergezegen, zorgen, ziekten en dood, als één groots geschenk van een Vader in de hemel, een gave van liefde, die vraagt om dankbaarheid en wederliefde, een leven, dat eeuwig voortduurt, daar waar geen pijn meer wezen zal.

HET SOSOM RITUEEL

Ter gelegenheid van het bezoek van Monseigneur had de bevolking van Wendu een keurig voorbereide opvoering gegeven van het oude Sosom-ritueel. Pastoor C. v.d. Linden en Guru P. Dumatubun hadden maanden gezocht naar de inhoud van deze geheime cultus. Omzichtig en behendig waren zij te werk gegaan. Zelf mocht ik, een week te Wendu verblijvend, mij overtuigen van de degelijkheid van hun onderzoek, waaraan ik slechts hier en daar een klein détail kon toevoegen, terwijl mij de gegevens van Dr. van Baal ter beschikking stonden.

1. Op de heuvel Tamakar staat een huis (Tamakar ligt dichtbij de kampong Janggandur aan de kali Param). Wamo, grijsaard met haarverlengsels en lange baard, zit in de deuropening. Hij bewaakt het heilig geheim.

Het dorpshoofd van Janggandur komt met enkele mannen van verschillende kampongs naar Wamo. Zij hebben hun gezicht geverfd, dragen lange haarverlengsels, hebben hun boog bij zich en een bundel pijlen, waarin ieder zijn bromhout heeft verstoppt. Bergen voedsel hebben zij verslept naar het feestterrein in het bos bij hun kam-

pongs. Eerbiedig naderen zij de woning, waar zij weten, dat het grote bromhout, sosom, berust. In het gebrom daarvan spreekt de opperste Heer Sosom zelve. Wamo ziet niet op. Zij vragen het Sosom-ritueel te mogen vieren. Een bambu staat juist voor Wamo in de grond gestoken. Allen kijken gespannen of de bambu onberoerd blijft. Zij herhalen de vraag. Stilte. Allen zien of de bambu splijt of niet. Dat zou het teken zijn, dat Sosom niet genegen is zijn tocht langs de dorpen te beginnen. Zij herhalen de vraag. De bambu scheurt niet, maar loeiend klinkt de stem van Sosom, terwijl Wamo's helpers, ongezien, het bromhout rondjagen door de lucht.

Sosom heeft zijn welbehagen in de ommegang kenbaar gemaakt. Als eerste zal Janggandur hen onthalen. Daarna gaat de reis over Mbur naar de kust en later van de kust terug het binnenland in langs de kali Kumbe.

2. Oude mannen in de kampong beraadslagen. Welke jongens zullen deze keer in het Sosom-geheim worden ingewijd? Sommigen komen nog niet in aanmerking. Zij zijn nog te klein. De broer van de moeder der jongens spreekt een woord mee. Hij is tevreden of nog niet content over de hoeveelheid voedsel hem uit de tuin van de vader van de jongen aangeboden. Laat ingewijd worden is een schande.

3. Op een dag neemt Vader of Oom de jongen mee naar het bos. Zij zullen wat gaan jagen. Vele vaders gingen die dag met hun jongen op jacht. Het is al laat in de namiddag als mannen en jongens op een aangewezen punt bij elkaar komen en de jongens kort en goed in de rij worden gezet en met neergeslagen ogen worden weggeleid tussen de ouderen naar een terrein, waar zij onder een vier meterhoge stellage worden gedreven, welke in het rond afgezet is met een ondoorzichtbare haag. Zij moeten gaan zitten met de rug naar de kant, waarvandaan Tepo-anem, de grote reus, op hen af zal komen. De jongens binnen de omheining zijn als in de moederschoot. Eens zal deze geopend worden en zullen zij geboren worden. Dan zullen zij hun vader zien, de gever van alle voedsel. Telkens en telkens ondergaan zij thans pijnigingen; zij worden geslagen en met vuur gebrand. Zo krijgen zij de ware eerbied voor de Ouden van de stam en het bewustzijn, dat zij van de levenswijze van hun volk niet hebben af te wijken.

4. De kinderen horen, dat de reus Tepo-anem, de anusman, al dichtbij is. Hij zal hen inslikken en door zijn anus weer uitstoten. Hij zal hen dwingen op zijn anus een spijs (zijn uitwerpselen) te eten. Uit de verte dringt het aanzwellend en afnemend ronkend geluid tot hen door, steeds dichterbij. Er komt een man gelopen, die hen vertelt, dat de geweldige voetstappen van de reus reeds ge-

vonden zijn in de buurt. Bij het almaar luider en luider klinkend zoemen, dat aangegroeid is tot een geloei, voegt zich een hoogkef-fend, snerpend gepiep.

5. De mannen zijn Sosom, die aan de in te wijden jongelui wordt voorgesteld enkel onder de naam van Tepo-anem, gaan afhalen in het dorp, waar de vorige nacht Sosom werd gevierd. Zij hebben daar meegedanst en kregen bij hun vertrek nog stapels eten mee. Toen was hun beurt gekomen om Sosom naar hun feestterrein te geleiden. Gekleurd en uitgedost, behangen met jeugdig klapperblad, zwaaiend met hun bromhouten aan lange staken, dansen zij rond de majestueuze figuur in hun midden: de déma Sosom. Zo schuift een massaal, rond de déma zich wentelend kluwen mannen door het bos, mannen, die felle fluittonen stootsgewijze doen opspuiten tegen het zware gezoem der bromhouten, en jongeren, die rondrennen, allen te zamen een dansende zwetende bende, plots stilhoudend en opnieuw losbrekend, een wandelende vulkaan van zonovergoten kleur en klank.

6. De kandidaten, vervuld van angst en schrik, zitten en wachten. Plotseling schudt heel de baleh-baleh boven hen hevig heen en weer. Een geweldig wezen moet er bovenop gesprongen zijn. Langzaam daalt een afgrijselijke zware staart van de zoldering af. Tepo-anem, zo wordt de jongens gezegd, ligt boven op hen, het is zijn staart. Vervaarlijk groot is de opsmuk van deze reus, die hen zal verslinden.

7. Het is doodstil geworden, geheimzinnig stil. Het zachte kraken en ritselen van takken wordt gehoord. De pager achter hun rug, de pager aan de kant, waar Tepo-anem vandaan moet komen, is verdwenen. Elke jongen voelt zich bij de arm gegrepen. Het is zijn vader of oom. Deze leidt hem tot recht voor de verblindend prachtige, maar onheilspellend grootse verschijning: Sosom. De jongens kijken maar, star-ogend. Allen staan rondom hen, zwijgend. Sosom draagt op het hoofd een halve maan als een diadeem; daaruit schieten hoog op, als stralen van zuiver wit licht, dunne rietstengels bezet met fijne veertjes, die samenvloeien tot een machtige boog van zacht glanzend wit dons, een aureool zo groots als geen kunstenaar nog ontwierp. Als de uitgespreide staart van een witte pauw wiegt deze ijle wolk rondom de déma op het rythme van zijn stap. In fel contrast gaat het gelaat schuil achter een geel masker, waarover een donkere dwarsbalk loopt, bezet met geranium-rode pitjes. De borst is bedekt met vezels en het onderlijf omgeven met een zware bruinrode rok. Aan de schouders opgehangen, draagt hij onder de oksels een stijve sliert van kleurige bladeren der krotontplant. Op zijn rug zwiepen lange kleurige, met veren versierde staafjes, die staan ingeplant in een schild van gaba-gaba, dat rust op de zware last van haarver-

lengsels, welke van het achterhoofd neervallen. Zo stond daar de Déma in de pracht van zijn gestalte, stil bewonderd en gevreesd door de jongens. Sosom zelf mochten zij aanschouwen!

8. Ter plaatse wordt een hardhouten paal in de grond gegraven, die daar als de herinnering aan deze viering zal achterblijven. De orkaan van lawaai breekt opnieuw los. Rond de Déma stelt de stoet van bromhoutzwaaiers en fluitblazers zich weer in beweging en achter Sosom aan trekken allen maar rond die paal, de jongens aan de hand der ouderen, suffig, en diep onder de indruk, nauwelijks bewust van wat er rondom en met hen geschiedt.

9. Totdat het geheim wordt onthuld en de ban van het sprookje wordt verbroken. De déma-figuur knielt neer en enkele mannen ontdoen hem onder de ogen der jongens van al de indrukwekkende attributen zijner waardigheid en een heel gewone mens, iemand van hun eigen kampong, staat voor hen naast een stapel van fraaie franjes. Er was dus geen reus Tepo-anem, er waren nooit voetstappen gezien of bergen van uitwerpselen. De reus had hen niet besprongen. Een man was reeds lang van te voren op de stellage gaan liggen en was enkel op het gegeven moment met veel lawaai opgesprongen. Hij had de lange staart neergelaten, waar zij zo bang voor waren geweest.

10. De hele nacht dansen allen rond de paal. Ooms wisselen elkander af om de jongens aan de arm rond te leiden. De knapen krijgen spijsen te eten, welke vooraf door enkele Ouden met hun sperma zijn vermengd.

11. Als het licht is geworden, voert elke clan zijn spel op: een plechtig naar voren brengen van de eigen totem. De jongens krijgen uitleg en vernemen, hoe zij zich tegenover deze waardevolle zaken in het leven hebben te gedragen. Zij horen de straffen, die hen bedreigen, wanneer zij deze voorschriften niet zouden nakomen.

De Mahusé, een déma-figuur in Sosom-gestalte, draagt dansend sago aan. De jongens krijgen te verstaan, dat sago nooit verkwistend mag worden gebruikt. Wie een boom kapt, heeft de hele inhoud te kloppen. Wie een stuk laat staan rotten, zal zwaar gestraft worden. De Gebsé, een déma-figuur die ook op Sosom lijkt in zijn verschijning, heeft een klapper in de hand, doet enkele passen vooruit en knielt met de klapper tegen het onderlijf. Hij buigt er over heen en staat op om even verder opnieuw neer te zitten. De jongens horen, dat het omhulsel van een klapper moet worden losgetrokken en niet gespleten. Zo brengen de Keisa de wati aan. Als de Samkakai hun beurt krijgen, kruipen behoedzaam op hun knieën twee mannen naar elkander toe. Zij voeren het spel op: het paren van de kanguru. In elke hand houden zij een busseltje gras-sprieten, die zij voort-

durend in trilling houden. Dat is de vlakke, waarop de kangurus leven. Zij naderen elkander en omhelzen elkaar. Even liggen zij op de rug. Dan kruipen zij weer op de knieën en het spel begint vooraan bij het voortdurend trillen van het gras. De Basik-basik spelen de jacht op het varken. Een nagemaakt varken rent rond en wordt door de jagers bestookt en met klapperende boogpezen schijnbaar beschoten. Zo jagen de Bragasé op hun vogel, de zeearend, die door iemand op het hoofd gedragen met prachtig wijde vleugelslag tussen de spelers aan- en afzweeft. De jongens krijgen van elke clan eten (vroeger met sperma gemengd). Dansend reiken de spelers elkander voedsel toe.

12. Na het eten moeten de jongens in twee rijen op de rug gaan liggen. Een oude man loopt tussen hen door, in elke hand houdt hij een bromhout. Om beurten rechts of links legt hij dit op de navel van een jongen. Zo zweert de jongen de dure eed van trouw aan de opvolging van alle voorschriften van de stam, waartoe hij nu geboren is.

13. Mannen uit het volgende dorp zijn de vorige avond aangekomen. Zij hebben de nacht meegevierd en zullen Sosom nu geleiden naar hun feestterrein. Voor hen is voedsel opgetast en zij mogen zoveel daarvan nemen als zij willen. Wat overblijft wordt in een kuil gegraven. Zo wordt Sosom met ere uitgeleide gedaan. Wie wil gaat mee naar het volgende feest. De anderen zijn moe in slaap gevallen.

Zoals eens aan de Boven-Bian bij het spel van Ezam-Uzum, zo sloeg hier de ernst van de spelers de toeschouwers met verbazing. Wat gingen zij nog op in deze déma-verering. Vandaag hier te Wendu, waar de mensen zelf het spel speelden als een afscheid voorgoed aan het verleden -- na het spel brachten allen de bromhouten (die echte van de oude tijd) bij de Bisschop -- pakte de grootheid van dit heidense verleden ons allen. Wat kende dit volk regie en encenering, wat had het een gevoel voor kleurenpracht en schoonheid van vormen, wat waren het toneelspelers van beroep, die Marinds hier aan de kust. Moesten al deze kostbare talenten ongebruikt blijven liggen, omdat hun aanwending het gevaar in zich sloot onzedelijkheid op te roepen, magische sfeer te handhaven en heidense ruwheid te bestendigen? Ik vond dat toch wel erg. Dat het eens nodig was geweest ook het prachtigste van deze cultuur te laten verkwijnen om de mens met ziel en lichaam los te scheuren van het oude heidendom tot redding van beiden, daaraan twijfelde ik niet. Maar thans, nu op enkele oudsten na allen Katholiek waren, nu een nieuwe geest de jongeren begon te bezielen, was thans de tijd niet gekomen om mede te werken aan de opbouw van een nieuwe luisterrijke Christelijke

cultuur? Hoe erbarmelijk stond daar dan het kerkje van Wendu: sinds Pastoor Vertenten had het geen streepje verf meer gekregen, was het geen enkele religieuze aankleding rijker geworden. Ik nam de prachtige versierselen van Sosom en wilde deze naar de kerk brengen om het Kruis van Christus een plaats te geven tegen de zacht witte glans van zijn aureool en het ingehouden rood van zijn vezel-rok, tussen het geel en rood van op staafjes trillende veren. Christus had óók deze cultuur verlost en zou haar dagelijks opnieuw vanaf dat kruishout zuiveren en heiligen. Dat ik het niet deed, kwam enkel hiervandaan, dat de mensen, die ik om hulp vroeg en wie ik mijn bedoeling uitlegde, zo spontaan reageerden op dit plan, dat zij beloofden de versierselen nieuw te maken. De oude hadden door het gebruik al geleeden. Ik heb deze toch als blijvend teken van mijn ideaal bij de Pastoor in zijn huis tegen de wand gespijkerd, zijn kruisje midden in.

In de dagen, dat ik alleen te Wendu achterbleef tot verder onderzoek heb ik onder de ogen van „Christus-in-Sosomkleding” zitten peinzen over 'aanpassing'. Ik had te Wajao de Imo van Senegi gezien, de prachtige optocht met de kleurige pronkstukken van het oude geloof, de Imo prauw, opgetuigd met paradijsvogels, de Kav, een krokodilachtig reptiel met de vele kleine vogeltjes, die zweefden op hun staafjes, de Uk, een vis met vervaarlijke kaken. Uit het verhaal van Kepala Petrus over Imo en zijn helpers Kav en Uk was mij toen reeds duidelijk geworden, dat dit volk begrip heeft van een almachtig Opperwezen, dat door Zijn gezanten onderzoekt of de mensen schuldig zijn aan adatvergripen, hen straft en zich verzoenen laat, wanneer Hij verneemt, dat het volk Hem eert door het vieren van zijn heilige geheimen.

Ik had vroeger gelezen over de Majo-rituelen en in de musea van Bazel en Bern de prachtige déma-figures bewonderd, waarmede dit volk uitbeelding gaf aan zijn heilig geloof.

Nu had ik de Sosom-voorstelling meegemaakt en ervaren, hoe blij een volk zijn Opperheer kan inhalen en hoe voornaam het de door Hem aan iedere clan toevertrouwde spijs met eerbied wist te omringen.

Er bleef een gevaar in het willen vasthouden aan deze schone glans van oud heidense bedorvenheid: de gebondenheid van de beelden aan de erotische ervaring. En toch! Toen ik de mensen van Wendu er op wees, dat het paringspel van de kanguru toch wel wat ver ging en ik hen duidde op het gevaar voor gevoelens, daardoor in hen opgewekt en die Christenen onwaardig zijn, kreeg ik ten antwoord: als Europeanen dansi-dansi doen, gebeurt er toch ook niets! Hiermede geven zij cru, maar snijdend scherp te kennen, dat hun erotisch leven

anders reageert dan wij denken, zoals wij hun steeds voorhouden, dat onze dans ons minder kwaad doet, maar voor hen gevaarlijk is. Is, wat wij in hun cultuur onzedelijk noemen, voor hen zelf wel zo pikant? Zo niet, waarom zouden we dan zo huiverig zijn, om welwillend en behoudsgezind te staan tegenover veel, dat in zijn pracht van kleur en vorm bewaard zou kunnen blijven, ook al is het ons te bar en al mogen we hopen, dat stilaan ook uit dit volk de meer verbloemende hogere cultuur-vormen vanzelf zullen opbloeien. Daarom zou ik durven pleiten zowel voor het behoud van deze spelen als spelen, als voor een overname van hun glans en pracht bij de uitbeelding van onze mysteries. Hoe gun ik hen de geboorte van hun Middeleeuwen. Te Chartres vertelde mij eens de rondleider, dat als een der doeleinden aan de bouw der grootse kathedralen had voorgezeten: de oerkrachtige Frank en Germaan met ziel en lichaam te binden aan zijn nieuwe religie door de schepping van de Bijbel der armen, d.i. de pakkende visuele uitbeelding van al de grote krachten, die het leven in de bovennatuur beheersen: God en zijn heiligen, Christus en zijn Mysteries, Maria in haar Vreugden en Droefheden, de Satan in zijn verschrikkingen. Uit deze geest — ik was mij bewust lang niet de eerste te zijn in deze missie, die zo dacht en wilde werken — waren reeds in de eerste decennia der Missie de magistrale Sacramentsprocessies voortgekomen te Merauke, te Wendu, te Bupul. Ik zou er nog gaarne optochten met beelden en praalwagens, ommedrachten van kampong tot kampong aan willen toevoegen. Ik dacht zelfs, dat dit werkelijk niet enkel instructief, maar ook genadenrijk zou zijn voor onze bevolking. Je gelooft in geïncarneerde religie of niet! Laten wij, die het geloven, het omzetten in de daad. Maar zo lang Zuid Nieuw Guinea zo dun bezaaid is met priesters, kan van dit intensief werk niet veel komen, tenzij dat de guru's....

EEN GURU SPREEKT

Laat op de avond, het was dicht bij het holle van de nacht, fietste ik in het zwakke schijnsel der maan naar huis terug. Een toegezegd kort bezoek bij de Guru van Urumb was bij enkele glazen slappe thee en wat onhandig gedraaide sigaretten uitgedijd tot een langdurig onderhoud, een zwaar gesprek, een leerzame avond. Het begon met wat nakaarten over het feest in Wendu, over de Sosom-opvoering en over de toegestane ngad-zi. De schoolvos, die over enkele weken zijn 25-jarig jubileum als guru zou vieren, had stil zitten luisteren naar die nieuwe Pastoor. Hij had er al velen gekend, hij had er velen aan het werk gezien, hij had op verschillende posten

van Zuid Nieuw Guinea scholen gezet en kinderen onderwezen. Een grijzende smalle kop met een paar wat wijsgerig half toegeknepen ogen, in een smal gelaat met scherpe neus, smalle lippen en hoe-kige kin.

Hij zweeg maar en het was alsof hij, al luisterend, toch met eigen gedachten bezig was, waarvoor hij de formulering nog niet gevonden had. Hij stemde in met mijn spontaan gespuide plannen en idealen. Zeker de Marindinees behoeft groter uiterlijkheid, opdat het religieuze hem beter zou grijpen. Hij wilde mij niet tegenspreken, maar er was toch een moeilijkheid: wilden de Pastoor of de gezamenlijke Guru's die richting uit, dan was toch de medewerking van de mensen zelf eerst noodzakelijk. Als die er niet voor voelden.... en ze voelden er feitelijk nog zo weinig voor om tuinen aan te leggen en feestelijkheden voor te bereiden, waarvan de zin hun nog zo vaak bijna geheel ontging. Het geloof in onze mensen moest eerst dieper worden, de geloofskennis groter, de overtuiging vaster, de aanhankelijkheid inniger. Ik gaf hem dit toe, maar meende voorzichtig te mogen opmerken, dat dit toch tot het dagelijkse werk van een guru behoorde. Feesten waren slechts een overkoepeling, een triomfante kroon op het werk. Maar wij Guru's zelf — hij had de vorm van zijn klacht gevonden — wij Guru's zelf weten nog zo weinig van het verhevene en dieperreikende in onze godsdienst. Sinds onze opleiding werd afgesloten, kwam er van uitbreiding of verdieping van onze kennis niet veel meer terecht. Bij het verwerken van onze schoolse kennis, bij de ontmoeting met de problemen van het leven, stond ieder van ons zo alleen. Wij zouden zelf eerst ons geloofsleven moeten kunnen versterken. Ook van de nieuwe methoden van onderwijs zouden wij iets moeten horen. Het gaat allemaal op zijn ouderwets en we hebben eigenlijk geregeld zelf ook eens een opwekking nodig. De Pastoor komt wel rond, maar die is 's avonds al druk met biechthoren en dikwijls te moe van de reis om een geregelde cursus te geven. Vroeger hebben wij wel eens een retraite gehad van enkele dagen met daaraan verbonden praktische herhalingen van gedeelten uit de opleiding en dan hoorden we weer eens wat nieuws. We leerden nieuwe liederen en zagen weer eens andere spelen. Ook waren er uiteenzettingen over de adat van het volk, waaronder we werkten. Met de oorlog is dat allemaal verloren gegaan. Weet U soms of er plannen bestaan het tijdschrift voor en van de Guru's onderling weer te laten uitkomen?

Ik had op mijn beurt stil naar de man geluisterd. Wat brandde er een idealisme in deze man, wat een eerlijk verlangen zelf vooruit te komen in geestelijk leven om zo beter te kunnen voorgaan bij zijn mensen! Wat was er vroeger reeds veel geprobeerd en gedaan voor

de Guru's. De oorlog had zelfs tot in deze zaken een funeste doorwerking gehad.

Ik wist, dat de heroprichting van het tijdschrift enkel werd tegengehouden door het gebrek aan een goede stencilmachine. Er was zoveel nodig geweest om na de oorlog het werk opnieuw op te zetten en de uitbreiding te consolideren. Een retraite is prachtig, maar de kumpulan zou de afwezigheid voor langere tijd van de Guru's uit hun dorpen medebrengen. Geregeld transport bestond niet op Zuid Nieuw Guinea. Met een bedroefd hart vertrok ik. Er waren zulke voornamste problemen, die de ziel van het beschavingswerk hier raakten, die niet konden worden opgelost, althans voorlopig niet.

OUDE GEBRUIKEN

Onder een afdakje van vers groen, aangebouwd aan de voorzijde van een huis in de kampong Kumbe, zat een jonge vrouw met het gelaat naar de woning gericht. Zij zat op een mat, apart voor haar neergelegd. Van alle kanten kwamen vrouwen afgetast met etenswaren op haar toe, legden hun vrachtje bij de vrouw neer en trokken zich terug. Weldra was de vrouw omringd met een wal van eten, die haar tot de schouders reikte.

Dit was het oude gebruik: het betalen van de bruidsprijs. De vrouw en haar verwanten waren Christenen en op aanraden van enkele ijverige familieleden was deze betaling uitgesteld tot op deze dag, opdat de Bisschop zelf het zou kunnen zien. De Catechist vertelde, dat vroeger wati wel het voornaamste betaalmiddel was en dat de nacht na de betaling beide families dronken van de wati neerlagen. Dit laatste hadden de katholieken laten vervallen, maar ze voelden er toch wel veel voor om het feestje van de bruidsprijs te laten bestaan als het mocht...

Dit kleine voorvalletje zei mij, dat èn de overtuiging, dat wel bijna alles van hun oude adat eigenlijk verboden was sterk leefde, èn dat een intens verlangen begon door te breken om een gezuiverde adat trouw te mogen blijven.

De kampong Kumbe had er op gestaan aan een ander oud gebruik een nieuwe inhoud te geven op deze dag. Zij kenden van vroeger een kleine plechtigheid, waarbij de toekenning van overgedragen bezit definitief werd. Wie een sagodusun of een klapperareaal overnam, werd ter erkenning van zijn bezitsrecht door een oude vrouw een vezelrok omhangen en kreeg gekruist over borst en schouders enkele banden opgelegd. Dit eerbewijs, dit teken van overdracht wilde Kumbe aan Monseigneur schenken, om te kennen te geven, dat het Katholieke Kumbe zich met lichaam en ziel het bezit achtte van

de Bisschop. 's Avonds kwam de oude Moeder van de Catechist te zamen met diens vrouw en hingen eerbiedig Monseigneur de rode vezelrok om en legden hem de banden over de schouders. Zo wandelde Monseigneur — in vol ornaat— door de kampong en daarna begon de 'ngad-zi', de dans, die de hele nacht zou voortduren. In de vroege morgen kwamen de beide vrouwen opnieuw Monseigneur de rok en de banden aanleggen. Begeleid door de hele stoet trommende en voor de dans opgesierde mannen en vrouwen, kwam Monseigneur bij de grote feestkoek, de 'sep', die naast het dans-terrein de hele nacht had liggen gaarsmoren. De koek werd blootgelegd, de Bisschop zegende haar en sprak een oprecht woord tot de mensen. Hij rekende op hun trouw nakomen van deze overdracht. Ten teken zouden rok en vezelbanden in de kerk van Kumbe opgehangen worden.

LITURGIE AAN HET FRONT

Als evenzovele 'stenen des aanstoots' lagen in Kumbe de klappers onder de bomen: oude klappers, sommigen reeds opnieuw uitgeschoten. Niemand zou het wagen deze te verzamelen. Zij waren onschendbaar, zij behoorden de overledenen toe. Ook dit was een oud gebruik, dat Kumbe in stand hield, niet helemaal tot hun eer. Deze verbodsbepaling immers, zo komt het de kenners van de Marind voor, is enerzijds wel een uiting van piëteit ten opzichte van de overledene — niet onmiddellijk treedt de erfgenaam in zijn rechten —, maar doet anderzijds vermoeden, dat het geloof aan een schim, die nog voedsel behoeft, niet geheel verdwenen is. De grondgedachte: de dode bijstaan, kon behouden blijven, wanneer de in de gesloten tijd gegroeide klappers verkocht werden om van de opbrengst kerkelijke diensten te laten houden voor de zielerust van de overledene.

Maar de klappers lagen er nog en het 'aanpassingsidee' had geen ingang gevonden. Ik moest terugdenken aan een merkwaardig tweegesprek dat zich omtrent een katholieke begrafenis te Merauke had afgespeeld tussen Monseigneur en mij.

Vanmorgen, zo was ik begonnen, heb ik toevallig op Kelapalima een Katholieke begrafenis medegemaakt. Maar ik heb na afloop tegen de Celebrant gezegd, dat ik niet volgens die ritus wilde begraven worden.

— Hoe zo?

— Op een hobbelende jeep werd het lijk van een Muju-jongen, die in het ziekenhuis gestorven was, gebracht. Dat is nog tot daaraantoe. Het lijk kan er ook niets aan doen, dat er geen behoorlijk vervoer is en dat de wegen slecht zijn.

Maar wat er toen gebeurde.... Alle Mujuërs van de kampong Kelapa-Lima waren aanwezig. Zij keken voldoende somber. Aan hen lag het niet. Zij droegen de kist tot bij de kuil en toen sloeg de Pastoor een groot kruis en bad, helemaal niet oneerbiedig — daar gaat het niet om — alle gebeden, die volgens het ritueel gebeden moeten worden. Hij murmelde prachtig, allen stonden er stokstijf bij. Niemand gaf enig teken van medeleven, van geloof of ontroering. Er was immers geen mens, die iets van heel die plechtigheid kon volgen. Het was allemaal perfect Kerk-Latijn. Er was wierook en wijwater en ja, nadat de kist in de grond verdwenen was en de Pastoor het kruis tot op de kist had laten zakken, volgden zelfs twee gebeden in het Maleis. Toen ging iedereen naar huis.

— Je zou het ook als volgt kunnen zien, zei toen de Bisschop. Er is een jongen gestorven. Al zijn stamgenoten zijn bijeengeroepen en staan, diep onder de indruk van het mysterie van de dood, eerbiedig rond het open graf geschaard. Enkelen nemen het stoffelijk overschot van de lijkauto af en dragen hun vriend naar zijn laatste rustplaats. De priester, in superplie en met paarse stoel, staat bij hen. De Kerk staat ook aan het graf van de eenvoudigste bosmens. In de gewijde taal van ons H. Geloof spreekt deze priester de eeuwenoude gebeden, waarmede de Kerk zich steeds tot God heeft gericht om erbarming af te smeken voor de overledenen. Allen luisteren stilzwijgend toe. Zij begrijpen wel, dat hier het lichaam van hun landgenoot eer wordt bewezen en aan zijn ziel goed wordt gedaan. Zij vragen niet elk woord te verstaan. In hun eigen geheime rituelen wordt immers ook een taal gebezigd, die niemand meer begrijpt. Zij is er te machtiger door. Nadat het kruis, als een oproep tot geloof in de Verrijzenis, tot op de kist is afgedaald, gaan allen naar huis, getroost en met nieuwe hoop in het hart. Zou jij zo niet begraven willen worden?

Wij keken elkander eens aan en lachten hartelijk. Ik wist, dat de Bisschop er toch juist zo over dacht als ik. Want wat wij beiden hadden willen zeggen was dit: de Liturgie van onze begrafenis is prachtig, maar wij moeten er voor zorgen, dat onze mensen de rijke inhoud van woorden en gebaren begrijpen. Anders heeft heel dit verheven spel voor hen geen zin. Wat ik gewent had, was uitleg tijdens de plechtigheid van alle ceremonies en bovendien wenste ik, dat bijna alle gebeden in de eigen taal der mensen zouden verricht worden. Deze wens reikt veel verder dan de plechtigheid van een begrafenis. Zij betreft evenzeer de Voormis en de toediening der Sacramenten. Hier aan het front kunnen wij niet effectief werken enkel met de eerbiedwaardige ballast van eeuwen Westerse liturgische ontwikkeling. Hier, waar elk détail van onze arbeid direct nuttig moet zijn —

wij kunnen niets toevertrouwen aan de eigen denkkraft van de mensen — hier moet al wat spreken kan, de mensen iets zeggen, opdat tijdens de gewone religieuze oefeningen, waaraan het volk deelneemt, vroomheid en godsdienstonderricht onophoudelijk samengaan.

Zegt nu niet: er mag wel iets onbegrepen blijven, de sfeer doet het zijne ook. Want ik antwoord u onmiddellijk: het gaat niet over bijkomstigheden, ik vecht niet voor een dieper begrip van de franjes van de luisterrijke pracht van ons H. Geloof. De sfeer kan blijven, maar omdat er toch al zoveel in zijn abstractheid onbegrepen moet blijven, mag geen enkel détail, dat de wezenlijke waarheden zou kunnen verdiepen, werkloos en ontkracht gelaten worden, zelfs al moeten traditionele kostbaarheden daaraan worden opgeofferd.

In de H. Mis staat de priester bij de voetgebeden, Epistel en Evangelie misschien zich zelf te stichten. Diezelfde tijd had hij zich tot het volk moeten richten, zoals de Latijnse taal aan de oude Kerk ook toestond. Toen werd ook niet de taal van Christus zelf of die verheven Griekse cultuurtaal gehandhaafd. Ik ben er wel voor de Canon in het Latijn te handhaven, want daarin richt de priester zich tot God en de geldigheid van de transsubstantiatie moet veilig gesteld blijven. Bij het toedienen van het Doopsel komen noch de prachtige exorcismen van het fiere, zelfbewuste optreden van de Kerk tegen de duivel, noch de ernst van de vermaningen tot trouw tot hun recht, als wij Latijn spreken tot onze neophyten.

Misschien mogen wij nog verder gaan. Zou, sinds de Codex werd vastgesteld, geen nieuw volk zijn rijkdom mogen toevoegen aan de kostbaarheden van ons goddelijk ceremonieel? Is de Liturgie gedoemd Romeins-Westers en oudkerkelijk te blijven? Gelukkig niet. De plechtigheden van Paaszaterdag hebben reeds nieuwe vormen aangenomen. Het is niet nodig, dat ons rituale zo uniek en eensluitend voor heel de Kerk zou moeten blijven, dat regionale variaties onder leiding der bisschoppen en supervisies van Rome niet een erkende plaats daarin zouden kunnen krijgen. Ik zou graag een deel 'pro aliquibus locis' daarin vinden.

Wanneer — in dit alles — uitzicht was op een nieuwe geest, zouden vele missionarissen met meer liefde al het waardevolle in de gebruiken van hun volk bestuderen. Nu aan de eigen levensgewoonten van een volk zo zelden de religieuze sanctie kan gegeven worden en enkel een vreemde vormenschat wordt opgelegd, nu duurt het zo lang eer een volk zich de nieuwe religie heeft eigen gemaakt. Misschien is daar ook niet zo'n haast bij, meent u. Dan heb ik niets gezegd.

EEN MAGISCHE MOORD

Het was mij overal opgevallen, dat de mensen zo moeilijk iets vertelden over hun oude gebruiken. In Mandum hadden de dorpschouwen de mensen moeten dreigen hardhandig op te treden om hen over hun schroom tot openbaring van hun ritueel heen te jagen.

In Saror vroeg de Bisschop een kerel met grijs haar tot welke groep hun dorp behoorde: tot de Imo of de Majo. Prompt kwam de algemene dooddoener als antwoord: „Vraag het de oude lui”. Te Keisa waren allen dodelijk verschrikt door de knieën gezakt bij het tonen van een bromhout in het openbaar en te Wendu, waar op bevel van Monseigneur ook de vrouwen bij de Sosom-opvoering aanwezig moesten zijn — juist ook bij hen moest de angst voor Sosom gebroken worden — huilden de vrouwen van schrik en werd de grond onder haar vochtig bevonden.

Een eerste verklaring voor deze angst is gelegen in de overtuiging zelf van de mensen, dat openbaren aan oningewijden de dood betekent voor wie mededeling doet en voor wie mededeling ontvangt. In het kustplaatsje Domandé werd door de mensen aan Monseigneur bekend gemaakt, hoe dit doodvonnis aan de schuldige wordt voltrokken. De 'magische doodslag' werd gedemonstreerd door enkele spelers in de oorspronkelijke kleding en met instrumenten, die eens werkelijk voor dit doel hadden gediend.

Deze magische doodslag kon ook dienen om een onderlinge vete uit te vechten, maar haar eerste functie was: de beveiliging van de geheimen der ingewijden.

In 1948 had Pastoor van Dongen dit optreden van jeimessav (tovenaars) aan de Bian reeds aan een onderzoek onderworpen. Op mijn reis door dit gebied, hadden Van Dongen en ik deze gegevens geverifieerd en gepreciseerd door op een donkere pendopo te Keisa oude lui mij 'magisch' te laten doden. Tot mijn vreugde constateerde ik in Domandé, dat de reeds verworven kennis klopte met wat het optreden van de spelers te zien gaf en met wat Pastoor J. Verschueren reeds vroeger schreef¹⁾.

De Ouden vertellen:

Er komt een man van een naburige kampong bij ons het dorp ingewandeld. Hij heeft zijn boog en een bundeltje pijlen bij zich en het zakje met eten en pruimgerei.

— Eh, namèk, hoe kòm jij zo ineens hier?

De man zegt zo maar wat. Er is altijd wel een reden om bij vrienden eens aan te lopen. Maar als het donker is geworden, heeft hij een

¹⁾ „Indonesië”, jrg I, blz. 447, 448.

afsprakje met een van de tovenaars. Hij biedt deze een paradijsvogel aan of een mooi beschilderde pijl, die wij allen wel kennen als bijzonder krachtig. Hij heeft ook wat sago meegebracht. Hij vraagt om hulp, hij wil in eigen kampong iemand opruimen, maar dat gaat zo gemakkelijk niet. De tovenaar moet hem daarbij van dienst zijn. Die weet wel, hoe de bedoelde man zo ziek gemaakt kan worden, dat hij er aan sterft. De tovenaar peinst eens stil voor zich uit, kijkt of de geschenken voldoende betaling inhouden. Hij neemt het aan. Van nu af heeft hij de leiding, de ander zal in de eigen kampong als spion van de tovenaar de veroordeelde man bespieden, zijn gewone levenswijze nagaan, opdat de tovenaar zou weten, waar en wanneer hij de man veilig met zijn magische praktijken kan aanvallen. De volgende morgen is de nieuw aangekomene weer uit onze kampong verdwenen, maar wie let daarop.

De tovenaar zoekt zijn helpers. Hij stuurt naar rechts en links een pijlbundel naar mensen waarvan hij weet, dat zij genegen zijn hem bij te staan. Wie de bundel aanneemt, is gebonden. Op een avond komen deze jemessav (tovenaars) bij elkander in het bos. Ze zitten bij een vuurtje wat te praten. Wie kan daar wat in zien? Zij bekinkelen de aangelegenheid, waarvoor zij opgeroepen zijn. Zij gaan weer uiteen.

Een volgende avond raspen zij wat klappers en mengen dit schraapsel met het vocht van de huwelijksact, waartoe de tovenaar zijn vrouw uitleent. De geheime toverwapenen, — de oba en de tang — worden daarmee ingewreven.

Een derde avond worden de instrumenten met witte veren versierd en daarna met kalk besmeerd. Opnieuw heeft omgang plaats, opnieuw worden de voorwerpen bevochtigd.

De volgende morgen neemt de een zijn boog en pijl en de ander zijn tuingereedschap en wandelt, net als elke andere dag, het dorp uit. Maar een eind van de kampong vinden de deelnemers elkaar en vertrekken gezamenlijk naar de plaats waar hun hulp wordt afgewacht. Zij eten wilde gember en bespuwen er de oba en de tang mede. De spion uit de kampong voegt zich bij hen met zijn vrouw. Daar hebben allen omgang mee en opnieuw worden de instrumenten besmeurd. De laatste aanwijzingen worden gegeven. Morgen zal het daar of daar kunnen gebeuren.

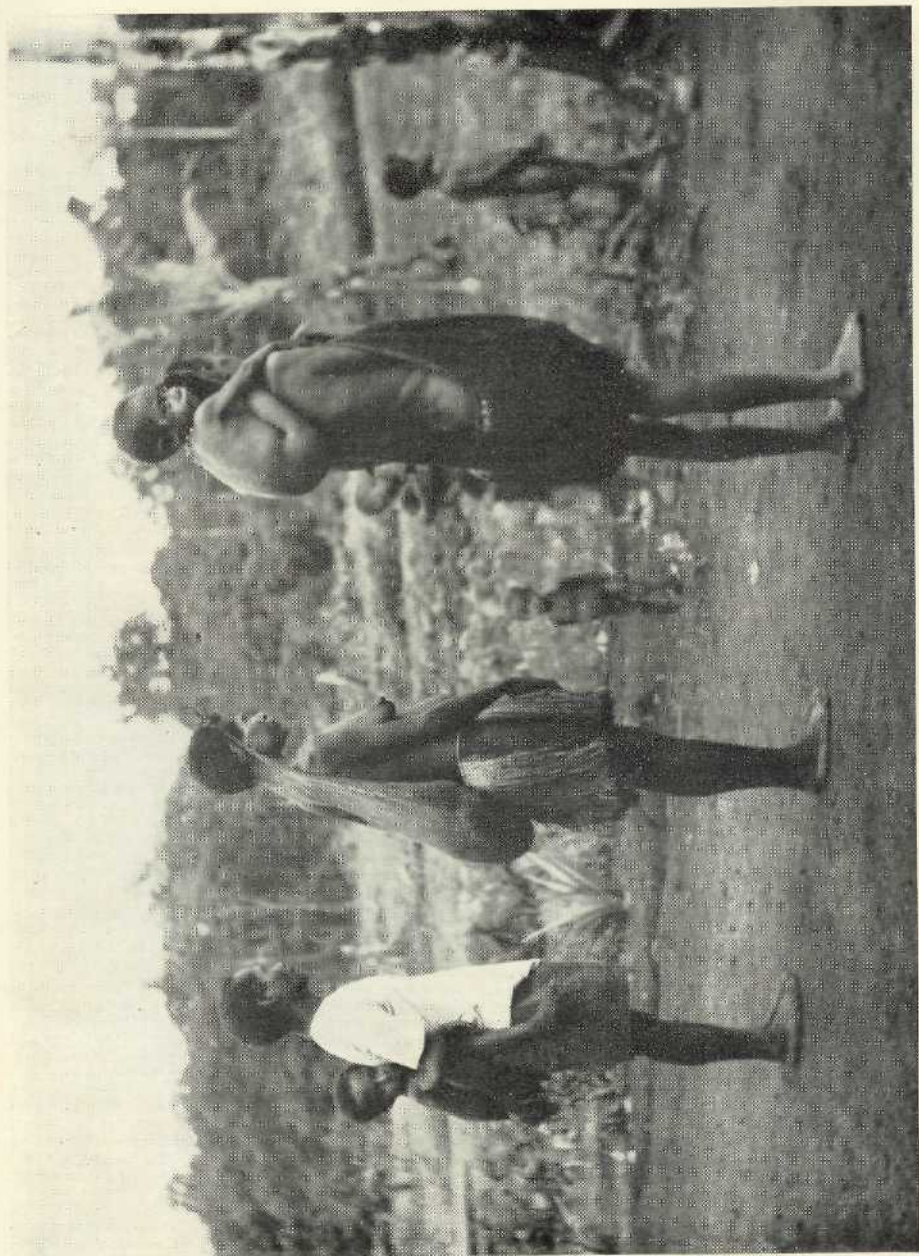
Het slachtoffer is zoals gewoonlijk in zijn tuin aan het werk. Het is stil rondom hem. Plots hoort hij het felle krijsen van een vogel, hij speurt er naar, maar vindt hem niet. Daar valt iets vlak achter hem. Waar komt dat vandaan? Hij kijkt om, maar kan het niet verklaren. Het wordt hem bang te moede.

Verborgen in de struiken, beloeren hem de jemessav. De hoofdman

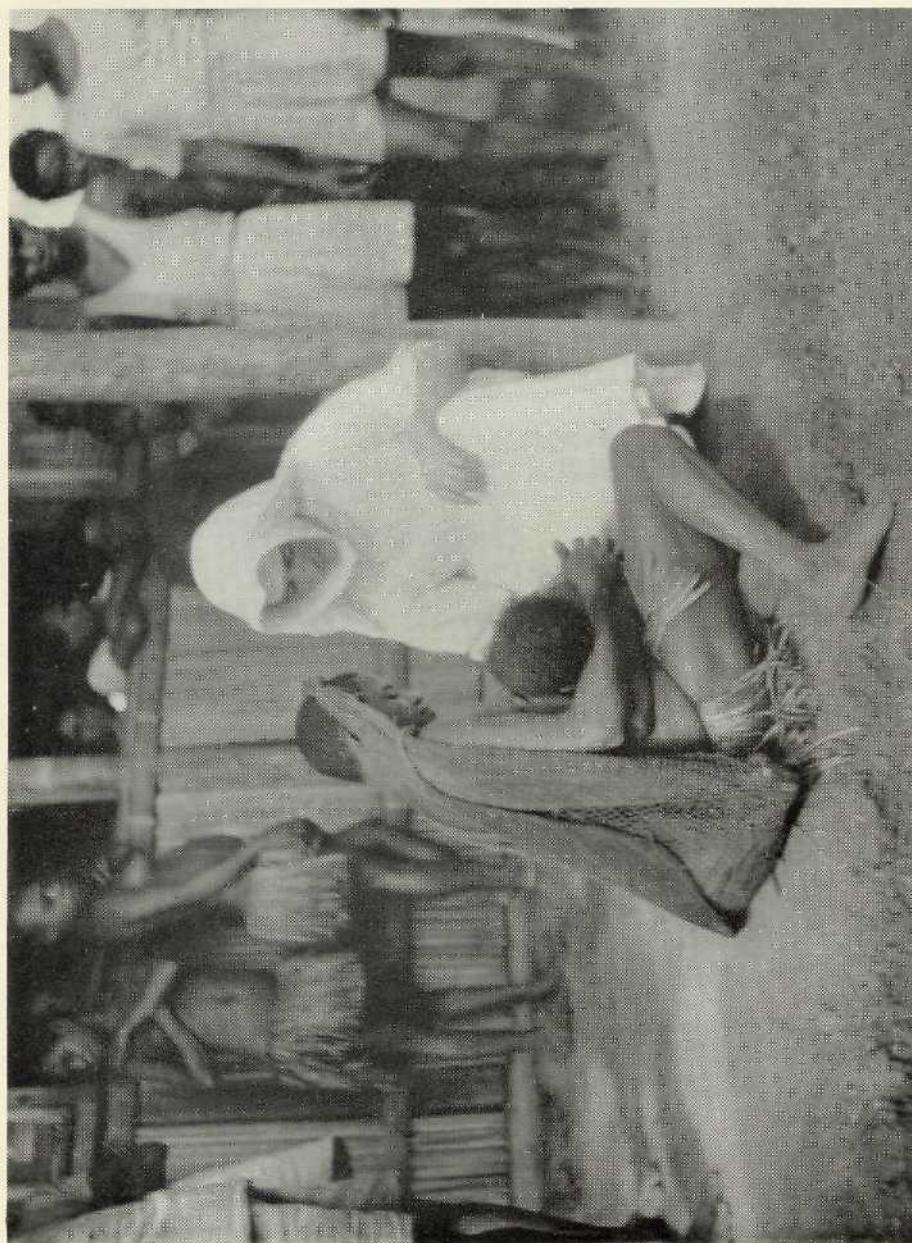
neeft zijn oba in bladeren gewikkeld, richt haar op het slachtoffer en deze wordt er door gebeten. Een tweede tovenaars heeft de tang omwikkeld en met sap van de wilde gember ingewreven. Zij is nu elastisch geworden en hij rekt haar uit, richt ze op het slachtoffer en als door een onzichtbare pijl wordt deze getroffen. Hij grijpt zijn boog en pijl, stelt zich te weer tegenover zijn onzichtbare vijand, trekt voor- of achteruit, maar komt noodzakelijk dicht bij een van zijn belagers, die hem met één slag in de nek doet neervallen. De tovenaars springen toe en begraven de gevallene onder blaren. Zij staan op en vormen een kring rondom hem. Ruw en snel snijdt de hoofdman de man open over de bladeren heen met een lancetvormig zaagje. Hij maakt de gebaren van het openklappen der huid, hij rukt overal stukken vlees uit het lichaam en werpt deze zijn gezellen toe. Hij neemt vet van de ingewanden en daarmee wordt een bambu gevuld. Hij neemt ook een stukje van het hart weg. Hij bindt de overige delen van het hart weer aaneen — dit alles is louter gebarenspeel — en met zijn semen wordt de opengesneden buik, altijd over de bladeren heen, ingewreven. Allen brengen hun handen onder de 'dode' en op een teken slaan allen te zamen de opengesneden buikwanden weer tegen elkaar. Iemand blaast het slachtoffer in het oor. Hij reageert niet. De hoofdman bijt hem in de grote teen. Dan springt de man overeind onder de blaren uit, wrijft zich de ogen uit: — Waar ben ik? Wat is er toch aan de hand? Hij staat in de kring van hem bekende mensen. Zij zeggen: — Je hebt geslapen, je hebt gedroomd, anders niets. Het hoofd grijpt de man, die stijf geworden is van schrik, daar hij begrepen heeft, waarvan hij het voorwerp is, vast en werpt de man een ander toe. Deze duwt hem in de armen van zijn buurman en zo gaat het de kring rond. De betoverde is daarop geheel tot zichzelf gekomen en woedend schreeuwt hij tot wie hem omringen: — Ik weet wel, dat jullie mij betoverd hebben, maar ik ken jullie. Ik ken jou en jou en jou en jou ook (Hij noemt ieder bij zijn naam). Ik zal jullie namen overal bekend maken. Hij krijgt de tijd niet om uit te spreken. De hoofdman blaast in zijn handen en slaat de man om zijn oren, dat ze er van suizen. Hij stuurt hem naar huis met de woorden: — Over een week ben je dood.

Allen gaan naar huis. De man is naar zijn woning gestrompeld, zit versuft neer op zijn slaapmatje, eet niet meer, krijgt een bloedsputting en sterft eer de week om is.

Zo werkt in het geheim de sanctie op de overtreding van de voorvaderlijke gebruiken. De angst alleen reeds voor het geheimzinnig ziek worden en sterven, hetgeen mensen in de kracht van het leven kan overkomen, sluit alle openbaring van geheimen uit. Zij is een

Op weg naar het Ziekenhuis

In de Polikliniek

voortdurende stok achter de deur tegen de grote vergripen, tegen de zeden van het eigen volk. Dat de mensen zelf de afgrijselijke macht van hun tovenaars durven aan te tasten door hun machinaties aan het licht te brengen, is een duidelijk bewijs, dat de ban der magie voor zeer velen gebroken is. Dit is wellicht een der mooiste resultaten van het werk der Missie en Bestuur in deze streken.

En toch.....

Het afbreken van het oude is minder moeilijk dan het lijkt. Alleen reeds door het van nabij zien van de levensvormen, die de wonderen der techniek — hoe bescheiden ook — in hun land brachten, voelen de mensen zelf te goed, dat de oude tijden afgedaan hebben.

Het oude werd hun bovendien uit de hand geslagen. Zij hebben zich teruggetrokken achter hun laatste linie: de geheime viering in het bos, maar bij het opgroeien van een nieuwe jeugd, was ook deze linie niet te houden. De afbrokkeling begon. De een gaf dit, de ander dat prijs. Soms gaven zij bewust iets geheel prijs, dat toch reeds half aan het licht gekomen was, om de opdringende machten zand in de ogen te strooien, in de hoop verder met rust gelaten te worden, blij nog iets te hebben behouden, dat zij alleen kenden. Het baatte niet. De macht der Ouden werd gebroken.

De diepste bron immers van hun overwicht was hun ingewijd-zijn in alle geheimen en in alle gevreesde praktijken der mysterieuze beïnvloeding van leven en welzijn der jongeren. Niet enkel waren de Ouden de bezitters, althans de beheerders van alle goederen, zij hadden ook de wijsheid in pacht omtrent leven en dood, ziekte en tegengif, wraak en weerwraak. Hun onwankelbaar — zij het na veel praten over en weer — gezamenlijk besluit was onaantastbaar.

Nu was er voor het eerst een nieuwe jeugd opgegroeid, die zelf wijs was, wijzer dan hun ouders. Dat was hen op de school geleerd. Thans wisten de jongeren zelf goederen te verwerven, die nooit tot het stambezit hadden behoord, maar kostbaarder waren en wel zo nuttig. De huwelijksregeling, het *pièce de résistance* der ouderlijke macht, was moeilijk in de hand te houden, nu de kinderen van jongsaf samen werden opgevoed, en vrijheid bij de huwelijkskeuze werd aangeprezen, terwijl de gezinswoning geheel het systeem der oude veiligstelling van de omgang der geslachten in duigen had doen vallen. De arbeidsverdeling tussen de sexen was door het uitvallen van de koppenjacht en van de voorbereiding daartoe geheel eenzijdig op de vrouwelijke lijn tot overbelasting gekomen. De grote initiatieplechtigheden hadden hun glans verloren en daarmee hun doeltreffendheid. De jongeren immers geloofden niet meer in de *déma's* die hen moesten bangstigen, opdat zij de voorschriften, van hen afkomstig, zouden nakomen; voorschriften, waarvan de handhaving lag bij de ouden.

Hun praktijken, zo werd de jeugd geleerd, waren een machteloos en mensonwaardig bijgeloof.

Het ingetreden individualisme verzette zich tegen het oude collectieve denken en streven. De sancties van een eensgezinde gemeenschap, welke leefde uit een eeuwenoude overgeleverde wereldbeschouwing, werden ontkracht en vielen weg.

Zeker, in de plaats van het oude geloof trad de nieuwe religie, maar zolang deze niet het gehele leven beheerst, heeft zij niet de macht om haar levensordering van pakkende sancties te voorzien. De Christelijke moraal richt zich veel sterker tot het individu, maar 'een persoonlijkheid bezitten' was nooit een ideaal van deze volken. Hebben wij niet te hoog gemikt door hen persoonlijk verantwoordelijk te stellen voor hun daden? Hebben wij niet te zelden de groep aangepakt, waartoe de schuldige behoorde? Wij hebben een afkeer van de collectieve straf, waaronder goeden en kwaden te lijden hebben. Hier is echter 'schuld' steeds collectiever, omdat zij vaker voortkomt uit gelijkgezindheid en gezamenlijk nog niet beseffen van het zedelijk tekort. Te vaak wellicht lieten we degenen, die het nieuwe leven aandurfd, te alleen in hun strijd tegen de overigen. Christelijke kleinere groeperingen, liefst op basis van het bestaande sociale systeem, zouden apart bijeen moeten komen en aangemoedigd bij hun kleine initiatieven, soms tegen elkander uitgespeeld, als groep ingezet bij de voorbereiding van de grote feesten.

Soms spelen de Middeleeuwse gilden met hun eigen kapelletjes aan de grote kathedraal, hun eigen symbolen en zelfs hun graden van gezelschap tot meester mij door het hoofd. Misschien is de tijd daarvoor niet rijp, misschien moet het hier ook anders, maar wellicht toch meer collectief.

In deze, zo komt het mij voor, zou het Burgerlijk Bestuur, dat thans de rechtspraak geheel in handen heeft, een nieuwe richting kunnen uitgaan. Centrale rechtspraak is zo weinig opvoedkundig van waarde. Allen zijn op hun beurt misdadiger ten overstaan van een macht, die ver van hun eigenlijk leven afstaat. Collectief voelt het volk zich één tegen deze vreemde autoriteit, die over goed en kwaad beslist. In de 'gevangenis' geraken is geen oneer. Geen stamgenoot kijkt hen er op aan. Zelfs kwam het voor, dat ex-gevangenen een goede functie kregen, omdat zij wat Maleis geleerd hadden en het Bestuur van dichterbij kenden. Het volk behoeft een vorm van eigen rechtspraak met betrekking tot delicten, die ook het oude adatrecht bestrafte: diefstal, en verkrachting, een macht tot het opleggen van in regels vastgestelde straffen, herstel van een hiërarchie in de kampongs. Wij moeten hun de eigen ruggespraak teruggeven en een code van sancties

opstellen uit het oude adatrecht met straffen in goederen, welke thans kunnen verworven worden.

NGAD-ZI

Fier en onbevreesd stonden twee Marindinezen in volle ouderwetse pracht op de pendopo van het pastoorshuis te Okaba. Zij waren door de Bisschop op het matje geroepen, zo ineens uit de menigte, die voor het huis stond, naar voren gehaald en te pronk gezet in de étalage, niet eens achter glas.

„Mensen van Okaba”, sprak de Bisschop, „deze beide heren zijn in deze verschijning een belediging voor mij en voor u. Gij denkt toch niet, dat wij zulke kinderen zijn, wij, die al jaren en jaren tussen u leven, dat wij niet zouden weten, dat deze opschik, deze gezichtsbeschildering en deze aangevlochten haarverlengsels een perverse zin en ontoelaatbare practijken openlijk ten toon spreiden? Ieder van u weet, dat met de aanvlechting van haarverlengsels grof overspel en onnatuurlijke bevrediging samengaat. Deze mannen dragen driest in heel hun voorkomen een overtuiging uit, welke mij en u, hun mede-mensen, beschaamd doet staan over zoveel schaamteloosheid, welke achter dit masker verborgen gaat. Dat gij, Katholieken van Okaba, zulke mensen nog in uw gemeenschap duldt, toont mij de zwakheid van uw geloof en uw tekort aan werkelijke beleving daarvan.

Lang heb ik nagedacht, of ik aan u, zoals ik elders heb gedaan, een ngad-zi, een dans de hele nacht door, zou toestaan. Is bij u, sinds de intrede van het Christendom, de oude geest voldoende verdwenen en de nieuwe mentaliteit voldoende doorgedrongen, opdat gij in eer en deugd zoudt dansen? Ik wil ook u de eerlijke kans geven dit te bewijzen.

Vanavond kunt gij de dans beginnen, maar enkel onder deze drie voorwaarden:

- Geen man of vrouw, die haarverlengsels draagt, zal in uw rijen geduld worden;
 - Niemand zal ongekleed dansen, de mannen minimaal een broek, de vrouwen een sarong tot over de borsten;
 - Geen schoolkind zal deelhebben aan deze dans der volwassenen.
- Ik zelf, de Pastoors, de Guru's en de Catechisten zullen op alle uren van de nacht de ronde doen. Wie zich niet goed gedraagt, kan op een scherpe afstraffing rekenen. Danst gij keurig, dan hebt gij getoond, dat het u om spel en ontspanning te doen is en niet om bevrediging van onbehoorlijke lusten.

Deze beide heren hebben de keuze: haarverlengsels af of thuis blij-

ven. Voor u allen geldt hetzelfde. Er is geen bezwaar, dat gij u opsiert, kleurt en pruiken fabriceert. Het mag feest zijn, het is u van harte gegund! Toont u, ook in spel en ontspanning, uw nieuwe geloof, dat hier toch al decaden oud is, volkomen waardig!”

De Geschiedenis van een dans:

„De 'ngad-zi'¹⁾ ontleent haar naam waarschijnlijk aan het woord 'ngad', waaronder het aan vlechten van haarverlengsels verstaan wordt. Het zou dus oorspronkelijk een dans zijn, gehouden ter gelegenheid ener leeftijdsklassebevordering, een naam, later op alle dergelijke dansen toegepast. De 'ngad-zi' is, in haar tegenwoordige vorm, van jonger datum en afkomstig uit het Oosten, het Engels gebied. Men kent verscheidene melodieën met tekst; de laatste is steeds geheel onverstaaenbaar, daar deze met dans en melodie van de vreemde stammen is overgenomen.”

Een goede beschrijving van de dans is gegeven door Wirz, aan wie we het volgende ontlenu. De deelnemers zijn alleen de jongeren, de jongelingen en de meisjes, de jonge mannen en vrouwen. De ouderen doen niet mee; ngad-zi is uitsluitend voor de jeugd. De dans begint met het invallen van de duisternis en duurt de ganse nacht door. De vrouwen en meisjes nemen plaats in het midden en vormen rijen. De jongelingen en de mannen groeieren zich om haar heen. De maat wordt aangegeven op kleine trommels. Men loopt telkens enige passen vooruit en achteruit. Bij iedere trommelslag buigen de deelnemers door hun knieën, de mannen meer dan de vrouwen, waardoor de dans een erotisch karakter krijgt. Volgens Wirz heeft ook het sissend geluid, dat sommige mannen voortbrengen, erotische betekenis. Volgens Geurtjens en Heldring gaat de ngad-zi steeds met sexuele uitpattingen gepaard....

Deze ngad-zi is bij Verordening van de Gouverneur der Molukken van 4 September 1934 verboden, tenzij het Bestuur verlof geeft. Tot de uitvaardiging van dit verbod heeft zeker de afwijzende houding van de Missie ten overstaan van de Ngad-zi het hare bijgedragen.

Toch was het niet rechtstreeks deze dans zelf, waartegen bezwaar werd gemaakt. De ngad-zi was de inleiding op de Marindinese feesten en deze kenden nog andere dansen, zoals de Samb-zi, en de Waiko-zi, welke men kost wat kost meende te moeten weren. Van de Samb-zi zegt van Baal:

„De eigenlijke Marindinese feestdans is de Samb-zi of Jaba-zi, d.i. de grote zi, ook wel 'zi ha' echte zi, genoemd. Ze wordt bij ieder groot feest gezongen. De oudere mannen zetten het gezang in, later

¹⁾ Zie: Dr J. van Baal, *Godsdienst en samenleving in Nederlands Zuid Nieuw Guinea*, blz. 183

voegen de jongeren zich bij hen. Ook de vrouwen en meisjes komen, maar blijven terzijde staan en nemen er geen deel aan. De dans duurt de gehele nacht door. De maat wordt aangegeven op grote trommels. Gezongen wordt eigenlijk niet; „vielmehr singt jeder etwas verschiedenes, und dennoch klinkt das Ganze, aus der Ferne, melodisch und eindrucksvoll. Der Gesang beginnt in mäßig raschen Zeitmasz, man hört nur ein tiefes oh-ah-oh; zwischenhinein werden sehr rasch unverständliche Worte gesungen oder gesprochen.“ Gedanst wordt er niet; men staat de gehele nacht om het vuur, de trommelaars in het midden. Wel wordt voortdurend het lichaam bewogen, waardoor de hoofdtooi, bij versnelling der maat, in heftig golvende beweging komt. Na het rustig ingezet begin „wird das Tempo immer rascher, immer hastiger werden die Trommeln bearbeitet, schlieszlich ist das Höchstmasz erreicht; man vernimmt ein einheitliches dumpfes Dröhnen der Trommeln.... Dann verlangsamt sich das Zeitmasz wieder und geht ins Adagio über. Die Worte werden mit Nachdruck auf die Trommeln geworfen, als gelte es sie zu züchtigen. In der Tat, kein zweites Gezang der Marind besitzt Ausdruck, soviele Motive wie der Samb-zi und es ist ein Genusz ihn zu hören... In Samb-zi findet sich von allem etwas: bald sind es feurige, impulsive Motive, bald monotone und ernste. Wollte man den Gezang psychologisch analysieren, so stünde man geradezu vor einem Rätzel. Ist es Heiterkeit, Festfreude, welche aus den Gesangsmotiven klingt? Kaum. Und dennoch ist er der eigentliche Festgesang.“

Wirz zelf levert de gegevens voor de oplossing van het door hem gestelde raadsel. De samb-zi is een in hoge mate erotische dans. De mannen dragen vaak voor hun schaamschelp een uit hout gesneden phallus. Dikwijls zijn zij, die geen trommel hebben, voorzien van een stok, die eveneens in een phallus eindigt, weermee zij op de grond de maat slaan. Wanneer het gezang een sneller tempo bereikt, worden ook de toekijkende meisjes (of vrouwen) meegesleept. „Einige von ihnen hüpfen in die Höhe bis sie geradezu in einen ekstatischen Zustand geraten“. Tijdens het zingen der samb-zi heerst ongelimiteerde (?) sexuele promiscuïteit. Bedenkt men nu, dat de samb-zi ook ware, echte zi ('zi ha') genoemd wordt en op alle grote feesten wordt gezongen, dan is er van een psychologisch raadsel feitelijk geen sprake. De door Wirz gestelde vraag kan slechts rijzen als de feesten profane bezigheden zijn, welker doel is het amusement der aanwezigen. Maar dit is zeer zeker niet het geval. Zij zijn religieus van aard en zo is ook het karakter der samb-zi (en van vele dansen) te verstaan. De samb-zi brengt ons in de sfeer, waarin erotiek religie wordt, die gedragen wordt door pessimistische gedachten omtrent leven en dood.

De waiko-zi werd voor het laatst opgevoerd te Merauke in 1937 op instigatie van het Gouvernement. Zij gaat gepaard met een opvoering der stammythen van de Marinds: de z.g. déma-wir. Van Baal schrijft hierover:

„Het is een hoogst ernstige zaak, die lange voorbereiding behoeft, daar talloze déma's optreden. Iedere medewerker mag slechts zijn eigen totem-voorouders uitbeelden; iets voor te stellen, dat buiten de eigen totemgroep valt, is absoluut verboden en zou de toorn der déma's opwekken. De uitvoering staat onder leiding der oude messav. Wirz geeft een uitvoerige beschrijving van de tooi van een déma-figurant. Deze draagt een rokje van rood en geel geverfde vezels. Op de borst en onder de armen hangen met zaden beplakte ornamenten, dingen voorstellende, die met de, door de figurant uitgebeelde, déma in nauwe relatie staan. Op de rug of het hoofd heeft hij een afbeelding van de déma, die eveneens rijk versierd en behangen is. Vaak zijn ze dan nog overhuifd door een brede aureool van onderling gekruiste lange, dunne sprieten, die met kleine witte donsveertjes of vlokjes katoenpluis bedekt zijn..... De kleuren zijn zeer levendig, rood, geel, bruin, zwart, en wit. Men noemt deze versierselen 'humum', wolk. Voor het gezicht draagt de déma-figurant de balg van een batend (*Xantomelus ardens*, een paradijsvogelsoort), tegenwoordig vaak een versierd plankje met paradijsvogelveren en zaden beplakt. Voorts heeft de déma-figurant een voorgeschreven gelaatsbeschildering. Het geheel der versierselen is uiterst gecompliceerd en vooral er op berekend door zijn kleurenpracht en rijkdom een betoverende indruk te maken.

Tegen de morgen begint de déma-wir, die gemeenlijk in de vroege ochtend gehouden wordt. „Noch mehr wie bei den andern Tänzen und Gesängen Wird der Déma-Wir stets mit groszem Ernst und mit lautloser Andacht ausgeführt, so dasz der Zuschauer einen überwältigenden Eindruck erhält, als handle es sich um eine tiefreligieuse Zeremonie, bei welcher die Darsteller es nicht wagten die Augen aufzuheben.“

Terwijl bij de andere dansen de vrouwen, op de kleine meisjes na, zijn uitgesloten, werken zij bij de Déma-wir mee; zij zijn de nakari der déma's, waardoor de voorstelling nog aan getrouwheid wint. De déma-wir bestaat uit de opvoering van mythen. Dit geschiedt op kleine verhogingen binnen de feestplaats, 'déma-mirav' geheten, waar de figuranten hun pantomimes spelen. Wirz beschrijft verschillende van de opgevoerde scènes. De mythe van Jawima, de mislukte gari-drager; van Wakaboe de sago-déma; de mythe van de meri-ongat-déma; van Konei-mit; van jorma; van de krab-déma; van de Diwa-

kano; de bambu en de boog-déma; de mythe van de ooievaar en de arenden; van Ganguta; enige scènes uit de mythe van Aramemb. De voorstelling begint soms reeds op het strand. Het schijnt, dat het feest de gehele dag voortduurt." Tot zover Dr. van Baal.

Uit een schrijven van de Resident der Molukken aan Z.H. Excellentie de Apostolisch-Vicaris van Nederlands Nieuw Guinea aangaande deze opvoering, licht ik de volgende zinsneden:

Onnodig te vermelden, dat de Missie tegen het opvoeren van al deze spelen was, daar deze volgens haar de oude déma-voorstellingen weder wakker riep en bovendien de voorbereidingen gepaard zouden gaan met onzedelijkheid, welke ook daarna wederom geschiedde.... Het staat vast dat vooral de waiko in vroegere tijden, zoals ook vrijwel alle feesten, gepaard gingen met onzedelijke orgiën, gezien de intensieve verering van het levenbrengende sperma. Ook de ngad-zi, hoewel aan banden gelegd, maar toch toegestaan, ging met het een en ander gepaard.

Aan Van Baal, die zelf de bovenvermelde opvoering meemaakte, ontleen ik nog: „Een zo schone dans als de waiko-zi, die niet met sexuele promiscuïteit gepaard gaat (nota van Van Baal: aan het slot gaat men over tot de samb-zi, die wel daarmede verbonden is) aan te moedigen, moet zelfs verworpen worden. Hierin klopt het hart van het oude met kracht en de barbaarse pracht van deze dans vervult ons met huivering. Willen de mensen waiko-zi dansen, geen bezwaar, doch speciale aanmoediging brengt de mensen terug tot een sfeer, waaraan zij bezig zijn zich te ontworstelen en waar zij tenslotte uit moeten.”¹⁾

Dit laatste bezwaar wordt naar voren gebracht door allen, die zich tegen het toestaan van ngad-zi of het opvoeren van oude cultuurelementen, zelfs als spel, verzetten: aanmoediging brengt de mensen terug tot een sfeer, waaraan zij bezig zijn zich te ontworstelen en waar zij tenslotte uit moeten...

* * *

En toch, — ik volg nog even de tekst van Dr. van Baal — „is het zo hopeloos moeilijk hun dit alles te weigeren en hen te moeten straffen voor die dingen, die hun zo na aan het hart liggen en waarnaar zij een volkomen natuurlijk verlangen hebben. Daarbij denk ik in het bijzonder aan het enige wat is overgebleven, de ngad-zi. Inderdaad, deze is de minst kunstvolle hunner dansen, erotisch en bovendien nog gedegeneerd. Maar een integraal verbod, gelijk men in de grond der zaak van Missie-zijde wel zou willen, is volkomen onmo-

¹⁾ Dr J. van Baal, *De Bevolking van Zuid Nieuw Guinea onder Nederlands Bestuur*: 36 jaren, blz. 98.

gelijk en ook niet gewenst, al beschouw ik de ngad-zi geenszins als een cultuurelement op welks behoud bepaaldelijk prijs moet worden gesteld. Maar feesten zijn nodig, recreatie is onontbeerlijk in deze kleine maatschappijtjes, waarin zo bitter weinig gebeurt ter afwisseling van de dagelijkse sleur. En juist in dit opzicht is er zo weinig gedaan."

Een integraal verbod is daarom ook niet de wens van de Missie, althans niet op de dag van vandaag. Pastoor J. Verschueren stond mij toe de volgende gedachten over te nemen uit een rapport, dat hij opstelde in zake het vraagstuk van de ngad-zi, in opdracht van Zijne Hoogwaardige Excellentie Mgr. H. Tillemans.

Bij de vergelijking van de dansvormen van de Marinds enerzijds en de Boadzji¹⁾ anderzijds, bleek dat de ngad-zi der Marinds en de gen-auf der Boadzji sterke overeenkomsten vertonen. Gen-auf betekent: 'palm-blaren-dans', welke betekenis eveneens aan de term ngad-zi moet worden toegekend; de melodieën van het ene en het andere gebied vertonen opvallende gelijkenis en komen langs aanwijsbare wegen uit een zelfde oorsprongland (Everill-junction); de danswijze is bij beiden dezelfde. Woorden, die aan de kust niet begrepen worden, hebben in de taal der Boadzji zin.

Het merkwaardige is nu, dat de gen-auf de inheemse amusementsdans is bij uitnemendheid en geen enkele religieuze functie bezit. Dit heeft Verschueren doen vermoeden, dat ook de ngad-zi in wezen slechts een ontspanningsdans zou zijn.

Volgens de nieuwste onderzoekingen van de linguïst Pastoor Drabbe betekent „ngat-zi" (de schrijfwijze 'ngad-zi' acht Drabbe foutief) niet 'palm-blaren-dans', maar 'doe-zang'. Aan het betoog van Verschueren doet deze vertaling van de term ngat-zi niets af. Verschueren schrijft: Van vroeger her danst men de ngad-zi als een amusement. Doordat er eigenlijk drie verschillende melodieën bestaan, ieder met hun eigen tamelijk sterk verschillend rythme (de vlugge, de langzame en de geroffelde tromslag) weet men aan zo'n nachtdans nog tamelijk wat variatie te geven. Het rivaliteitselement heeft er heel wat in te zeggen, zowel wat het ontwikkelde klankvolume, als wat het uithoudingsvermogen aangaat: men danst zich eenvoudig half dood tot de morgen, omdat vooral voor jonge lui het beëindigen van de dans voor de morgen iets heeft van een nederlaag. Men doet het vaak voorkomen of de ngad-zi ipso facto tot de volgende morgen moet duren. In de oude tijd gebeurde het vaak, zoals de ouderen nu nog weten te vertellen, dat men er een einde aan maakte, wanneer men er genoeg van had. Bovendien, eenmaal dat de Ouden met het ritueel

1) Twee stammen, waaronder Verschueren werkte en waarvan ook de nauwe taalverwantschap reeds door Drabbe werd opgemerkt.

waren begonnen, was het uit met alle ngad-zi. Bij rouw en ziekten was alle ngad-zi verboden, zoals eveneens voor hen, van wie de vrouw in het baarhuisje verbleef. Dit alles versterkt de eigenlijke betekenis van de ngad-zi, die louter als een ontspanning beschouwd werd. Hij hing met de grote feesten slechts in zoverre samen, dat hij een inleiding vormde om in de stemming te geraken.

Deze opvatting van Verschueren geeft goed aan, dat ngad-zi niet noodzakelijk verbonden is met samb-zi of waiko-zi. Het een kan, losgemaakt van het andere, op zichzelf blijven voortbestaan. De onrustbarende religieuze ernst, welke als levend heidendom gevreesd werd bij opvoeringen van samb-zi of waiko-zi, is bij een ngad-zi niet te verwachten. Integendeel! Dit inzicht is van meer belang, dan ogenschijnlijk lijkt. De erotiek immers van de dans is bij de Marind eerst dan recht gevaarlijk, als zij tot religie uitgroeit.

Verschueren verzet zich dan ook fel tegen hen, die aan de ngad-zi als zodanig een sexuele betekenis toekennen. Hij schrijft:

„Volgens het zeggen der ouderen zat van vroeger her aan het dansen van de ngad-zi op zich geen bijzondere sexuele betekenis of praktijk vast. Dat dit door meerdere toeschouwers in het verleden beweerd is, staat vast, maar men krijgt dan ook vaak de indruk, dat men het met de bewijzen daartoe niet zo erg nauw nam. Het was nu eenmaal bekend, dat deze mensen er af en toe geweldig onzedelijke praktijken op na hielden en dan konden die natuurlijk het gemakkelijkst aan de kapstok van de ngad-zi worden opgehangen, welke voor iedere buitenstaander nu eenmaal geen verheffende indruk maakt... Toch hadden de Ouden, die beweren, dat het beruchte jus plurium niets met de ngad-zi te maken had, wel degelijk gelijk. Sinds het verhelderend werk van Dr. van Baal kan ieder weten, dat juist dit gebruik een ontzettend ernstig en zuiver religieus gebruik was, dat met de ontspanning en het amusement van de ngad-zi in het geheel niets te maken had.

Zo staan de zaken theoretisch. Het is niet onnuttig dit te weten. Een appèl op de oude adat blijft een goed argument bij een jongere generatie: „Jullie eigen oude ngad-zi kende maat en beperking en was niet de tijd der geslachtelijke omgang. Willen jullie het goede van vroeger bewaren, doet het dan ook oprecht.”

Maar praktisch, hoe wordt thans de ngad-zi beleefd?

Verschueren zegt:

„Iedereen weet dat met het verbod van alle religieuze feestelijkheden uit het oude systeem, alle legale promiscuïteit theoretisch werd uitgebannen, maar juist dat stukslaan van het gehele religieuze systeem zonder of althans vóórdat een basis voor iets nieuws gelegd was, moet voor deze gemeenschap een onbegrijpelijk en onaanvaardbaar

iets zijn geweest, ook en misschien juist vooral wat de religieuze promiscuïteit betrof. En dus, zo concludeert men, is men dit alles maar op gaan hangen aan de ngad-zi, als aan het laatste wat van het oude was overgebleven. Toch moeten we ons ook hier niet vergissen. Als de ngad-zi de amusementsdans is gebleven, die hij vroeger ook zeker was — en nergens is mij tot dan toe ook maar enig bewijs of aanwijzing van verinniging of verdieping van dit losse spel tot religieuze ernst in handen gekomen — dan is er geen enkele reden om aan te nemen dat de ngad-zi thans de functie van de religieuze dans bij uitstek zou zijn gaan bekleden. Psychologisch ook lijkt het al heel onverantwoord te besluiten, dat de Ouden in onze tijd het allerernstigste religieuze gebeuren uit vroeger tijden zouden vastgekoppeld hebben aan het lichtzinnige element van een bij die Ouden niet zeer populaire dans. Men versta ons niet verkeerd: wij beweren niet, dat thans geen uitoefening van het jus plurium meer zou plaats hebben, zelfs dat ze niet zou plaats kunnen hebben ter gelegenheid van een gegeven ngad-zi; wij beklemtonen alleen dat de ngad-zi louter amusementsdans is gebleven, zoals hij dat van vroeger was. Ook toen vormde ngad-zi voor ieder groot feest de inleiding om er in te komen, om de stemming er in te brengen, maar evenmin als toen heeft de ngad-zi ook nu enig rechtstreeks verband met de religieuze promiscuïteit, die plaats vond en wellicht nu nog plaats vindt: de van hier en daar uit de laatste tijden gerapporteerde gevallen van promiscuïteit hingen juist vaak niet met de ngad-zi samen.

Deze overwegingen spreken thans mee bij de bepaling van de houding der Missie tegenover het probleem van de dans.

1. Als het waar is, hier citeer ik wederom Verschueren, dat de ngad-zi ook nu nog een amusementsdans is, en bovendien de enige dans die aan deze mensen nog kan worden toegestaan, dan is het onredelijk en zeer gevaarlijk, die ngad-zi in alle gevallen categorisch af te keuren, allermeeest wanneer dat zou gebeuren op zogenaamde culturele overwegingen als: het is nu eenmaal zo'n onverkwikkelijke vertoning. Daarop immers past enkel deze vraag: Voor wie? Voor ons, concedo, maar voor hen zelf, simpliciter nego. Ieder volk over de gehele wereld heeft zijn eigen dansen en men zou hun die in geen enkel geval allemaal kunnen ontnemen zonder dat volk daardoor ter dood te veroordelen. Dat die dansen over de gehele wereld verschillen is alleen maar een duidelijke aanwijzing, dat niet iedereen aan dezelfde vormen dezelfde betekenis hecht. Als wij de ngad-zi alleen daarom zouden willen afkeuren, omdat het voor onze Westerse ogen geen verheffend schouwspel is, dan heeft daarmee ook iedere Marind het recht ons de Europese dansen te verbieden, die hij in zijn geheel andere geestesinstelling in de hoogste mate zedeloos acht.

2. Toch blijft er aan de ngad-zi een 'maar' zitten. Het kan zijn, dat de zeer gevaarlijke religieuze mentaliteit van de Marinds door de komst van het nieuwe, een barst heeft opgelopen, welke in individuele gevallen een totale breuk is geworden, maar de gemeenschap verkeert nog in de overgangperiode en is in de meeste gevallen zeker nog niet vitaal genoeg van het nieuwe doordeesemd. Daardoor kringt het individu zijn kans ten goede, maar ook ten kwade. Een totaal vrijgeven van de ngad-zi zou minstens in de eerste tijd een onoverwinnelijke danswoede losslaan, welke alle opvoeding zou lam leggen en alle bereikte tucht en regelmaat onder de voet lopen. Het gevaar is dan ook niet denkbeeldig, dat met de 'palmlaren-dans' de aanvlechting zou opleven en daarmee de distinctieven der leeftijds-klasse, welke zelf de initiatie in de oude rituelen — gevierd in niet te controleren bossen — zou oproepen.

3. De oplossing is een compromise. Toestaan onder voorwaarden en onder goede contrôle.

* * *

Toch wil het mij voorkomen, dat het toestaan van een ngad-zi door de Bisschop na elke religieuze viering tijdens zijn vormreis langs de dorpen van de kust, niet enkel voortkwam uit een toch nog negatief getinte houding van: „wij moeten wel wat toestaan! Wij kunnen toch niet alles verbieden”. Ik speurde symptomen van een veel positiever geest, van een veel bewuster afgaan op, van een meer onverschrokken aanvaarden van al wat leeft in hoofd en hart der kustbevolking. Ik las in dit optreden een gedurfd beroep op allen van het volk, die goed en edel willen. Ik hoorde het aanslaan van een nieuwe toon, het in trilling brengen van een der diepste snaren van het hart der trotse Marinds. Het was alsof de Bisschop zeide: jullie zijn nu bijna een halve eeuw Christen; ik vertrouw, dat jullie andere mensen zijn dan je voorouders. Beschaamt dit vertrouwen niet. Toont mij, dat jullie mensen zijt van een nieuwe tijd; toont, dat in jullie een Christenziel gegroeid is, waar eens een heidense regeerde, en ik zal jullie al de pracht van je oude cultuur terugschenden in dienst van een nieuwe grootheid en een blijvend geluk.

Deze aanpak is gedurfd. Ik hoop maar, dat allen haar overnemen en met al haar consequenties op de praktijk toepassen. Eerst daarna zal iemand kunnen zeggen of zij te gewaagd is geweest. Want dit toestaan van de ngad-zi is slechts één punt, één onderdeel van een groter plan, dat voortkwam uit deze gewijzigde visie. Inderdaad zal de kust niet gered worden door het nu en dan toestaan van een dans. De kust echter zal wel behouden blijven voor het Christendom en voortgang maken in geestelijke uitgroei, wanneer de Marind uit heel

ons optreden zal merken, dat wij van zijn standpunt uitgaan, dat wij vlak naast hem zijn komen staan, dat wij elk détail van zijn leven kennen en, waar dat mogelijk is, waarderen en stimuleren, dat wij beschermend bij hem zijn en vechtend voor hem staan.

In dit plan ligt opgesloten, dat, waar economische bijstand nodig is, deze zal geschonken worden. Niet bij wijze van aalmoes, maar bij wijze van opvoeding tot zelfstandigheid en sociale weerbaarheid. Daarin ligt besloten een registratie van alle bewoners op basis van hun eigen sociale structuur en een aanpak langs de lijnen, langs groepen en geledingen, welke van oudsher de cultuur hebben gedragen. Daarin ligt de studie van de onvervreembare rechten van individu, gezin en familie op bezit en bezitsovergang, studie van huwelijksrecht en van al het waardevolle in de oude levenswijze. Daarin ligt opgesloten een strijd tegen de volksziekten en de magische praktijken. Maar dit plan omsluit bovenal: een op kennis van taal en op inzicht in wat leeft in hoofd en hart der bevolking berustende godsdienstprediking en godsdienstige beleving met gebruikmaking van alle moderne methoden, maar ook met aangepastheid aan wat in mythe en rite aan gelijkenis kan worden ontleend en op hoger plan geheven, met een benutten van al de grootsheid en pracht in kleur en vorm, waartoe dit volk in staat is en waartoe het zich getrokken gevoelt.

Misschien is er nog meer.

De opvoering van het Ezam-Uzum ritueel, van de 'Imo van Senegi' en van de Sosom hebben de geesteshouding van het Marindvolk aan ons doen kennen. Er ligt in de religieuze handelingen omtrent Ezam een uitgesproken wens om met een hoogste Wezen, dat oorsprong en vruchtbaarheid geeft aan al wat leeft, in aanraking te komen. Er is een inhalen en onthalen der godheid als Sosom, er is begrip voor een hoogste Macht over leven en dood, inzicht in de samenhang tussen lichamelijk lijden en religieus tekort schieten, en bewust zijn van de functie van tussenpersonen. Imo immers onderzoekt door zijn gezanten de toestand op aarde, laat hen genezing brengen voor alle kwalen, wanneer zij eerst gemeld hebben, dat de viering van de Imo trouw gehouden wordt.

Dat dit contact met het goddelijke zijn beeldspraak ontleend heeft aan het geslachtelijke leven is niet in zich verwerpelijk. Zou het zo onmogelijk zijn om het al te zinnelijke tot het plan van het geestelijke op te heffen, althans voor de besten? Het mysterie der goddelijke vruchtbaarheid in de Kerk en de wederzijdse vruchtbaar-making vanuit die goddelijke kracht van alle leden ten opzichte van elkaar is toch steeds als een verheven huwelijksleven gezien en bezongen. Er zijn aan de kust al jonge mensen, met wie te spreken is als van

mens tot mens. Waarom deze elite niet toegesproken in een beeld-spraak, die hen met het bloed is doorgegeven sinds oude tijden? Slechts door een pakkende prediking van de pracht van geoorloofde omgang is de hoogheilige ernst, waarin zij zelf dit mysterie steeds hebben gezien, hun terug te schenken en nu voor de beleving op een hoger plan!

HET SLOT VAN DE REIS

Over de Bulaka was het begonnen. In een nieuw gebouwd bivak wachtten de Guru en de Njora met de kinderen van Galum op de aankomst van de Bisschop en het reisgezelschap. De kinderen werkten plichtsgetrouw een heel programma van erbarmelijke zang en fluitmuziek af, terwijl wij een merkwaardige drank, waaraan een scheutje bols niet vreemd was, innamen, welke ons de vermoeidheid deed vergeten. We mochten die dag niet verder. De Pastoor van Wamal, een van de oude garde, had een hele intocht georganiseerd langs zijn dorpen, welke pas de volgende ochtend kon beginnen. Maar toen ging het in stijgende lijn. Het strand was prachtig, het water op zijn laagst, een schitterend speelterrein. Nauwelijks waren we weer aan de wandel of daar vloog een reuze casuaris het strand op, achtervolgd door een zwerm van mannen met pijl en boog. Die casuaris was zo natuurgetrouw nageemaakt en stak zo echt de neus hoog in de wind, dook zo lenig tussen de jagers door, dat het spel een lust was om te zien. De opgesierde jongelui liepen af en aan, de boogpezen zoemden en telkens ontsnapte de kwieke casuaris aan hun goed opgezette aanval. Een uurtje verder kwam een grote vis met een eigen drom van vangsters een nieuwe scène toevoegen aan dit onophoudelijk spel, dat onder een heerlijk zonnetje voortschoof over het strand steeds dichterbij Wamal toe. Kwam er een diepe geul, dan stond er een stoel klaar en stevige kerels torsten Monseigneur naar de overkant. Die moest er zelf wel om lachen. Hij had twintig jaren door rivieren en moerassen getrokken en nu was een gootje water ineens te veel voor hem!

Na twee uur stond daar de eerste ereboog en het schoolbord vermeldde een kort program tijdens de opgelegde rust. Even later, bij een volgende kampong, stootte een wild varken op ons af, achterna gezeten door al even verwoede als machteloos pijlende jagers. Een zeearend van gaba-gaba, met fijn elastisch gehouden vleugels, zwierde tussen de menigte door, welke vanuit alle dorpen te zamen gekomen als een blijde opgetogen schaar oprukte naar Wamal.

Van ginds ver kwam nóg al een groep op ons toe. Zij kwam al dichterbij en dichterbij. Voorop een figuur in khaki pak, een zware wandelstok

in de hand. Voordat ik goed wist, wie dit was, had de Bisschop de oude Heer al omhelsd en zag ik tranen in hun ogen. Dat was de Pastoor van Wamal, de Pastoor die eens de Bisschop jaren geleden als nieuweling had ingeleid in het missiewerk op de Mimika en nu zijn kapelaan van weleer als zijn Bisschop mocht inhalen in het verre Wamal. Het hoofd droeg de eerste tekenen van de oude dag, het haar werd spaarzaam, de baard grijs, maar wie hem fier zag wegstappen naast de Bisschop had al begrepen, dat het hart nog jong klopte in de figuur, die wat voorover gebogen steunde op een wandelstok. Het huis aan de overzijde van de kali Wamal schitterde in de zon. Een prauw met voor de gelegenheid aangeboden uitleggers bracht ons veilig aan de overzij. Er kon nog al eens wat golfslag staan hier aan de monding van het riviertje. Het dorp was in feesttooi, de kerk had een toren aangemeten gekregen van gaba-gaba en triplex, hele stellages voor de pastorie en voor de Chinese toko aan de overzijde gaven grote gevels aan heel gewone eenvoudige huizen. Dit was een grootse ontvangst! Maar het feest was nog slechts amper begonnen. Het verliep geheel in deze stijl van gulle hartelijkheid, die zich uitput in bewijzen van genegenheid.

Op de reizen langs de Maro, de Kumbe, de Bian, in de Muju en de Mappi en nu langs de kust had ik de 'hormat', de huldebetogingen van duizenden schoolkinderen aan hun Bisschop meegemaakt. Dat is een ervaring op zich zelf. Altijd weer had ik genoten van het spel der ijdelheid, wanneer guru's op hun paasbest, onhandig maar gewichtig op hun schoenen voor hun kinderen uit kwamen aangeklost, stijve buiginkjes ten beste gaven en probeerden door zelf hard mee te brullen volume te geven aan het schrill en verlegen zangkoortje. Kleine groepjes leerlingen voerden dansjes uit, een enkele keer aardig vlot, meestal te weinig verzorgd en daardoor slordig en vervelend. Er waren stereotyp terug-kerende motieven: een kringetje meisjes met een papieren vlindertje in de hand rond een staak met kunstbloemen, een paal met afhangende koordjes, welke koordjes door de kleintjes vastgehouden tot een kunstig netwerk werden geknoopt tijdens het listig om elkander draaien der kinderen. Het vormen van woorden door het opstellen in rijen en het doen overgaan van de ene letter in de andere door het rechts en links gemarcheer der schoolkinderen ontbrak wel nergens. Dat alles kon uren duren. Steeds waren er verrassingen bij: een perfect stukje gymnastiek, een prachtige krijgsdans van de jongens. Komisch waren gewoonlijk de opvoeringen van stukjes uit de Bijbel. De verloren zoon, Adam en Eva en de H. Man Job waren favoriet.

Ik moest aan die vele opvoerinkjes denken, toen ik in Wamal de laatste daarvan, voordat ik naar de Mappi zou vertrekken, bijwoonde.

Intussen was ik wel tot het inzicht gekomen, dat een aestétisch standpunt of een Europese kijk een onjuiste beoordeling van deze spelletjes met zich meebrengt. De enige vraag is: wat gaat er aan vorming uit van deze oefeningen op de kinderen zelf? Is het al niet veel, dat zij de tucht leren opbrengen en de zelfbeheersing om tegelijk met anderen op de vaste maat van muziek rhythmisch zich te bewegen? Dat eist uren voorbereiding. Als een dorp geopend wordt, heeft geen enkel kind stem, hebben weinig kinderen gehoor. Letten op het kind, dat naast of voor je staat, aandacht hebben voor anderen, luisteren naar wat voorgezongen wordt, nazingen en volgen van de maat, de zin begrijpen van het uitgebeelde verhaaltje of het stukje toneel: dat alles is grote winst voor het beschavingswerk. Het lijkt gruwelijk elementair, het is het peil van onze bewaarschool, maar het is een grondslag. De bedoeling is immers niet hierbij te blijven. Langs muziek en dans zal het mogelijk blijken levensvoorwaarden over te dragen, welke langs de abstracte weg van het woord alleen niet tot de mensen zouden doordringen.

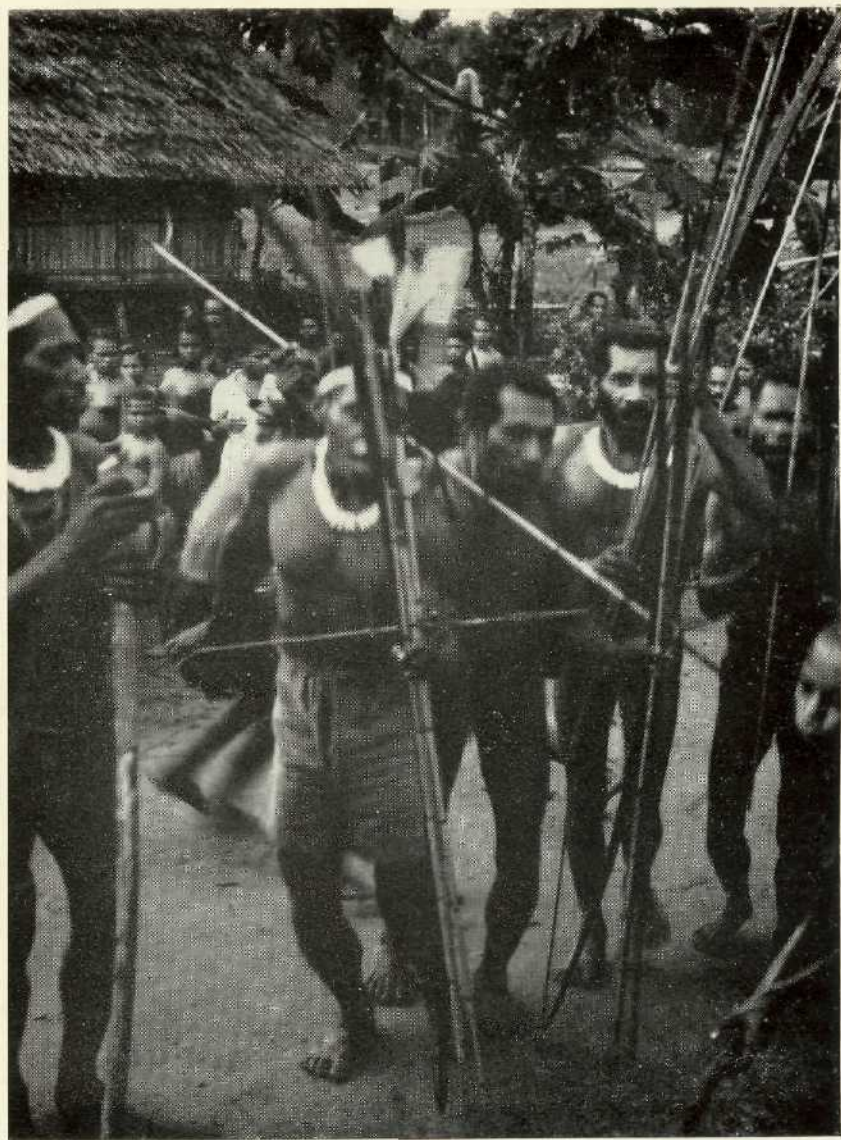
Eenzaam liep ik over de harde hete vlakten. Eergisteren had een verrassend mooie vaart door een zon-verlicht sagobos de laatste loodjes verlicht van twee dagen roeien over de Bulaka. Een zijriviertje had ons naar de haven van Welbuti geleid, waar we, toen de kronkelingen doodliepen op ondoordringbaar bos, onze prauwen bij vele anderen hadden vastgelegd. Vandaar uit was gisteren de voetreis begonnen. De prauwenplaats lag nog altijd vijf uur buiten het dorp zelf. Vanmorgen hadden we het keurige dorp Welbuti achter ons gelaten en nu stevenden we op Poépe af, het dorp aan de grote weg Okaba-Jodom.

Dit was mijn eerste grote patrouille alleen met de dragers. Ik had het daarom zeer gewaardeerd, dat de Bestuursassistent het zó had geregeld, dat twee agenten, welke ook hij voor een dienstreis nodig had, met mij opliepen tot aan de grote weg. Ik had telkens bij mijn oriëntatie-reizen een zelfde bereidvaardigheid om te helpen gevonden van het Burgerlijk Bestuur. Ik voelde mij zeer erkentelijk. Het mocht dan zijn, dat van missiezijde soms scherper de vinger werd gelegd op de tekorten in het beleid, ik wist ook wel, dat de Missie B.B. waardeerde en hoogschatte bij het vele, wat door hen tot stand werd gebracht. Niet alleen Zending en Missie patrouilleerden, ook B.B. maakte zware tochten om rust en orde in dit land te verzekeren en kennis van de levenswijze van deze stammen op te doen. Dikwijls moesten ook zij roeien met de voorhanden zijnde riemen. De ambtenaren leden evenzeer onder het gebrek aan transport en ik wist, dat zij vochten voor de verbetering van de ergste mistoestanden op dit gebied. Het was niet zo, dat hun werk niet de lof van Missie en

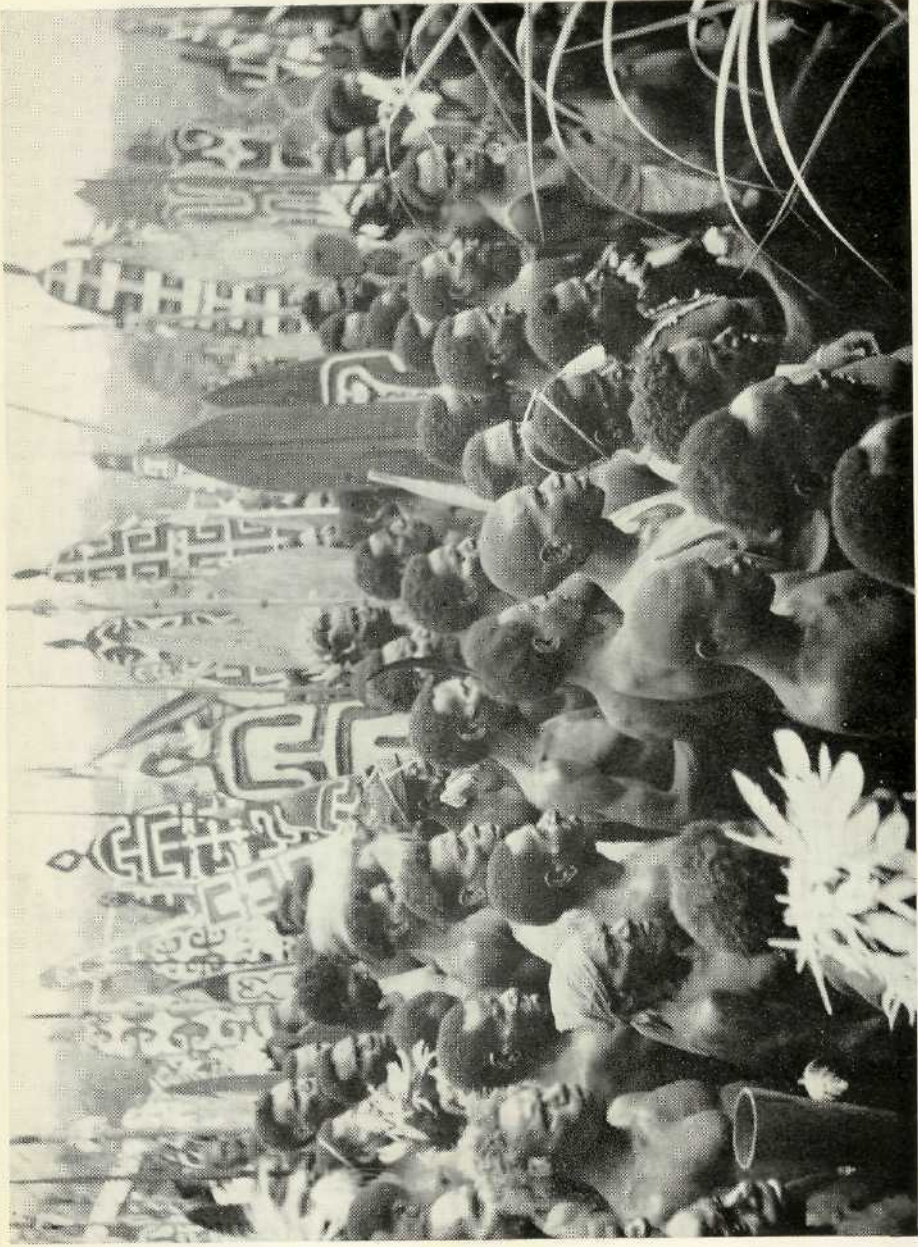
Zending wegdroeg. Het was alleen zo, dat tekorten bij de bestuursvoering het beschavingswerk belemmerden, terwijl een sterker leiding te zamen met meer eensgezind overleg, de goede zaak zoveel krachtiger zou vooruitbrengen. Vaak tijdens mijn bezoeken aan de verschillende ressorten hoorde ik met groot respect over ambtenaren spreken, die zich met echte liefde voor de bevolking en oog voor haar opheffing aan hun taak hadden toegewijd, maar helaas zijn er ook, die de Missie haar kans niet gunnen en veel afbreuk doen aan het moeizaam opgebouwd werk.

De Bisschop was vertrokken: te voet terug naar Merauke. Ik was te Wamal achtergebleven om de doorsteek van de kust naar de Digul voor te bereiden. Ik liep nu terug te denken aan die enkele dagen die ik alleen had doorgebracht met de Pastoor van dat verlaten dorpje. Tussen zijn af- en aandraven om mij toch maar van al het mogelijke te voorzien, hadden we menig uurtje gezellig zitten praten. Van deze oude Heer — zeg het hem niet, want zijn hart is nog zo jong — had ik in die ogenblikken veel geleerd. Hij luisterde naar het verhaal van mijn vele ervaringen, glimlachte over mijn onervaren enthousiasme en knikte toch zo vaderlijk goedkeurend bij het horen van al wat ik aan goede pogingen had gezien en wat ik aan mogelijkheden in het vooruitzicht stelde. Heel veel daarvan was door hemzelf en door de vele anderen, die zoals hij reeds jaren hier gewerkt hadden, ook al geëntameerd. Maar daarom zette hij niet een domper op de nieuwe moed, waarmede jongeren het nog eens wilden proberen. Als de tijd gekomen was, las hij zijn brevier en hield zijn half uurtje geestelijke lezing. Trouw was hij gebleven tussen alle bemoeienissen van een actief leven aan de kleine geestelijke oefeningen van de dag. „Man”, zei hij, „dat houdt je er boven op. Dat weet jij nog zo niet. Maar, wacht maar, de uurtjes van eenzaamheid zullen nog wel komen. De motor kan niet altijd draaien. Die loopt wel eens te warm en als de minjak opdraakt, komen daar maar stukken van. Bidden is ook werken aan de zielen.”

Hij mocht dat allemaal zeggen. Gerijpte ervaring sprak uit heel zijn wezen. Taaie jaren van heel weinig zichtbaar succes had hij doorgemaakt, gevaren te land en ter zee maar al te vaak doorstaan. Het was de trouw aan de kleine taak, gesteund door het geloof aan de waarde daarvan in een groter geheel, welke hem hier te Wamal als een verre kluzenaar gelukkig deed leven.

De 'ketmon', de stormlooptans

Volk uit het Mappi-gebied

HET VOLK VAN FREDERIK HENDRIK EILAND

TUREND UIT DE KLEINE VENSTERTJES VAN HET
lijnvliegtuig Hollandia-Biak-Merauke keek ik neer op een tot
in onzichtbare verten uitgespreide zware deken van mos, in
allerlei tinten groen, daar diep onder ons. Een zompige natte deken
zou dat wel zijn, want zij overdekte de onmetelijke moerassen van
een wanhopig land van breiïge modder binnen een door de zee op-
geworpen wal van zand.

Deze kennismaking met Kolopom (Frederik Hendrik) lag reeds enkele
maanden achter me. De herinnering aan dit onherbergzaam oord
leefde echter op, toen ik in Merauke bij een bezoek aan de nieuwe
landbouwschool vernam, dat het grootste deel van de leerlingen uit
die modder van gindsver was voortgekomen.

— Heeft de Marind, heeft het nabije binnenland dan geen belang-
stelling voor uw school?

— Ook wel, maar U moet niet vergeten, dat op Frederik Hendrik
alleen al vijfduizend mensen wonen, dat is bijna een derde van heel
Zuid Nieuw Guinea beneden de Digul en dat die lui het bovendien
van de landbouw moeten hebben.

— Vijfduizend mensen op dat papbord? Hoe kwamen ze er bij om
daar te gaan zitten?

— Dat mag Joost weten. Ze willen er niet eens vandaan. De jongens
leren hier wat landbouw en willen graag terug. Het moet anders een
waterlandje zijn; de Biesbos is er een kleintje bij. Ze willen wel wer-
ken. Heel wat anders dan de kustlui. Die hebben het veel te gemak-
kelijk met hun sago en hun klappers. Laatst had er een stelletje van
onze jongens pech met hun planterij hier. Ik zeg: „Susah, jongens,
susah”. Weet U wat er toen een zo maar antwoordde? „Ah, Tuan,
bij ons op Kimaan zijn wij susah wel gewend!”

Afijn, dat moet U Pastoor Thieman maar eens vragen, die weet daar
meer van. Het trof voortreffelijk, dat Pastoor Thieman te Merauke
was, wachtend — wat zou je anders doen op Zuid Nieuw Guinea —
op een bootverbinding. Hij had juist zijn overplaatsing naar Tanah
Merah gekregen en had daarom ook al zijn spulletjes, inclusief zijn
jarenlang verzamelde nota's over Frederik Hendrik bij zich. Dagen

lang hebben we daar samen in zitten neuzen. Ik las en vroeg en hij vertelde en ik schreef.

Pastoor Thieman kwam in 1931 in Nieuw Guinea, werkte enige tijd te Wamal aan de kust en maakte van daaruit verkenningstochten naar Frederik Hendrik. Hij verhuisde in 1936 naar Kimaan, de hoofdplaats en het centrum van het Bestuur, en bleef tot Maart 1948 onafgebroken op dit eiland. Jaar in jaar uit doorkruiste hij dit land en wist het bijna geheel voor de Christelijke godsdienst te winnen. De door hem ontworpen kaart werd door de topographische dienst van Batavia als 'goed werk' ter publicatie aanvaard.

Zo vond ik de volgende gegevens over Frederik Hendrik Eiland te Merauke en wel uit de beste bron.

DE VOEDSELSITUATIE VAN DE BEVOLKING

De mensen van Frederik Hendrik vertellen:

De modder van ons land is voor ons zo maar niet allemaal modder. Er zijn soorten in. Je doet goed die te kennen, want niet alle modder kun je eten. De grijze modder 'dej' gebruik je om een gat te dichten in de lekke prauw. Zij smaakt bitter, maar is als voedsel te gebruiken. Oranje modder is desnoods nog wel te slikken, maar dan moet je toch goed uitkijken. Er is oranje en oranje: 'jamaĵ' wordt in tijd van nood wel ingenomen, maar 'debakkawokku' smeert je enkel op haarverlengsels. Witte modder is niet voedzaam. Dat is rouwversiering. Wij smeren er ons gezicht en het hele lijf mee in; dat doen we ook als een familielid al lang weg is, omdat we aan hem denken. Komt de man van zijn verre tocht terug dan zet hij zichzelf ook in de leem. Vergis U niet: er is nog 'mowe', de grijze modder der moerassen; 'woggandete', de bruine broze klei; 'torrekwokku', de zwartvettige; 'juwokku'.... een grijs met een eigen tint....

Krijgt de 'uma' jonge sprietten, dan is de regentijd in zicht. Soms kunnen we de buien nog niet gebruiken. We blazen en prevelen eens naar de wolken en zwaaien de dreiging met de hand ver weg. In de droge tijd immers moeten wij onze tuinen opspitten. Niet omspitten, op-spitten. Kolopom is niet een groot eiland, het is een ring van zand, rond duizenden wiebelende stukjes bodem, welke wij elk jaar opnieuw uit de sloten, waarin ons land is weggespoeld, opspitten, op-hogen, op-werpen om te beplanten en te bewonen.

Van die tuinen moeten wij het hebben. Ons volk is een volk van ubieters. Er is hier en daar wel wat sago, maar behalve de lui van Kimaan, Kalwa, Teri, Bamol en Suam zult ge weinig Sagoeters bij ons aantreffen en zelfs die mensen hebben er niet voldoende aan. Aan de kust maken man en vrouw de tuin op de zandgrond naast het dorp

of in het moeras daarachter. Vader kapt het hout om, moeder hakt de takken klein, samen planten en wieden zij de ubi, de patatten, de pisang, de pinang en de tabak. Maar de man behoudt zich voor het zetten van de kladi, de ubikaju, het suikerriet, ook de wati en de sirih.

In het binnenland bestaat een 'dorp' uit stroken grond van vier tot tien meter breed, bij een lengte van hoogstens vijftig meter. Deze eilandjes liggen meestal kris kras door elkaar, een enkele keer rechts en links van een waterweg. Die bedden van modder dragen de klappers, de sago, de pisang en de ubi. Tussen het hoogopgeschoten groen van struiken en geboomte liggen de huizen verscholen. Een dorp kan wel een uur varen groot zijn, want een enkele familie kan wel zes tot tien eilandjes in bezit hebben. Sommige daarvan zijn bewoond, andere slechts beplant. De begroeiing onttrekt de mensen en hun bezittingen aan het oog; op een afstand van een minuut is het leven onoverzichtelijk geworden.

Wie zo gelukkig is, dat zijn kladi er prachtig bijstaat, neemt een bundeltje stengels van waterplanten, meet de hoogte van zijn gewas, legt een knoop in zijn meetsnoer en hangt het thuis aan een rekje, opdat iedereen kan zien, hoe groot zijn kladi al is. Waar hoge grond is, maken de mensen ook een grote gemeenschappelijke tuin en nodigen elk jaar een van de buurtdorpen uit om de opgestapelde etensbergen te komen halen. Het is een uitdaging en een wedstrijd, want de volgende keer doet het gevraagde dorp hetzelfde, voor wie hen nu ont-halen. Is de berg niet hoog genoeg (in het Noorden) of de uitge-brachte ubi te klein (in het Zuiden) — de maatstok wordt dan mee-gebracht — dan komt van smalen schelden, van schelden ruzie. Vuur wordt de lucht in geworpen, pijlen vliegen in het rond en er vallen gewonden. De gevende partij moet zelfs somtijds enkele maanden honger lijden. Daar komt dan weer diefstal van. Slaagt het feest, dan stijgt de vreugde tot een ongekende losheid van zeden.

Het vangen van vissen bereiden wij met zorg voor. Op een dag brengt ieder zijn wortels, waarin vergif voor de vissen zit, bijeen, en we draaien deze in boomschors. De droge wortels worden opnieuw vochtig. We gaan naar de rivier en keren een prauw ondersteboven om er de wortels op fijn te kloppen. Een van ons roept de vissen, blaast over het water, strooit witte bloemetjes uit. We maken het water troebel en werpen er het vergif in. Er worden vissen gevangen. Een van ons, die dat meer gedaan heeft, maakt vuur, bakt de vis, strijkt deze door het zweet van zijn oksels en verdeelt haar. We eten er van en weten dan, dat de vangst goed zal zijn. Ook voor de jacht nemen wij onze voorzorgen.

Op een nacht verzamelen zich de jagers. Zij planten een stok, waar-

aan de voorsteven van een oude prauw bevestigd is. De speren en knuppels worden er rondom heen in de grond gestoken. Als de zon opkomt, wenden zij de voorsteven van de prauw naar haar toe. Iemand haalt een jonge klapper voor de dag, houdt hem voor de stok. Een oude kerel prevelt er over en plots schuift de klapper langs de stok weg onder een mat, die een ander gereed hield. Dat is het teken, dat de kanguru met de kop omlaag hun in de handen zal vallen. Dan gaan zij op jacht.

Wel elke vier of vijf jaar komt er een vloedgolf opzetten uit de zee en spoelt onze tuinen achter het strand leeg. Wij zijn zo hopeloos in die dagen. We vissen wat op zee of zoeken eetbare wortels in het moeras. Die drogen we dan, pletten de bast stuk en zeven het gele meel door een matje. Met water bakken we er wat koekjes van. Maar vaak moeten we onze toevlucht nemen tot de grijsgrauwe klei van ons land om in leven te blijven. Als de uma bloeit (de natte tijd), stijgt het water soms zo hoog in de moerassen, dat onze tuinen blank komen te staan. Alle gewassen verstikken en verzuren. Velen sterven, allen worden zwak van lijf en leden. Komt de pemi (de wilde rijst) boven het water uit en zijn de aren daarvan rijp, dan is het einde der buien gekomen en de droge tijd in aantocht (Mei).

Toch nemen we met spijt afscheid van het water, want water is de enigste weg voor prauwen en de kortste verbinding tussen de dorpen en dorpsstukjes. Wij houden zo van onze prauwen. We leven er in als in onze huizen, we vinden er ons eten mee, we reizen er mee naar vrienden en geburen. De wedstrijd met de prauwen, 'dienguwo', is telkens een feest van behendigheid en kracht. We spelen ook krokodil, dat heet 'kuowarom'; we spelen 'tjonumbu': twee partijen halen elk het water naar zich toe om de vrucht, die midden tussen beide ligt, machtig te worden. Of als de maan haar licht spreidt over onze vennen, werpen we een vrucht de lucht in en allen, die in het water spartelen, vechten er om, wie haar zal opvangen. Dan maken we partijen en beginnen een oorlogje met modder. Het vangen en weeromsnijten wordt een heerlijk grijpen en gooien, totdat we elkander te lijf gaan, mannen en vrouwen, en ieder met wie hij kiest er van doorgaat. Dat is natuurlijk niet voor kinderen.

Wanneer de 'jaramudu' vrucht gaat zetten, wordt het tijd om de tuinen op te werken uit het moeras. Het water is dan volop aan het zakken en de goten liggen al droog (Juni-Augustus).

Op die opgespitte blokjes grond bouwen wij onze huizen. Dat doen we niet allemaal eender. Hier maakt iedere man met zijn vrouw een eigen huis, ja twee huizen: één voor overdag en één om in te slapen. Dat voor overdag geeft zoveel werk niet. Het is een schuurtje, waarvan we alleen de zijkanten dichtmaken. We tassen als bewanding

gewoon gaba-gaba op elkaar. Het vuur leggen we midden onder de nok en ieder zit er bij op zijn eigen plaats. Boog en pijl en al onze spullen hangen we aan rotanlussen onder het dak.

Bij het nacht-verblijf komt meer kijken. 's Nachts zijn er de muskieten, weet u. We steken dunne staken in een kring in de grond en knopen die boven en in het midden aan elkaar vast met een stevige band van rotan en vlechten van boven naar beneden het hele geraamte dicht met grote blaren. Een scheepslanding biezien komt er aan te pas om een dikke laag bundels van dat goedje, rondom heel de stellage, rechtop te zetten. De ene bussel steunt op de andere en we dekken van onder af naar boven toe. Aan de top leggen we alles stevig vast. Daar komt geen muskiet in. Bij de grond maken we een klein kruipgat voor de komende en gaande man. Op de halve hoogte van de bijenkorf brengen we een zolder aan als slaappleafts voor de kinderen, de honden en de varkens. Het kan daar benauwd zijn, dat zeg ik u. Vuur maken we er niet in, alleen zo nu en dan om een paar muskietjes uit te roken. We slapen op matten. Onze goede kleren van tegenwoordig bewaren we hier en verder heel onze rijkdom.

Ginds, waar de zon ondergaat bij de mensen van Ndom, (zo noemen ze zich daar), doen ze het helemaal anders. Ze kennen onze slaaphutten ook wel, maar ze maken ze alléén voor de vrouw, die een kindje moet krijgen. Ze dekken daar met boomschors. Die baarhuisjes zijn ook maar half zo groot als onze nacht-verblijven. Een eigen huis voor elk gezin is er onbekend. Zij wonen bij elkaar in. De hele familie bouwt samen een verblijf en dat dient voor dag en nacht.

Zo'n gebouw is niet mis. Op een lengte van vier tot acht meter staat een breedte van vier of vijf. Zij planten stokken en maken aan de binnenkant een dikke wand van bussels klapperblaren. De hoeken zijn rond, het dak is gewelfd, aan de nok is een opening voor de rook. Midden door die reusachtige tent loopt een gang met aan beide kanten gezinshokjes en daarboven gezinsplatformpjes. Soms huizen er wel dertig mensen in zulk een keet. Aan elke kant is een deuropening van een halve meter hoogte. Langs de rand, onder bij de grond, leggen zij een stevige band van modder. Vreemd, dat die mensen zo heel anders wonen dan wij hier in Kimaan, tenminste vroeger. Het model is er wel op vooruit gegaan, maar de muskieten kunnen er veel gemakkelijker binnen.

Bloeit de 'buwong' in onze moerassen, dan jagen wij de brand over de vlakten om het opgeschoten gras, dat onze sloten bedreigt, te vernietigen. Dan is het de volle droge tijd (Augustus-November).

— Het moet een moeilijk leven zijn, zo voortdurend op de rand van de hongersnood. Werd er niets gedaan om de voedselsituatie te verbeteren, vroeg ik?

Pastoor Thieman vertelde van de pogingen, welke het Bestuur in samenwerking met hem had aangewend: er werden koeken gebakken van 'ubikaju', die langer houdbaar zijn en bewaard werden voor donkere dagen. Er werd aangedrongen op het maken van tuinen op hogere gronden. Rijstbouw werd gestimuleerd, daar padi opgeslagen kan worden voor magere tijden. Keer op keer werd de bevolking aangezet de waterwegen schoon te houden en uit te diepen om een snelle afvoer van water te verkrijgen. De resultaten waren bedroevend en teleurstellend. De traagheid der bevolking remde en een kortzichtige ethische politiek spaarde de mensen. Zij kon niet toelaten, dat de oude mensen treurden over nieuwe tijden. Zij wilde niet hardhandig ingrijpen en aan opgelegde regelingen de vaste hand houden. Zo gaat een volk ten gronde. Toch heeft het eens geleefd, zij het op verschrikkelijke wijze.

MAGIE

De mensen vertellen:

Het leven heeft zo zijn goede en kwade dagen. Van al dat hongerslijden worden onze mensen ook al niet sterker. Er zijn nog al eens zieken. Wewi waart rond en besluipt ons en ineens zien we, dat hij bij iemand in het lijf binnen gedrongen is. Het enige wat we kunnen doen is: Wewi er weer uitjagen. De zieke gaat rechtop zitten tegen een klapperboom, de benen gestrekt. In de handen, die op de benen rusten, houdt hij een klapper. Hij mag niets aan hebben. Een man, die dat kan, zoekt waar precies Wewi in het lichaam huist. Vindt hij Wewi, dan houdt hij zijn duim op die plaats en vertelt het aan de omstaanders. De zieke mag gaan liggen. Een pisangblad wordt gehaald van een soort, waarvan de medicijnman de vrucht niet eten mag wegens zijn verwantschap daarmee. Dit wordt fijn gewreven en aan de kundige man gegeven, die het op de plaats legt, waar hij Wewi onder de duim heeft. Hij eet een sterk riekende wortel en blaast sproeiend speeksel en wortelsap over de bewuste plek. Hij prevelt. De medicijnman legt daarop zijn twee holle vuisten, de een op de ander, op de pisangblaren, totdat zij warm worden. Wewi is dan in de blaren en in de handen overgekomen. De familie van de zieke krijgt nu verlof om over drie dagen te gaan vissen. Is er iets gevangen, dan wordt de medicijnman geroepen. Hij bakt de vis, strijkt deze over zijn oksel door, geeft er van aan de zieke. Kop en staart gooit hij rechts en links. Die zijn voor Wewi. Een kanguru wordt gezocht. Later wordt op een varken gejaagd. Deze wordt door de familie in een sagokoek verwerkt, waarvan de medicijnman stukken onder de arm doorhaalt. De man, die de zieke van Wewi heeft

verlost, wordt betaald met tabak, pinang en wati. Toch kwelt ons de vraag: wie van deze ziekte de schuld draagt. Om dit te weten te komen roept de medicijnman alle mensen van het dorp rond de zieke. Hij roept alle namen af. Bij elke naam kloppen allen op de grond om deze te doen schudden. Beeft de zieke er van, dan is de afgeeroepene schuldig. Hij kan wel ontkennen, maar dat is onzin. Hij heeft het gedaan. Laat hem goed op zijn tellen passen, want passeert hij eens de medicijnman, dan zal deze, doende alsof hij sirih pruimt, hem ongemerkt het sap van een geheime wortel toebazen. Is die ander ook een medicijnman, dan ziet hij aanstonds, dat er een soort vuur uit de mond van de sirih-pruimer komt. Hij zegt: Waarom spuw je toversap naar mij. De ander: Ik deed het maar voor de grap om te zien of je het zou merken. We kunnen iemand, die wat tegen ons heeft, nog wel op een andere wijze onschadelijk maken, als we tenminste iets van hem te pakken kunnen krijgen. Iemand, die daar goed in is, bindt wat van de ander aan een touwtje, blaast er toversap over en hangt het in een boomholte dicht bij het water, zodat stroom of getij het kunnen meevoeren. Lukt het goed, dan is de schuldige binnen een week ziek. Soms dreigen we enkel, maar doen het niet. Toch wordt al dat zoeken naar schuldigen en dat elkaar betoveren van tijd tot tijd een ramp. Weet u, dat er in Konjobando van de vijf en zeventig mensen er zeventien tovenaars zijn? Heel wat dorpen roepen hun hulp in. Dat levert hen heel wat op. Alleen al, omdat Tjeriawata van Iromoro de grote tovenaars Gamuka vreesde, gaf hij hem een snoer hondentanden, een bed wati en twee sago-bomen. Gamuka eist er nog een bij. Lucas Meri van Konjobando ging eens een dag naar Kimaan. Hij vroeg geen verlof aan de Toverenaar. Hij werd na thuiskomst ziek. Vier Toverenaars kwamen bij hem: „Wij hebben je ziek gemaakt, onze geesten beten je. Je hebt niet naar Kimaan te gaan. Morgen maken we je beter, als je betaalt.” De volgende dag was Lucas dood. De Toverenaars zeiden tot de Ouders: „Waarom hebben jullie je zoon niet tegengehouden? Andi van Komolom heeft jullie Lucas gedood. Voor straf nemen wij Lucas' prauw en zijn roeispanten mee.” Alfons, die Lucas had meegenomen, moest aan hen sago betalen. Paulus een familielid gaf hun een varken, anders zo dreigden zij, zouden ze hem ook dood toveren. Ze beloofden Andi van Komolom te bewerken met hun krachten, als de familie hun twee varkens afstond, een hoed, twee broeken, een spiegel en drie sago-bomen, welke aan Lucas hadden toebehoord. En zo gebeurde het.

LEEFTIJDSKLASSEN EN HUWELIJSREGELING

Trouwen gaat bij ons zo gemakkelijk niet. Daar komt wel het een en ander bij kijken. Eigenlijk zijn het de families, welke uitmaken met wie hun kinderen zullen trouwen. Het meisje krijgt de beslissing te horen als het tegen de dertien jaar oud is. Het verhuist naar de hut van de vader van haar 'verloofde'. De jongen, die zelf wel niet thuis is maar in het jongenshuis verblijft, moet zijn meisje te eten geven. Het meisje vangt vis en geeft deze aan hem. Gooit hij deze weg, dan betekent dit, dat hij niet van haar gediend is. De ouders van de jongen kunnen zich verzetten, maar dan probeert de knaap er met een ander vandoor te gaan. De ouders sturen daarom het meisje maar naar huis. Neemt hij de vis, dan blijft zijn meisje onder de hoede van zijn vader, die er zelf wel niet mee spelen mag, maar het kind uitleent aan wie hem goeddunkt.

Kleine kinderen, jongens en meisjes, spelen door elkaar. Er is nog geen onderscheid. Maar zijn de kleintjes een jaar of acht oud, dan worden hun bij gelegenheid van een dodenherdenking de oorlellen doorboord. De jongens krijgen een kleine boog met pijlen, het neustussenschot en de beide neusvleugels worden doorstoken; de meisjes krijgen een schaamgordel en enkel de neusvleugels worden bij hen doorpriemd.

Van nu af mijden de beide groepen elkander. Voor de jongens echter is de inwijding daarmee pas begonnen. Komen de eerste schaamharen goed door, dan wordt de jongen zwart geverfd, krijgt zijn eerste haarverlengsels en komt in het jongensverblijf. Een grotere jongen wordt hem als Munaka toegewezen door de ouders. De 'Winnen' moet de haarverlengsels van zijn Munaka aanvlechten en krijgt van hem onderricht in de gebruiken en het geloof van ons volk. De Munaka mag de Winnen gebruiken voor eigen bevrediging en leent soms zijn eigen meisje aan dat knaapje uit. Het jong mag echter van nu af geen vrouw zien. Zij lopen steeds met een mat om en hebben het niet te wagen overdag in het dorp te komen. 's Avonds als het donker is, dat is wat anders. Immers zijn vader kan hem verlof geven om met zijn meisje omgang te hebben. Drie keer worden zijn haarverlengsels vernieuwd, daarna is de dag van het grote feest nabij, de dag, waarop hij Munaka wordt. Hij zal de lange haarverlengsels krijgen en de schaamschelp. Vooraf worden hem de armen en de dijen getatueerd. Hij wordt rood geverfd. Die avond mag zijn moeder hem uit de verte zien: haar kind in zijn grootste pracht. Hij keert terug in het jongelingshuis, krijgt daar voedsel van zijn ouders, of zijn verloofde, en mag zich wel een enkele keer in het dorp vertonen. Alleen bij het zien van zijn moeder of zijn verloofde hult hij

zich snel in zijn mat. Het onderricht in de grote krachten, die ons leven beheersen, begint. De jongeman moet deze zelf ervaren en leren gebruiken om zich en anderen te beveiligen of te helpen. Er is zoveel toverij nodig om gezond en sterk door het leven te gaan. Iedereen loopt wonden op; de geesten der wonden moeten worden tevreden gesteld. Iedereen krijgt koorts, hoofdpijn of voelt zich lusteloos. Dat zijn slangen in het lichaam en die moeten er uit. Het eist heel wat blazen, strijken en spreuken zeggen, voordat zij allen in het mandje vol pisangblaren, dat we aan de voeten binden, terecht zijn gekomen. Dat gooien we dan weg. Wat moet je doen bij een slangenbeet, wat doe je als 'Jawang' je de armen of benen verlamt, wanneer je muizen of steenpuistjes in het lichaam krijgt of door een duizendpoot gestoken wordt? Buikpijn heeft ook iedereen al eens, maar hoe krijg je die kikker van een geest in de bambu bij je voet, zodat je hem in het vuur kunt laten ploffen. Alles vraagt zijn tijd. De jongen heeft al driemaal zijn haarverlengsels vernieuwd, voordat de eigenlijke huwelijksdag aanbreekt.

Het kan gebeuren, dat de een het meisje van een ander aftroggelt. Daar komt een tweegevecht van. Er zijn veel toeschouwers en de jongens worstelen. Wie verliest, moet zich terugtrekken, maar de overwinnaar betaalt hem al het eten terug, dat tot die dag aan het meisje gegeven is. Ziet de een, dat de ander hem de baas is, dan ontwijkt hij de tweekamp, gaat naar diens tuin en kapt er een aantal klapperbomen en pisangstruiken om. Daarmee is de zaak afgedaan. Het meisje is voor de ander.

Wie een vrouw, die hij begeert, niet krijgen kan, roept een man, die goed is in liefdeszaken, en wijst hem de vrouw aan. De tovenaars blaast uit de verte naar haar en leert de man enkele zangwijsjes en spreuken. Kent hij deze van buiten, dan mag hij drie dagen lang geen water drinken, wel klappervocht. De derde dag komt de tovenaars bij hem, geeft hem water te drinken, dat aangestroken is aan zijn oksel. 's Avonds blaast de man zelf naar de bewuste vrouw en de volgende morgen of de dag daarna komt die vrouw uit zichzelf naar het huis van die man; zij wekt hem, omdat ze van hem is gaan houden.

De vader van de jongen beleeft veel plezier aan diens meisje in het huis: een helpende hand en op zijn tijd kan hij haar uitlenen als betaling voor kleine diensten. Daarom willen de oude lui bij ons de huwelijksdag nog wel eens graag wat uitstellen. Als het meisje zwanger is, moet het er dan maar van komen. Ginds bij de mensen van de Ndom neemt de jongen het meisje mee naar zijn optrekje. Hier in Kimaan maken we er een feestje van. We spreiden een mat uit en de jongen en het meisje gaan daarop zitten. De familie is uit-

genodigd en de broer van de moeder van het meisje maakt het eten klaar, 'jomba': gepofte aardappels, gekneed in klappermelk. Dit doet hij in een prauwtje, dat als etensbakje dient en samen eten de jongelui elk met een schelpje uit het prauwtje. Na enkele happen gaan zij uit elkaar en 's avonds komen zij voorgoed bijeen. 's Nachts gaat het feest door en de bruid of vaker nog de moeder van de jongen of een oudere zus stellen zich ter beschikking.

De meesten van ons hebben aan één vrouw genoeg. Wij hebben het toch al niet te breed. Maar krijgen we van de eerste vrouw geen kinderen, dan nemen we er een tweede bij. Drie vrouwen, nee, dat is niet goed. Toch moet je op de vrouw passen. Als je haar een tik te veel geeft, halen de ouders haar terug en laten haar met een ander trouwen. Soms gaat er iemand mee vandoor. Die meiden laten zich nog al eens makkelijk ompraten. Dan zit je er mee, want bij ons moet je voor een vrouw betalen: een parang, wati, hondentanden, casuarispennen, kralen en de jongens helpen hun aanstaande schoonvader ook nog een handje bij het maken van tuinen of het kappen van prauwen. Hebben we de bruidsprijs afbetaald, dan kunnen de ouders hun meisje niet meer terughalen. De vrouw geeft haar eerste kind aan haar ouders om er voor te zorgen. Die beschouwen het als hun eigen kind.

Of er bij ons veel pleegkinderen zijn? Dat is te zeggen. Gewoonlijk zijn het weeskinderen, die wij opnemen. De familie ontfermt zich over de kleine. De jongere of oudere broer van de vader komt daarvoor het eerst in aanmerking. Het kind komt in huis, haalt water, helpt de tuin mee maken, houdt het terrein rond het huis schoon en als het een meisje is, gaat het mee sagokloppen en mee vissen, maakt het eten klaar en groot geworden moet het zich geven aan wie de pleegvader wil. Deze zorgt voor zijn pleegkind, staat in voor het eten, denkt op tijd, wanneer het een jongen geldt, aan de nieuwe haarverlengsels, aan de neusdoorboring en hij maakt voor het kind een eigen prauw. In alles wordt het stiefkind als een echt kind beschouwd. Het zal nooit in die familie trouwen en deelt in de erfenis van zijn stiefvader.

EEN GEHEIM RITUEEL

Achter Wanggambi ligt Wangganuka, een diepe kom tussen twee zandplaten. In de natte tijd staat er water, in de droge tijd niet. Laat geen kind het wagen daar te komen; vertel hun er zelfs niet van. Want daar bevindt zich een diep gat in de aarde, waarin één grote en vele kleine slangen huizen. Af en toe komt uit die opening een heel grote man, zo groot als een eilandje, te voorschijn. Hij is mooi

opgesierd als een jonge man. Zijn naam is Wewi. Van hem wordt verteld, dat hij eens enkele vrouwen ontmoette en met hen een spel speelde, een spel met het bromhout, dat de stem is van Wewi. Het spel zelf wordt ook 'Wewi' genoemd. Toen de vrouwen waren heengegaan, kwam een man uit de struiken, die alles gezien had. Hij raapte het bromhout op, ging naar het dorp en vertelde alles, maar alleen aan de mannen. Sindsdien mogen de vrouwen dat spel niet meer spelen en geen bromhout zien of zelfs het geluid maar horen. Luisteren ze toch, zien zij het toch, de maaien zullen uit hun verrotte lijven lopen van achteren en van voren.

Als iemand een bromhout maakt, moet hij het schraapsel zelfs verstoppen. Glijdt het bromhout hem uit de hand het water in, hij moet het zoeken tot hij het vindt, want krijgt een vrouw het in haar visnet, dan zal zij er van sterven.

Wewi gaat eens in de twee of drie jaar alle dorpen af. Van Wangambi gaat hij naar Kawe, Kladdar, Tor, Sabon, Konorao, Kalilam, Konjobando, Pember, Kaba, Jeobi, Kiworo, Woner. Hij brengt geen vrouw of kinderen mee, noch zijn zussen, maar wel suikerriet, klappers, kladdi en eenden.

Als 's avonds de kinderen huilen, dan komt dat van Wewi. Dat is gevaarlijk. De moeders worden bang. Wewi kan de mensen ziek maken en dood doen gaan. Hij kan iemand mager laten worden of ook snel groot. Hij raakt de klappers aan en ze vallen op de grond. Hij maakt de jongens volwassen. Wewi eet en hij heeft een gestalte. Je kunt hem zien. Plotseling gaat de roep: Wewi is op komst. De vrouwen schreeuwen van angst, springen in het water, smeren zich in met klei en verzamelen eten. Komt Wewi nabij, dan trekken de vrouwen en kinderen weg, mannen en jongens trekken hem tegemoet, afgeladen met eten. Zij hebben hun bromhouten bij zich, binden die aan een stok en zwaaien hem in de rondte. Ook trommen hebben ze bij zich, die in het water zijn gedoopt en een zwaar geluid geven. Drie, vier dagen blijven ze bij Wewi. Zij maken een huis voor hem. Zij eten, zij zwaaien de bromhouten en plegen ontucht. Vragen de vrouwen later, wat zij bij Wewi hebben gedaan, dan zeggen zij: wij houden hem gezelschap, schilderen ons gezicht en zingen.

Het bromhout is niet groot. Een vijf en twintig centimeter lang bij twee of drie centimeter breed. Het bromhout wordt 'Kuriowa' genoemd.

DE ZORG VOOR DE OVERLEDENEN

Wanneer iemand bij ons dood gaat, komt de hele familie naar dat huis. Is de dood ingetreden, dan springen wij allen in het water, roepen de naam van de dode en komen weer boven om ons met

witte klei in te smeren. Wij allen huilen en de oude vrouwen krabben zich het voorhoofd stuk, zodat het bloed er uitloopt. Wij wrijven het lichaam van de gestorvene met klappermelk in en verven het op, terwijl de vrouwen schreien en dansen. Als het een jongen is, versieren wij hem met kralen, schelpen en bloemen. Wij leggen rouwbanden aan over onze borst en schouders, meer of minder in aantal naargelang de overledene meer of minder naverwant aan ons is. De vrouwen gaan na enige tijd heen. Zij mogen het lijk niet langer zien. Wewi verbiedt dat. Geen vrouw mag bij de begrafenis aanwezig zijn. Wewi wil het niet hebben.

Wij mannen dragen de dode naar zijn graf. Vaak is het dichtbij. We maken het in het dagverblijf zelf. Wij lopen achter elkaar. Niemand zal de ernst verbreken. Rondom het graf zwaaien wij het bromhout en vieren onze ritën, waarover wij nog nimmer met vreemden spraken. Wij eten van het verzamelde voedsel. De vrouwen zijn daar niet bij. Wewi gedooft het niet. Die avond spreken we slechts met gempte stem.

Morgen zullen wij de klappers van de overledene omkappen om zijn ziel de weg naar het hiernamaals te vergemakkelijken. Twee sago-bomen laten wij doorschieten, daar heeft hij het gebruik van. In zijn tuin leggen wij voor de schim op een verhoog, pinang, pisang en ubi neer. Ieder, die langs vaart, legt er iets bij. De toppen van de gevelde klappers worden met ander eten onder de familie verdeeld. Wij plaatsen een paal op het graf, hangen er een mandje aan en doen daar klapper en pisang in voor de schim van de dode. Dan gaan wij uiteen, maar vergeten doen wij de gestorvene niet. Nauwelijks een maand later keren we terug. Wij werpen pap van ubi en klappermelk in het water. Op het graf leggen wij voor een vrouw een visnet en voor een man zijn boog en pijl. Wij onderzoeken nu, wie deze dood op zijn geweten heeft. Een tovenaer zal deze mens ook de dood aandoen. Twee manen verstrijken. Wij komen terug en maken het graf schoon en laten opnieuw pap voor de dode in het water vallen. Drie manen verlopen. Wij zijn er wederom en vullen het mandje aan de paal en werpen pap in het water. Telkens bij elke komst wordt eten onder de gasten verdeeld.

Het graf moeten wij bewaken. De tovenaer immers, die iemand doodde, begeeft zich 's nachts naar het graf, steekt zijn lans in het lijk, trekt deze er weer uit en na eerst het sap van een wortel gegeten te hebben, haalt hij de besmette punt tussen zijn lippen door. Zo wordt zijn toverkracht sterker.

Na twaalf manen vieren we het grote dodenfeest. De meisjes komen daar, opgesierd en aangevlochten als jonge mannen. Achter hen de Munaka met de trom. Wij laten het graf openen en de beenderen

schoonmaken. De kop wordt ingewreven met klapperolie en op de beenderen gelegd. Het graf wordt gesloten. Een nieuwe mat wordt er overheen gelegd. Eten wordt verzameld en in de feestloods bij de dansplaats opgehangen. De trom wordt geslagen en de genodigden, ook van andere dorpen, verschijnen. Wij dansen de hele nacht. Zij, die willen, maken tijdens de dans hun afspraak en verdwijnen naar een ander eilandje of liggen bij elkaar op de dansplaats zelf, waar iedereen bijstaat. Heeft de dode vroeger iemand vermoord en is hij nog in het bezit van de kop, dan wordt die op een staak gestoken en wij dansen er omheen. Soms leent men er een van een ander. Tegen de morgen gaat iedereen slapen. In de namiddag wordt het eten verdeeld. Wij gaan naar huis, wassen de klei van het gezicht, leggen de rouwbanden af. Het plukverbod op de tuin van de dode is opgegeven.

De bezittingen van de overledene zijn intussen reeds verdeeld. De man zelf heeft voor zijn sterven de tuin reeds aan de rechthebbende toegewezen. Mocht hij plotseling omgekomen zijn, dan regelt zijn vrouw deze zaken. Bij ons is de vader verantwoordelijk voor het eten van zijn gezin. Toch kan ook de vrouw wel tuinen in bezit hebben door erfenis, maar de meeste grond gaat toch steeds naar de man. Vaker staat ook een man op zich zelf. Een vrouw bij ons vindt gemakkelijk een echtgenoot. Altijd krijgen de vrouwen, als zij geen tuin erfd, verlof uit de tuin van de overledene eten te halen. Zijn er veel tuinen te vergeven, dan krijgt de echtgenote er ook een of twee. Kleine kinderen onder de zeven jaar tellen niet mee in de bedeling. De jongens krijgen nu het grootste deel en zijn er geen jongens, maar wel een pleegzoon, dan gaat deze vóór de meisjes. De meisjes krijgen meer dan hun moeder. Pleegkinderen bekomen allen evenveel. Sterft de moeder van het gezin, dan komen haar tuinen aan de vader of aan haar jongens. Heeft een man geen kinderen, dan treedt de broer van de overledene in diens rechten. Is de stervende een eenzame achtergeblevene zonder familie, dan krijgt wie hem verpleegde de erfenis. Sterft een vrouw kinderloos, dan komen haar tuinen aan haar vader. Is deze reeds dood, dan aan de broers.

De schop, de bijl, de parang, de kralen en wat er nog te verdelen blijft gaan over op de grotere kinderen.

Terwijl de levenden nog napraten over wat zij kregen, is de ziel van de gestorvene naar Idowai gegaan. Zijn trom heeft hij meegekregen. Hij zal die daar wel kunnen gebruiken. Het moet daar heel best zijn. Want was het er slecht, dan was er reeds lang iemand teruggekeerd en dat is nog nooit gebeurd.

VERHUIZEN NAAR BETERE GRONDEN

Ik veroorloofde mij nog een laatste vraag. Bij Neverman las ik, dat de mensen aan de Zuidkust van het eiland ondanks de ellende der overstromingen er niet van willen horen te verhuizen. Wat denk je van de mogelijkheden de bevolking op betere grond over te plaatsen? Er zal toch iets moeten gedaan worden om deze moerassen op het droge te helpen? Dat eeuwige gewroet in die modder houdt hen wel energiek, maar florissant lijkt me dit leven niet, nu daar steeds de bedreiging van honger, ziekte en dood blijft hangen.

Weet je, dat hun voorouders op hoge grond gewoond hebben aan de overzijde van de Prinses Mariannestraat? De Marinds hebben hen deze modder ingedreven. Of beter uit angst voor die koppen-snellers hebben zij hier een veilig heenkomen gezocht. Het is niet eens noodzakelijk hen naar die oude woonplaats terug te brengen. Op Frederik Hendrik zijn voldoende hoge brokken. De mensen zouden daar goede tuinen kunnen maken en vleesvoeding is in die bossen ook te vinden. Brandhout is dan dichterbij en muskieten zijn daar aanmerkelijk minder. Het Bestuur zou de lui gemakkelijker onder de vleugels kunnen houden. Moordzaken hebben we nu maar al te vaak. Ook in de droge tijd zou er verkeer komen tussen de dorpen, hetgeen ook de culturele vooruitgang ten goede komt.

Ik heb daar jaren voor gepleit. Mijn plan was: wil men overhuizen, dan eerst het nieuwe terrein gereed maken door het planten van klappers en sago. Dat eist een termijn van zeven jaar. Geen bestuurs-ambtenaar bleef zo lang, dat hij zulk een periode kon overzien. Continuïteit? Laten we daar niet over praten. Het lijkt me zelfs mogelijk, bij een meer intense bemoeienis van het Gouvernement, de bevolking snel over te plaatsen. Wanneer er een voedselvoorraad voor een half jaar wordt aangelegd, bewaakt en gedistribueerd, kan de bevolking nieuwe tuinen hebben gemaakt en van de eerste oogst gaan leven, al zal hij de eerste jaren nog op de oude plaats sago gaan kloppen en klappers plukken. Maar let wel: onze mensen zijn ubi-eters. Sago en klappers is bijvoeding.

Practisch heeft het Bestuur de plannen voor overplaatsing laten varen, zowel voor de Zuidkust als voor de moerasdorpen. Wel werd er toe overgegaan verspreidliggende huizen op één open eiland te verzamelen. Dit geschiedde op meerdere plaatsen. In Kawé waren de posten voor de huizen reeds geplaatst, evenals te Wetaw. Toen werd alles weer eens stop gezet met het verbod nog kampongs te verplaatsen. Het was een halve maatregel, dat geef ik toe, maar het was iets. Nu is het helemaal afgelopen en zakken we weer terug in onze modder. Ook wij van Frederik Hendrik zijn de susah al gewend.

DE MUJU

DE REGEN SPATTE TEGEN DE RUITEN VAN DE cabine, toen het kleine amphibievliegtuigje opsteeg vanuit de vlakke achter Merauke. Het vloog naar de grote zee en zwenkte terug naar de kust, dook even ten afscheid over het stadje en richtte zijn schijnbaar trage trek naar het Noorden, terwijl langzaam maar gestadig het land van Nieuw Guinea in Zuidelijke richting onder het rustig brommende machinetje wegschoof.

Onder ons lag nu Nieuw Guinea. Wij vlogen nog geen 600 meter hoog, omdat de vliegenier, die voor het eerst dit traject Merauke — Tanah-merah vloog, zich geen enkel oriëntatiepunt wilde laten ontgaan. Achter de machtige boog van de rivier de Maro lag het wijde open land, dat eens door de ijver van vele Javaanse handen in vruchtbare rijstvelden was herschapen en na hun heengaan als een lege vlakke was achtergebleven, met gras bedekt, nog steeds in staat opnieuw de rijstschuur te worden van Nieuw Guinea als het Nederlandse initiatief de energie van vele jonge boeren hier een kans wil geven zich een gelukkig bestaan te veroveren.

Terwijl we deze mogelijkheden overdenken, zijn intussen reeds de moerassen van de rivier de Bian onder ons zichtbaar geworden. Thans staan ze bijna droog. Als een mollig tapijt van geelgroen mos liggen zij daar verspreid tussen de bossen, welke de landruggen bedekken. Sagotuinen en klapperbomen geven de plaatsen aan, waar een klein groepje mensen bij elkander werd getrokken in thans vrijwel vervallen kampongs. Enkele maanden geleden, toen de moerassen en de bossen nog onder water stonden, zijn wij daar van dorp tot dorp gevaren. Het had ons bijna pijnlijk getroffen, hoe leeg dit mate-loze land is aan mensen en hoe weinig mens deze primitieven nog waren; en dit na vijftig jaren Nederlands Bestuur en bijna veertig jaren Missie. Langs de Maro vonden we een uitstervend volk: de stam der Jei-mensen; langs de Kumbe de Marindinezen met hun grote rituelen, die wentelen rond het vruchtbaarheidsmysterie, met hun geheimzinnige wijze van toverij, waarmee zij elkaar in een angst-psychose houden, welke vaak uitloopt op moord en wedermoord.

Wij gaan over de Bian en spoedig komt uit het Westen de brede

Digul, de slagader van Zuid Nieuw Guinea. De piloot volgt de rivier. Van boven af ziet ge prachtig de kronkels van deze stroom. Kleine doorgravingen, zo lijkt het, zouden uren roeien kunnen uitsparen, want de pionier zit daar beneden in zijn kleine prauwtje en dagen lang vaart hij om enkele bochten te nemen, waarachter ergens weer in de eeuwige wouden, die vanuit zijn vaartuigje hoog oprijzen — al lijken zij ons van boven af niet hoger dan wat dicht opeengegroeid kreupelhout — een kampong verborgen ligt, waarheen hij op weg is om er wat beschaving te brengen.

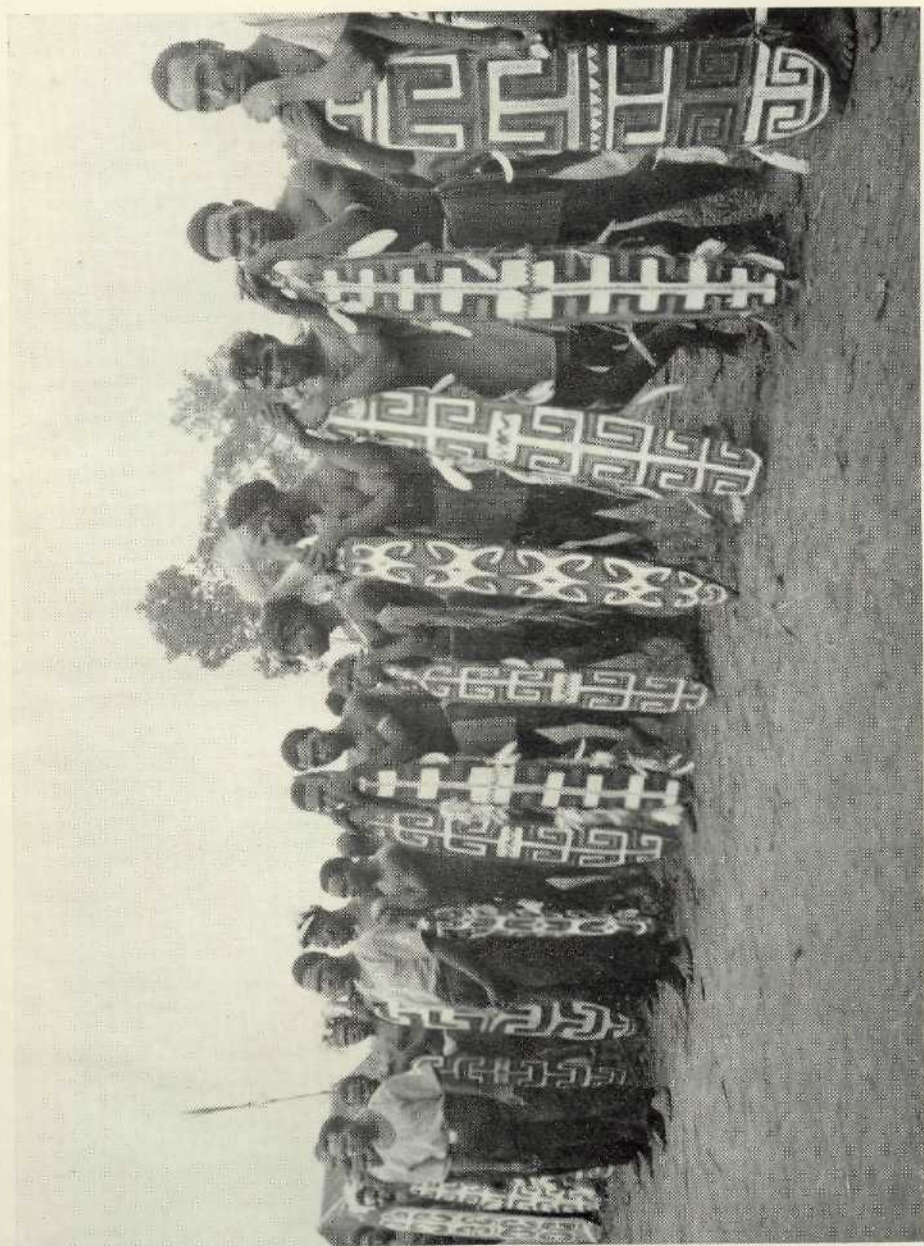
Wij turen naar de monding van de rivier de Kouw, die hier ergens in de Digul uitkomt. De splitsing is voor ons van belang, want hoog aan de Digul, die wij moeten blijven volgen, ligt de Bestuurspost Tanah-merah, waar wij zullen dalen; en hoog aan de rivier de Kouw ligt de hoofdstatie van de Missie Mindiptana, waarheen wij dwars over de waterscheiding tussen Digul en Kouw zullen lopen in lange dagmarsen. Onder ons liggen de bossen. Het zou je bijna angstig maken om hier ergens aan land gezet te worden, want als zo aanstonds het prachtige vliegtuigje van de Nieuw Guinea Petroleum Maatschappij weer zal zijn opgestegen, zullen de Bisschop en ik neergelaten zijn ver van Merauke, ver van dat laatste contactpunt met de beschaafde wereld in een land van water, heuvels en moeilijk te doordringen bossen. Wij dalen en scheren over de blikken daken van de gevangenis en Bestuurswoningen te Tanah-merah en als de wielen van het landingstoestel zijn neergelaten, hollen wij de startbaan op en komen aan het einde tot stilstand. Met de witte Bestuurspet op en keurig in de houding staat het Hoofd van het Plaatselijk Bestuur aan de startplaats en heet Monseigneur welkom in Tanah-merah.

De piloot heeft het lichte vlekje met de roodroestige daken gevonden te midden van het ruige groen der bossen. Van boven af is het bijna onvindbaar, nu op de grond blijkt het een ruime vlakte vol grasgroene heuvels te zijn.

Wij zien even om naar het geel en blauw gekleurde vliegtuigje, dat ons in een uurtje van Merauke naar Tanah-merah bracht. Wij dankten deze tocht aan een hoflijke geste van de Hoofdvertegenwoordiger der N. G. Petroleum Maatschappij, de heer Joekes. Het was een chique begin van een zware patrouille, welke nu een aanvang kon nemen; Mindiptana was nog ver.

TANAH-MERAH — MINDIPTANA

Monseigneur liep van Tanah-merah naar Mindiptana. Dat wekte verwondering in Tanah-merah. Wie zal als hij ook maar enigszins op de hoogte is met de moeilijkheden van dit terrein, nog naar Mindiptana

Een phalanx van oud-strijders (Mappi-gebied)

Mappiers in opmars

lopen? Dat is een afstand van minstens tachtig kilometer, langs kleine bospaadjes, door een tropisch woud, waar de beklemming van de vochtige atmosfeer op u valt en de zon niet door de bladeren vermag te dringen om de sombere dagen te verkorten. De begroeiing is hier zoveel grootser dan die van de bossen aan de Boven-Bian. Ons pad is een aaneensluitend weefsel van wortels, die grillig en glad elke stap bemoeilijken. Telkens moet de plaats voor een voet worden gekozen, telkens moeten in onregelmatige wisseling de voeten hoger of lager opgetild worden over de hindernissen van dorre takken en omgevallen bomen. De weg loopt over heuvels en dalen en elke daling is de voorbereiding op een korte, bijzonder felle inspanning: het oversteken van een klein riviertje over een ronde waggelende boomstam. Zo begint de morgen en zo eindigt de avond: stijgen, dalen, wortels, boombrugjes, met nu en dan een korte rust op een neergestorte woudreus. Tegen dat het donker wordt moet het maken van bivak worden geleid: een afdakje van blaren op een geraamte van enkele stokken. Wat koffie, wat rijst, een beetje vis uit een blikje besluiten de dag. De nacht valt en tussen de rokende vuurtjes der dragers wordt rust gezocht, want morgen wachten de natte kleren van de vorige dag, de heuvels, de riviertjes, de wortels en de gestage inspanning om verder te komen. Vier dagen en drie nachten scheiden Tanah-merah van Mindiptana.

Enkele maanden geleden was een pas uit Nederland aangekomen Zuster, Dochter van Onze Lieve Vrouw van het H. Hart, in haar tournee-uitrusting met de Pastoor en zijn zeventig koelies het bos ingetrokken om deze afstand af te leggen. Vijf dagen duurde hun tocht. Dat een zuster dit had aangedurfd, had in Tanah-merah bewondering, zelfs verontwaardiging opgeroepen. Dat was toch te erg! En nu ging de Bisschop zelf deze dwaasheid nadoen! Wat mankeren die lui van de Missie toch? Waarom regelen zij hun reis niet naar de mogelijkheden, welke het Bestuur zo nu en dan biedt... Mindiptana ligt aan de rivier, het is met een motorboot te bereiken. Maar daarop kunnen zij niet wachten. Wanneer er een boot voorhanden is in Tanah-merah, dan is er geen olie om tot Mindiptana door te varen... En als er olie is aangekomen, dan is de boot bijna stuk en moet snel naar Merauke voor reparatie. Het transport over de rivieren voor het opvoeren van levensmiddelen, kleding, geneesmiddelen, schoolbehoeften, voor het overbrengen zelfs van de post, is hier uiterst gebrekkig. De onderwijzers, die in het achterland van Mindiptana de bevolking aan hun pasgevormde kampongs binden, krijgen maanden lang geen zout, geen suiker, geen melk. Vlees is in dit wildarme gebied soms een half jaar lang niet aanwezig, vis leeft er nagenoeg niet in deze bergrivieren. Het leven hier diep in het binnenland is

een hachelijk avontuur. De komst van een boot met de gewone levensbehoeften is het voorwerp van intense verlangens. Een kleine zorgeloosheid in Merauke (b.v. een schip krijgt averij of de verdeling van goederen geschiedt onnauwkeurig) betekent hier de derving voor maanden van wat een mens dagelijks nodig heeft. Daarom regelt de missionaris zelf zijn tournee, daarom sloeg een Zuster, vol ongeduld haar taak te beginnen, het bospad in, daarom aanvaardt een Bisschop de zware tocht. Zijn volk wacht hem te Mindiptana, zijn werk wacht hem weer te Merauke. De Vormreis is uitgezet, zij zal doorgang vinden.

Onze 'wandeling' was minder zwaar dan die van de Pastoor, de Zuster en hun dragers. Het hoofd van Plaatselijk Bestuur te Tanah-merah was zo welwillend geweest om de politie vooruit te sturen om de brug over de Mandoborivier in orde te maken. Ook regen bleef ons bespaard. Regen maakt de paden onmogelijk glad, zet elke kuil om in een modderpoel en doet de rivier zwellen en buiten haar oevers treden, zodat een stuk bos aan elke oever in een moeras wordt herschapen. Geen weg is dan nog te bekennen. Zo troffen het de Pastoor en de Zuster. Drie uur aan één stuk waadden zij soms tot hun middel door het water en balanceerden van wortel op wortel, van boomstammetje op boomstammetje en dwars door de rivier over een rotanbrug, die zij niet zagen, want deze lag in de sterke stroom een halve meter onder de waterspiegel. Wij prutsten enkel met onze dragers, Mappiërs uit de boei van Tanah-merah, die niet gewend waren blikken te pikulen. Wij verloren tijd en bereikten de eerste dag de Mandobo niet. Maar de tweede dag haalden wij 's avonds de politie in, en te samen bereikten wij de vierde dag, op de middag, Mindiptana. Wanneer ge in het huisje van de Pastoor tot rust zijt gekomen, gewassen, geschoren en proper in de kleren, stijgt boven de vermoeienis, die al uw ledematen bezwaart, de vreugde uit met fierheid vermengd, dat dit gepresteerd werd, dat heuvels en dalen, natte kleren, ongedierte en vermoeidheid u niet hebben weerhouden te gaan kijken naar een heel nieuw volk aan de voet der bergen, diep verborgen in zijn bossen. Even brengt ge hulde aan de pioniers onder dit volk van de Muju en de Kouw. Zij glimlachen in hun zware baarden over de heuvels van Tanah-merah en Mindiptana; daarachter begint het pas! Ik moet denken aan hun zorgen over de gewone levensbehoeften, waarover zij niet veel zeggen en ik verheug mij, als zij beginnen te vertellen over hun zorgen, waarvan zij volop verhalen, hun zorgen voor hun mensen, voor de kampongs, de kerken, de scholen, de guru's, de zieken, de kinderen en de oude lui.

EEN OORSPRONGSVERHAAL

In het begin was er alleen maar de aarde 'Kumutin'. Op zekere dag bracht zij een klein beest voort: 'kambirimbok'; vervolgens een rat met een lange snuit: 'Benem'; daarop een meisje en dat was de eerste mens. Nu had dit meisje een groot gebrek; het had geen opening om te wateren. Na enkele dagen begon de gesloten plek op te zwellen en hevig pijn te doen. Daarom nam ze een graat van de 'tombain' (ikan sembilang) en opende het gezwel. Er kwam een stroom water uit met visjes, kreeften en tenslotte nog een meisje, dat een 'ot' (schelpje) in de hand hield. En dit meisje werd de moeder van alle mensen.

Dit oorsprongsverhaal is typerend voor de mensen van deze streken. Het kind, een meisje, wordt geboren met in de hand een schelpje, maar niet een of ander schelpje, neen, een schelpje van dat heel bepaalde soort, dat als geld, als kostbaar ruilartikel wordt gezocht en begeerd. Dit schelpengeld immers is de kern van de te bepalen bruidsprijs en het voornaamste geschenk, dat kan aangeboden worden om een weerwraak af te kopen.

Het is alle kenners van de Muju opgevallen, dat aan dit volk een sterk zakelijke instelling met een uitgesproken zin voor handel eigen is. Niet enkel verlaten zij gemakkelijk eigen land om in Merauke, in Sorong of op Engels Nieuw Guinea, geld te verdienen of goederen te verzamelen, welke met terugkeer in eigen land omgezet kunnen worden in een bruidsprijs. In de eigen cultuur zelf bezitten zij van oudsher een instelling, waarbij binnen een magische sfeer toch zo uitgerekend mogelijk varkens voor schelpengeld worden verkocht.

Een korte schets van zulk een 'varkens-feest' moge deze karaktertrek belichten. De gegevens hiervoor ontleen ik deels aan nota's van Pastoor Hoeboer, de eerste missionaris van het Muju-Kouw-gebied, deels aan een feestbeschrijving van de hand van de Heer R. den Haan, vroeger Hoofd van het Plaatselijk Bestuur in ditzelfde ressort, mij welwillend ter hand gesteld. Een bredere uitwerking met een gedetailleerde verantwoording der gegevens is, hoop ik, een taak voor later.

HET VARKENSFEEST

Reeds verscheidene jaren fokken de vrouwen van een familie varkens. Het is algemeen bekend: die of die bereidt een 'varkensfeest' voor. Op een dag geeft de man, voor wie de vrouwen de beesten hebben grootgebracht, te kennen, dat het er nu van gaat komen. Anderen

uit dezelfde familiegroep sluiten zich bij de initiatiefnemer aan, die onbetwist de leiding houdt, zelfs al zetten anderen meer varkens in. De feestgevers zien uit naar afnemers, welke als solvent bekend staan. Deze krijgen een uitnodiging voor het feest en deze bestellen een bepaald stuk van een der varkens. Op hun beurt nodigen zij kennissen uit op hun stuk om later zelf ook als meeëter gevraagd te worden op het feest van hun kennis. De kennis vraagt weer een kennis... Sommigen komen ongevraagd enkel om koopwaar aan te bieden aan de gasten. Een vijftien varkens kunnen een drie duizend bezoekers aantrekken.

De cliëntele worden opgeroepen om het feestterrein te helpen openkappen, de bladeren atop voor de dakbedekking te naaien voor de op te richten gebouwen, brandhout te verzamelen en sago te kloppen. Zij doen een beroep op hun kennissen en zo komt een stevige ploeg arbeiders op de been, die onderhouden worden door de feestgevers in de dagen, dat zij werken, maar zelf ook weer geschenken medebrengen voor de leiders van het feest.

Op een zelfs van alle wortels gezuiverd terrein worden de feestzaal en de verblijven voor de te verwachten gasten opgezet.

De mensen vertellen:

Toen nu Bom veel sago geklopt had, dacht ze: „Ik heb allang varkens gefokt, ik kan ze nu wel gaan slachten. Als ik ze in sago bak, zullen ze wel veel schelpen opbrengen.” Enkele dagen later kwamen tegen de avond een soort eekhoorn en een vogel en leerden haar, hoe ze zo'n varkensfeest moest inrichten om alles tegen goede betaling kwijt te raken. De eekhoorn leerde haar alle spelen en gezangen, de vogel gaf aan, wat ze bouwen moest: feestloods, varkenshokken en bivakken voor de feestgangers. Bom deed alles zoals haar gezegd was en tot op heden wordt nog alles zo gedaan.

Er leefde vroeger te Djomkondo... een man Kanggojap met twee vrouwen, Djomkon en Bromkon. Eens gingen zij sago kloppen. Kanggojap kapte de boom om en iedere dag werd door de vrouwen een deel geklopt. Een jongere broer van de man, Kamberap geheten, leefde heel anders dan zij: gingen zij naar de tuinen of op jacht dan sliep hij; gingen zij slapen, dan trok hij er op zijn eentje op uit. Hij rekende er op, dat zijn schoonzus hem ook wel wat sago zou geven. Toen dit echter niet gebeurde, werd hij kwaad en ging voor dag en dauw naar de nog niet volledig uitgeklopte boom. Hij veranderde in een varken en begon van de boom te vreten. Iedere morgen zagen de vrouwen, dat een of ander dier van de sago gevreten had. Met de bast van de omgekapte boom maakte Kanggojap een val en hij liet

de rotan van de strik tot in zijn huis doorlopen. Wanneer de strik beet had, zouden ze dat in huis aanstonds weten. 's Nachts ging Kamberap weer op stap. Hij wist niets van de strik af, ging naar de sagoboom en raakte in de val. Springen en wringen hielp niets, de val was te stevig. Door de bewegingen van de rotan wist Kanggojap dat zijn val gewerkt had. 's Morgens stuurde hij Djomkon en Bromkon om te gaan kijken. In plaats van het verwachte varken, vonden zij hun broer Kamberap. Het varken (Kamberap) riep hen al van verre toe: Komt niet hier, ik wil niet dat er vrouwen in de buurt komen en mij zien. Ga gauw jullie man roepen, hij alleen mag in mijn nabijheid komen. Ik ben geen varken, maar de jongere broer van jullie man. Jullie wilden mij geen sago geven en daarom heb ik me in een varken veranderd. Ga nu je man roepen. Huilend gingen zij naar huis. Van alle kanten werd hun toegeroepen: — Waarom huilen jullie zo? — Er zit geen varken in de val maar Kamberap, antwoordden ze, het bovenlijf met de kop van een mens, maar het onderlijf is in dat van een varken veranderd. Kanggojap ging alleen naar de val. Het varken zei: — Ik ben in de val gelopen, dus mag je me pijn en opeten, maar leg blaren op mijn huid, anders ben ik te bang. Ik ben geen gewoon varken; wanneer vrouwen of kinderen zien, dat ik gedood word of iets van mij eten, zullen ze ziek worden en sterven. Breng me daarom naar een afgelegen plek in het bos, waar je me kunt doodslaan en de mannen verzamelen om me op te eten. Als je me gepijld hebt, verdeel je mij in twee helften. Het achterste deel is varken en daarvan mag iedereen eten, het voorste deel is mens en dat is verboden spijs voor vrouwen en kinderen. Wanneer de mannen een djawar-awon (een geheim-varken) gaan doden en eten, mogen zij er niet met de vrouwen over praten. Zij gaan gewoon het bos in alsof zij op jacht gaan en als het varken op is, keren zij naar huis terug, alsof zij van de jacht terugkwamen. De plaats waar een djawar-awon gegeten werd, moet verboden terrein blijven voor vrouwen en kinderen.

De mannen werden bijeengeroepen. Toen er veel volk bijeen was, vertelde Kanggojap, wat er gebeurd was en wat zijn jongere broer bevolen had. De mannen kwamen nu op de geheime plaats in het bos bijeen en zwaaiden bromhouten en bliezen bambufluiten om de vrouwen bang te maken, want die zouden het doffe geluid van de bromhouten houden voor de stem van Ambangganim (de geest der holle bomen, welke vrouwen niet mogen zien, omdat anders hun mannen sterven) en het schelle hoge geluid der bambufluiten voor de stem van Kondjetkon (een gevaarlijke watergeest). Na het zwaaien en fluiten kroop er een klein varkentje uit de bek van het djawar-awon. Dat namen ze later mee naar huis om voor een volgende ge-

heime viering opgefokt te worden. Het betreden van deze plek werd de vrouwen verboden. Hierna werd het varken gepijld en in twee helften verdeeld. Zij brachten het achterste stuk naar huis. Het voorste deel werd door de mannen gegeten. Tot aan de morgen waren ze onder gezang bezig met verdelen, inpakken, gaarsmoren en opeten. Omdat Kamberaps hoofd niet veranderde, worden nu de varkens, waarvan de haren op de kop rechtop staan, als djawar-awon aangewezen.

Op het feestterrein is binnen het hoofdgebouw (de atatbon) een vierkante meter niet schoongemaakt, welke door geen vrouw mag betreden worden. De feestgever is op zoek gegaan naar een djawar-amon: een varken, waarvan de stamboom gezegd wordt op te klimmen tot Kamberap. De mede-inbrengers dragen hun deel bij in het voor de aankoop benodigde schelpengeld. Niet te dicht bij het terrein kiest de leider een boom uit van een bijzondere houtsoort en bouwt daarnaast het hok voor het dwajar-awon. Hij roept zijn klanten op en slacht te samen met zijn familie op de morgen van de dag, waarop de gasten verwacht worden, het varken, waarvan het vlees te samen met sago tot een koek wordt verwerkt (djok). De djok wordt verdeeld en de delen worden voorlopig verborgen, opdat ieder pas zijn deel zal zien, wanneer het hem wordt gegeven.

De mannen laten hun vrouwen en kinderen op het feestterrein achter en verdwijnen zelf naar de geheime plaats in het bos, waar zij hun deel van het djawar-awon in ontvangst nemen. Er wordt slechts fluisterend gesproken. Na het eten gaan de mannen naar de door de leider uitgekozen boom. Deze werd door hem omgehakt en tijdens de val door allen gezamenlijk opgevangen, opdat de boom de grond niet raken zou. De aarde immers zou de ziel van de boom tot zich kunnen nemen, waardoor de kracht van deze boom om schelpengeld aan te trekken, eenmaal geplant op het feestterrein, verloren zou zijn gegaan. Ook worden aan de boom acht strengen kaurischelpen en dertig ots gehangen om de aantrekkingskracht voor het begeerde geld te versterken. Aan de top schittert een gele paradijsvogel, welke bij de nu volgende optocht met de boom naar het feestterrein, de vrouwen waarschuwt zich van lawaai te onthouden. Wie schreeuwt of hoest moet aan de feestgever een ot betalen als boete. De mannen dragen zingend de boom. Zij lopen zo sterk aaneengesloten, dat enkel de paradijsvogel aan het ene einde te zien is. De boom is van de schors ontdaan en rood geverfd. Hij wordt in sagobladeren gepakt, die met rotan wordt vastgehouden. Op de niet schoongemaakte vierkante meter in de feesthal wordt een kuil gegraven. De paal wordt er naast gezet. Een uruk-waru-katuk (een kenner van de formules)

legt prevelend nongkibi (een wortel) in de kuil en de paal wordt er in neergelaten. De uruk-warukatuk wordt met schelpengeld gehonoreerd. Dichtbij de paal wordt een vuur aangelegd, dat tijdens het feest niet mag uitgaan. Er is een eigen wacht voor ingesteld. Alle vuren moeten hierna worden ontstoken. In de nabijheid is ook de vastgestelde plaats voor de awon-warukatuk en de om-warukatuk, die een bijzondere taak hebben bij het slachten der varkens op het feest, dat weldra zal gehouden worden. De mannen brengen de nacht door bij de uruk en zingen liederen, welke aan hun begeerte naar een rijkelijk toevloeiën van schelpengeld uitdrukking geven. De volgende morgen keren de genodigden naar hun kampongs terug. De leiders gaan naar hun sagobos en voor elk varken, dat ingebracht wordt, vellen zij een boom. De vrouwen kloppen de sago. De mannen maken de toegangswegen tot het feestterrein schoon, zodat de gasten hun intocht-dansen gemakkelijk ten toon zullen kunnen spreiden. De varkenshokken moeten nu gebouwd worden. De eerste paal wordt met zorg gekozen en gemerkt. Dit geschiedt, opdat het schelpengeld van het meest gewenste soort zal zijn. Het vangen van de varkens, die nog vrij rondlopen, al zijn het opgefokte beesten, begint. Daarvan wordt bericht gegeven aan de genodigde gasten, die op hun beurt de mede te brengen geschenken of de te verkopen waren bijeen brengen. De amin-awon (het varken, dat met een bijzonder krachtige pijl op het feest het eerst zal gedood worden) moet het eerst gestrikt worden en in het hok gebracht, het dichtst bij de feestloods. De dag voor het doden der varkens wordt vastgesteld. De gasten komen en worden aan het eindpunt der toegangswegen in het bos ontvangen, waar zij in bivakken wachten tot het hun beurt is plechtig op te trekken naar het feestterrein. De awon-warukatuk is daags vóór de aankomst der gasten het bos ingegaan en heeft de benodigde egrediënten verzameld. Hij heeft deze neergelegd bij de varkenshokken; vrouwen mogen niet langs die plaats gaan. In de late avond komen dansend diegenen naar het terrein, welke de varkens zullen schieten. Zij krijgen het bivak toegewezen, dat het dichtst bij de feesthal ligt. Zij worden welkom geheten. Zij waken en zwijgen de hele nacht. De gastheer alleen mag buiten komen. Hij doet in het donker de ronde. Hij zingt de varkens toe om hun levensgeesten vast te houden, want als deze weg liepen, dan zouden de varkens minder gewild zijn. De awon-warukatuk brengt nu de ingrediënten voor de magische praktijken binnen het hoofdgebouw. Hij en zijn helpers krijgen eten en het liederen-zingen vangt aan: het magische lied met het doel om schelpengeld aan te trekken. De pijl voor het eerste varken wordt nu klaargemaakt. In de ochtendschemering gaan de awon-warukatuk en de om-warukatuk met een fak-

kel rond de varkenshokken. De awon-waru draagt een kunstbaard om niet door de varkens herkend te worden. Het is de laatste inspectie. Als alles in orde is, verschijnt de feestgever in de deur en roept de medeorganisatoren naar buiten en vraagt hen aan de varkens-schieters hun slachtoffer aan te wijzen. De eigenaar noemt een naam en een bepaalde man van de pijlers komt uit het bivak naar voren en ontvangt uit de hand van de helper van de awon-waru-katuk een pijl, welke in sagobladeren is gewikkeld. De awon-waru-katuk heeft de bijzonder voorbereide pijl uit de feestloods gehaald en schiet onder het uitspreken van een formule het eerste varken neer. Dit gebeurt in stilte. Als het varken neervalt, stoten allen een gebrul uit. De awon-waru-katuk is naar binnen gegaan en zit op zijn plaats bij de uruk-paal roerloos neer. Buiten trekken de anderen rond de hokken en stoten hoge kreten uit. De eigenaars wijzen degenen, die hun varken zullen doden, het hok aan. Onder veel gepraat worden met stokken de varkens in hun kooien in de juiste houding gezet en als de pijl dodelijk heeft getroffen, wordt een yell ten beste gegeven. Zijn alle beesten dood, dan wordt de voorkant van de kooien afgebroken. De dieren worden naar buiten gesleept en voor de feestloods op een rij gelegd. Het eerst wordt het amin-awon naar binnen gebracht en juist voor de awon-waru-katuk. Hij verricht nu onder algemeen stilzwijgen eerst aan het amin-awon, daarna aan de andere varkens een aantal magische praktijken, welke de schelpenaantrekende kracht van de uruk-paal over moeten brengen op de varkens. Hij maakt met zijn helper tenslotte de mesjes van bambu, waarmee het begin zal worden gemaakt van het eigenlijke slachten en verdelen der varkens. Het stilzwijgen wordt opgeheven en het slachten begint.

In alle stookgaten in de baleh-baleh van het feesthuis worden de vuurtjes aangeblazen. Weldra hangt er een niet meer te snijden rook. Iedereen gaat aan het slachten. Het bloed wordt deels in stukken nibungpalm gebakken, deels in sagokoeken verwerkt. Kleine reepjes vet worden door klein en groot op het vuur geroosterd. Halve varkens, plakken ingewanden, plassen bloed, boomschors, sago, met bloedbesmeurde snijinstrumenten en kerels opgaande in hun bedrijf vullen de ruimte. Iedereen schreeuwt, iedereen weet het beter dan de slachter zelf. Ondragelijk is de stank (hygiëne is volkomen onbekend). Men loopt over vlees, bevuilt alles met zand; honden snuffelen rond. Tegen de middag is het zover, dat op de grond of op de vliering alles ligt opgestapeld wat verkocht zal worden.

Ieder varken behoort in zeven delen gesneden te worden. De prijslijst ziet er als volgt uit: linker voorpoot: 3 ots; rechter voorpoot: 3 ots; linker bil: 4 ots; rechter bil: 4 ots; kop en hals (bovenhelft):

3 ots; kop en hals (benedenhelft): 3 ots; rugstuk: 6 ots; totaal 26 ots. De kleine snijdsels worden verdeeld onder de organisatoren. Iedereen, die een varken inbracht, geeft allen iets. Hij roept de naam van de gegadigde en de gever en de begiftigde brullen samen: uwa, uwa, hoo, huu... totdat het geschenk in ontvangst genomen is. De ingewanden hebben geen verkoopswaarde. Zij worden door de vrouwen na de verdeling der snijdsels in een beek gewassen en verdeeld. Het is de beloning voor hun werk (o.a. sagokloppen) op dit grote feest.

Zijn de vrouwen teruggekeerd, dan worden de botten van de overledenen, welke tot nu toe in boomschors en sagobladeren opgeborgen lagen in een kuil voor het feestgebouw gelegd. De pakketten met beenderen worden eerst een weinig geopend en stukjes varkensvet worden in de opening opgesmolten. De kuil wordt gesloten en stevig met houten aangestampt. Buiten het terrein worden op een stuk nibungpalm eten en een oude bijl neergelegd voor de schimmen der overledenen. Bij de ingang van het terrein staat de schedel van de vader van de feestgever opgesteld. De schedel rust in een mandje, waaromheen een boog gespannen staat, waarop een pijl rust. Daaraan hangen een paar kleine pisangs. De voorvader zal zorgen voor goed weer.

Het loopt reeds tegen de avond, wanneer de feestgangers, die in de bivakken aan het einde der toegangswegen wachten, hun intocht houden. Van iedere groep komen eerst de vrouwen en kinderen, die hun bivak aangewezen krijgen. Er vormt zich een hele straat van deze 'noodwoningen', welke breed genoeg is voor het opvoeren van spelen, wat 's avonds plaats heeft. De mannen volgen. Allen doen mee aan de 'ketmon', de storm-loop. Ze lopen een voor een achter elkaar, de pijl op de getrokken boog. Ze lopen op een draf, een fluitend geluid uitstotend door de neus. Telkens staan zij even stil. Iemand keft als een hond en allen antwoorden: hoo, huu! Voor het feesthuis gekomen, drommen allen samen, steken bogen en pijlen als een massale bundel boven hun hoofden uit, keffen en brullen, stampen heftig op de grond. Vanaf de nok van het grote huis houdt de feestgever een speech, waarvan de korte inhoud deze is: vecht alsjeblieft je ruzies thuis uit en niet op het feest. De awon-warukatuk strooit fijngesneden nibungbladeren over de hoofden uit om de harten week te maken, zodat zij hun veten laten rusten. Allen gaan naar het eigen bivak. Het schemert reeds als de optocht met de geslachte varkens begint. Voorop de awon-warukatuk met een fakkel. Zeven mensen van de feestgeversgroep dragen telkens een varken onder gebrul naar buiten, het terrein rond, het halve terrein rond en nog eens het hele terrein rond. Zij leggen daarop de bouten neer op

sagobladeren voor het feestgebouw. Zo worden alle varkens driemaal rondgedragen. De sjuowers raken doodop. De feestgever noemt bij elk stuk de naam van degene, die het heeft besteld. Het wordt op een sukkeldrafje, onder het roepen van 'uwa-uwa', thuisbezorgd. Zijn alle varkens zo verdeeld, dan wordt ook de bijhorende sago afgeleverd. Iedereen slaat aan het eten en aan het bereiden van de djok, de reuze spekpannekoeken van sago en varkensvlees. Als de djok boven het vuur staat, gaan de klanten hun leveranciers geschenken aanbieden. De hele nacht wordt er gedanst en gespeeld. Intussen is de handel onder de honderden gasten onderling aangevangen, welke nog de hele volgende dag voortduurt. In de morgenuren staat eerst de betaling van de bestelde stukken op het program. Pas daarna worden de koeken geopend en verdeeld. Tegen de middag trekken de bezoekers geleidelijk weg. Loodsen en bivakken blijven eenzaam achter. Het grote feest is voorbij, een feest, waarop binnen een magische sfeer toch zo uitgerekend mogelijk varkens te gelde zijn gemaakt voor schelpen, voor ots. Zo uitgerekend mogelijk. Want de Heer Den Haan kreeg op zijn vraag, waarom men de varkens niet onderhands verkocht, als antwoord: — De porties, die op een feest worden rondgedeeld, brengen meer ots op dan een verkoop van hele varkens ineens. Bovendien geeft de aanwezigheid van de gehele cliëntele te samen op een feest en het voordeel de distributie te vergemakkelijken en het voordeel de kans op contante betaling te verhogen.

HUWELIJKSGEBRUIKEN

De streek tussen de Muju en de Kouw is een bosrijk heuvelland. In de oude tijd leefden de mensen in kleine groepjes in hoog in de bomen opgetrokken woningen, verspreid in het oerwoud. De strijd om het bestaan was hard, de geest van het volk hardvochtig. De groepjes kenden soms een oorsprongsverhaal, een vertelling over de afstamming van een bepaald dier, maar deze afstamming werd noch in een groepsnaam, noch bij de huwelijksregeling, noch door magische of religieuze praktijken cultureel benadrukt. In theorie kiezen de jongelui zelf een huwelijkspartner, maar in de praktijk regelen de oude lui het huwelijk van hun kinderen. Een ijverige sagoklopster en een gave huid maken een meisje bijzonder gezocht. In eigen familie, d.i. in het gezin, in de kring van oom, tantes, neven en nichten (cousin en neveu), met de door huwelijk verkregen stiefkinderen, is een echtverbintenis uitgesloten. Daarbuiten zoekt men de vrouw waar men ze krijgen kan, al vormt verschil van taal een vanzelfsprekende belemmering. De man vraagt de vrouw. Toont zij enige be-

reidwilligheid, dan spreekt hij met haar familie en geeft een rol tabak als teken van de verloving. De bruidsprijs is de alles beheersende zaak. Deze varieert tussen 18 tot 60 ots, waaraan steeds moeten worden toegevoegd: tien stenen bijlen (thans drie ijzeren bijlen en drie parangs), vier djinam (hoofdband van kleine schelpjes), één wam (deel van grote witte schelp), honderd grote varkenstanden voor een halsband en dertig kleine voor een heupversiering. Na het huwelijk worden tien tot vijf en twintig ots teruggegeven. Zijn de eerste betalingen verricht, dan wordt het meisje, mocht ze niet willen, wel gedwongen tot het afgesproken huwelijk. Voor een moord schrikt men niet terug.

In de kampong Namas geschiedde volgens de nota's van Pastoor Hoeboer, aan wie ik deze adatgegevens ontleen, een huwelijks-sluiting als volgt: de ouders brengen hun meisjes naar het huis van de jongen en delen mede, wanneer zij de bruidsprijs komen halen. De jongen gaat op zoek naar ots. Bij zijn terugkeer zit het meisje bij de deur van het huis en geeft haar verloofde gember te eten. De jongen en het meisje begeven zich samen op jacht, de jongen begeleid door een broer of vriend, het meisje door een zus of vriendin. Water drinken is van nu af verboden. De jongen moet vogels schieten met de vijfpuntige pijl, waaraan het diertje blijft vastzitten tot het geroosterd is. Hij zoekt ook een boombeertje of een rat. Zij keren naar huis terug, maken onder het huis een verhoog en zetten zich daarop neer. Daaronder smooit een echtpaar het gevangen beertje, zodat de jongen en het meisje stevig in de rook zitten. De man van dit echtpaar neemt de jongelui mede naar de rivier of naar een bron, laat hun het water zien en geeft hun te drinken met een vogelvoer. Daarmede is het drinkverbod opgeheven. Nu worden de voorbereidingen getroffen voor het huwelijksfeest. De families gaan op jacht en kloppen sago. De ouders van het meisje maken een bivak bij hun huis. Het jonge stel komt daar naar toe. De vrouw verbergt zich achter een scherm van nibungblaren. De man geeft door de bladeren heen een boombeertje aan de moeder van zijn aanstaande vrouw, die nu voor de dag komt. Na een gezamenlijke maaltijd gaan allen naar huis.

Overspel of omgang met de verloofde van een ander wordt hard en bitter gestraft. Sluipmoord is vaak het gevolg van zulk een zaak; kindermoord komt veelvuldig voor. Ruzie met de man, luiheid van de vrouw zelf, afwezigheid van borstvoeding zijn voldoende redenen. Soms eist de familie van de vrouw, welke kwaad is dat de bruidsprijs nog niet afbetaald is, dat het kind zal gedood worden. De moeder zelf doet dit door het hoofd van de kleine te verpletteren of het te worgen.

EEN MERKWAARDIG ZIEKENHUIS

Vroeg in de morgen begint het geloop al langs ons huis. Moeders met de baby volgens oude gewoonte in het draagnet op de rug, jonge moedertjes met het kindje al op de arm, schoolkinderen van klein tot groot, jonge kerels en volwassen mannen, allen op een rijtje achter elkaar, zoals zij gewend zijn te dribbelen langs de smalle paadjes van hun bossen. Sommigen hebben wat vuilgeworden verband om arm of been, allen zijn op weg naar het kleine ziekenhuis, waar onvermoeid de ziekenzuster polikliniekt en met behulp van enkele niet al te onhandige papuameisjes honderden wondjes verbindt, tientallen injecties toedient en talloze pilletjes en poeders uitdeelt.

Een merkwaardiger hospitaaltje zag ik nooit. Twee lange barakken door een afdakje verbonden. De eerste heeft enkele afgeschoten hokjes voor ernstige zieken of bevallingen, een kamer voor de dagelijkse polikliniek en in het geheel één hele kast met geneesmiddelen. De vloer is van aangestampte leem vol groeven en gaten, de bedden zijn houten geraamten met latjes als onderlaag en daarover heen een matje. Sanitair is volkomen onbekend. De tweede loods bergt een verrassing. Een afscheiding verdeelt dit met bladeren afgedekt gebouwtje in twee grote kamers, de mannen- en de vrouwenzaal. Aan beide zijden van deze vertrekken is op kniehoogte langs de gehele wand een vloertje van hout aangebracht, waarin grote gaten zijn uitgespaard. Daarin stookt de zieke zijn eigen vuurtje! De hele dag kronkelt de rook omhoog en verdwijnt door het dak. Op het vuur bakt de niet al te zware zieke zijn sago en zijn pisang. Van dit vuurtje grijpt hij zo nu en dan een gloeiend stukje houtskool om het plukje tabak in zijn bambupijp even te doen smeulen. Hoe zou een papua kunnen leven zonder zijn vuurtje? De zuster zou met alle hulpmiddelen een zieke papua niet kunnen genezen als zij hem het liggen in de rook van zijn vuurtje zou ontnemen. Geen papua hield het, hoe ziek ook, twee dagen uit in een huis zonder een vuurtje. Een ziekenzaal vol gezellig smeulende vuurtjes, as en rook, roet en vuil, moeders met babies, en een ijverige rondsdrubbelende ziekenzuster. Zij probeert het idee 'wassen' aan deze bosmensen bij te brengen. En... ze genezen... Grote wonden herstellen in enkele dagen, longontsteking is niet langer een zekere dood, kindersterfte neemt af. Van dagen ver uit de bossen worden zieken hierheen gedragen. De witte pilletjes van de zuster in Mindiptana zijn machtiger dan alle geheimzinnige toverkunsten van de medicijnman in hun eigen kampong. Zij zijn weer gezond vertrokken, dan vertellen zij van die wonderlijke kracht. Zij hebben tegelijk de liefdevolle hand van de missiezuster aan den

lijve gevoeld en vaak werd hier het eerste contact gelegd met angstige mensen uit de wildernis en een begin gemaakt met de doorwerking van de Christelijke beschouwing over gezondheid en ziekte, over geboorte en huwelijk, over leven en dood.

ER IS GROOT FEEST

Mindiptana ligt op een heuvel, welke naar alle zijden uitlopers heeft. Het is alsof een grote spin op de oever van de Kouw gekropen is en naar alle kanten haar poten heeft uitgezet. In een der kleine valleien breidt de grootstad zich deze week onrustbarend snel uit. De huizen worden er uit de grond gestampt met een snelheid, waarop de modernste aannemer afgunstig kan zijn. Niet zulke kleine huisjes, niet van die vestzak-prulletjes, maar machtige huizen voor een hele kampong ineens. Een zadeldak van respectabele lengte als het dekschild van een reuze tor. Daaronder twee lange rijen smalle zit-, eet-, slaapplaatsjes rond de gebruikelijke pof-, kook-, bak- en braadvuurtjes. Smoorheet, suffisant benauwd, rook om te snijden. Vader, moeder, kinderen, reeksen van gezinnen en allemaal tevreden, want er is iets te doen in de Muju, er is groot feest. Als de vuurtjes in het donker knapperen klinkt uit de grote nieuwe wijk het luide gezang van opgetogen mensen; guru's en kinderen. Een laatste repetitie voor de grote huldebetoging aan de Bisschop, waarbij iedere kampong een eigen nummertje ten beste zal geven.

Overdag werken de jongelui onder leiding van de missionarissen aan de bouw van drie guru-huizen. Zij zijn nu toch met z'n allen hier, veel handen maken licht werk; hout voor het geraamte, palmbladeren voor de dakbedekking, rotan voor de hechtingen en latten voor de bewanding, alles is van te voren klaargemaakt. In enkele dagen tijd staan daar twee frisse nieuwe woningen.

Toen de bouw van wat vernieuwd moest worden, was voltooid, toen de erebogen waren opgericht, toen de honderden, kampong voor kampong, dertig in getal voor God hun schuld hadden beleden, toen ook de heidenen nieuwsgierig waren aangekomen, toen kon het grote feest beginnen: het feest van de twee honderd en tachtig, die vroegen om het H. Doopsel; der vijf honderd die voor het eerst ter H. Tafel kwamen, der twaalf honderd, die gekomen waren om het H. Vormsel te ontvangen.

DE HOOP DER TOEKOMST

Er stond een rij jongetjes op de kamer van Monseigneur. Grotere en kleinere, allen heel frank en vrij, ernstig, maar niet verlegen. Deze groep was op een dag bij de Pastoor gekomen en had hem gezegd:

— Wij willen ook pastoor worden. De missionaris had eens geglimlacht en hen gevraagd: — Waarom eigenlijk? Jullie willen natuurlijk later een mooi huis en een mooi wit pak, maar weet je wel, dat je dan eerst heel lang naar school moet en helemaal niet moogt trouwen...? Denk daar nog maar eens goed over na... Het groepje was afgedropen en had onder elkaar beraadslaagd. Dagen later waren de jongens teruggekomen. — Wij willen pastoor worden! — Goed, maar waarom? Eentje had toen namens allen gezegd: — Om met lichaam en ziel in de hemel te komen...

Een stuntelig antwoord, een stukje zin uit hun catechismus, maar een zuiver motief door hen zelf gevonden en onder woorden gebracht. Zo stonden zij nu voor de Bisschop. Zouden de eerste priesters van Nieuw Guinea uit deze Muju-jongens voortkomen? De kinderen beseften nog niet, hoe lang de weg nog was. Maar als voor hen een klein Seminarie werd geopend, zouden alle papua's weten, dat ook voor kinderen van hun volk het bereiken van het H. Priesterschap mogelijk zou zijn. De Muju-mens is nuchter, berekend, zakelijk, hij weet te werken en vol te houden. Dat geeft hoop. Veel sprak de Bisschop niet. Hij keek maar de rij langs, uit zijn ogen echter sprak zijn stille hoop, zijn vurige wens, dat dit het begin mocht zijn. Even over de Muju en even over de Kouw leven de mensen nog verwilderd in de bossen, hier in het door de Missie nog maar kort opengelegd gebied begon de tweede generatie reeds te vragen om zelf mede te mogen werken.

TWEE KLACHTEN

De kumpulan van de Guru's op dit feest stelde mij toch wel voor vreemde problemen. Deze mensen waren allen broodmager. De schoolopziener, die namens allen sprak, beloofde de Bisschop de volhardende toewijding van zijn medeguru's, maar legde zo sterk de nadruk op deze volharding, dat de indruk werd gewekt, dat zijn belofte aan Monseigneur eigenlijk een beroep was op de mannen om het niet op te geven ondanks de zware tijd, welke allen doormaakten. Wat zat daarachter? De Muju is een schraal land, de weinige varkens worden zuinig vastgehouden voor de feesten, vis is er in de bergrivieren heel weinig. De guru-families hadden het slecht. De opvoer van levensmiddelen vanuit Merauke had het laatste half jaar geheel stop gestaan, omdat de zeldzame motorboot, die naar Tanah-merah kwam, niet doorvoer tot Mindiptana en de Bestuursman de verbinding over land door de bossen had afgesloten met als reden: wanneer zij in Merauke weten, dat er een landverbinding bestaat, krijgen wij zeker nooit een boot ter beschikking. Die

bosweg bestaat dus eenvoudig niet, althans niet voor transport van levensmiddelen. Het Gouvernement moet maar een motor sturen. Deze actie was uitstekend bedoeld, de gevolgen werden echter niet te Tanah-merah, maar wel in Mindiptana aan den lijve gevoeld. Er was honger in de Muju en deze is een kwade vijand van alle energiek streven naar vooruitgang.

Er was een tweede felle klacht.

In de Muju woonden de mensen oorspronkelijk in familieverband, in hoge boshuizen. Elk huis, hoog in de bomen, was een fort op zich zelf. Niemand waagde zich op pad zonder pijl en boog. In 1935 vestigde zich daar de eerste politiepost in deze streek. Rond die tijd kwamen de families uit eigen beweging bij elkaar, vormden een dorp en vroegen een school. Die keus had het Bestuur als definitief moeten handhaven. Pas in 1941 en '42 werd het wonen in dorpen streng doorgevoerd, maar daarna — na de onrechtmatige, zij het later erkende onrechtmatige desavouatie van een Bestuursambtenaar, die in deze hervorming de hand had — werd dit beleid weer gewijzigd. De mensen trokken terug naar hun hoge boshuizen buiten de bestaande dorpen. Zij voelden zich in het dorp onder de contrôle van Bestuur en Missie niet voldoende vrij om hun eigen adat te volgen. Een adat, die hen oplegde na een sterfgeval iemand als schuldig daaraan te vermoorden en welke hen verplichtte in bepaalde gevallen hun eigen kinderen af te maken. Zij voelden er niet meer voor om een school of een passanggrahan te bouwen en de dorpen schoon te houden, bruggen en wegen aan te leggen. De dorpen vielen uiteen; de onveiligheid nam overal toe. Bovendien trokken allerlei jongelui weg. Een drie honderd werken er in Merauke, een twee honderd in Sorong. Hele dorpen zijn echter verdwenen. Waar zijn de mannen? In de bossen? Uit Port-Moresby kwam bericht, dat er velen naar Australisch Nieuw Guinea gaan. De meisjes blijven achter en worden tweede of derde vrouw bij oude kerels. Zoals het nu gaat, gaat de Muju ten gronde. Wil het Bestuur hier een grote, nijvere stam behouden, dan ligt het voor de hand, dat de dorpen hersteld moeten worden en de boshuizen opgeruimd. Een registratie zal nodig zijn, het wegtrekken onder contrôle gesteld. Tegelijkertijd zullen voor de Muju economische mogelijkheden gezocht moeten worden: het planten van overjarige gewassen, die prijzig zijn en makkelijk vervoerd kunnen worden; houtexport, veeteelt.... Daarvoor is enkel goed en regelmatig transport nodig en invoer van voldoende contactartikelen. Het volk zelf is gezond en energiek.

BELEEF UW H. VORMSEL THUIS

De laatste dag van het feest te Mindiptana kwam de Bisschop eerst om twaalf uur uit de kerk terug. Om zes uur in de morgen waren de Missionarissen begonnen de H. Communie uit te reiken; om half acht had de Pontificale H. Mis een aanvang genomen; om half negen had de Bisschop een inleidend woord gesproken over het Sacrament van het H. Vormsel, dat hij kwam toedienen en om twaalf uur was het laatste kind onder zijn zegenende handen vandaan gegaan met de slag op de wang nog voelbaar, met het tweede merkteken, het merkteken van de strijders voor Christus in de ziel. Twaalfhonderd en zestig vormelingen waren voor hem neergekniel, allen hadden het teken des kruises met Chrisma op het voorhoofd ontvangen en waren met een „pax tecum” heengezonden het leven in, gevormd, bevestigd met kracht en met moed tot openlijk getuigen voor het geloof dat zij hadden ontvangen.

Dit Sacrament heeft hier een bijzondere betekenis. In Holland, waar het milieu Christelijk denkt, is het voor eigen overtuiging uitkomen soms wel onprettig, maar toch nooit met levensgevaar verbonden. In de bossen, waar dit volk zijn sombere harde hartstochten uitleeft, kan elke tegenstand, elke weigering om mee te spelen in het heidense spel, de dood door een pijl vanuit een hinderlaag tot gevolg hebben. Voor enkele schelpen, waarmede zij de bruidsprijs voor een eerste of tweede vrouw kunnen betalen, laten sluipmoordenaars zich vinden om een rijk en machtig man een dienst te bewijzen.

Dit blijft uitzondering, maar elke dag omringen allen de gevaren van het bos. Onheilspellende kreten van vogels, geheimzinnige tekens op bomen en struiken, het onverwachte verschijnen van een vreemde in de buurt, duisternis en regen, wind en schimmen van voorouders, plotselinge sterfgevallen, ziekte en pijn, honger en dorst. Zij komen het niet te boven zonder hun spreuken en gebaren, zonder het oproepen van afwerende krachten, zonder al de vormen van hun bijgeloof, dat hun van eeuwen her met het bloed is doorgegeven. Dit Sacrament geeft hen de moed om neen te zeggen tegen heidense verleiding en de kracht om enkel te vertrouwen op Hem, die ook hun leven in zijn hand draagt.

Het „confirma hoc” klonk schriel uit de mond van enkele onderwijzers. Niet minder oprecht echter was aller bede: — Bevestig, o Heer, wat Gij in hen begonnen zijt. De Bisschop stond recht en met de mijter op het hoofd en de staf in de hand sprak hij zijn volk toe als afsluiting van dit feest: „Gij noemt mij uw Herder, vandaag wil ik dit op een bijzondere wijze voor u zijn. De herder gaat voor zijn kudde uit en deze volgt hem, waar hij gaat. Zo zal het ook nu zijn.

De vredespijp wordt aangestoken...

.....en het feest van de Vrede wordt gevierd

Ik zal vóór u de kerk uitgaan en alle vormelingen zullen zingend mij volgen. Ik wil u van de kerk uit naar uw huizen geleiden, opdat gij weten moogt, dat het H. Vormsel, dat gij heden in uw kerk hebt ontvangen, in uw huizen moet worden beleefd."

Daarop daalde de Bisschop van de altaartreden af en schreed aan het hoofd van een langzaam aangroeiende stoet van zingende mensen over het erf van het internaat. De meer dan duizend vormelingen en de velen, die uren lang hadden gezongen en gebeden, volgden. Het kerkelijke deel van het feest aan de Muju was ten einde. Een machtige aanblik, deze enorme stoet van juichende Christenen. De stilstand en de onderbreking van het missiewerk ten gevolge van de oorlog was hier nu ook opgeheven. Deze geweldige massa van al de dertig thans geopende dorpen, hier bij elkaar gekomen, zal, wederom uiteengaande en terugvloeiende naar de kampongs, de niet te stuiten stuwkracht worden voor de intensieve en extensieve groei van Gods Kerk in deze gewesten.

Die avond hoorden wij, dat er post was aangekomen uit Tanahmerah. Voor de pastoor van Mindiptana was er een klein pakje, waarvan hij de afzender niet met zekerheid kon achterhalen. Dit pakje bevatte duizend 'vishaken'. Dat was weer zulk een merkwaardige meevaller, zoals elke missionaris op het kritieke moment nog wel eens heeft. Een vishaak is hier het kostbaarste geschenk, dat je een kind en zelfs vele ouderen geven kunt. In een land zonder vlees is het kleine visje uit de rivier een heerlijke variatie op het eentonige menu. De volgende morgen dromden de duizenden samen voor de pastorie. Alle kinderen kropen met stralende ogen de treden op en ontvingen met een keurig „Dank u wel Pastoor" een vishaakje. De volwassenen stonden opzij van het huis, zwart was het van deze zwarte mensen en allen kregen een pluk tabak.

Zo sloot het feest aan de Muju en de Kouw.

HET GROTE FEEST IN DE MAPPI

EEN PASTOOR UIT DE MOERASSIGE BINNENLANDEN van Nieuw Guinea schreef op 6 Januari 1951 aan zijn Bisschop: „Het zal voor ieder, die hoort, dat hier in Kepi (Mappi-gebied) met het feest ongeveer 5000 mensen van heinde en verre bijeenkomen, begrijpelijk zijn, dat we noodzakelijk lang van te voren een datum moeten vaststellen, waarop ieder, die het feest met zijn tegenwoordigheid wil opluisteren, aanwezig zal moeten zijn. De datum is 18 Juli.

De bedoeling is: door een meer dan gewoon groots opgezette en goed voorbereide feestelijkheid de hele Mappi-bevolking wakker te schudden voor het nieuwe en tegelijk tussen de oude doodsvijanden, de Mappiërs en de Auwju's, voorgoed vrede te maken.

Daartoe zal allereerst een vredesfeest gegeven worden, dat samenvalt met de officiële ontvangst der gasten; vervolgens een doopfeest, waarbij zoals nu wel te voorzien is, duizend of meer mensen gedoopt zullen worden. Velen hiervan zijn schoolkinderen, maar ook worden er veel anderen voorbereid, die uit eigen beweging zich hebben overgegeven. Daarop zal voor de eerste keer een grote processie met het Allerheiligste worden gehouden rond het nieuw gebouwde dorp Kepi. Tenslotte vraag ik U, Monseigneur, om het Heilig Vormsel toe te dienen aan allen, die dit Sacrament nog niet hebben ontvangen (Er is kans, dat het dicht bij de 2000 man zullen zijn).”

'18 Juli' schreef de Pastoor, een vaste datum. Dat is voor Nieuw Guinea geen kleinigheid. Merauke-Kepi is even een afstand van honderden kilometers. Merauke heeft één stukje begaanbare weg van vijf hele kilometers... op het einde waarvan je aan de rand staat van bossen en rivieren. Je kunt de rivier op, maar zelfs met een beste motorboot vaar je toch minstens drie dagen langs de kust en twee dagen over de rivier de Digul en haar zijrivier de Mappi, voordat je te Kepi aan de steiger ligt. De Bisschop had die beste motorboot niet. Het Gouvernement had twee motorboten, maar helemaal geen beste. Zou daar op te rekenen zijn? Och, desnoods kon de Bisschop lopen: een 80 km. langs de kust en 120 km. door bos en moeras om, aange-

komen bij de Digulrivier, in een papuaprauw te stappen en twee dagen en een nacht door de gespierde armen der pasbekeerde kopensnellers getrokken te worden naar het verre land van dit grote feest.

Dit feest zou groots worden. De Bisschop kende zijn Pastoor, maar er stond meer op het programma van dit eerste jaar van zijn Episcopaat. Een bezoek aan de dorpen van de Meraukerivier, een rondgang door de gebieden van de Bian en de Kumbé; een vormreis naar het stroomgebied van de Muju en de Kouw. En dit alles in een binnenland, waar het moeilijk is een uitgestippeld reisplan aan te houden. Als dit allemaal achter de rug zou zijn, kon hij denken aan het grote feest in de Mappi. Maar daar stond de datum: 18 Juli, en het getal der mensen, die van heinde en verre bijeen zouden zijn op die dag: 5000. De nieuwe kerk, midden in de gloednieuwe kampong zou klaar zijn. Hij mocht niet ontbreken...

De Bisschop ontbrak niet. De dag vóór het feest stond Monseigneur bij het invallen van de duisternis op de nieuwe steiger te Kepi en kustte een Pastoor verheugd de ring van zijn Bisschop, die zegenend het gebied van de Mappiërs en Auwju's betrad.

DE REIS

Hoog aan de rivier de Kouw, bijna aan de grens van Australisch Nieuw Guinea, was de reis naar Kepi in het verre Westen begonnen. Het vormfeest te Mindiptana was ten einde, de blikken waren wederom ingepakt, de prauw om de Bisschop over te zetten lag klaar. Het laatste ontbijt met de Missionarissen was verorberd, een patrouille van vier dagen lopen door een tachtig kilometers lang bos over heuvels en dalen zou aanstonds een aanvang nemen. Toen besloot een der Muju-pastors mee te gaan naar de Mappi om na het feest te Kepi dwars door bossen en moerassen terug te keren naar de Muju, zoekend naar nieuwe mensen in dat onbekend gebied.

Monseigneur vertrok; de lang-steltige Muju-Missionaris zou achterop komen. Hij liep wel even een halve dag in. Amper had de Bisschop in de avond het eerste bivak in het bos opgeslagen, of daar stormde de man al binnen. De volgende dag vloog hij als een pijl vooruit en verzorgde op de afgesproken plaatsen het hapje rijst met het blikje vis op de middag en het kampement tegen de avond.

De vierde dag stond de Pastoor van Tanah-merah voor zijn huis de Bisschop het welkom toe te zwaaien. De tocht door het bos was achter de rug. Te Tanah-merah wachtte de motor van het Gouvernement, daar het hoofd van het Plaatselijk Bestuur — op instigatie van de Heer Resident van Zuid Nieuw Guinea — zijn eigen patrouille

deed samenvallen met de voorgenomen reis van Monseigneur naar dit gebied.

De Digulrivier begon reeds breed te worden, toen ze na een dag varen de politiepost Pesnamnam werd bereikt. De politie houdt er een wakend oog op de wilde stammen ten Noorden van de rivier, die graag nog op sneltocht gaan naar het Zuiden. Monseigneur had de Pastoor van de Kali-Maró en de Kumbé gevraagd om daar aan de Digul te komen en als het werk het toeliet op de boot te stappen en mee te gaan naar het feest. Het is een klein zwart rap duveltje, die Pastoor van de Maró en de Kumbé. Een gebied zo groot als heel Nederland rent hij elke twee maanden rond om hier te dopen en daar de onderwijzer te inspecteren, om overal het bekeringswerk te stimuleren en te voltooiën. Zou hij, zo vroeg de Bisschop zich af, op tijd aan de Digul zijn? Zou hij op de juiste datum op de steiger staan? De boot draaide bij en tussen de kinderen van zijn gebied, dat tot aan de Digul reikt, stond de Pastoor klaar. De blijdschap weer even, tussen de maandenlange patrouilles door, de Bisschop en de Confraters te ontmoeten, de vreugde weer eens uit eigen isolement te mogen treden, glansde in zijn gitzwarte ogen.

Reeds dagen zat de Pastoor van de Auwju-stam te wachten in Jodom. Er zou een schip komen om papua's uit de Muju en de Mappi op te halen voor de petroleumwinning te Sorong. Er zou een water-vliegtuigje komen met ambtenaren voor het binnenland. Er zou een motorboot komen uit Merauke voor de opvoer van goederen en met die boot uit Merauke werd de eerste missionaris van de Mappi, de openbreker van dit gevaarlijke gebied, de medeontdekker van de Koningin Julianarivier terug verwacht uit Nederland. De Mappiërs wisten, dat hij op het feest zou zijn, weer terug in hun midden. Niets gebeurde, geen schip, geen vliegtuig. Wederom klopte er iets niet in Nieuw Guinea. Geen opvoer van levensmiddelen, geen opvoer van olie voor de spaarzame motoren, die in dit mateloze land de zuinige contacten in stand moeten houden. Waar stropste het nu weer? Vraagt ge het na, niemand heeft er schuld aan, maar... de Pastoor zat weer eens tevergeefs te wachten. Twee dagen wachtte ook de Bisschop. Maar toen moest de reis worden voortgezet, want de datum was 18 Juli. Thans waren op de kleine motorboot reeds vijf Missionarissen met hun Bisschop bijeen. Vanavond zou Kepi bereikt worden.

DE MAPPIERS VERTELLEN

Boven op de kajuit zit een groepje Mappiërs. Zij komen recht uit de gevangenis van Tanah-merah, waar zij zich een broekje en een hemdje hebben verdiend met het uitzitten van hun straftijd. Het zijn

merendeels grote kerels met een stuurs hoekig gezicht. In hun neuzen zie ik nog de gaten, waarin eens in de glorie-tijd der koppensnellerij de pin en de vogelkluwen prijkten. Reeds op de heen- en terugweg van Tanah-merah naar Mindiptana, waarheen zij ons als dragers gevolgd waren, tijdens het verblijf in de Muju en nu op de boot had ik mijn best gedaan om van deze Mappiërs het vertrouwen te winnen. Zij kenden wat Maleis en zo was het mogelijk, dat ik, boven op die kleine kajuit tussen hen in gezeten, hen het verhaal hoorde vertellen over de oorsprong van hun volk.

Babai, de allereerste mens, woonde boven de wolken. Lang had hij daar gewoond, toen hij eindelijk de deur van zijn woning opende en van alles naar beneden wierp: een speer, een schild, een boog en een pijl. Er waren daar beneden mensen, zwarte en witte. Babai gooido ook een karabijn naar beneden. Babai regelde alles, hij gaf alle mensen hun woonplaats. De mensen bleven in aantal toenemen. Ze gingen op sneltocht. Maar niet echt. Ze maakten speren van grote lange sagobladstengels en daar staken ze mensen mee en toen sloegen zij die mensen met de hand in de nek, net alsof ze hun de kop wilden afsnijden. Maar die mensen gingen niet werkelijk dood. Ze stonden weer op. Toen zeiden de oude lui: Die speren zijn niet goed. Zij maakten echte speren van hout en toen trokken ze ten oorlog. Zij slingerden hun speren naar de vijand en sprongen er toen met hun dolken van casuarisbot op af. Zij sneden hun de kop af met een bambumes en namen de koppen mee naar huis. Zij droogden de kop boven een vuurtje, brandden er de haren af, aten de wangen en alle vleesdelen op en boorden een gat in een der slapen en haalden de hersens er uit, die zij in een sagokoek stopten en oppeuzelden. De ogen begroeven zij buiten de kampong. Opnieuw gingen zij op sneltocht en toen zij veel koppen hadden verzameld, vierden zij een groot varkensfeest en de jonge mannen hingen de koppen aan de arm van hun toekomstige bruid...

DE ONTVANGST

De boot heeft de Digul verlaten en is de Mappi-rivier ingedraaid. Aan beide kanten van dit brede water stijgen de bossen als een zware groene muur hoog uit het water op, ondoordringbaar. Maar plotseling, ge weet niet van waar, ziet ge twee, drie prauwen op het schip afkomen. Grote kerels, als vergroeid met de holle boomstammen, waarin zij hun voeten hebben geplant, trekken hun lange slanke roeispanten door het water. Ge ziet het rythme van een volk, dat ademt, dat zich voedt, dat bij dag en bij maanlichte nachten leeft op

het water. Zij naderen behoedzaam. Een onverwacht wenden van het schip doet hen vliegensvlug meedraaien. Ge ziet de snelle reactie van een volk, dat ook op het water plotseling op zijn vijand kan stoten. Zij komen dichterbij en bieden aan de opvarenden de vangst van de dag aan: vele vissen, die spoedig hele stapels vormen op de weinige onbezette hoekjes van de volle boot. Een plukje tabak is de betaling. Wij roepen hen toe, dat er feest is in Kepi, maar dat is overbodig. Zij waren juist op visvangst voor het feest en komen vanavond ons nog achterop.

Kepi ligt aan de Oba, een zijrivier van de Mappi. De ingang is smal en de eerste uren vaart de motorist langzaam, omdat de rivier sterk kronkelt en in de smalle bedding soms bomen liggen waartussen hij door moet laveren. Vanmorgen al, toen we nog maar aan de monding van de Mappi waren, begonnen de Mappiërs zich al op te maken. Zij kammen en kammen hun stroeve kroeshaar en knippen het sap van een grote rozige bloemknop er over uit als een geurig haarwater. Zij zijn nu afgedaald en staan tussen ons in op de boeg en kijken maar. Het bos heeft opgehouden en rechts en links zijn de machtige vlakten der eeuwige moerassen voor ons opengegaan, groen van het harde gras. In de verte weten zij telkens een groepje palmbomen te ontdekken en vertellen dan opgetogen de naam van de daar verborgen kampong. Zij praten hoog uit en wijzen de loop van de rivier, die ons nog onbekend is. Eerst naar rechts Tuan, en dan links en dan een klein eilandje en dan daarachter weer naar rechts en daar is de mond van de kleine kali, waaraan ginds ons dorp te vinden is. Zij zijn in hun vaderland, het land van water en modder, met de sago en de vis, het land van de zandrugjes met de klappers en de wilde varkens in de bosrijke lage heuvels.

Nu kunnen ze in Kepi de boot al horen. Wij allen komen in spanning. Monseigneur verwisselt zijn reiskleding met het paars en heel langzaam om de laatste bocht komt een heuvel in zicht, die een kleurige krans draagt van roodgedekte huizen en bekroond is met een majestueuze kerk. Tegelijk dringt het geluid van de vele fluitorkesten van alle reeds aanwezige kampongs tot ons door. Het wordt steeds meer donkerder. Maar juist nog voor de duisternis valt wordt het zware touw geworpen, waarmee de motorboot wordt vastgesjord aan de steiger, die de kop vormt van een 200 meters lange brug, die over het moeras heen de kali met het dorp verbindt.

De boot ligt vast, de loopplank wordt uitgelegd en juist als Monseigneur aan land wil gaan, stormen van de heuvel duizenden papua's door het thans droge moeras naar beneden: een donderende lawine van juichende, brullende mensen, groots opgesierd met glanzend witte veren in hun zwarte haren en fel oplichtende goudgele paradijs-

vogels, die wiegen boven hun fier opgeheven koppen. Duizenden speren trillen boven deze onafzienbare menigte, welke luid schreeuwend uiting geeft aan haar primitieve vreugde over de komst van de Bisschop. Zij omringen de steiger, springen te water en juichen en juichen dat de lucht er van davert. Dan schrijdt de Bisschop langzaam naar het dorp en achter hem sluit het volk zich aan. Guru's en Catechisten maken hun opwachting. De hele weg is rechts en links afgezet met een haag van schilden, waar bovenuit telkens een Mappiër of een Auwju het nieuwsgierige hoofd uitsteekt. Op elke draai van de weg staat een fluitorkest uit volle borst te blazen en allen voegen zich bij de stoet, die voor het huis van de Pastoor van Kapi, de organisator van dit feest, tot stilstand komt. Monseigneur staat glimlachend toe te zien onder de ereboog, welke met zijn wapen is versierd. Zulk een ovatie was hem nergens gebracht. Een volk, dat voor tien jaar in onafgebroken wildheid zijn vervaarlijke tyrannie over deze streken uitspreidde, eert nu zijn nieuwe hoofdman, geen leider in de oorlog, maar een bringer van de vrede.

PASTOOR VERSCHUEREN VERTELT

Drie jaren geleden ging de Mappi-pionier op vacantie naar Holland, nadat we samen in een groots en mooi feest eerst nog gauw ruim vierhonderd Mappiërs in het H. Doopsel tot katholieken hadden gewassen... en sinds die tijd was er eigenlijk niets meer gebeurd. Niets meer? Niets, tenzij dan enkele van die wat sommige critici noemen „romantische bijkomstigheden”. Het had me allemaal zo mooi en zo makkelijk toegelachen, toen ik juist voor dat grote feest, als een gloednieuwe in het voor mij totaal onbekende Mappi-gebied binnenkwam. Over het gehele gebied verspreid: heerlijk grote, kinderrijke dorpen, met dezelfde geometrische regelmaat van huizen en dorpsstraten als overal elders in Zuid Nieuw Guinea, en al die dorpen op de hoge uitlopers in de wijd-open uiterwaarden van de zon doorglansde en winddoorwaaide rivieren. Overal dezelfde orde en zindelijkheid van trouw aangeveegde erven en straten, heerlijk volle en grote scholen, waarvan de zangerige dreun van de aangeleerde lessen je al van verre als slierten van een stuk muziek om de oren waaide. Onderwijzers in alle dorpen, dorpschouwen en mandurs, hier en daar een machtig kruis, zwart gesneden als een silhouet tegen de hemel boven de rustig bijeenhurkende huizen, een bestuursambtenaar in de hoofdplaats met een talrijk politiecorps, en in het centrum van dat alles op de hoogste heuvel, overal er omheen zichtbaar, het vriendelijke huisje van de Pastoor en een ruime, op Zondagen wèl gevulde kerk voor de reeds bijna twee duizend katholieken

van dit jonge missiegebied... Overal de regelmaat van een voorgoed onder bestuur gebracht gebied.

Was het verwonderlijk, dat ik me, na die laatste hartelijke handdruk van Meuwese, die met een blij hart z'n welverdiende vakantie in Holland ging incasseren, wel een beetje eenzaam voelde, maar toch vooral trots, met zo'n nieuw, pracht gebied: twee duizend nieuwe katholieken, dertig lopende scholen en duizenden, die op het H. Doopsel zaten te wachten...

Drie weken later liepen de eerste drie dorpen, mensen waarvan juist de jeugd op het grote feest was gedoopt, met heel hun hebben en houden het dorp uit. Niemand wist te zeggen waarheen, maar dát was in ieder geval zeker: terug naar het oude, terug naar koppen-snellen en bloedveten, terug naar al hun oude heidense practijken, naar de wanorde van de tijd, toen er nog geen guru's waren. Drie lange lastige maanden ben ik als een eenzame mens, die zelfs de weg niet wist, achter mensen aangelopen waarvan ik er niet één kende, vóórdat ik ze eindelijk, en dat nog tenslotte door de goede hulp van een ijverige patrouille-commandant, weer terug had in hun totaal verwaarloosde en met onkruid overwoekerde dorpen. Maar toen had ik ze tenminste weer bij elkaar, en de haast waarmee wij hen hadden gezocht, had tenminste nog de koppenjacht, waarvoor ze al klaar stonden, weten te voorkomen.

Kon ik het helpen, dat ik een beetje wanhopig en een beetje troosteloos m'n hoofd schudde, toen ik ze daar eindelijk allemaal weer in het primitieve dorpskerkje bijeen zag zitten om voor de eerste keer in hun leven te komen biechten? Och, Onze Lieve Heer meet gelukkig niet met menselijke maten: voor Hem waren ze tenminste weer terug gehaald, en het leek wel of ze door grotere ijver en volgzzaamheid hun fout zo gauw mogelijk wilden goed maken.

Half Juni ging alles weer zijn gewone gang; in de dorpen werkten de guru's weer, in alle dorpen was weer morgen- en avondgebed, overal leek het weer rustig. De politie patrouilleerde het hele gebied door, de Bestuursman kwam langs en maakte een praatje.... Ja het is allemaal weer rustig... we zijn er tenslotte nog tamelijk goedkoop langs gekomen...

Om tien uur 's morgens kwam het eerste briefje: — Mijnheer, vannacht zijn alle mensen van dit dorp, schoolkinderen en al, gevlucht... Ik weet niet waarheen... Om vier uur 's middags waren er al zes brieven van verschillende guru's: allemaal lege dorpen... Tegen de avond kwam de achtste: het was een jonge vent, die kon het niet verkroppen en deed 'het geval' dus niet per briefje af: — Zo juist zijn ze langs mijn dorp gekomen, meer dan duizend mensen, mannen en vrouwen en kinderen.... Ze kunnen vanavond niet ver meer gaan, misschien

overnachten ze bij dat zijriviertje, daar is hoge grond.... We hebben mekaar maar even aan hoeven te kijken zonder een woord te zeggen, en een kwartier later zaten we samen in een prauwtje de gevluchte dorpen na.... Is dit niet verschrikkelijk: zes hele dorpen leeg en nog een paar half, honderden nieuwe katholieke jongens en meisjes zijn daaronder; juist het dorp waar we eind verleden jaar het grote feest hielden, heeft de leiding genomen.

In de snel donkerende avond stuiten we inderdaad op de aan de monding van een klein zijriviertje bivakkerende mensen. Zwart en dreigend en zwijgzaam staan ze ons op te wachten; de vrouwen en kinderen worden snel en strategisch naar achteren gedirigeerd, de mannen staan daar somber, zwijgend, met speren en schilden gereed. Praten... praten... Je doet dat met evenveel effect tegen de bomen van het bos... Af en toe springt er een met speer en schild naar voren, geeft een woeste dans weg, brult, en gaat terug naar de rij zwijgende norske silhouetten op de kant... De Guru, die de taal kent, maakt zich kwaad, schreeuwt, dreigt... De ouden lachen hem finaal uit... Alleen een groep katholieken geeft zich tenslotte voor ons praten gewonnen, vaart in de donkere avond zwijgend met ons naar de lege dorpen terug... De rest is hopeloos verloren...

Vannacht breken ze op en trekken recht-toe recht-aan naar het snelgebied, alles is geregeld, alles is verkend... In een leeg dorp huilt een eenzame achtergelaten hond naar een geel stuk maan op een glazwarte hemel. Van het groepje teruggetrokken katholieken horen we de opzet: een sneltocht naar het Auwju-gebied, want enkele van hun opperhoofden wensen nieuwe, grotere eretekenen, de vrouwen klagen dat er geen koppen meer zijn voor de jonge meisjes die moeten worden uitgehuwelijkt, de doden van de stam zijn sinds enkele jaren niet meer met koppen van de vijanden afbetaald.... De politie wordt gewaarschuwd.... Maar het machtsapparaat werkt langzaam.... Na twee weken pas gaan ze aarzelend en langzaam tot de achtervolging over. Dan is het te laat, dan is er ergens in de onbekende bossen langs de boven-Mappi een slag geleverd tussen Auwju's en Mappiërs, waarbij van beide zijden doden vallen; dan hebben de wildgeworden Mappiërs als oude geroutineerde mensen-slachters de overwonnenen in stukken gehakt en opgegeten.... En als dan eindelijk, véél te laat, de politie tussenbeide komt, vallen er nog verschillende doden, waaronder – zoals dat in zulke gevallen haast onvermijdelijk is – verscheidene absoluut onschuldigen... Ergens in de onbekende bossen tussen Oba en Mappi ligt het lijk van een pasgedoopte Mappijongen met een kogel door het hoofd. Ergens door de bossen zwerven uiteengejaagde mensen, die nu, te laat, pas begrijpen hoe verkeerd ze hebben gedaan...

De roes is over. Nu is er enkel nog maar de zwarte misère van overal opgejaagd volk, die tenslotte eindigt in de ellendige gevangenis van de hoofdplaats.... En de dorpen blijven leeg, maanden lang, tot eindelijk de schuldigen van de meelopers gescheiden zijn en de schoolkinderen, de katholieken, weer terugkomen in hun totaal overwoerde dorpen. De Guru's komen weer terug, de dorpshuizen worden weer wat opgelapt, de school gaat weer door, er klinkt weer een bambufluit in de avond, maar ach! zo verschrikkelijk droef.... Bijkomstigheden!

Wat heb ik weken, maanden lang lopen piekeren over dat verschrikkelijke, dat over dit schone nieuwe missieland kwam, wat heb ik er nachten niet van kunnen slapen, en wat heb ik me klein en hulpeloos gevoeld, als ik daar al die katholieken met hangende koppen weer heb teruggezien in hun dorpen. Uit mijn navragingen kwam al gauw vast te staan, dat de meesten hunner, nog schoolkinderen, eenvoudig waren verplicht om mee te gaan. Zeker de onafhankelijkheid der kinderen in dit land is veel groter ten opzichte van hun ouders dan bij ons, maar vooral de schoolkinderen zijn, wat hun eten betreft, geheel op hun ouders aangewezen. Bangmakerij had velen ook maar het hoofd doen buigen, terwijl er tot mijn grote vreugde ook nog wat bleken te zijn geweest, die gewoon tégen hun wil in fysiek waren verplicht om mee te gaan. Zó doortastend waren de ouderen geweest dat ze er zelfs enkelen met touwen hadden gebonden en in de prauwen gebracht. Alles bij elkaar was het toch maar een zielig troepje, zoals ze daar nu weer bijeen waren in hun oude dorpen. En het was wel duidelijk, dat de fouten die ze gemaakt hadden, naast hun vrees voor de ouderen, meest waren voortgekomen uit onkunde en domheid.

Was het dan niet te verwonderen, dat ik in die eerste tijd huiverig stond tegenover het houden van een doopfeest.... Zeker, daar waren er nog honderden in de leer, al jaren, maar wat geven dergelijke mensen anders dan ergernis, zolang ze nog niet in staat blijken op eigen benen te kunnen staan... En wat kunnen we op onze katholieke jeugd vertrouwen, zolang de ouden, die hier zoals immers overal het leven leiden, niet ook maar enigszins onder deze gunstige invloed staan?

Uit die dubbele gedachte groeide het plan voor het grote feest. Als het ontploffen van een granaat zou dat feest moeten worden: een grote barstende bom, die zelfs de doofste ouden wakker zou maken en de gehele stam, met de katholieke jeugd voorop, tot nieuw leven zou activeren. Een jaar lang hebben we het veld van ons onderricht verlegd. Samen met de Bestuursman heb ik telkens opnieuw en in alle dorpen gesproken tot de ouden, helaas met een tolk, want van de

taal versta ik zo goed als niets. Langzaamaan heb ik de grote waarheden van ons geloof opengelegd en daarop het verkeerde van hun oude praktijken gegrond, terwijl de Bestuursman zijn best deed om hun de wil en de wet van het Gouvernement duidelijker te maken. Van al dat gepraat kon geen beter resultaat worden verwacht dan een groot universeel vredesfeest, dat de ouden zelf dan maar moesten in elkaar steken en met de Auwju-stam, hun oude doodsvijanden, regelen. Het liep met dat grote vredesfeest nog niet zo vlug aan het begin — verschillende dorpen maakten duidelijke bezwaren doch wij praatten maar, telkens weer opnieuw, en tenslotte was er wel geen oude Mappiër meer, die er nog niet van had gehoord en die er niet stilletjesaan, ook al door de propaganda van de jongeren, toe werd gedreven.

Want dat was de andere zijde van de voorbereiding: niet enkel de doopleerlingen dienden verder onderwezen, doch vooral de groep katholieken die er reeds was, diende meer actief te worden. Er kwam langzaamaan een kerngroep overeind: het eerste begin van katholieke actie. Schrik niet: een bond tegen het koppensnellen! Daarbij beloofde ieder lid alle geruchten en berichten, die hem over op handen zijnde of in elkaar gezette koppenjachten bereikten, onmiddellijk aan de Pastoor door te geven en deze kreeg het recht alle leden in geval van noodzaak op te roepen en desnoods actief tegen het organiseren van die oude mensenjachten op te treden.

Zo konden we er tenslotte aan gaan denken het grote feest officieel uit te schrijven.

DE VOORBEREIDING

Als het licht is geworden wandelen de gasten met klimmende verbazing rond door het dorp. Naast de pastorie staat een monumentale kerk, spiksplinternieuw opgetrokken met de gebrekkige materialen van bos en moeras. 27 Januari 1951 sloeg een stormwind de oude kerk tegen de vlakke. Juist een week later stond er een nieuwe, waarvoor 10 kampongs d.w.z. 2500 mannen, vrouwen en kinderen alle energie van hun wilde natuur hadden ingezet. 80 meter lang, 13 meter breed, 8 meter hoog; dat betekent een schip, gebouwd van vier en tachtig palen, elk 5 meter, waarop een dak geconstrueerd is van 3 meter hoogte, een dak, dat gedekt wordt met palmladeren, die eerst aaneengeregen zijn tot kammen van twee en een halve meter lengte bij 4 dm breedte en toen, de ene kam over de andere, tot een dikke laag uitgelegd: 5000 kammen in getal elk apart gebonden op de onderliggende latten van dit enorme dak. Zo ontstond een kerk met een omtrek van 180 meter, waarvan de bewanding werd verkregen uit de

reusachtige nerven van de sagopalm, 7500 in getal. Twee duizend mensen vinden een zitplaats in deze kerk op de grote biezenmatten, die de vochtige leemvloer bedekken. De aandacht van die menigte wordt onweerstaanbaar getrokken naar het altaar, waarboven de Pastoor in brandende tinten een Christus schilderde, stervend aan het kruis. De kleurrijke schilden van dit strijdzuchtige volk zijn vastgeklonken aan de palen van deze kerk, opdat allen zouden begrijpen, dat het symbool van hun fierheid en hun moed, het symbool ook van de koppensnellerij – het grote godsdienstige ritueel van de heidense tijd – thans nog slechts ter beschikking staat van de Almachtige, die als een vorst van vrede tussen hen is komen wonen.

Rond de heuvel, waarop deze kerk oprijst, heeft de Pastoor een brede ringbaan aangelegd. Honderden vrouwen hebben daarvoor de rand van de heuvel afgestoken en met biezen mandjes het zand verzet. Langs de ringbaan kreeg ieder gezin een stukje grond toegewezen en toen begonnen mannen en vrouwen opnieuw hout voor het geraamte, bladen voor de dakbedekking en bladnerven voor de bewanding aan te slepen. Weldra slingerde zich een reuze slang, roodbruin van kleur, rondom de heuvel, rondom de nieuwe kerk. Het feest kon beginnen.

EEN MERKWAARDIGE ONTVANGST

Plotseling dreunt door Kepi de zware slag van de lange papua-trom. Het zingen begint. Honderden vanuit alle reeds te Kepi aangekomen kampongs staan opgesierd midden in het dorp en dalen dansend en zingend af, gestadig opdringend naar de rivier. Een massaal oprukkende menigte volk, schild en speer in de hand, de zwarte koppen dicht bijeen, een golvend veld van ontelbare gele paradijsvogels en witte reigerveren, rhythmisch voortbewegend op de slag van de zware trom.

Het kleine paadje langs de kali vertoont een lange rij van vlugge voeten. Ginds ver op de rivier is het zwak geluid vernomen van zingende en trommende prauwen. De bevriende dorpen spoeden zich nu langs de rivier om bij de laatste bocht hun mensen af te halen. Daar leggen prauwen aan. Enkele vrouwen en kinderen blijven er in achter, maar de mannen zijn aan land gegaan en na een vreugdevolle ontmoeting met de hen opwachtcende vrienden, stelt nu ook deze groep mensen zich hier op, grijpt schild en speer en spoedig klinkt ook bij hen de doffe slag op de sombere trom. Langzaam schuift nu het cordon der nieuw-aangekomenen door het moeras vooruit, steeds luider klinkt hun krijgsgezag. Aanhoudend stromen nieuwe strijders langs allerlei paadjes van het moeras toe. Het wordt

een legerschaar, die evenzo fier met hun wapens en versierselen, evenzo zelfbewust met hun dans en hun gezang vooruit treedt als de groep, die hen bij de steiger staat op te wachten. Dichter en dichter schuiven deze dynamische blokken op elkander toe. Nu zijn zij elkaar op vijftig meter genaderd, een kleine kreek in het moeras scheidt hen nog. Dan springt vanuit de aankomenden een man vooruit en zwaait vervaarlijk met zijn schild. Hij werpt met al de felheid van een wilde in hoogste opwindung zijn speer voor zich uit schuin de grond in, waar zij diep ingedrongen, nog natrilt van de heftigheid van deze worp. Elk ogenblik kunnen beide partijen hun schilden weggooien en elkander met hun dolken te lijf gaan. Zo ging het in de 'oude tijden', die nog maar juist achter hen liggen. Nu treedt kalm de hoofdman van de groep in het moeras naar voren en nadert tot het water. Het hoofd van de ontvangende partij waadt door het water en beide krijgsoversten ontmoeten elkander en de vrede is getekend. Daarop trekken de trommen van Kepi over het kreekje en met een machtige boog omsingelen zij de nieuw-aangekomenen, die vooruitdringen. Met de legermacht der anderen achter zich aan, overspoelt deze stroom van kleurrijk gevederde mannen uit het moeras het dorp Kepi waar zij al dansend en brullend de bivakken gaan betrekken, die voor hen in gereedheid zijn gebracht.

LOGIES VOOR ZES DUIZEND MAN

Een half jaar voor datum zette de Pastoor door het moeras aan de voet van de heuvel een weg uit van een halve km. lengte en liet loodrecht daarop rechts en links sloten graven, telkens op 20 meter afstand van elkaar. Zo ontstond een vlakte met een afwatering. Hier bouwde ieder dorp, dat op het feest wilde komen, op een eigen lapje grond een lang huis met een mannen- en een vrouwenverblijf er in, waar heel de kampong tegelijk kon wonen. Met prauwen, zwaar beladen met palen en dakbedekking, kwam telkens een kampong de eigen feestloods optrekken. Twee en dertig huizen van gemiddeld 75 meter lengte verrezen daar naast elkaar. Het werd een klein stadje, waar nu een zes duizend mensen samen zaten en opgetogen lachten en praatten alsof zij nooit elkander naar het leven hadden gestaan. Bij het stadje werd even een stevige loods geplant, waar 2000 blokken sago, elk van 15 kilo, en 20.000 sagokoecken en honderden klappernoten moesten opgeslagen worden om de gasten van de Pastoor tijdens het feest welvarend en goedgevoed te houden. Maar met de varkensvangerij was het niet gelukt. Op het einde van de natte tijd waren er in de bossen een duizend varkensvallen uitgezet. Toen viel onverwacht vroeg de droge tijd in; de moerassen droogden uit,

de varkens verlieten de bossen en de vangst was bedroevend. Wat zijn een twintig varkens voor 6000 vleeseters, die zelfs van een stukje mensenvlees niet altijd afkerig waren geweest!

DE VREDE VAN KEPI

Maar die tijden, die goede oude tijd van de koppensnellerij, zou voorbij zijn. De kamponghoofden en de oude aanvoerders hadden de koppen bij elkaar gestoken: ja! het zou uit zijn. Zij hadden gehoord van het grote feest. Dat was een goede gelegenheid. De Mappiërs en de Auwju's kwamen dan allen bijeen. De Pastoor moest het de andere partij maar eens goed zeggen. Maar daar bleek de Pastoor niet voor te vinden. Nee, zij moesten zelf maar eens uit de hoek komen. Hadden zij dan geen ritueel om vrede te sluiten na de oorlog? Ja, dat hadden zij wel. Wilde de Tuan, dat zij op die wijze vrede zouden sluiten? Daar moesten ze eens over denken, want dan was het een ernstige zaak.

Pastoor Verschueren vertelt het zelf:

Daar was dan het enorme vredesfeest, dat helemaal aan het begin der feestelijkheden was gezet: de massale vredesluiting tussen ongeveer vijf duizend Mappiërs en een duizendtal aanwezige Auwju's. Zij kenden dergelijke rituelen wel van vroeger: het kwam altijd wel eens voor, dat een of andere groep voor kortere of langere tijd met haar vijanden bevriend raakte, al was het vaak maar alleen, omdat die nieuwe vrienden in zo'n geval konden meehelpen een vijand verderop gemakkelijker aan te pakken... Maar iets zoals dit geweldige feest hadden ze ook zeker nog nooit bij de hand gehad. Het sportterrein bij de internaatgebouwen leeft van de kleuren, van de duizenden gele paradijsvogels op de zwarte koppen, de oranje-vlammen — een soort paradijsvogel die bij alle feesten op het voorhoofd wordt gebonden — en van de witte en gele kakatuveren, die tot groteske versieringen in de kroeskoppen worden gestoken, en boven die kleurige golven van dichtopeenstaande mensen een onafzienbaar woud van speren: verschrikkelijke gehaakte en getande speren van de Mappiërs en zonnige, met franjes van gele paradijsvogelveren afgezette speren der Auwju's. Groot en log als luie monsters schuiven de beide machtige groepen ieder naar hun eigen plaats op het terrein. Het gemurmel der duizenden, de af en toe daarbinnen in die menigten geslagen trommen, het donkere gehuil van tientallen snelhorens geven dit alles een grootse, onvergetelijke, maar sinistere, angstaanjagende vorm. Geen wonder dat politie-agenten en civiele machthebbers hun wapenen gereed houden; voor iemand die niet van de geest dezer vele mensen op de hoogte is, moet dit een angstwekkend, gevaarlijk ogenblik lijken.

Maar in de handen van de twee of drie grote vechthoofden zijn deze beide monsterachtig grote volksmassa's gewillig als twee enorme, getemde wilde dieren. Ze luisteren in stilte, wanneer deze vechtjassen met grote en wilde gebaren het woord voeren, zij wijken terug of komen vooruit al naar hun wordt opgedragen... Dan zet zich plotseling het duizendkoppige Mappibeest in beweging; aarzelend, log begint het om de bijeendringende groep der Auwju's heen te cirkelen, maar de snelhorens loeien opnieuw, de trommen donderen. De vaart van het monster wordt stilaan vlugger, de ruwe stemmen van duizenden kerels brullen boven het geloei der snelhorens uit. Het wordt een wild draaiende chaos van zwetende lijven en oplichtende kleuren; het getemde beest is losgebroken: razend en brullend draait het nu rond de Auwju's als een plotselinge wervelwind en dan ineens wijkt het terug, het brult uit duizend koppen, het stamp met duizend voeten, het zwenkt als een verschrikkelijk langstaartig monster, keert zich recht op de compact bijeenstaande Auwju-groep... En ineens onder een daverende yell valt het aan, recht op de Auwju's in met opgeheven speren, galopperend als een kudde wilde paarden... Wolken stof slaan omhoog... de trommen daveren, de snelhorens huilen, de stemmen loeien... Op nog geen twee meter afstand van de geenstap-wijkende Auwju-groep zwiepen de speren de grond in, duizenden speren, en op het ogenblik dat ze trillend in de rulle grond dringen, grijpt de werper het bovineind beet en drukt en duwt zijn speer krakend in tweeën... Trommen zijn stil gevallen, het grote Mappibeest zwijgt. Een ogenblik is er niets dan het kraken en breken van speren en schilden. Mappisperen vol weerhaken en prachtige Auwju-speren, waar de zon mee speelt op de sierlijke paradijsvogelslierten... Een wal, een berg van gebroken speren en schilden, waar de vredesluiters achter staan... En dan ineens zijn er geen twee groepen meer, geen Mappiërs en geen Auwju's, enkel nog een machtige menigte van lachende en elkaar omhelzende mensen. Zweet druipt van de glimmende lijven, kinnebakken schuren over elkaar, stukken droge sago verhuizen van de ene mond naar de andere. Duizenden speren en schilden, handwerk van jaren, liggen achteloos en weggegooid als een grote wal kleurig puin, maar de hoofden rollen een grote mat in het midden uit en roken lachend en tevreden de grote vredespijp...

Er is nog nooit zo'n groot vredesfeest gevierd in heel Zuid Nieuw Guinea. Bang, maar totaal gebiologeerd staan aan de randen wat tientallen gasten uit verre gebieden dit grootse schouwspel te bezien... Zij begrijpen er niets van, maar voor ons is het een van de schoonste beloften, die dit gehele feest bracht.

DE DOOP DER TWAALFHONDERD

Op de heuvel achter de kerk is een altaar opgericht tegen een machtige halve cirkelboog van twaalf meter breed en 6 meter hoog. Het is alsof hier de zon van een nieuwe tijd uit de aarde opkomt. Langs de rand loopt een brede marge, bezet met de echte oude schilden van dit volk. Een strakke lijn van speren staat als een driehoek om deze enorme boog. Deze achtergrond weerspiegelt hetgeen vandaag rond dit altaar te gebeuren staat. In de boog verbeelden de schilden en speren de macht van het heidendom, dat nu opzij wordt gedrongen door het centraalgeplaatste altaar, het symbool van het hier ingetreden Christendom.

In de vroege morgen begonnen de oude lui op deze heuvel hun dansen op te voeren. Wat later kwamen de fluitorkesten van de reeds gedoopte jeugd en verdreven de dansenden naar de buitenste rand. Eindelijk hadden op het open middenterrein de twaalf lange rijen, elk van honderd dopelingen, een plaats gekregen. Van buiten naar binnen was daar te zien het oude heidendom, de reeds gedoopte jeugd en de velen, die aanstonds in de Heilige Kerk zouden opgenomen worden.

Vóór deze lange rijen de zes priesters, die met vreugde deze grote menigte zouden dopen. Boven op het verhoog naast het altaar de Bisschop, die de plechtigheid leidde.

De Bisschop sprak:

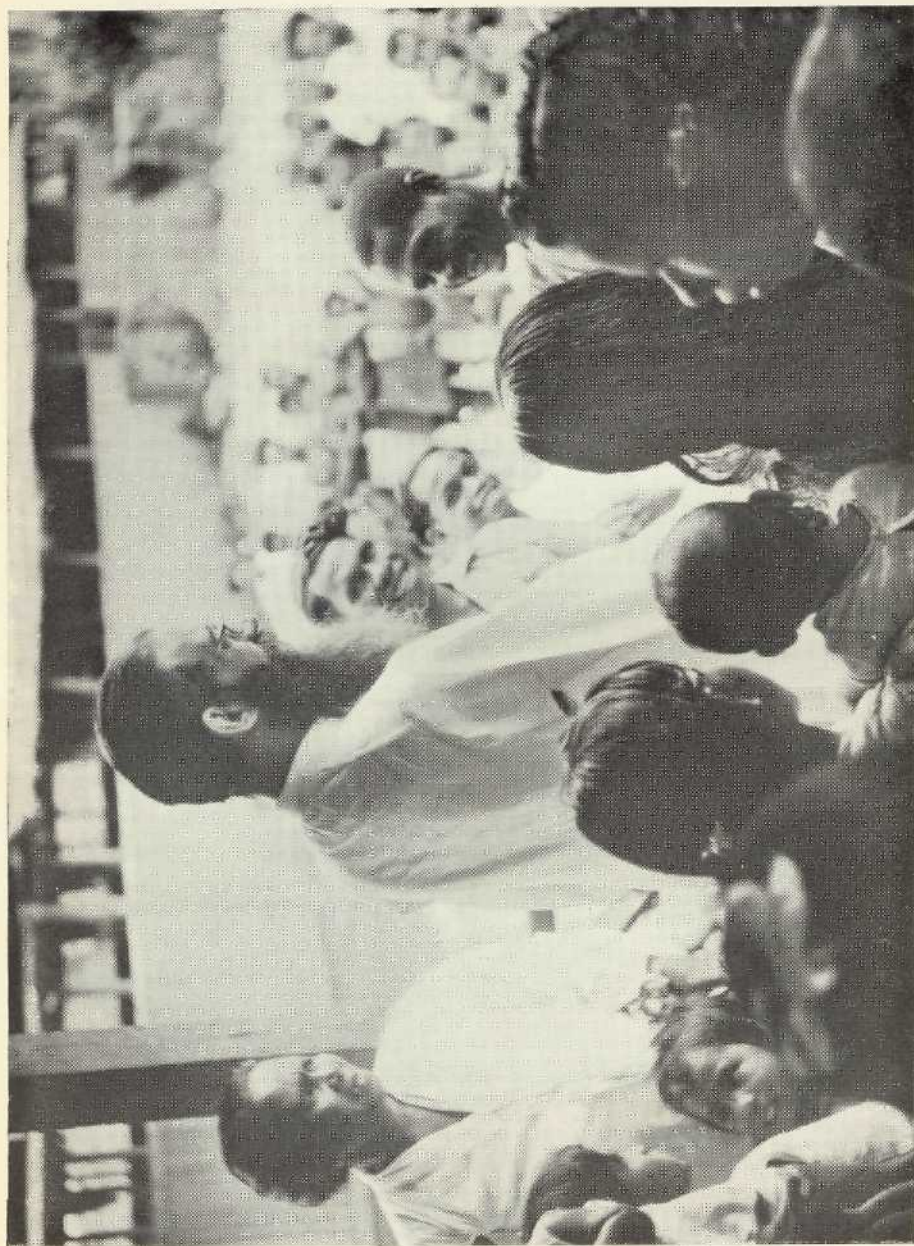
„Volk van de Mappiërs en volk van de Auwju's, gij, die van oudsher de krijg en de strijd kent, gij, die weet van oorlogen en gevechten, ziet vandaag wel toe! Thans wordt onder uw ogen een strijd uitgevochten zo groots als gij nimmer gekend hebt, want hier strijden vandaag God zelf en de duivel om het bezit van de zielen van deze honderden, allen leden van uw beider volken. De duivel zal trachten uw zielen gevangen te houden. Hij zal ook na uw doopsel de angst voor de macht der ouden in u aanblazen, opdat gij door aan de vroegere misbruiken vast te houden aan hem onderworpen zoudt blijven.

Gij, dopelingen, zult echter zelf vrijwillig uw keuze moeten doen tussen het geloof aan de almachtige God en het geloof aan de vertelsels van oude tijden. Reeds bij de voorbereiding zijt gij voor deze keuze gesteld en gij hebt gekozen; thans vraagt u de priester nog eenmaal; wat verlangt gij van de Kerk. Wanneer gij het Geloof van de Kerk kiest, zal de priester de duivel uit uw midden verdrijven. God zal winnen, de duivel zal de nederlaag lijden.”

De Pastoor van Kepi verhief zijn stem: — Gij, dopelingen, wat verlangt gij van de Kerk? Wat geeft u het Geloof? Uit de lange rijen

De rimboe-pionier Pastoor J. Verschueren

Pastoor C. Meuwese weer terug bij zijn Mappiers

klonken de antwoorden: — Het Geloof en het eeuwig leven! De strijd met de duivel was begonnen. Met een kruisje op hoofd en borst van elk der dopelingen legde de Kerk haar hand op deze zielen. Met gebeden en zegeningen trad zij steeds dieper in deze harten binnen. Met de Olie der Catechumenen bereidde zij een plaats voor de drie Goddelijke Personen, die nu weldra in hen allen hun verblijf zouden vestigen.

De Bisschop bad met de omstanders. Hij riep in hen de herinnering wakker aan het ernstige oogenblik van hun eigen doopsel, zodat toen de Pastoor de plechtige afzwering van de duivel, zijn werken en praktijken van de doopleerlingen opeiste, allen de belofte van hun H. Doopsel hernieuwden.

Er kwam beweging in de rijen. De doopcandidaten traden in snelle opeenvolging één voor één voor de Priester; de Onderwijzer noemde de doopnaam, de Peter of de Meter nam het hoofd van het kind vast en boog het schuin voorover en klaterend stroomde het doopwater over de twaalfhonderd voorhoofden en onzichtbaar verdween de duivel uit even zoveel zielen en God, de Schepper van hemel en aarde, hernam zijn rechten op het hart van deze mensen. Scherp was de aandacht, die gevraagd werd van ons Priesters om de zo vaak herhaalde formule verantwoord te blijven uitspreken, maar tegelijk popelde ons hart van stijgende vreugde over het grote wonder, dat onder onze handen zoveel malen gebeurde.

De zalving met het H. Chrisma, de oplegging van het blanke kleed en het overreiken van de doopkaars besloot de plechtigheid. Met oprechte fierheid overzag de Bisschop onze kostbare aangroei van het aantal leden van de Kerk. Toen Monseigneur zijn Missionarissen en deze elkander gelukwensden met deze prachtige morgen, was ieder van ons getroffen en stil wandelden wij terug naar huis. Wanneer deze mannen de bossen en de moerassen maanden lang taai van dorp tot dorp hebben doorgehield, stijgt zulk een dag hen naar de keel. Zijn wij niet hiervoor, en hiervoor alléén, naar dit mateloze land gekomen? Ver van familie, ver van elke mogelijkheid tot een comfortabel leven! Op dit oogenblik vlamt ons ideaal fel op en met een nieuw bewustzijn van eigen plicht en eigen levenswerk gaan allen na het feest weer uiteen, dankbaar voor de genade: God te hebben mogen brengen onder de mensen, onder deze eigenlijk zo ruwe en van ons ver afstaande wilden.

Achter de bijgebouwen van de pastorie zit al dagen een groepje mannen. Zij glimlachen zo vriendelijk als ge wat aandacht aan hen schenkt. Het komt u voor, dat deze kinderlijke mensen eigenlijk tot geen kwaad in staat zijn. En toch zijn deze mannen nog dit jaar op sneltocht geweest. Het zijn verraderlijke lieden. Veertien doodskop-

pen liggen op het Bestuurskantoor als het bewijs van hun schuld. De raddraaiers zitten gevangen. De anderen komen rustig naar het feest, als wisten zij van niets. Voor hen is het halen van koppen een fier en te prijzen bedrijf. Hun hart is nog wild, hun hartstochten zijn nog wreed en onbeteugeld. Ik moet, als wij terugkeren van het doopfeest en hen weer zien zitten, denken aan de enorme verandering, welke hier in Mappi bij dit volk tot stand kwam in enkele jaren. Het is wel zeker: dit is geen mensenwerk!

DE EERSTE SACRAMENTSPROCESSIE

Het is vandaag een drukke dag voor de kampongs. Overal komt ge groepjes mensen tegen, die sjouwen met palen en planken, met rotan en gereedschap, met grote biezenmatten en bergen vers geplukte groene varens. Kinderen kruipen over de altaarheuvel en krabben en vegen gras en vuil van de bodem. De kampong krijgt een extra beurt; erebogen worden snel opgetrokken; langs de hele ringbaan wordt een loper van groen uitgerold, want morgen zal Christus voor de eerste maal in deze uithoek van Nieuw Guinea in Sacramentele gedaante rondgaan te midden van een volk van jonge Christenen, die zingend en biddend de Koning van de vrede, de Vorst van hun nieuwe toekomst, zullen begeleiden. De mensen van hier verstaan de kunst om met klank en kleur charme te geven aan hun wilde leven. Maar vandaag op de dag der eerste Pontificale H. Mis in de open lucht en de daarbij aansluitende processie hebben zij met stijgende verbazing de heerlijke luister ervaren van hun nieuwe godsdienst. Een volk, dat nog geen kathedralen bezit en nimmer de pracht van onze Christelijke liturgie zag ten toon gespreid, dat de rijkdom van ons H. Geloof moeilijk kan vermoeden in onze slordige boskerkjes en onze soms zo stuntelige half versleten misgewaden, dit volk was nu in duizenden aangetreden op de heuvel, waar met al de schittering en glans der katholieke ceremonies het H. Misoffer gevierd ging worden. Door de dichte menigte komt nu de stoet van spelers voor dit hemelse spel. Voorop mannen met de oude heidense speer in de hand te zamen met een schild, waarop nieuw-ontworpen de Christelijke symbolen waren aangebracht. Zij stellen zich op tegen de achtergrond aan beide zijden van het altaar, schild naast schild en speer naast speer. Zwarte bruidjes in het wit, een kroontje van bloemen in het kroeshaar, het strooïmandje aan de arm, komen voorzichtig aangelopen en misdienaars in rood en blauw verspreiden zich over de vele treden en langzaam komt achter zijn Missionarissen aan het einde van deze stoet de Bisschop met mijter en staf. Het 'Ecce Sacerdos' klinkt op. Reeds zingt dit volk meerstemmig onberispelijk

de taal van de Kerk. Staande voor het altaar bidt de Bisschop: 'crescere in plebem suam'. Heer moge ik, neen, moogt Gij groeien, groot worden onder dit Uw volk, dat Gij mij hebt toevertrouwd. Bisschop en Priesters gaan en keren van het altaar naar de troon; misdienaars dragen de zilveren waterkan en schotel af en aan; wierook stijgt op uit rammelende wierookvaten, mijter en staf worden aangenomen en weer weggedragen. Nu en dan komt even een felle zon tussen de dreigende wolken door en zet het spel in vlam-mend licht.

Te midden van dit zinvol pralen komt Christus tot deze mensen, die kortgeleden er niet aan dachten Hem te ontvangen. Verbaasde ogen, waarin de vonk van wilde hartstochten nog schittert, krijgen hun eerste mildheid, daar de mensen onbewust ervaren, dat hier een grootheid wordt ten toon gespreid, waarbij de glorie van een koppenfeest verbleekt. Maar niet enkel de verblindende rijkdom doet hen versteld staan, zij proeven een nieuwe sfeer, zij ademen een vrijer lucht in, zij komen onder de weldadige rust van het aanbreken van vrediger tijden.

De grote omgang is begonnen. Langs de ringbaan staat man naast man achter het schild, dat hij zelf of zijn voorvader heeft gesneden. Een haag van kleurrijke met reliëf versierde vlakken, waarvan de symboliek een heidendom verbergt, dat nu een hulde brengt, waarop het wel nooit verdacht zal zijn geweest. Over de groene looper schrijdt de Bisschop voort onder het nieuwe baldakijn. Stil lopen tweeduizend kinderen voor Christus uit, opvallend stil. Ingetogen staan de mannen achter hun schild en knielen onhandig als het H. Sacrament nabijkomt. Eerbied ligt op aller gelaat. De ernst van dit gebeuren heeft het volk aangegrepen. Erebogen zien van boven op de menigte neer, die zich laat leiden naar het fraaie rustaltaar, waar de Zeven Sacramenten gegroepeerd wachten op de komst van het Hoogheilige in hun midden. Verder stroomt het volk langs de wegen, zingend en biddend, terug naar de heuvel, waar het koor der Auwju's het eerste meerstemmige Te Deum laat weergalmen. Zo trok God Zijn kring rond dit volk, dat eeuwen in de magische cirkel van de duivel gevangen zat. Het had de luister van Gods Kerk gezien, de glorie van de Eniggeboren Zoon van de Vader, vol van Genade en Waarheid.

DE PIONIER KEERT TERUG

Wederom was het die avond erg laat geworden. Wat denkt ge wel? Als oude vrienden elkander terugvinden, dan volstaat één enkele avond niet om te vertellen, wat ieder overkwam sinds men uit

elkaar is gegaan. Ouderen hebben in vroegere jaren ook de gebieden doorkruist, waar thans de jongeren hun krachten aan wijden en vragen naar 'de goede oude tijd'. De nieuwe generatie spreekt luid over de kleine successen en grote teleurstellingen.

Plots vliegen twee felle geesten tegen elkaar op, rijpe ervaring tornt op tegen nieuwe ondervinding, traditionele opvattingen verzetten zich tegen jeugdige inzichten. Dan gaat het tegen elkaar op, zoals het opkomend getij en het aflopend rivierwater samengekomen elkander opstuwen tot vervaarlijke hoogte, maar steeds klinkt boven het rumoer uit het schateren van de humor, welke is als het zondorschenen schuim op die hete golven. Want diep in hun hart zijn allen accoord, één in de vinnige bestreving van eenzelfde ideaal: de redding van een volk, het werk aan de zielen. Die avond was het laat geworden, maar eindelijk was de rust toch neergedaald in huis over de klambu's en op de veranda over de hangmatten tussen de palen en de veldbedden op de vloer. Enkel weerklonk het zware ademen van gezonde slapers, die zelfs door het pittige snurken van een der medebroeders (een, die elke nacht een oerwoud aan planken zaagt) niet wakker gehouden werden.

Plotseling klinkt geschreeuw van alle kanten rond het huis! Mensen rennen voorbij. Wij schrokken wakker. Is er ruzie in de bivakken? Zijn Mappiërs en Auwju's dan toch nog elkander te lijf gegaan?! Tuan... Tuan... — Ja, wat is er dan toch? — Er zijn boten op de kali. O, gelukkig geen vechtpartij. — Wat voor boten? Onze oude Pastoor is er, de Pastoor met de grote baard. Ja, hij is er. Weg zijn de berichtgevers. Klaar wakker springt ieder op, trekt wat kleren aan en door het donker spoeden wij ons naar de steiger. Midden in het dorp komen wij de nachtelijke inbrekers al tegen. Bleek van vermoeidheid, nat van de regen, maar gelukkig er te zijn, de twee lang verwachte Missionarissen, die vanuit Merauke zouden komen naar het feest. Wat was er toch gebeurd, dat zij nu pas binnenvielen? Dat was een heel verhaal, een echt Nieuw Guinea verhaal. Drie kansen hadden zij gehad om naar het feest te komen. Er zou een boot gaan naar Jodom. Er zou een vliegtuig gaan naar Tanah-merah. Er zou.... Telegrammen en berichten, niets had geklopt, beloften waren niet ingelost... Tenslotte waren zij gaan lopen van de kust naar Jodom 120 km en van Jodom tot Kepi 2 dagen aan één stuk met een papuaprauw om toch nog het slot van het feest mede te maken.

Verwaaid en vervuild zaten ze te vertellen. Van slapen kwam nu wel niets meer. Maar vroeg in de morgen stond daar de eerste Pastoor van het Mappi-gebied keurig in de witte toog te praten met zijn mensen, die in drommen de hele dag door kwamen kijken naar hun Tuan, die beloofd had terug te komen en nu weer voor hen stond.

HET H. VORMSEL

Voor de derde keer in deze feestweek stond de Bisschop voor het altaar op de heuvel van Kepi. Voor hem waren tweeduizend vormelingen opgesteld, welke Monseigneur op deze dag het Sacrament der Goddelijke moed en kracht zou toedienen. De plechtige H. Mis was ten einde. Een stoet van volwassen mannen, kwamen naar voren uit de enorme massa, welke het veld overdekte. Het waren de pasgedoopte agenten der papua-politie in uniform en de pas aangestelde Catechisten in hun nieuw ontworpen kleding. De Bisschop sprak:

Gij allen die het H. Vormsel gaat ontvangen, bedenkt goed, wat u heden geschonken wordt en gij Mappiërs en Auwju's, ziet toe, wat heden onder uw ogen wordt voltrokken.

Dit Sacrament wil aan u schenken de moed om trouw te zijn aan het Geloof, dat gij hebt aangenomen en de kracht om u te verzetten tegen de aanvallen van de duivel, die zal trachten u ontrouw te maken aan hetgeen gij hebt beloofd.

Hiernaast op de grote vlakte hebt gij, Mappiërs en Auwju's, openlijk vrede gesloten met elkaar. Gij hebt moed en kracht nodig om getrouw te blijven aan dit besluit. Hier op deze heuvel hebt gij, pasgedoopten, en gij allen, die daarbij aanwezig waart, openlijk de duivel en zijn werken afgezworen. Hier heeft de duivel zijn strijd tegen de Almachtige God verloren. Langs de grote weg van dit dorp hebt gij allen Christus als de Vorst van de vrede rondgedragen, als de Vorst van u, die eens elkanders doods vijanden waart en thans goede vrienden voor de toekomst zijt geworden. Maar bedenkt het wel: de duivel is verslagen, maar niet gestorven! Opnieuw zal hij proberen u, mannen en vrouwen, te bekoren om terug te keren tot wat gij hebt verlaten. Mannen, de tijd komt dat de duivel in uw vrouwen tot u zal komen en u tergen en treiteren, u als lafaards schelden, omdat gij niet meer op sneltocht gaat en zij geen koppen van mensen meer van u aangehangen krijgen. Weersta hem met de moed en de kracht, welke u vandaag geschonken wordt in het Sacrament van het H. Vormsel.

Vrouwen, de tijd kan komen, dat de duivel in uw mannen tot u komt en van u vraagt, wat gij niet geven moogt. Weersta hem dan met moed en kracht. Zegt luidop: Ik ben een Christin, ik kan niet doen, wat gij van mij begeert.

Mannen, beheerst u onder elkander. Vrouwen, respecteert u zelf onder de vrouwen. Gij allen, onderkent de bekoring van de duivel, al komt hij tot u, als de grote voorvechter van gebruiken uit vroegere tijden, die u eens dierbaar zijn geweest, maar waarover gij u thans schaamt.

Gij weet uit de prediking, dat eens op het eerste Pinksterfeest zwakke en vreesachtige mensen door de nederdaling van de H. Geest geworden zijn tot onverschrokken belijders van hun H. Geloof en moedige strijders voor de katholieke godsdienst. Zo wil thans uw Bisschop de H. Geest over u afroepen, en neergezeten gaat hij u het voorhoofd zalven met het H. Chrisma. Gij wordt gevormd tot strijders om ook in uw eigen kampongs weergekeerd, te vechten tegen de duivel en blijvend afstand te doen van zijn werken.

Ik geef u een slag op de wang ten teken, dat gij voor dit uw nieuw ontvangen geloof moeite en pijn moet kunnen verdragen, ten teken ook, dat ik, als uw Vader, het recht heb u te straffen als gij ontrouw wordt aan wat gij, Mappiërs en Auwju's, hier deze dagen openlijk hebt beleden en beloofd.

Knielt dan allen neder; de H. Geest zal over u komen. Ik ga u thans het Sacrament van de Christelijke moed en de goddelijke kracht toedienen.

De Bisschop strekte beide handen uit over deze ontzaggelijke menigte en smeekte Gods H. Geest neder te dalen in de harten van deze pas bekeerden, die voor de grote strijd stonden: trouw te zijn aan het nieuwe geloof, waarvan de heerlijkheid hun voor het eerst was opgegaan, tegenover de krachten van een machtig heidendom, dat nog leefde rondom hen en tegenover de drang naar het oude roemrijke bestaan, een drang, die weldra in hun bloed weder zou opstaan en hen drijven tot bevrediging van verboden lusten in oorlog en eigen vlees.

De honderden knielden één voor één voor de Bisschop en ontvingen het teken des kruises op hun voorhoofd. Mocht het daar blijven branden als een onvergetelijke herinnering, als een prikkel tot blijvende trouw.

Het feest te Kepi is ten einde. De beide volken stromen terug naar de dorpen aan hun eindeloos kronkelende rivieren.

De Pastoor blijft achter in de moerassige binnenlanden van Nieuw Guinea. Rijk aan indrukken, dankbaar en vol goede moed keren de andere Missionarissen naar hun eigen eenzame staties terug. De Bisschop pakt de pontificalia in zijn bliken. Hij zal met de prauw langzaam de rivier afzakken en dagen moeten lopen om terug te keren naar Merauke, het hart vol vreugde over deze schone dagen, omdat hij heeft gezien hoe twee grote volken met stijgende verbazing hebben ervaren, hoe heerlijk de nieuwe godsdienst is, die zij hebben aanvaard. Dit is voor hen het afscheid van een vervaarlijk verleden. Dit is voor hen het begin van een nieuwe tijd.

VERKLARING VAN VREEMDE WOORDEN:

- Adat*: gewoonten en gebruiken, die de samenleving van een volk beheersen.
- Atap*: dakbedekking.
- Baleh-baleh*: rustbank.
- Bapa*: vader.
- Basik-basik*: varken; *basik*: varken.
Basik-basik! uitroep als aansporing om zich kranig, dapper te houden.
- Déma*: geest, hoger wezen.
- Djuragan*: stuurman, kapitein.
- Dusun*: tuin.
- Gaba-gaba*: de bladstengel van het sagoblad; wordt gebruikt voor huisbewanding.
- Garum*: een koek van sago, vlees en rotandorens.
- Guru*: onderwijzer.
- Hormat*: eerbiedbetuiging, eerbetoen.
- Jemassar*: Tovenaar.
- Kali*: rivier.
- Kampong*: dorp.
- Kapero*: sierpijlen.
- Karapao*: feestgebouw, huis der Neusdoorsteking.
- Kintal*: jeugdhuis.
- Klambu*: muskietennet.
- Kumpulan*: vergadering, bijeenkomst.
- Majub*: haaraanvlechtingen.
- Mandor*: hoofd over enkele kulies (leerlingen).
- Mangrove*: wortelboom.
- Mantri*: opzichter, inheems landbouwkundig adviseur.
- Mbitru*: herdenkingspaal der overledenen.
- Minjak*: olie.
- Moesson*: droge en natte moesson in de loop van het jaar.
- Njora*: mevrouw.
- Obat*: medicijn.
- Onagi*: speciale koek.
- Padi*: rijst.
- Pagger*: omheining.
- Para-para*: stellage
- Patjollen*: spitten met houweel
- Perkara*: affaire, zaak.
- Pikulén*: dragen van een bambu-juk.
- Pinang*: betel-noot.
- Rawah*: moeras.
- Rotan*: rietachtige klimplant, zeer buigzaam, gebruikt als bindmateriaal, meubelbekleding, etc.
- Sago*: merg van sago-palm.
- Sago-dusun*: Sago-bos.
- Sirih*: pepersoort, waarvan bladeren en katjes gebruikt worden om te pruimen.
- Tuan*: mijnheer.
- Ubi*: in de Molukken algemene naam voor knolgewassen.

INHOUD

	blz.
VOORWOORD van J. P. K. van Eechoud	5
TER INLEIDING	7
EEN PROEFONDERZOEK	11
EEN UITSTERVEND VOLK	21
GEHEIME RITUELEN	54
HET VOLK VAN FREDERIK HENDRIK EILAND	113
DE MUJU	127
HET GROTE FEEST IN DE MAPPI	146

Cum permissu Superiorum